

Grunnlaget for inntektsoppgjørene 2024

Foreløpig hovedrapport fra Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene
Oslo, 16. februar 2024

Forord

Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene legger her fram en foreløpig rapport foran inntektsoppgjørene i 2024. Rapporten gir oversikt over utviklingen i de senere årene i lønninger, inntekter, priser, makroøkonomi og konkurransevne. Utvalget presenterer dessuten en prognose for konsumprisveksten fra 2023 til 2024.

Rapporten bygger delvis på foreløpig statistikk og anslag, og deler av materialet som skal inngå i den endelige rapporten i mars foreligger ikke til denne rapporten. Utvalget oppdaterer rapporten i slutten av mars, og den endelige rapporten blir trykket i NOU-serien.

Utvalget vil også legge fram en rapport etter inntektsoppgjørene i juni som vil redegjøre for resultater av lønnsoppgjør i 2024.

Beregningsutvalget ble ved kongelig resolusjon av 21. september 2023 gjenoppnevnt for en ny periode inntil 30. september 2027 med følgende mandat:

«Utvalget skal i tilknytning til inntektsoppgjørene legge fram det best mulige tallmessige bakgrunnsmateriale og presentere det i en slik form at uenighet partene i mellom om økonomiske forhold så vidt mulig kan unngås.

Utvalget skal legge fram oppsummeringsrapporter etter inntektsoppgjør.

Utvalget skal, når departementet ber om det, kunne klargjøre det tallmessige grunnlagsmateriale for spesielle inntektspolitiske spørsmål.

Utvalgets utredninger avgis til Arbeids- og inkluderingsdepartementet».

I tillegg til utvalgets medlemmer og sekretariatet har følgende deltatt i arbeidet med rapporten: Anita Heggedal, Næringslivets Hovedorganisasjon, Ørnulf Kastet, Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund, Thomas Brown, Arbeidsgiverforeningen Spekter, Anette Bjørlin Basma, Akademikerne, Gunnar Owren, KS, Pål Skarsbak, Landsorganisasjonen i Norge, Rolf Stangeland, Unio, Jørn Handal, Digitaliserings- og forvaltningsdepartementet og Trond Teisberg, Virke.

Oslo, 16. februar 2024

Geir Axelsen
leder
Statistisk sentralbyrå

Roger Bjørnstad
Landsorganisasjonen i Norge

Ragnar Ihle Bøhn
Digitaliserings- og
forvaltningsdepartementet

Øystein Dørum
Næringslivets
Hovedorganisasjon

Torbjørn Eika
KS

Stein Gjerding
Arbeidsgiverforeningen
Spekter

Hans Atle Gullestad
Akademikerne

Fredrik Haugen
Unio

Lars Haartveit
Hovedorganisasjonen
Virke

Ellen Horneland
Landsorganisasjonen
i Norge

Tonje Køber
Statistisk sentralbyrå

Torill Lødemel
Næringslivets
Hovedorganisasjon

Merete Onshus
Yrkesorganisasjonenes
Sentralforbund

Sigrid Russwurm
Arbeids- og inkluderingsdepartemen

Kristin Solberg-Watle
Finansdepartementet

Rune Aslaksen,
Arbeids- og inkluderingsdepartementet,
sekretariatsleder

Tonje Krakeli Sneen,
Arbeids- og inkluderingsdepartementet

Runar Aksnes,
Finansdepartementet

Ingrid Dørum Haug,
Finansdepartementet

Inge Skeie,
Finansdepartementet

Torgeir Johnsen
Finansdepartementet

Eivind Breidlid,
Finansdepartementet

Martin Festøy
Statistisk sentralbyrå

Thomas von Brasch,
Statistisk sentralbyrå

Ann Lisbet Brathaug,
Statistisk sentralbyrå

Knut Håkon Grini,
Statistisk sentralbyrå

Trond Christian Vigtel,
Statistisk sentralbyrå

Innhold

1	LØNNSUTVIKLINGEN I FORHANDLINGSOMRÅDENE	7
1.1	Innledning	7
1.2	Lønnsutviklingen for hovedgrupper	7
1.3	Lønnsutviklingen i enkelte tariffområder	16
1.3.1	Lønnsutviklingen for industriarbeidere i NHO-området	17
1.3.2	Lønnsutviklingen for andre arbeidergrupper i NHO-området	17
1.3.3	Lønnsutviklingen for funksjonærer i NHO-bedrifter	18
1.3.4	Lønnsutviklingen for industriarbeidere og industrifunksjonærer i NHO-bedrifter under ett	19
1.3.5	Lønnsutviklingen i andre områder i privat næringsvirksomhet	19
1.3.6	Lønnsutviklingen i offentlig sektor	20
1.3.7	Lønnsutviklingen i Spekter-området	21
1.3.8	Lønnsutviklingen for kvinner og menn i tariffområder	23
1.4	Lønnsoverhenget	24
2	LØNNSUTVIKLINGEN SAMLET OG ETTER KJENNETEGN	25
2.1	Innledning	26
2.2	Lønnsutviklingen samlet og i enkelte næringer	26
2.2.2	Sammensetningseffekter i lønn i 2023	28
2.3	Lønnsutviklingen for kvinner og menn	29
2.4	Lønn etter yrke	33
2.5	Lønn etter utdanning	34
2.6	Lønnsutviklingen for deltidsansatte	37
2.7	Lønnsutviklingen for ledere	40
2.8	Lønnsfordelingen	42
3	KONSUMPRISUTVIKLINGEN I NORGE	49
3.1	Prisutviklingen i senere år	49

3.1.1	Hovedlinjer i prisutviklingen	49
3.1.2	Prisutviklingen for ulike konsumgrupper	54
3.2	Anslag på konsumprisutviklingen i 2024	57
3.2.1	Forutsetninger for modellberegningene	57
3.2.2	Modellresultater	60
3.2.3	Utvalgets anslag på konsumprisveksten i 2024	62
4	FRONTFAGSMODELLEN	68
4.1	Frontfagsmodellen.....	69
4.2	Lønnsomheten i norsk industri.....	75
4.3	Andre trekk ved den funksjonelle inntektsfordelingen	78
5	INTERNASJONAL ØKONOMI	80
5.1	Utviklingen i internasjonal økonomi den senere tid	80
5.2	De økonomiske utsiktene.....	85
6	MAKROØKONOMISK UTVIKLING I NORGE	89
6.1	Utviklingen i norsk økonomi	89
6.2	Utsikter for 2024	95
7	ARBEIDSMARKEDET	99
7.1	Sysselsettingsrate og befolkning.....	99
7.2	Sysselsetting i ulike næringer	108
7.3	Arbeidsledighet	111
7.4	Ledige stillinger	115
7.5	Midlertidig ansatte og deltid.....	116
7.6	Lønnstakernes tilknytning til utdanning og velferdsordninger	117
8	UTVIKLINGEN I KONKURRANSEEVNEN	118
8.1	Innledning.....	118
8.2	Indikatorer for kostnadsutviklingen.....	121
8.2.1	Vekst i timelønnskostnader	121

8.2.2	Vekst i lønnskostnader per produsert enhet	125
8.2.3	Vekst i lønnskostnader per sysselsatt i hele økonomien	126
8.2.4	Lønnskostnadsnivåer i industrien	126
8.2.5	Sammensetningen av lønnskostnadene i industrien	128
8.2.6	Elektrisitetspriser	130
8.3	Produktivitet og relative priser	130
8.3.1	Utviklingen i produktiviteten målt ved bruttoprodukt per timeverk	130
8.3.2	Kjøpekraftsjustert BNP justert for petroleumsinntekter	133
9	DEN SAMLEDE INNTEKTSUTVIKLINGEN FOR LANDET OG HUSHOLDNINGENE	135
9.1	Disponibel inntekt for Norge.....	135
9.2	Faktorinntekt og funksjonell inntektsfordeling	138
9.3	Lønnskostnadsandeler.....	141
9.4	Disponibel realinntekt i husholdningssektoren	145
10	INNTEKTSUTVIKLINGEN FOR UTVALGTE INNTEKTSGRUPPER.....	150
10.1	Vekst i reallønn etter skatt for utvalgte lønnstakerhusholdninger	150
10.1.1	Reallønn etter skatt fra 2022 til 2023.....	150
10.1.2	Endringer i skatteregler for lønnstakere fra 2023 til 2024.....	154
10.2	Inntektsutviklingen for pensjonister og trygdede	155
10.2.1	Utviklingen i pensjons- og trygdeytelser	155
10.2.2	Realvekst etter skatt i pensjon og trygd	165
10.2.3	Endringer i de særskilte skattereglene for pensjonister fra 2023 til 2024	167
10.3	Fordeling av inntekt	168
10.3.1	Fordelingen av inntekt etter skatt for yrkestilknyttede.....	168
10.3.2	Fordelingen av inntekt etter skatt for pensjonister og trygdede .	171
10.3.3	Utviklingen i inntektsfordelingen	172

10.3.4	Fordelingen av kapitalinntekter mellom kvinner og menn.....	176
--------	---	-----

VEDLEGG

1	LØNNSOPPGJØR 2023.....	180
2	DEFINISJONER AV EN DEL LØNSBEGREPER M.M.....	196
3	UTVIKLINGEN I KRONEKURSEN OG RENTENIVÅ.....	206
4	TABELLVEDLEGG	211
5	INSTITUSJONELLE TREKK VED LØNNSDANNELSEN I NORGE	240
6	LØNN OG LØNSKOSTNADER.....	255

1 Lønnsutviklingen i forhandlingsområdene

- For de største forhandlingsområdene samlet har utvalget foreløpig beregnet årslønnsveksten fra 2022 til 2023 til 5,3 prosent.
- Årslønnsveksten fra 2022 til 2023 i industrien samlet i NHO-området er foreløpig beregnet til 4,8 prosent, mens frontfagsrammen ble anslått til 5,2 prosent ved mellomoppgjøret i 2023. Årslønnsveksten er foreløpig beregnet til 5,0 prosent for industriarbeidere og til 4,0 prosent for industrifunksjonærer i NHO-bedrifter.
- Årslønnsveksten fra 2022 til 2023 i Virke-bedrifter i varehandelen er foreløpig beregnet til 3,9 prosent. I finanstjenester er årslønnsveksten foreløpig beregnet til 4,4 prosent. I helseforetakene i Spekter-bedrifter er årslønnsveksten foreløpig beregnet til 5,8 prosent og i øvrige Spekter-bedrifter 5,4 prosent. For ansatte i staten er årslønnsveksten foreløpig beregnet til 6,4 prosent. For ansatte i kommunene er årslønnsveksten beregnet til 5,6 prosent.
- Utvalget har foreløpig beregnet lønnsoverhenget til 2024 til 1,6 prosent for industriarbeidere, 1,8 prosent for industrifunksjonærer og 1,7 prosent for industrien samlet i NHO-området. For ansatte i Virke-bedrifter i varehandelen er overhenget foreløpig beregnet til 1,7 prosent. Overhenget til 2024 er foreløpig beregnet til 2,5 prosent for ansatte i staten, og 1,8 prosent for ansatte i kommunene. I Spekter-området er overhenget foreløpig beregnet til 1,5 prosent i virksomheter utenom helseforetakene og til 2,5 prosent i helseforetakene.

1.1 Innledning

Beregningsutvalget legger i dette kapitlet fram statistikk og beregninger over lønnsutviklingen fra 2022 til 2023, samt lønnsoverhenget til 2024 for store forhandlingsområder. I kapitlet gis det også en oversikt over lønnstilleggene i 2023 i en del tariffområder. En mer detaljert oversikt over gjennomføringen og resultatene av lønnsoppgjør for 2023 gis i vedlegg 1.

1.2 Lønnsutviklingen for hovedgrupper

Tabell 1.1 viser at veksten i gjennomsnittlig årslønn fra 2022 til 2023 foreløpig er beregnet til 5 prosent for industriarbeidere og 4 prosent for industrifunksjonærer i NHO-bedrifter. Lønnsveksten samlet i industrien i NHO-bedrifter er beregnet til 4,8 prosent. På bakgrunn av vurderinger gjort av NHO, i forståelse med LO, ble frontfagsrammen anslått til 5,2 prosent ved mellomoppgjøret i 2023.

Årslønnsveksten i Virke-bedrifter i varehandelen er foreløpig beregnet til 3,9 prosent. I finanstjenester er årslønnsveksten foreløpig beregnet til 4,4 prosent. Årslønnsveksten i helseforetakene i Spekter-bedrifter er foreløpig beregnet til 5,8 prosent og i øvrige Spekter-bedrifter 5,4 prosent. For ansatte i staten er årslønnsveksten foreløpig beregnet til 6,4 prosent. For ansatte i kommunene er årslønnsveksten beregnet til 5,6 prosent.

For de største forhandlingsområdene samlet har utvalget foreløpig beregnet årslønnsveksten fra 2022 til 2023 til 5,3 prosent. Dette er basert på årslønnsnivå og antall årsverk (for noen områder er det basert på heltidsansatte) i 2022 og 2023 for forhandlingsområdene i tabell 4.10 i vedlegg 4, dvs. flere områder enn de som inngår i tabell 1.1. Til sammen utgjør ansatte i disse gruppene 57 prosent av alle lønnstakerårsverk i 2023.

Beregningene av årslønn og lønnsvekst i forhandlingsområdene bygger på lønnsstatistikk for de enkelte gruppene, og på opplysninger om lønnstillegg og reguleringstidspunkter i de enkelte år. Se vedlegg 2 for nærmere beskrivelse av lønnsbegreper og grunnlaget for beregningene.

Tabell 1.1 Årslønnsvekst fra året før i prosent for noen store forhandlingsområder. Per årsverk

	NHO-bedrifter i industrien			Virkebedrifter i varehandel ¹	Finans-tjenester ²	Offentlig forvaltning ³	Stats-ansatte ⁴	Kommuneansatte			Spekter-bedrifter	
	Industri i alt	Industri-arbeidere	Industri-funksjonærer					Kommune-ansatte i alt ⁵	Undervisnings-ansatte	Øvrige ansatte	Helsefore-takene	Øvrige bedrifter
2014	3,3	3,0	3,2	3,5	3,2	3,3	3,4	3,2 ⁶	2,3 ⁶	3,7 ⁶	3,4	3,3
2015	2,5	2,5	2,5	3,3	4,3	3,1	2,8	3,3 ⁶	3,9 ⁶	3,2 ⁶	2,7	2,7
2016	1,9	2,0	2,2	2,5	2,5	2,4	2,4	2,5	2,5	2,5	2,0 ⁷	2,4
2017	2,4	2,6	2,7	3,1	3,8	2,5	2,3	2,5	2,3	2,6	3,6 ⁷	2,4
2018	2,6	2,8	2,8	2,7	3,2	2,9	2,7	2,9	2,8	3,0	3,4	2,9
2019	3,1	3,1	3,0	3,0	3,4 ¹⁰	3,5	3,8 ¹¹	3,5	3,0	3,7	3,4	3,3
2020	2,2	2,0	2,1	3,6	2,9	1,7	1,8 ¹¹	1,7	1,2	1,9	1,8	1,9
2021	3,1	2,8	3,1	4,7	3,7	3,0	2,8	2,6 ¹⁶	2,3 ¹⁴	2,8	3,6	2,9
2022	4,0	3,5	4,9 ¹⁶	3,7	5,0	4,0	4,3 ¹¹	3,7 ¹⁵	3,3 ¹⁵	3,9 ¹⁶	4,5	4,0
2023	4,8	5,0	4,0 ¹⁶	3,9 ¹²	4,4	5,8	6,4 ¹⁸	5,6 ¹⁷	6,1 ¹⁷	5,5 ¹⁷	5,8 ¹³	5,4
Samlet vekst 2013–2018	13,4	13,6	14,1	16,0	18,2	15,0	14,4	15,3	14,6	15,9	16,0	14,5
Gj. Sn. Per år ⁸	2,5	2,6	2,7	3,0	3,4	2,8	2,7	2,9	2,8	3,0	3,0	2,7
Samlet vekst 2018–2023	18,4	17,5	18,3	20,4	20,9	19,3	20,5	18,3	16,9	19,1	20,6	18,7
Gj. Sn. Per år ⁸	3,4	3,3	3,4	3,8	3,9	3,6	3,8	3,4	3,2	3,6	3,8	3,5
Årslønn 2023, per årsverk	727 600	571 900	915 400			652 700	712 000	611 600	662 700	597 000	723 400	653 700
Årslønn 2023, heltidsansatte				629 900	812 500							
Antall årsverk 2023	162 300	88 900	73 400	62 200	28 700	708 400	155 000	432 000	95 200	336 800	121 500 ⁹	58 900

¹ Tallene gjelder heltidsansatte.

² Heltidsansatte i medlemsvirksomheter (arbeidsgivermedlemmer) i Finans Norge utenom ledere. Endringer i bonusutbetalinger påvirker lønnsveksten i enkelte år. Fra 2018 benyttes datamateriale for hele året.

³ Totalt for statsansatte, kommuneansatte og ansatte i helseforetakene. T.o.m. 2016: prosentvis vekst vektet med årsverk. Fra 2017: Gjennomsnitt for året er beregnet på lønnsnivå og årsverk for samme år og året før.

⁴ Statsansatte er ansatte i det statlige tariffområdet, dvs. eksklusiv de statlig eide helseforetakene. Fra og med 2015 er datagrunnlaget basert på a-ordningen.

⁵ Omfatter ansatte i kommunene, fylkeskommunene og andre virksomheter som er medlemmer i KS, herunder bedriftsmedlemmer. Tallene omfatter også stillinger med hovedsakelig lokal lønnsdannelse og undervisningsstillinger med hovedsakelig sentral lønnsdannelse.

⁶ For ansatte i konflikt i 2014 ble virkningstidspunktet forskjøvet. Dette trakk årslønnsvekstanslaget i 2014 ned med 0,2 prosentpoeng i hele kommunesektoren og med 0,9 prosentpoeng for undervisningsansatte. Konflikten har trukket opp årslønnsveksten i 2015 for kommuneansatte med 0,2 prosentpoeng og for undervisningsansatte med 0,9 prosentpoeng. For øvrige ansatte ble ikke årslønnsveksten påvirket.

⁷ For ansatte i konflikt i 2016 ble virkningstidspunktet forskjøvet. Dette trakk ned årslønnsvekstanslaget i 2016 med 0,4 prosentpoeng og trakk opp anslaget i 2017 med 0,4 prosentpoeng. Deler av lønnsoppgjøret i 2016 ble også først utbetalt i 2017, noe som ytterligere trakk ned årslønnsvekstanslaget i 2016 og ytterligere trakk opp anslaget i 2017. Strukturendringer trakk i samme retning.

⁸ Geometrisk gjennomsnitt.

⁹ Antall arbeidsforhold i sykehustjenester omfattet av statsforvaltningen i Statistisk sentralbyrås lønnsstatistikk.

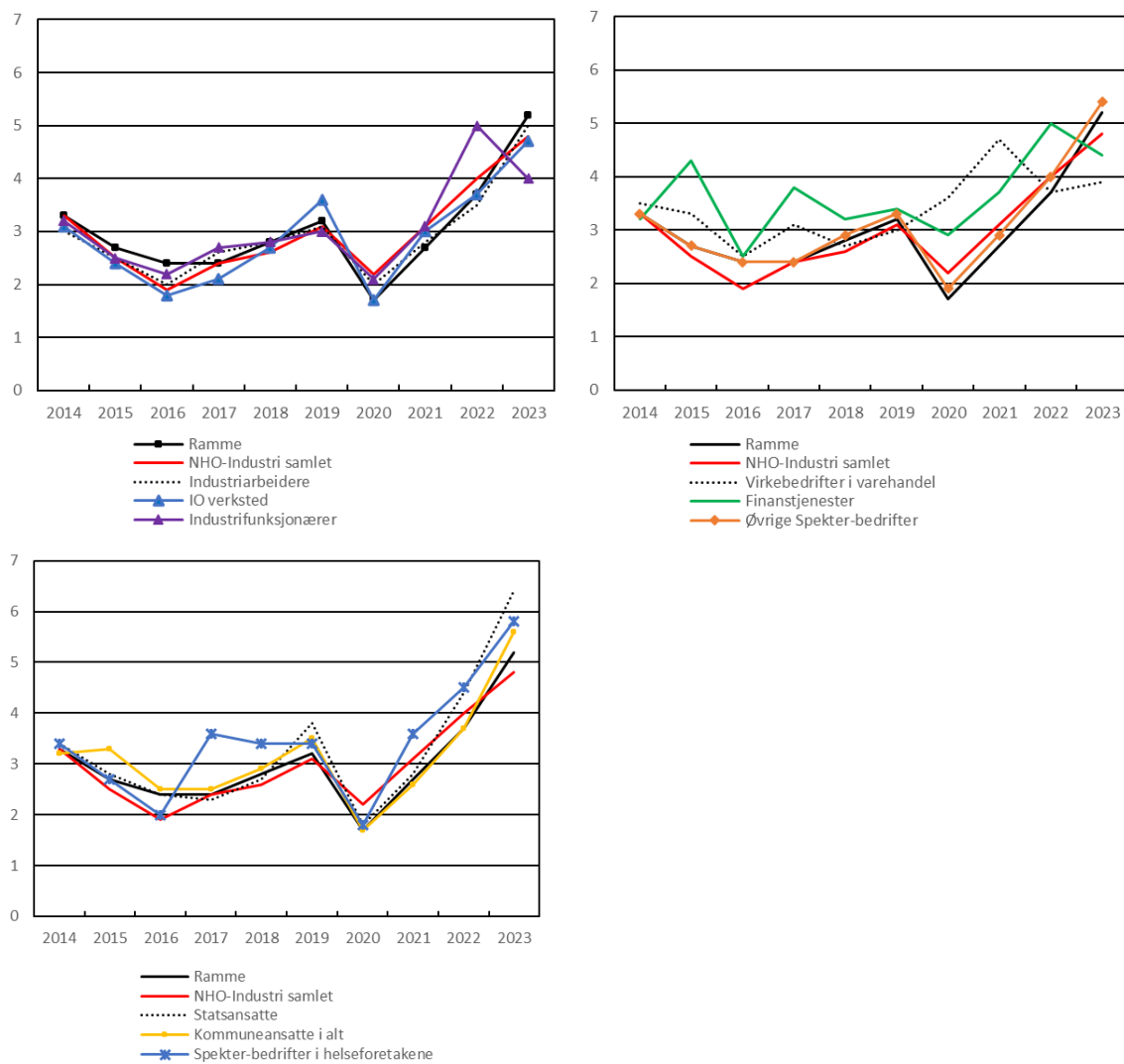
¹⁰ Beregnet ut fra korrigert lønnsnivå for 2019 på grunn av endringer i innrapportering av yrkeskoder fra noen medlemmer av Finans Norge.

¹¹ Vekst i faste og variable tillegg bidro til økt årslønnsvekst med 0,4 prosentpoeng i 2019. Årslønnsveksten i det statlige tariffområde ekskl. forsvaret er 1,5 prosent i 2020. Vekst i faste og variable tillegg bidrar til økt årslønnsvekst med 0,3 prosentpoeng i 2020. Ser man bort fra endringen i faste og variable tillegg reduseres lønnsveksten med 0,5 prosentpoeng i 2022.

- ¹² Reduserte bonusutbetalinger trakk lønnsveksten ned med 1,1 prosentpoeng. Boks 1.1 går gjennom viktige forhold som har påvirket lønnsveksten de øvrige årene i denne tabellen.
- ¹³ Sammensetningseffekter som følge av endret kompetansesammensetning (økt andel legeårsverk) bidrar med økt lønnsvekst på 0,3 prosent.
- ¹⁴ For ansatte i konflikt i 2021 ble virkningstidspunkter forskjøvet. Dette trakk årslønnsvekstanslaget i 2021 ned med 0,1 prosentpoeng i hele kommunesektoren og med 0,2 prosentpoeng for undervisningsansatte.
- ¹⁵ Lønnsdata for 2022 for arbeidstakere i konflikt er korrigert med kjennelsen i Rikslønnsnemnda. For ansatte i konflikt i 2022 ble virkningstidspunktet forskjøvet. Dette trakk årslønnsvekstanslaget i 2022 ned med 0,2 prosentpoeng for kommunesektoren samlet, ned med i underkant av 0,8 prosentpoeng for undervisningsansatte, og ned med i underkant av 0,1 prosentpoeng for øvrige ansatte. Konflikten i 2021 har trukket opp årslønnsveksten i 2022 med 0,1 prosentpoeng for kommunesektoren samlet, og opp med 0,2 prosentpoeng for undervisningsansatte.
- ¹⁶ Bonusutbetalinger bonus trakk lønnsveksten for funksjonærer opp med 1,5 prosentpoeng i 2022 og ned med 0,5 prosentpoeng i 2023.
- ¹⁷ Konflikten i 2022 trakk årslønnsveksten i 2023 opp med 0,2 prosentpoeng for kommunesektoren samlet, opp med 0,7 prosentpoeng for undervisningsansatte og opp med 0,05 prosentpoeng øvrige ansatte.
- ¹⁸ Foreløpige beregninger viser at årslønnsveksten i staten eksklusiv Forsvaret er på 5,9 prosent.

Kilder: Statistisk sentralbyrå for Beregningsutvalget, Beregningsutvalget og KS

Tabell 1.1 viser årslønnsveksten i de ulike forhandlingsområdene gjennom den siste ti-års perioden. I tabell 1.2 og figur 1.1 ses dette i sammenheng med frontfagsrammen. Nominell lønnsvekst og reallønnsvekst for Norge siden 1970 vises i boks 2.1 i kapittel 2.



Figur 1.1 Årslønnsvekst i prosent i store forhandlingsområder¹ og frontfagsrammen²

¹ Særlige forhold gjør seg gjeldende for noen områder/år. Se tabellnoter til tabell 1.1.

² Anslag på årslønnsveksten i industrien samlet i NHO-området på bakgrunn av vurderinger gjort av NHO, i forståelse med LO, ved oppgjøret samme år, jf. NOU 2013: 13.

Tabell 1.2 Frontfagsrammen¹

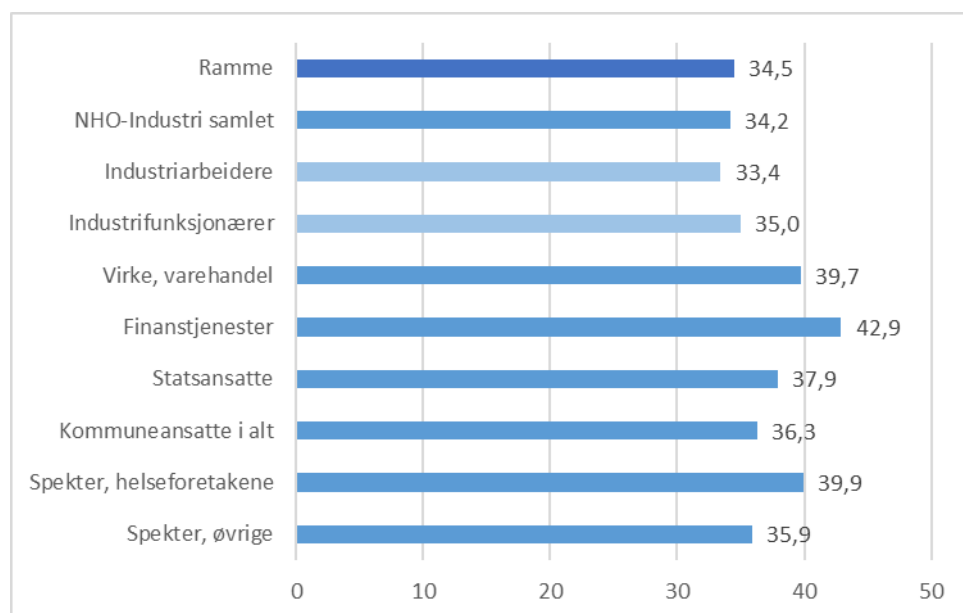
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Ramme	3,3	2,7	2,4	2,4	2,8	3,2	1,7	2,7	3,7	5,2
Resultat ²	3,3	2,5	1,9	2,4	2,6	3,1	2,2	3,1	4,0	4,8
Oppgjørsform ³	F	M	F	M	S	M	F	M	F	M

¹ Anslag på årslønnsveksten i industrien samlet i NHO-området på bakgrunn av vurderinger gjort av NHO, i forståelse med LO, ved oppgjøret samme år, jf. NOU 2013: 13.

² Årslønnsvekst fra året før for industrien i NHO-området i alt

³ F = forbundsvist hovedoppgjør, S = samordnet hovedoppgjør, M = mellomoppgjør (alltid samordnet)

Figur 1.2 viser den akkumulerte årslønnsveksten i ulike forhandlingsområder i perioden etter Holden 3-utvalgets utredning i 2013. Industrien i NHO-området har ligget tett på den rammen som ble anslått av NHO i forståelse med LO, og den samlede lønnsveksten i perioden har vært relativt lik på tvers av brede grupper.



Figur 1.2 Akkumulert årslønnsvekst 2014–2023. Prosent

Utviklingen i gjennomsnittslønnen for en gruppe kan være påvirket av flere forhold som endringer i stillingsstruktur, endret omfang av arbeid som utløser uregelmessige tillegg, sammensetningseffekter i form av endringer i antall sysselsatte og timeverk mellom bransjer/bedrifter og tariffavtaler, eller endringer i sammensetningen av arbeidsstyrken (f.eks. endringer i kvalifikasjoner/utdanning, alder og andel arbeidsinnvandrere). Et eksempel på en slik endring som påvirker tallene er at andelen heltidsansatte unge (under 25 år) i Virke varehandel har falt fra 13,6 prosent i 2013 til 5,6 prosent i 2023. Alt annet likt vil færre unge (med lavere lønn) trekke opp gjennomsnittlig lønnsvekst. I andre tilfeller kan forhold som virkningstidspunkter for overenskomster og endringer i lønssystemer påvirke den registrerte lønnsveksten. Utvalget vil peke på at forskjeller i lønnsutviklingen mellom ulike grupper kan skyldes slike forhold, som er omtalt nærmere i boks 1.1. Sammensetningseffekter i lønn etter næringsgruppe, basert på lønnsstatistikken fra SSB, belyses i tabell 4.20 i vedlegg 4. Sammensetningseffekter basert på lønnsstatistikken omtales også kort i kapittel 2.

Betydningen av sammensetningseffekter kan også illustreres ved industrien. Lønnsveksten for industrien samlet i NHO-området blir i enkelte år lavere eller høyere enn hva lønnsveksten for industriarbeidere og industrifunksjonærer hver for seg tilsier. I 2016 var det større reduksjon i antall funksjonærer enn i antall arbeidere, og i 2017 og 2018 falt antall funksjonærer mens antall arbeidere økte. Sammen med et generelt fall i lønnsveksten i 2016 bidro disse forskyvningene fra funksjonærer til arbeidere med lavere lønnsnivå til å trekke ned den samlede lønnsveksten i NHO-bedrifter i industrien disse årene. Det medvirket til at den samlede lønnsveksten i 2016 og 2018 ble lavere enn rammen (anslaget) fra oppgjørene samme år, se figur 1.1.

Generelt må det forventes avvik mellom rammen som anslått i oppgjørene og den realiserede årslønnsveksten. Vurderingene rundt rammen foretas vanligvis på våren under usikkerhet om utviklingen i arbeidsmarkedet og bedriftenes økonomiske situasjon resten av året, og dermed om resultatene av lokale forhandlinger og annen lønnsglidning. Vurderinger rundt rammen i mellomoppgjøret i 2023 er gjengitt i boks 1.1 i vedlegg 1.

I tabell 1.3 er årslønnsveksten i årene 2019 til 2023 for hovedgruppene i tabell 1.1 splittet opp i bidrag fra overheng, bidrag fra sentralt fastlagte tariff tillegg og bidrag fra lønnsglidning gjennom året. For alle forhandlingsområdene betyr lønnsglidningen normalt mer for årslønnsveksten enn det som framgår av tabellen. Det skyldes at lønnsglidningen i beregningsåret påvirker størrelsen på overhengen til neste år. Samme betraktning gjelder også for tariff tilleggene. Lønnsoverhengen til 2024 er omtalt nærmere i avsnitt 1.4.

Finans Norge ble medlem i NHO fra 1. januar 2023. Finanstjenester vil fra og med 2024 inngå i tallgrunnet for funksjonærer i NHO totalt. Det er derfor ikke angitt overheng for finanstjenester til 2024 i tabell 1.3.

Det framgår av tabell 1.3 at lønnsglidningen gjennomgående er lavere i offentlig forvaltning og øvrige Spekter-bedrifter enn for gruppene i privat sektor. For store grupper industrifunksjonærer avtales ikke sentrale tillegg. For disse avtales stort sett alle tillegg lokalt, slik at lønnsveksten kan defineres som lønnsglidning.

Tabell 1.3 Årslønnsvekst fra året før i prosent dekomponert i overheng, tariff tillegg og lønnsglidning¹

	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Gj.sn. 2019–2023
<i>Industriarbeidere i NHO-bedrifter:</i>							
Årslønnsvekst	3,1	2,0	2,8	3,5	5,0		
Herav:							
- Overheng	1,1	1,2	1,0	0,9	1,4	1,6	
- Tariff tillegg	0,8	0,2	0,7	1,3	1,98		
- Lønnsglidning	1,2	0,6	1,1	1,3	1,7		1,2
<i>Industrifunksjonærer i NHO-bedrifter:</i>							
Årslønnsvekst	3,0	2,1	3,1	4,9	4,0		
Herav:							
- Overheng	1,4	1,3	1,5	1,2	2,0	1,8	
- Lønnsglidning	1,6	0,8	1,6	3,7	2,0		1,9
<i>Virke-bedrifter i varehandel:</i>							
Årslønnsvekst	3,0	3,6 ⁴	4,7	3,7	3,9 ⁴		
Herav:							
- Overheng	1,1	1,0	0,8	1,1	1,5	1,7	

	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Gj.sn. 2019–2023
- Tariff tillegg	0,2	0	0,2	0,3	0,5		
- Garantit tillegg	0,5	0,4	0,1	0,2	0,2		
- Lønns glidning	1,2	2,2	3,6	2,1	1,7		2,2
<i>Finanstjenester:</i>							
Årslønnsvekst	3,4 ²	2,9	3,7	5,0 ⁶	4,4		
Herav:							
- Overheng ⁹	1,5	1,3 ²	0,9	1,6	1,8		
- Tariff tillegg	1,0	0,2	1,1	1,3	1,7		
- Lønns glidning	0,9	1,4	1,7	2,1	0,9		1,4
<i>Statsansatte:</i>							
Årslønnsvekst	3,8 ³	1,8 ³	2,8	4,3	6,4 ¹⁰		
Herav:							
- Overheng	1,5	1,2	0,4	1,6	1,3	2,5	
- Tariff tillegg	1,5	0,1	1,9	1,8	3,5		
- Lønns glidning	0,7	0,5	0,5	0,9	1,6		0,8
<i>Kommuneansatte i alt:</i>							
Årslønnsvekst	3,5	1,7	2,6 ⁵	3,7 ⁷	5,6 ⁹		
Herav:							
- Overheng	0,7	1,2	0,3	1,6	1,2	1,8	
- Tariff tillegg	2,0	0,1	1,8	1,4	3,4		
- Lønns glidning	0,8	0,4	0,6	0,7	0,9		0,7
<i>Undervisningsansatte i kommunene:</i>							
Årslønnsvekst	3,0	1,2	2,3 ⁵	3,3 ⁷	6,1 ⁹		
Herav:							
- Overheng	0,7	1,1	0,2	1,8	1,7	1,8	
- Tariff tillegg	1,9	0,1	1,9	1,0	3,8		
- Lønns glidning	0,4	-0,1	0,3	0,5	0,6		0,3
<i>Kommuneansatte eksklusiv undervisningsansatte:</i>							
Årslønnsvekst	3,7	1,9 ⁵	2,8	3,9 ⁷	5,5 ⁹		
Herav:							
- Overheng	0,7	1,3	0,4	1,5	1,1	1,7	
- Tariff tillegg	2,0	0,1	1,7	1,6	3,3		
- Lønns glidning	1,0	0,5	0,8	0,8	1,1		0,8
<i>Spekter, helseforetakene:</i>							
Årslønnsvekst	3,4	1,8	3,6	4,5	5,8		
Herav:							
- Overheng	1,9	1,0	0,8	2,0	2,2	2,5	
- Tariff tillegg	1,2	0,7	2,0	1,8	3,1		
- Lønns glidning	0,3	0,1	0,8	0,7	0,5		0,5
<i>Spekter, øvrige virksomheter:</i>							
Årslønnsvekst	3,3	1,9	2,9	4,0	5,4		
Herav:							
- Overheng	0,8	0,9	0,5	0,9	1,0	1,5	
- Tariff tillegg	2,3	0,8	2,2	2,9	4,3		
- Lønns glidning	0,1	0,2	0,2	0,2	0,1		0,2

- ¹ Pga. avrunding vil ikke alltid tariff tillegg, overheng og glidning summere seg til det tallet som er oppgitt som samlet årslønnsvekst.
- ² Beregnet ut fra korrigert lønnsnivå for 2019 på grunn av endringer i innrapportering av yrkeskoder fra noen medlemmer av Finans Norge.
- ³ Vekst i faste og variable tillegg bidro til økt årslønnsvekst med 0,4 prosentpoeng i 2019. Årslønnsveksten i det statlige tariffområdet ekskl. forsvaret er 1,5 prosent i 2020. Vekst i faste og variable tillegg bidrar til økt årslønnsvekst med 0,3 prosentpoeng i 2020.
- ⁴ Bonusutbetalinger trakk årslønnsveksten i varehandel ned med 1,1 prosentpoeng.
- ⁵ For ansatte i konflikt i 2021 ble virkningstidspunktene forskjøvet. Dette trakk årslønnsvekstanslaget i 2021 ned med 0,1 prosentpoeng i hele kommunesektoren og med 0,2 prosentpoeng for undervisningsansatte.
- ⁶ Bonus bidro til å trekke opp veksten i årslønnen i Finanstjenester med om lag 1 prosent i 2022, veksten i avtalt månedslønn og uregelmessige tillegg var samlet på om lag 4 prosent.
- ⁷ Lønnsdata for 2022 for arbeidstakere i konflikt er korrigert med kjennelsen i Rikslønnsnemnda. For ansatte i konflikt i 2022 ble virkningstidspunktet forskjøvet. Dette trakk årslønnsvekstanslaget i 2022 ned med 0,2 prosentpoeng for kommunesektoren samlet, ned med i underkant av 0,8 prosentpoeng for undervisningsansatte, og ned med i underkant av 0,1 prosentpoeng for øvrige ansatte. Konflikten i 2021 har trukket opp årslønnsveksten i 2022 med 0,1 prosentpoeng for kommunesektoren samlet, og opp med 0,2 prosentpoeng for undervisningsansatte.
- ⁸ Virkningstidspunktet for tariff tilleggene ble forskjøvet fra 1. april til 21. april 2023 pga. konflikt. Det er beregnet til å redusere tariff tillegg med 0,2 prosentpoeng for industriarbeidere i NHO-bedrifter.
- ⁹ Konflikten i 2022 trakk årslønnsveksten i 2023 opp med 0,2 prosentpoeng for kommunesektoren samlet, opp 0,7 prosentpoeng for undervisningsansatte og opp med 0,05 prosentpoeng øvrige ansatte.
- ¹⁰ Foreløpige beregninger viser at årslønnsveksten i staten eksklusiv Forsvaret er på 5,9 prosent..

Kilder: Statistisk sentralbyrå, KS, Spekter, NHO og Kommunal- og distriktsdepartementet

Boks 1.1 Sammensetningseffekter og andre forhold som påvirker årslønnsveksten i forhandlingsområder

Utvalget omtaler i denne boksen det som i hovedsak er sammensetningseffekter i årslønnsveksten i store forhandlingsområder de seneste ti årene, med særlig vekt på forholdet mellom frontfag og følgefag. Utvalget understreker samtidig at det er slike effekter i alle områder i alle år, i større eller mindre omfang.

For industrifunksjonærer i NHO-bedrifter har endringer i sammensetningen av næringsgruppene påvirket årslønnsveksten både opp og ned i størrelsesorden 0,1–0,3 prosentpoeng årlig i det siste tiåret. I 2023 har det foreløpig ingen påvirkning. Industrifunksjonærene har foreløpig en vekst på 4,0 prosent i 2023. Lavere utbetaling av bonuser bidro til å redusere veksten med 0,5 prosentpoeng

For industriarbeidere i NHO-bedrifter har endret sammensetning av tariffavtaleområdene det siste tiåret påvirket årslønnsveksten både opp og ned i størrelsesorden 0,1–0,2 prosentpoeng per år. I 2023 har industriarbeidere foreløpig en vekst på 5 prosent. Bonus trakk veksten opp med 0,1 prosentpoeng og uregelmessige tillegg trakk veksten ned med 0,1 prosentpoeng. I 2023 viser foreløpige beregninger at flere årsverk innen avtaler med høyere lønnsnivå enn gjennomsnittet, trekker lønnsveksten opp med 0,3 prosentpoeng.

Industrifunksjonærene har et høyere lønnsnivå enn industriarbeiderne, og hvis det blir relativt flere funksjonærer trekker det samlet lønnsnivå i industrien opp, og motsatt. Slike sammensetningseffekter kan medføre at lønnsveksten for industrien samlet i NHO blir lavere eller høyere enn lønnsveksten for industriarbeidere og industrifunksjonærer hver for seg, som omtalt i avsnitt 1.2. Både i 2016, 2017 og 2018 førte endret sammensetning til at lønnsveksten for gruppene under ett var lavere enn lønnsveksten for hver av gruppene. I 2020 førte endret sammensetning av gruppene til at veksten ble høyere enn for gruppene hver for seg. I 2021 ble veksten for industrien samlet lik veksten for industrifunksjonærene, men i 2022 trakk høyere lønnsvekst for funksjonærer og et høyere gjennomsnittlig årslønnsnivå sammenlignet

med industriarbeidere, veksten opp til 4,0 prosent. I 2023 er veksten for arbeidere og funksjonærer vektet sammen foreløpig beregnet til 4,8 prosent.

For Industriooverenskomsten - Verksted, som er frontfag i forbundsvise oppgjør, er årslønnsveksten for 2023 foreløpig beregnet til 4,7 prosent. Bonus påvirket ikke vekst fra 2022 men økte utbetalinger av uregelmessige tillegg trakk veksten foreløpig opp med 0,1 prosentpoeng.

Årslønnsveksten for arbeidere innen oljevirksomheten (offshore) i NHO-området har variert noe fra år til år, blant annet som følge av endringer i sammensetningen av lønnstakerne og variasjoner i bonusutbetalinger. I 2021 var årslønnsveksten 1,9 prosent, og bonus trakk veksten opp med 0,2 prosentpoeng og uregelmessige tillegg trakk veksten opp med 1,0 prosentpoeng. I 2022 var årslønnsveksten 6,1 prosent, der bonus trakk veksten opp med 2,7 prosentpoeng og uregelmessige tillegg ytterligere opp med 0,3 prosentpoeng. I 2023 er veksten foreløpig beregnet til 5,2 prosent, der bonus trekker veksten opp med 0,5 prosentpoeng og uregelmessige tillegg trekker veksten ytterligere opp med 0,5 prosentpoeng.

Riksavtalen – Hotell og restaurant, har en foreløpig årslønnsvekst på 4,5 prosent. Det var også i 2023 mange nyansatte og antall årsverk har økt med 2 500 fra 2022.

I Virke-bedrifter i varehandelen bidro endret alderssammensetning med flere unge arbeidstakere til å trekke lønnsveksten ned i perioden fra 2010 til 2013, mens en motsatt bevegelse har trukket lønnsveksten opp fra og med 2014. Sammensetningseffekter, herunder nye medlemsforetak, trakk lønnsveksten klart opp i 2017. I 2021 trakk økte bonusutbetalinger opp årslønnsveksten med 1,4 prosentpoeng, mens økte utbetalinger av uregelmessige tillegg bidro med ¼ prosentpoeng. Lavere andel unge lønnstakere i 2021 bidro også til å heve gjennomsnittslønnen med ¼ prosentpoeng. I 2023 trakk lavere bonusutbetalinger årslønnsveksten ned med 1,1 prosentpoeng, mens lavere andel unge samt økte uregelmessige tillegg bidro til å trekke lønnsveksten opp med 0,1 prosentpoeng hver.

Årslønnsveksten i det statlige tariffområdet var 6,4 prosent fra 2022 til 2023.

Årslønnsveksten uten endring i faste og variable tillegg var 5,8 prosent. Oppgangen i faste og variable tillegg kan hovedsakelig tilskrives forsvaret.

Lønnsveksten i helseforetakene påvirkes av endringer i kompetansesammensetningen i sykehusene. Andelen ansatte med universitets- og høyskoleutdanning høyere grad (hovedsakelig leger) er økt fra ca 20 prosent i 2016 til ca 25 prosent i 2023. Samtidig er andelen ansatte med grunnskoleutdanning og fagutdanning redusert (hovedsakelig helsefagarbeidere) fra ca 24 prosent i 2016 til ca 22 prosent i 2023. Ansatte med universitets- og høyskoleutdanning høyere grad har isolert sett ikke hatt høyere lønnsvekst enn alle ansatte, men har et gjennomsnittlig lønnsnivå som er 41 prosent over gjennomsnittet for alle ansatte. En høyere andel med universitets- og høyskoleutdanning høyere grad øker derfor gjennomsnittslønnen for alle ansatte. Endringer i kompetansesammensetningen trakk opp lønnsveksten fra 2022 til 2023 med om lag 0,3 prosentpoeng. Endringer i kompetansesammensetning trakk også opp lønnsveksten tidligere år. Fra 2016 til 2023 trakk det opp lønnsveksten med om lag 2,7 prosentpoeng.

[Boks slutt]

1.3 Lønnsutviklingen i enkelte tariffområder

I dette avsnittet beskrives lønnsutviklingen i tariffområder fra 2022 til 2023. Vedlegg 1 gir en mer detaljert beskrivelse av mellomoppgjøret i 2023, av partenes posisjoner før forhandlingene og konflikter.

1.3.1 Lønnsutviklingen for industriarbeidere i NHO-området

For industriarbeidere i NHO-bedrifter er årslønnsveksten (både heltid og deltid) foreløpig beregnet til 5,0 prosent fra 2022 til 2023, mot 3,5 prosent året før. Tariff tilleggene bidro med 1,9 prosentpoeng i årslønnsveksten, mens overhendet inn i 2023 var 1,4 prosent. Lønnsgradningen bidro ifølge foreløpige tall med 1,7 prosentpoeng.

Årslønn for NHO-bedrifter beregnes på bakgrunn av utbetalte, månedlige lønnssummer gjennom hele 2022 og 2023. Lønnsveksten er bygd opp av en rekke lønnskomponenter med ulik periodisering som kan bevege seg ulikt mellom måneder og år. For industriarbeidere i NHO-bedrifter blir hvert tariffavtaleområde (ca. 40) vektet sammen til et gjennomsnittstall.

I beregning av overheng inn i 2022 og 2023 er det justert for etterbetalinger. Overhendet er beregnet med lønnsnivå for 4. kvartal i forhold til årslønnsnivå. Overhendet inn i 2024 er foreløpig beregnet til 1,6 prosent for industriarbeidere. I 2022 var det 1,4 prosent.

Som vanlig i et mellomoppgjør ble forhandlingene i 2023 ført mellom LO og NHO sentralt, med basis i reguleringsbestemmelsen for 2. avtaleår. Forhandlingene startet 27. mars, men det endte med brudd. Det ble streik fra 17. april. Konflikten ble avsluttet 20. april da partene nådde fram til en forhandlingsløsning med meklerens mellomkomst.

Løsningen innebar et generelt tillegg på 7,50 kroner med virkning fra 21. april. For overenskomster med en gjennomsnittslønn under 90 prosent av tilsvarende for industriarbeidere (490 242 kroner) og med lokal forhandlingsrett, ble det gitt ytterligere 3,00 kroner, i alt 10,50 kroner per time. Overenskomster uten lokal forhandlingsrett med gjennomsnittslønn under 90 prosent av industriarbeidernes fikk 4,00 kroner per time i tillegg til det generelle tillegget, i alt 11,50 kroner per time. Bussbransjeavtalen fikk et tillegg på 1,00 krone, i tillegg til det generelle tillegget, i alt 8,50 kroner per time. Fra 1. april 2023 ble det også gitt et tillegg til rutebussjåfører på 4,50 kroner fra 1. april 2023, som ble avtalt i oppgjøret i 2022.

For Industriooverenskomsten -Verksted, som er frontfag i forbundsvise oppgjør, er årslønnsveksten foreløpig beregnet til 4,7 prosent fra 2022 til 2023, mot 3,8 prosent fra 2021 til 2022. Industriooverenskomsten – Verksted utgjør over 90 prosent av hele Industriooverenskomsten, der også Teko og Teknologi og data inngår.

I 2023 er 43 prosent av årsverkene for arbeidere i industri knyttet til overenskomster som er dekket av frontfaget i forbundsvise oppgjør. For funksjonærer er andelen i frontfaget 53 prosent av industrifunksjonærene i NHO.

Industri dekkes av nesten 40 tariffområder innen næringsmiddelindustri, kjemisk industri, verksted, treindustri og noen mindre områder i annen type industri.

1.3.2 Lønnsutviklingen for andre arbeidergrupper i NHO-området

For arbeidere i *byggevirksomhet* er årslønnsveksten foreløpig beregnet til 5,0 prosent fra 2022 til 2023, mot 3,6 prosent fra 2021 til 2022.

Byggevirksomhet består av to hovedgrupper, arbeidere innen elektrofag (1/3) og andre byggfag (2/3) som tømrere, murere, grunnarbeid innen stein-, jord- og sementarbeid, bygge- og tømmermestere, malermestere, rørleggerbedrifter, kobber- og blikkenslagermestere etc. En mindre gruppe innenfor byggevirksomhet er heisfirmaer og deler av verkstedoverenskomsten, offshore.

For *Riksavtalen – Hotell og restaurant* er årslønnsveksten foreløpig beregnet til 4,5 prosent fra 2022 til 2023, mot 3,2 prosent året før. Det ble gitt et generelt tillegg på 7,50 kroner per time og ytterligere et tillegg på 3,00 kroner per time fra 21. april 2023. Garantitillegg på 0,80 kroner på minstelønnsattsene var lagt ut fra 1.april 2023. Overhenget inn i 2023 var 0,9 prosent. I årslønnsveksten som foreløpig er beregnet til 4,5 prosent, bidro tariff-, garanti- og ansiennitetstillegg med 3,9 prosentenheter. Overhenget inn i 2024 er foreløpig beregnet til 1,5 prosent.

For arbeidere i *transportsektoren i NHO* er årslønnsvekst foreløpig beregnet til 5,3 prosent fra 2022 til 2023, mot 4,2 prosent fra 2021 til 2022.

Transportbedrifter (arbeidere) i NHO omfatter blant annet rutebilssektoren, spedisjonsfirmaer, innenriks sjøfart, godstransport, avisbudavtalen og i noe mindre grad grossistbedrifter og oljeselskaper mv.

Noen områder i bransjen, for eksempel innenriks sjøfart og spedisjonsfirmaer, har lokal forhandlingsrett. Bussbransjen utgjør i underkant av 50 prosent av transportbedriftene og har ikke lokal forhandlingsrett. Årslønnsveksten for bussbransjen er foreløpig beregnet til 5,4 prosent fra 2022 til 2023, mot 3,6 prosent fra 2021 til 2022. I tillegg til det generelle tillegget på 8,50 kroner per time fra 21. april 2023 er det også gitt et tillegg til rutebussjåfører på 4,50 kroner fra 1. april 2023, som ble avtalt i oppgjøret i 2022.

For arbeidere i *oljevirksomhet* er årslønnsveksten foreløpig beregnet til 5,2 prosent fra 2022 til 2023, mot 6,1 prosent året før. Bonus trekker veksten foreløpig opp med 0,5 prosentpoeng og uregelmessige tillegg trekker veksten ytterligere opp med 0,5 prosentpoeng.

1.3.3 Lønnsutviklingen for funksjonærer i NHO-bedrifter

Industrifunksjonærene i NHO-bedrifter utgjør om lag 25 prosent av alle funksjonærer i NHO-bedrifter. Årslønnsvekst for industrifunksjonærer er foreløpig beregnet til 4 prosent fra 2022 til 2023, mot 4,9 prosent året før. Økte utbetalinger av bonus trakk lønnsveksten opp med 1,5 prosentpoeng i 2022 og i 2023 trekker lavere bonusutbetalinger foreløpig veksten ned med 0,5 prosentpoeng.

Gruppen industrifunksjonærer totalt består av fem ulike bransjeområder (næringsmiddel, treindustri, kjemisk, verksted- og metallindustri og annen industri) som er vektet sammen.

Klassifiseringen av NHO-bedrifter i tariffsammenheng og i utvalgets rapportering, vil avvike noe fra SSBs offisielle klassifisering, som omtalt i vedlegg 2. Virkningene blir også omtalt i fotnoter i tabellene.

Overhenget for industrifunksjonærer inn i 2024 er foreløpig beregnet til 1,8 prosent.

Funksjonærer ellers i NHO er ansatte innen bergverk, jordbruk, skogbruk, fiskeoppdrett, kraftforsyning, oljevirksomhet, bygge- og anleggsvirksomhet, samferdsel, forskning og undervisning, personlig og forretningsmessig tjenesteyting, hotell og restaurant, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting, handel, informasjonssektoren etc. Samlet utgjør funksjonærene utenfor industri 70 prosent av alle funksjonærer i NHO-bedrifter.

Gjennomsnittlig lønnsvekst for *alle funksjonærgrupper i NHO* er foreløpig beregnet til 4,4 prosent fra 2022 til 2023, som er samme som året før. Tallene ovenfor inkluderer både faglige, vitenskapelige, tekniske og andre funksjonærstillinger inklusive lederstillinger. Lønn for administrerende direktører er også med, og en stor andel kontorstillinger på alle nivå.

I tillegg er det grupper innen håndverk, organisasjoner og bemanningsbedrifter som ikke tas med i lønnsstatistikken hverken for funksjonærer eller arbeidere. Samlet utgjør disse 8 prosent av alle årsverk i NHO-bedrifter.

1.3.4 Lønnsutviklingen for industriarbeidere og industrifunksjonærer i NHO-bedrifter under ett

Lønnsveksten for arbeidere og funksjonærer i NHOs industribedrifter i alt er foreløpig beregnet til 4,8 prosent fra 2022 til 2023, mot 4,0 prosent året før. Overhenget for industrien i alt inn i 2024 er foreløpig beregnet til 1,7 prosent. Årslønnsveksten i industrien samlet i NHO ble anslått til 5,2 prosent ved mellomoppgjøret i 2023.

Tabell 1.4 Fordeling av årsverk i NHOs statistikkregister og lønnssum basert på årslønnsnivå for henholdsvis industriarbeidere og industrifunksjonærer

		Arbeidere	Funksjonærer
Årsverk	2019	55,2	44,8
	2020	54,8	45,2
	2021	54,9	45,1
	2022	55,6	44,4
	2023	54,8	45,2
Lønnssum	2019	43,8	56,2
	2020	43,3	56,7
	2021	43,2	56,8
	2022	43,6	56,4
	2023	43,0	57,0

Note: I 2023 er 43 prosent av årsverkene for industriarbeidere knyttet til overenskomster som er dekket av frontfaget i forbundsvis oppgjør. For funksjonærer er andelen i frontfaget 53 prosent av industrifunksjonærene i NHO.

Kilder: NHO og Statistisk sentralbyrå

1.3.5 Lønnsutviklingen i andre områder i privat næringsvirksomhet

Garantiordningen på Landsoverenskomsten og Kontoroverenskomsten mellom HK og Virke resulterte i at minstelønnsatsen trinn 6 fikk et tillegg fra 1. februar 2023 på 8 kroner per time. I mellomoppgjøret for 2023 mellom LO og Virke ble det her gitt et generelt tillegg på 2,50 kroner per time fra 1. april 2023. Minstelønnsats trinn 6 ble økt med til sammen 3,50 kroner per time fra 1. april 2023. Minstelønnsatsene for trinn 1–5 ble økt med 8 kroner per time (inkludert det generelle tillegget) fra 1. april 2023. Mellom LO og Virke ble mønsteret fra oppgjøret mellom LO og NHO stort sett ellers fulgt, med et generelt tillegg på 7,50 kroner og lavlønnsstillegg på ytterligere 3 eller 4 kroner per time

Funksjonæravtalene mellom Virke og YS forbundene Negotia, Parat og Finansforbundet fikk ved mellomoppgjøret for 2023 samme resultat som Kontoroverenskomsten mellom HK/LO og Virke. Reiselivsavtalen mellom Virke og YS/Parat fikk et sentralt tillegg på 2,50 kroner per time og minstelønnsatsene ble økt med ytterligere henholdsvis 5,50 kroner per time (trinn 1 og 2) og 1 kroner pr time (trinn 3). Garantiordningen på Reiselivsavtalen mellom Parat og Virke resulterte i at minstelønnsatsen trinn 3 fikk et tillegg fra 1. februar 2023 på 8 kroner per time. I 2023 ble mellomoppgjøret på HUK-området gjennomført 19. og 20. juni. Det ble enighet mellom Virke og arbeidstakerorganisasjonene, og forhandlingsresultatet ble senere

godkjent av partene. Oppgjøret omfattet forhandlinger om sju tariffavtaler innen helse, utdanning og kultur med over 30 arbeidstakerorganisasjoner. Forhandlingsresultatet på de ulike overenskomstene fulgte resultatene i de korresponderende offentlige tariffområdene.

Årslønnsveksten fra 2022 til 2023 for heltidsansatte i Virke-bedrifter i varehandelen er foreløpig beregnet til 3,9 prosent. Reduserte bonusutbetalinger trakk ned årslønnsveksten med 1,1 prosentpoeng, mens økte utbetalinger av uregelmessige tillegg og lavere andel unge lønntakere trakk opp med 0,1 prosentpoeng hver.

I mellomoppgjøret for 2023 mellom Finansforbundet og Finans Norge og mellom LO ved Handel og Kontor i Norge og Fagforbundet og Finans Norge, ble det fra 1. mai gitt et generelt tillegg på lønnsregulativets satser på 2,65 prosent, minimum 18 000 kroner. Årslønnsveksten i finansjenester fra 2022 til 2023 er foreløpig beregnet til 4,4 prosent.

1.3.6 Lønnsutviklingen i offentlig sektor

Staten

For avtalen mellom staten og LO Stat og YS Stat ble det gitt et tillegg på 31 000 kroner på alle lønnstrinn på hovedlønnstabellen med virkning fra 1. mai 2023. Med virkning fra 1. mai 2023 avsettes det 0,85 prosent av lønsmassen til lokale forhandlinger. For avtalen mellom staten og Akademikerne og Unio ble det avsatt 5,30 prosent av lønsmassen til lokale forhandlinger, med virkning fra 1. mai 2023. Årslønnsveksten fra 2022 til 2023 i det statlige tariffområdet er foreløpig beregnet til 6,4 prosent.

Kommunesektoren/KS-området

I tariffoppgjøret i KS-området ble det for stillinger med hovedsakelig sentral lønnsdannelse gitt lønnstillegg med virkning fra 1. mai 2023 på mellom 26 300 og 43 000 kroner per år, som vist i tabell 1.1 i vedlegg 1. Ledere i HTA kapittel 4 fikk et generelt tillegg på 5,7 prosent fra 1. mai 2023. Det ble også gitt lønnstillegg for utvalgte stillingsgrupper, og økte satser for lørdags- og søndagstillegg og kvelds- og nattillegg med virkning fra 1. januar 2023, se vedlegg 1, avsnitt 1.3.2.

I mellomoppgjøret i *Oslo kommune* ble det gitt et prosentvis tillegg på lønnstabellen på 6,0 prosent, minimum 32 600 kroner, med virkning fra 1. mai 2023.

For en del grupper i KS-området (kapittel 3 og 5) fastsettes lønnen gjennom lokale lønnsforhandlinger i den enkelte kommune og fylkeskommune uten noen sentral ramme. Virkningsdato for lønnstillegg er 1. mai med mindre annen dato er avtalt.

Kommuneansatte i alt

På grunnlag av lønnsstatistikk for 2023 og tariff tilleggene i 2023, er årslønnsveksten fra 2022 til 2023 for hele kommunesektoren, inkl. undervisningssektoren, Oslo kommune og diverse bedriftsmedlemmer¹ foreløpig beregnet til 5,6 prosent.

¹ Dette omfatter blant annet ansatte i e-verk, revisjon, vann- og avløp etc.

Undervisningsansatte

På grunnlag av lønnsstatistikk for 2023 og tariff tilleggene i 2023 er årslønnsveksten fra 2022 til 2023 for undervisningsansatte foreløpig beregnet til 6,1 prosent.

Kommuneansatte eksklusive undervisningsansatte

På grunnlag av lønnsstatistikk for 2023 og tariff tilleggene i 2023, er årslønnsveksten fra 2022 til 2023 for kommuneansatte eksklusive undervisningsansatte foreløpig beregnet til 5,5 prosent.

1.3.7 Lønnsutviklingen i Spekter-området

Spekter-området ekskl. helseforetakene

I mellomoppgjøret i 2023 ble det på A-dels nivå for medlemmene i LO og YS avtalt et generelt tillegg på 14 625 kroner per år. Det ble ytterligere gitt et tillegg på 5 850 kroner per år til arbeidstakere med en årslønn på 490 242 kroner eller lavere. Tilleggene har virkning fra 1. april 2023. For medlemmer i Unio og SAN forhandles alle lønnstillegg lokalt i virksomhetene (B-dels forhandlinger). Årslønnsveksten fra 2022 til 2023 i Spekter-området ekskl. helseforetakene er foreløpig beregnet til 5,4 prosent.

Helseforetakene

I de sentrale forhandlingene (A2) mellom Spekter og Den norske legeforening ble det avtalt generelle tillegg for medisinstudenter med lisens, leger i spesialisering og legespesialister med virkning fra 1. januar 2023. Tilleggene varierte fra 26 000 til 43 000 kroner per år. Overleger fikk et tillegg på 5,1 prosent med virkning fra 1. januar 2023. Lokalt avtalte minimumssatser økes tilsvarende det generelle tillegget for gruppen. Det ble videre avtalt endringer i vaktlønn og tillegg for ordinært arbeid etter kl. 1700. For øvrige foreninger/medlemmer i Akademikerne forhandles alle lønnstillegg lokalt i virksomhetene (B-dels forhandlinger)².

Spekter og forbundene i LO og YS kom 31. mai til enighet i forhandlinger i mellomoppgjøret 2023. Det ble gitt et generelt tillegg på 23 000 kroner til stillingsgruppene 1, 2 og 3 fra 1. mai. Stillingsgruppene 4 og 5 og øvrige arbeidstakere fikk et generelt tillegg på 5 prosent, henholdsvis fra 1. mai og 1. juli. Det ble også avtalt økte ubekvemstillegg. Minstelønnsatsene ble økt slik det framgår av tabell 1.5.

² Det vises til vedlegg 1 der forhandlingsordningen i Spekter er nærmere omtalt.

Tabell 1.5 Minstelønssatser for stillingsgrupper i Spekter-området for LO- og YS-forbundene. Ingen ansiennitet (0 år) og maksimal ansiennitet (10 år/16 år)

	Ansiennitet 0 år			Ansiennitet 10 år/16 år		
	01.aug.22	1. mai/jul.23	Endring	01.aug.22	1. mai/jul.23	Endring
Stillinger hvor det ikke kreves særskilt utdanning*	350 000	373 000	23 000	440 000	463 000	23 000
Fagarbeiderstillinger/3 års videregående utdanning m.m.**	389 000	412 000	23 000	468 000	491 000	23 000
Stillinger med krav om høyskoleutdanning**	437 000	463 000	26 000	538 000	565 000	27 000
Stillinger med krav om høyskoleutdanning med spesialutdanning***	490 000	516 000	26 000	602 000	633 000	31 000

* Maksimal ansiennitet for stillinger hvor det ikke kreves særskilt utdanning er 16 år.

** I stillingsgruppe 2 og 3 innføres et 16 års trinn med virkning fra 1. oktober 2023 på kr. 500 000.

*** Fra 1. november 2023 økes minstelønn i stillingsgruppe 5 med minst 10 års ansiennitet til kr. 650 000. For spesialsykepleiere/jordmødre med minst 10 års ansiennitet økes minstelønn til 650 000 kroner fra 1. oktober 2023.

Kilde: Spekter

Spekter og Norsk Sykepleierforbund kom 23. mai til enighet i de sentrale forbundsvise forhandlingene. Det ble gitt et generelt tillegg til alle medlemmer av Norsk Sykepleierforbund på 5,0 prosent fra 3. mai..

Spekter og Fysioterapeutforbundet, Ergoterapeutforbundet og Utdanningsforbundet kom til enighet i forbundsvise sentrale forhandlinger. Medlemmer i Norsk Fysioterapeutforbund og Norsk Ergoterapeutforbund fikk et generelt tillegg på 5,0 prosent, og ledere fikk et generelt tillegg på 5,2 prosent. Alle medlemmer i Norsk Utdanningsforbund fikk et generelt tillegg på 5,65 prosent.

Minstelønnsatsene for Norsk Sykepleierforbund, Fysioterapeutforbundet, Ergoterapeutforbundet og Utdanningsforbundet ble hevet slik det framgår av tabell 1.6. Det ble også avtalt endringer i ubekvemstillegg.

For øvrige foreninger/medlemmer i Unio forhandles alle lønnstillegg lokalt i virksomhetene (B-dels forhandlinger).

Tabell 1.6 Minstelønnsatser for stillingsgrupper i Spekter-området for medlemmer i UNIO-forbundene med A2-forhandlinger. Ingen ansiennitet (0 år) og maksimal ansiennitet (10 år)

	Ansiennitet 0 år			Ansiennitet 10 år		
	1. jul./aug. 2022	1. mai/jul. 2023	Endring	1. jul./aug. 2022	1. mai/jul. 2023	Endring
Grunnstillinger	437 000	463 000	26 000	538 000	565 000	27 000
Stillinger med spesialkompetanse	490 000	516 000	26 000	602 000	633 000*	31 000

* Med virkning fra 1. oktober 2023 økes minstelønn for spesialsykepleier/jordmor/pedagoger med spesialkompetanse med minst 10 års ansiennitet til 650 000 kroner. Med virkning fra 1. november 2023 økes minstelønn for spesialergoterapeut og spesialfysioterapeut med 10 års ansiennitet eller mer til kr. 650 000.
Kilde: Spekter

På grunnlag av lønnsstatistikk fra SSB for 2023 og avtalte tillegg i 2023, er årslønnsveksten fra 2022 til 2023 i helseforetakene foreløpig beregnet til 5,8 prosent. Lønnsveksten påvirkes av sammensetningseffekter som følge av endret kompetansesammensetning, i hovedsak økt andel legeårsverk. Dette bidrar til økt lønnsvekst med 0,3 prosentpoeng.

1.3.8 Lønnsutviklingen for kvinner og menn i tariffområder

Omtale av lønnsutviklingen for kvinner og menn i enkelte tariffområder vil inngå i den endelige rapporten i mars.

Likelønnsstrekk ved oppgjørene i 2023

Følgende trekk ved lønnsoppgjørene er av sentral betydning for hvordan de relative lønnsforskjellene mellom kvinner og menn utvikler seg:

- Formen på de sentrale tilleggene, dvs. om det gis generelle prosenttillegg og/eller kronetillegg, om det gis spesielle lavlønns tillegg, tillegg til bestemte yrkesgrupper mv. Et likt kronetillegg vil gi en noe sterkere gjennomsnittlig prosentvis lønnsvekst for kvinner enn for menn, ettersom det ofte er flere kvinner enn menn i lavlønnsgruppene.
- Fordelingen av de lokale tilleggene.
- De relative lønns tilleggene i typiske kvinnesektorer og -næringer til forskjell fra mannsdominerte sektorer og næringer.

De ekstra tilleggene til overenskomster med lønnsnivå lavere enn 90 prosent av industriarbeiderlønn i forhandlingsløsningen mellom LO og NHO, har likelønnsprofil fordi kvinner tilgodeses i større grad enn deres totale antall tilsier.

Både garantitillegg på satser og heving av minstelønnsatser i mellomoppgjøret er resultater for Landsoverenskomsten mellom Handel og Kontor (LO) og Virke, som særlig tilgodeser kvinner.

Resultatet av de sentrale tilleggene som er avtalt mellom staten, LO Stat og YS Stat har likelønnsprofil gjennom at det ble gitt et likt kronetillegg til alle.

Innenfor finanstjenester er det flere kvinner enn menn i lønnstrinn med lavere lønnsnivå, derved vil kronetillegg gitt i oppgjøret 2023 bidra til å løfte lønnen til kvinner noe mer enn menn.

1.4 Lønnsoverhenget

Lønnsoverhenget beskriver hvor mye lønnsnivået ved utløpet av ett år ligger over gjennomsnittsnivået for året. Det forteller dermed hvor stor årslønnsveksten fra ett år til det neste vil bli dersom det ikke gis lønnstillegg i det andre året og det ikke er sammensetningseffekter som omtalt i avsnitt 1.2 og boks 1.1.

Lønnsoverhenget til 2024 i industrien samlet i NHO-området er foreløpig beregnet til 1,7 prosent. For områdene i tabell 1.7 varierer lønnsoverhenget til 2024 fra 1,5 til 2,5 prosent.

I tillegg til lønnsoverhenget kan lønnsveksten til året etter i enkelte områder også bli påvirket, enten av allerede avtalte tariff tillegg eller av garantiordninger og satsreguleringsbestemmelser.

Prinsipielt står allerede avtalte lønnstillegg for neste år i en noe annen stilling enn lønnsoverhenget. Ved å avtale lønnstillegg i et tariffoppgjør for neste år, legger en føring for årslønnsveksten året etter. På denne bakgrunn bør beregninger av lønnsoverheng til ett år suppleres med opplysninger om eventuelle allerede avtalte tillegg for det samme året.

Garantiordninger og satsreguleringsbestemmelser sikrer områder en (automatisk) lønnsvekst, gjerne i forhold til en fastlagt referansegruppes lønn. Virkninger av alle avtalte tillegg inklusive slike ordninger, defineres som tariff tillegg når de er kjent. En del av disse tilleggene vil ikke være klar før endelig statistikk foreligger.

Tabell 1.7 Lønnsoverhenget fra året før i prosent. 2019–2024

Område/gruppe:	2019	2020	2021	2022	2023	2024
NHO-bedrifter i industrien i alt ¹	1,2	1,2	1,2	1,0	1,7	1,7
Industriarbeidere	1,1	1,2	1,0	0,9	1,4	1,6
Industrifunksjonærer	1,4	1,3	1,5	1,2	2,0	1,8
Virke-bedrifter i varehandel	1,1	1,0	0,8	1,1	1,5	1,7
Finanstjenester ²	1,5	1,3 ⁴	0,9	1,6	1,8	
Staten	1,5	1,2	0,4	1,6	1,3	2,5
Kommunene i alt	0,7	1,2	0,3	1,6	1,2	1,8
Undervisningsansatte	0,7	1,1	0,2	1,8	1,7	1,8
Øvrige ansatte	0,7	1,3	0,4	1,5	1,1	1,7
Ansatte i Spekter-bedrifter						
Helseforetakene	1,9	1,0	0,8	2,0	2,2	2,5
Øvrige bedrifter	0,8	0,9	0,5	0,9	1,0	1,5
Veid gjennomsnitt ³	1,1	1,2	0,6	1,5	1,4	1,9

¹ Arbeidere og funksjonærer i industrien er vektet sammen med lønssummen i hver gruppe som vekt.

² Heltidsansatte i medlemsvirksomheter i Finans Norge (arbeidsgivermedlemmer) utenom ledere. Finanstjenester vil fra og med 2024 inngå i tallgrunnlaget for funksjonærer i NHO totalt. Det er derfor ikke angitt overheng til 2024.

³ Antall årsverk i hver gruppe fra tabell 1.1 er brukt som vekter. For 2024 er gjennomsnittet beregnet uten finanstjenester.

⁴ Beregnet ut fra korrigert lønnsnivå for 2019 på grunn av endringer i innrapportering av yrkeskoder fra noen medlemmer av Finans Norge.

Kilder: Statistisk sentralbyrå for Beregningsutvalget, Beregningsutvalget og KS

2 Lønnsutviklingen samlet og etter kjennetegn

- For lønnstakere under ett viser foreløpige, påløpte tall fra nasjonalregnskapet at veksten i gjennomsnittlig årslønn fra 2022 til 2023 var 5,3 prosent.
- Lønnsveksten fra november 2022 til november 2023 påvirkes av at tillegg etter konflikt for lærerne og barnehagetilsatte i 2022, først kom til utbetaling i 2023. Dette berører blant annet lønnen fordelt på kjønn, næring, sektor og yrke, fordi menn og kvinner er ulikt fordelt i arbeidslivet.
- Målt med månedslønn for heltidsansatte i november måned ble forskjellen i gjennomsnittlig lønn mellom kvinner og menn ifølge SSBs lønnsstatistikk redusert fra 2022 til 2023. Lønnsforskjellen ble redusert like mye når deltidsansatte inkluderes og lønnen er omregnet til heltidslønn. Regnet på denne måten var kvinners lønn 88,3 prosent av menns lønn i november 2023, mot 87,6 prosent i november 2022. Målt ved medianlønn var de relative lønnsforskjellene mellom heltidsansatte kvinner og menn derimot uendret på 95,5 prosent fra 2022 til 2023.
- Lønnsvekst eksklusive opsjons- og naturalytelser fra november 2022 til november 2023 var 3,8 prosent for administrerende direktører i privat sektor i alt, 2,6 prosent i industrien, og 4,3 prosent for toppledere og administrerende direktører i offentlig forvaltning. Lønnsveksten for alle heltidsansatte lønnstakere var 5,9 prosent i samme periode. Gjennomsnittlig årlig vekst fra 2018 til 2023 var 4,3 prosent for administrerende direktører i industrien og for administrerende direktører i privat sektor i alt, og 3,5 prosent for toppledere og administrerende direktører i offentlig forvaltning. For heltidsansatte lønnstakere under ett steg lønnen med 3,9 prosent i gjennomsnitt per år i samme periode.
- Målt ved Gini-koeffisienten, gikk ulikheten i lønnsfordelingen samlet og for kvinner og menn hver for seg ned i 2023, etter en økning både i 2021 og 2022.
- Gjennomsnittlig månedslønn i den laveste desilen økte med 6,6 prosent fra november 2022 til november 2023, mens veksten for alle arbeidsforhold var 6,0 prosent. Gjennomsnittlig lønnsvekst per år de ti siste årene var 2,6 prosent i den laveste desilen og 3,3 prosent for alle arbeidsforhold. I samme periode har gjennomsnittlig årsvekst i konsumprisindeksen vært 3,1 prosent. Siden personer vil kunne bevege seg mellom lønnsgrupper i perioden, kan ikke utviklingen i lønnsfordelingen si noe direkte om den individuelle lønnsutviklingen gjennom perioden.

2.1 Innledning

Dette og de følgende avsnittene presenterer utviklingstrekk i lønn i hovedsak basert på statistikk fra SSB klassifisert etter kjønn og andre kjennetegn. Lønnsstatistikken fra SSB er nærmere omtalt i vedlegg 2.³

Lønnsveksten fra november 2022 til november 2023 påvirkes av at tillegg etter konflikt for lærerne og barnehagetilsatte i 2022, først kom til utbetaling i 2023. Dette påvirker lønnsrelasjonen mellom kvinner og menn i 2023, men også veksten fra november 2022 til november 2023 etter kjønn, næring, sektor og yrke, fordi menn og kvinner er ulikt fordelt i arbeidslivet.⁴

2.2 Lønnsutviklingen samlet og i enkelte næringer

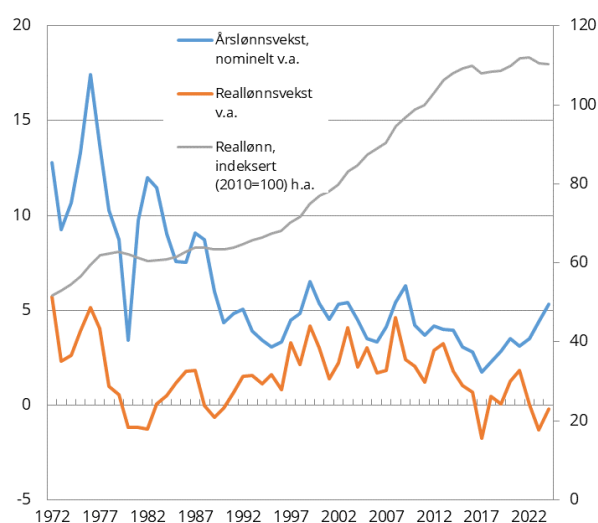
Tabell 2.1 viser gjennomsnittlig årslønnsvekst etter nasjonalregnskapet og lønnsstatistikken. Lønnsstatistikken er basert på inndeling etter næring og institusjonell sektorgruppering. Dette er en annen gruppering av virksomheter enn inndeling etter forhandlingsområder. Det er også andre forskjeller i avgrensning, i tillegg til forskjeller i beregningsmetoder. Forskjellene mellom årslønnsberegningene i dette kapitlet og kapittel 1, samt årslønnsberegninger i nasjonalregnskapet og lønnsstatistikken, er omtalt i vedlegg 2.

For lønnstakere under ett var den påløpte årslønnsveksten 5,3 prosent fra 2022 til 2023, ifølge foreløpige tall fra nasjonalregnskapet. Nominell årslønnsvekst og reallønnsvekst for Norge siden 1970 vises i boks 2.1. Ifølge lønnsstatistikken fra SSB var den bokførte årslønnsveksten for alle lønnstakere 5,4 prosent fra 2022 til 2023.

³ SSB har publisert statistikk for november måned og med ny metode for beregning av arbeidstid tilbake til 2016, med mindre endringer i lønnsnivåer og sammensetning på heltid og deltid. Endringen i månedslønn fra ³ SSB har publisert statistikk for november et år til neste er tilnærmet den samme som målt med september som tellingstidspunkt. I denne rapporten er tidsseriene for lønnsvekst ikke endret tilbake i tid. Lønnsnivåer for perioden 2020-2022 er per november og endringer i lønn fra 2019 til 2022 er fra november til november, mens endringer i lønn for tidligere år er målt fra september til september. I noen tilfeller vises relative lønninger i 2019 målt med både tidligere og ny statistikk.

⁴ Strand, H.H. og Bye, K.S. (2024): Månedslønnen økte med 3 200 kr, Statistisk sentralbyrå.
<https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/lonn-og-arbeidskraftkostnader/statistikk/lonn/artikler/manedslonnen-okte-med-3-200-kr>

Boks 2.1 Lønnsutviklingen 1970–2023



Figur 2.1 Nominell årslønn og reallønn 1970–2023

Kilde: Statistisk sentralbyrå, nasjonalregnskapet

I denne boksen presenteres utviklingen i nominell lønn (årslønn i nasjonalregnskapet, se vedlegg 2) og reallønn¹ siden 1970. Den nominelle lønnsveksten var høy på midten av 1970-tallet, med over 17 prosent i 1975. Dette ga en reallønnsvekst på over 5 prosent.

Reallønnsveksten var også over 5 prosent i 1971. Til tross for sterk prisvekst på 1970-tallet var veksten i reallønn samlet for dette tiåret forholdsvis sterk. Lavere lønnsvekst i 1979 skyldtes i stor grad innføring av lønns- og prisstopp. På 1980-tallet varierte lønnsveksten mellom 12,0 prosent i 1981 og 4,4 prosent i 1989. Lønnsveksten i 1988 og 1989 var påvirket av inntektsreguleringslover.² Reallønnsveksten på 1980-tallet sett under ett var lav, og negativ i flere år. Siden begynnelsen av 1990-tallet har både lønns- og prisveksten stort sett vært klart lavere enn på 1970- og 80-tallet, men reallønnsveksten har vært høy. Etter et fall i reallønnen i 2016, bidro høyere nominell lønnsvekst til positiv reallønnsvekst fram til 2020. I 2021 utlignet prisstigningen veksten i nominell årslønn fullt ut. Høye priser førte til en reallønnsnedgang i 2022. I 2023 var det fortsatt høy prisvekst, og selv med økt nominell lønnsvekst sammenlignet med 2022 ble det reallønnsnedgang også i 2023 på 0,2 prosent.

Figuren viser reallønnsvekst basert på vekst i årslønn. Utviklingen i reallønn per time har i enkelte år økt mer som følge av nedsatt ukentlig arbeidstid med lønnskompensasjon. Slike endringer fant sted både på 1970- og 1980-tallet.

¹ Vekst i nominell lønn deflatert med konsumprisindeksen.

² Se kapittel 6 i: Eivind Thomassen og Lars Fredrik Øksendal (2017). Modellbyggere. Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene 1967–2017. Pax Forlag 2017.

[Boks slutt]

Tabell 2.1 Årslønnsvekst¹ fra året før i prosent for alle grupper og utvalgte næringer og offentligsektorer

Lønnsstatistikken, årslønn bokført ⁵						
	Nasjonalregnskapet årslønn, påløpt	Alle grupper	Industrien	Varehandel	Offentlig forvaltning ²	
2013	3,9	3,9	3,7	3,4	3,8	
2014	3,1	3,0	2,8	1,6	3,5	
2015	2,8	2,8	2,5	3,2	2,9	
2016	1,7	1,7	1,5	2,8	2,2	
2017	2,3	2,2	2,1	2,8	2,6	
2018	2,8	3,0	2,8	2,6	2,8	
2019	3,5	3,4	3,3	3,5	3,5	
2020	3,1	3,1	2,3	3,8	2,2	
2021	3,5	3,7 ⁶	3,4 ⁶	4,7 ⁶	3,0 ⁶	
2022	4,3	4,1	4,3	3,6	4,0	
2023	5,3	5,4				
Samlet vekst 2013–2018	13,4	18,4	12,3	13,7	14,8	
Gjennomsnitt per år ³	2,5	2,5	2,3	2,6	2,8	
Samlet vekst 2018–2023	21,3	21,3				
Gjennomsnitt per år ³	3,9	3,9				
Årslønn per årsverk		668 700				
Antall årsverk ⁴ 2023	2 494 300	2 393 460				

¹ Populasjoner og beregningsmetoder er forskjellig fra det som brukes for forhandlingsområder i tabell 1.1, se vedlegg 2. Der er også forskjeller mellom årslønnsberegninger ifølge nasjonalregnskapet og lønnsstatistikken beskrevet.

² Fra 2016 basert på SSBs sektorgruppering. Omfatter statlig forvaltning (inkl. helseforetakene) og kommunal og fylkeskommunal forvaltning.

³ Geometrisk gjennomsnitt.

⁴ For lønnsstatistikken vises antall heltidsekvivalenter i grunnlaget for lønnsstatistikken per november.

⁵ F.o.m. publiseringen for 2020 justerte SSB årslønn for årene 2016–2019 grunnet ny metode for beregning av arbeidstid. I tabellen er tidsseriene for årslønnsvekst ikke endret tilbake i tid.

⁶ Grunnet forsinkelser i gjennomføringen av lønnsoppgjørene i 2020, ble noen etterbetalinger fra lønnsoppgjørene først utbetalt i 2021. Årslønn i lønnsstatistikken følger prinsippet om at utbetalingen holdes til det året det er utbetalt, kontantprinsippet, og flytter ikke beløpet tilbake til året før. Etterbetalingene fra 2020 bidrar med om lag 1 000 kroner eller knapt 0,2 prosent til årslønnsveksten i lønnsstatistikken fra 2020 til 2021. Bidraget i de forskjellige næringene vil variere noe.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget

2.2.2 Sammensetningseffekter i lønn i 2023

Endringer i sammensetningen av arbeidsstyrken kan påvirke beregningene av gjennomsnittlig lønnsvekst for ulike næringer. Analysen av lønns- og sammensetningseffekter er her avgrenset til næring.⁵ Det vil være mange sammensetningseffekter som ikke fanges opp, framstillingen er altså ikke uttømmende. Det kunne også vært relevant å se på andre variabler, som kjønn, utdanning og alder.

Selv om sammensetningseffekter kan være små fra et år til et annet, vil de kunne akkumulere over tid og ha større betydning for lønnsveksten sett over en periode på flere år. For eksempel viser en rapport om lønnsutvikling i finansnæringen i perioden 2008–2020 vesentlige

⁵ Metoden for dekomponering er beskrevet i von Brasch, Thomas, Grini, Håkon, Johnsen, Magnus Berglund and Vigtel, Trond Christian. "A Two-Stage Benet Decomposition of the Change in the Weighted Arithmetic Mean" *Journal of Official Statistics*, vol.39, no.1, 2023, pp.123-137. <https://doi.org/10.2478/jos-2023-0006>

sammensetningseffekter som følge av en jevnt økende andel arbeidstakere med høy utdanning sammenlignet med arbeidstakere med lavere utdanningsnivå som går ut av næringen.⁶

Mer om sammensetningseffektene som virket inn på lønnsutviklingen i 2020 og 2021 er beskrevet i NOU 2021:5.

Virkninger av forskyvninger mellom næringsgrupper i 2023

I løpet av 2023 har sammensetningseffektene samlet vært positive målt ved midtmånedene i kvartalene i 2023, se i vedleggtabell 4.21, og sammensetningsbidragene har trukket lønnsveksten opp.

I vedleggtabell 4.20 vises bidragene de enkelte næringer har til samlet lønnsvekst til mai og november 2023. Hovedtrekket er mindre bidrag fra næringer som har hatt mer vekst i antall jobber enn den samlede vekst i jobber, som var under en prosent fra november 2022 til samme tidspunkt i 2023. Blant næringene som trakk opp var næringer med høyere lønnsnivå enn gjennomsnittet for alle næringer. Eksempel på næringer som har bidratt med positiv sammensetningseffekt i 2023 er olje- og gassutvinning, informasjon og kommunikasjonstjenester og finanstjenester.

2.3 Lønnsutviklingen for kvinner og menn

I dette avsnittet presenteres tall for utviklingen i gjennomsnittlig lønnsforskjell mellom kvinner og menn målt for heltidsansatte og per årsverk der deltidsansatte er regnet om til heltidsekvivalenter. Lønnsbegrepet er månedslønn per september/november.

Forskjeller i kvinners og menns yrkesdeltakelse, bransje-/sektortilknytning, utdanning, arbeidserfaring og kompetanse er fortsatt viktige faktorer bak lønnsforskjellene. Det samme er kjønnsdelingen i arbeidsmarkedet. Ulike næringer og bransjer har ulike lønnsevne og avtaledekning, og menn og kvinner har ulike stillinger på arbeidsplassene. Endringer i hvor vi finner menn og kvinner i arbeidsmarkedet over tid og endringer i fordeling på kjennemerker kan dermed påvirke lønnsforskjellene slik de måles her. Lønnsforskjellen mellom kvinner og menn kan også avspeile ulike former for lønnsdiskriminering. Kvantifisering av ulike bidrag til utviklingen i gjennomsnittlig lønnsforskjell krever egne analyser.

Et slikt nyere arbeid er presentert i en rapport fra Statistisk sentralbyrå⁷. I rapporten benyttes regresjonsmodeller for å justere for at menn og kvinner er fordelt ulikt i arbeidsmarkedet. Ved å benytte data fra lønnsstatistikken 2021 halveres den beregnede lønnsforskjellen fra 10,7 prosent til under 5,4 prosent. Siden tre av fire av de 10 prosent høyest lønte jobbene er knyttet til menn påvirkes gjennomsnittslønnen til menn samlet betydelig mer enn kvinners gjennomsnittslønn. Når de 10 prosent høyest lønte holdes utenfor nevnte modellering blir den samlede lønnsforskjellen redusert til 4,4 prosent, og den gjenværende uforklarte forskjellen mellom menns og kvinners lønn blir redusert til 3,4 prosent.

⁶Hjertø, F. G og Lange, A. A. (2022) *Finans og frontfaget. Et tydeligere bilde av finansnæringens lønnsforhold og lønnsdrivere*. Rapport fra Finans Norge, februar 2022.

⁷ Grini, K.H. og Fløtre, I.A. (2023) *Lønnsgapet i Norge Lønnsforskjellen mellom menn og kvinner – hvor stor er den?* Rapport 2023/4. Oslo: Statistisk sentralbyrå <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/lonn-og-arbeidskraftkostnader/artikler/lonnsgapet-i-norge>

Lønnsforskjellen mellom alle sysselsatte kvinner og menn

Når en veier alle grupper sammen, får en et samletall som uttrykker de totale lønnsforskjellene mellom kvinner og menn i Norge. I tabell 2.2 presenteres tre ulike måter å beregne dette på: Gjennomsnittslønn for heltidsansatte, gjennomsnittlig lønn per årsverk og medianlønn for heltidsansatte. Medianlønn finner en ved å sortere lønnen for lønnstakere etter størrelse på lønnen og så finne lønnsnivået for personen i midten. Ved en slik beregningsmetode vil høye og lave lønnsnivåer være uten betydning.

Tabell 2.2 Kvinner lønn som andel av menns for hhv. heltidsansatte, per årsverk og medianlønn²

											Månedslønn*12				
	2013	2014	2015	2015 ⁴	2016	2017	2018	2019	2019 ⁵	2020	2021	2022 ⁶	2023	Menn 2023	Kvinner 2023
Gjennomsnittslønn per dato ¹ for heltidsansatte	87,9	88,4	87,7	87,0	87,6	88,1	88,5	88,9	89,4	89,3	89,6	89,5	90,2	733 080	661 440
Gjennomsnittslønn per dato ¹ per årsverk ³	85,8	86,2	86,1	85,3	86,1	86,7	87,1	87,6	87,8	87,5	87,9	87,6	88,3	547 920	536 160
Medianlønn ² per dato ¹ for heltidsansatte	93,4	94,3	92,9	93,0	93,5	93,9	94,1	95,1	95,6	95,2	95,4	95,5	95,5	627 480	592 440

¹ Månedslønn per september/november.

² Heltids- og deltidsansatte hvor deltidsansatte er omgjort til heltidsekvivalenter.

³ Brudd i statistikken i 2015.

⁴ Tellingstidspunktet er november. Tidligere var september tellingstidspunkt.

⁵ Sene oppgjør for 2022, som følge av streik, fanges ikke opp av lønnsstatistikken og kan blant annet ha berørt forholdet mellom kvinners og menns lønn. Dette gjelder særlig undervisnings- og barnehageyrker der det jobber mange kvinner.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget

Målt med månedslønn for heltidsansatte i november måned ble forskjellen i gjennomsnittlig lønn mellom kvinner og menn ifølge SSBs lønnsstatistikk redusert fra 2022 til 2023. Lønnsforskjellen ble redusert like mye når deltidsansatte inkluderes og lønnen er omregnet til heltidslønn. Regnet på denne måten var kvinners lønn 88,3 prosent av menns lønn i november 2023, mot 87,6 prosent i november 2022.

Målt ved medianlønn er de relative lønnsforskjellene mellom kvinner og menn uendret fra 2022 til 2023. Ved å sammenligne medianlønn i stedet for gjennomsnittslønn, er forskjellene mellom kvinner og menn mindre. Hovedårsakene til at vi har mindre lønnsforskjeller målt på denne måten, er at menn i større grad enn kvinner er å finne blant de med høyt lønnsnivå og at flere kvinner enn menn er å finne blant de med lavt lønnsnivå. I beregningene av gjennomsnittslønn betyr høye enkeltlønninger blant menn mer enn lave enkeltlønninger blant kvinner.

Sett over en lengre tidsperiode, var det for *heltidsansatte* en tilnærming fra 2008 til 2015 hvor forskjellen i gjennomsnittslønn ble redusert med 1,4 prosentpoeng. Fra 2015 er det brudd i serien på grunn av innføringen av a-ordningen og i 2020 var det en omlegging av lønnsstatistikken, men i perioden fra 2015 til 2019 ble forskjellene videre redusert hvert år med til sammen 1,9 prosentpoeng. Når vi inkluderer deltidsansatte, ble forskjellen fra 2008 til 2015 redusert med 2,2 prosentpoeng. Her ble også forskjellene redusert hvert år fra 2015 til 2019. Ser vi på forskjellen i *medianlønn* mellom kvinner og menn, ble lønnsforskjellene redusert fra 2008 til 2015 med 1,7 prosentpoeng og ytterligere med 2,1 prosentpoeng fra 2015 til 2019.

Kvinner og menn fordeler seg ulikt på næringer med ulikt lønnsnivå, og dette bidrar til forskjellen i lønnsnivå mellom kvinner og menn under ett. I tillegg er det forskjeller i gjennomsnittslønnen for kvinner og menn innen næringer. For utviklingen av lønnsforskjeller mellom kvinner og menn fordelt etter næring vises det til tabell 4.11 (heltidsansatte) og tabell 4.12 (heltids- og deltidsansatte) i vedlegg 4.

Lønnsforskjellen mellom kvinner og menn etter utdanning

Tabell 2.3 viser kvinners lønn som andel av menns etter utdanningslengde for heltidsansatte. Lønnsforskjellen mellom kvinner og menn har falt de siste årene. At andelen kvinner blant ansatte med universitets- eller høyskoleutdanning har økt over tid, har bidratt til at lønnsforskjellene mellom menn og kvinner samlet er mer redusert enn innen enkelte utdanningslengder. I gruppen med lengst utdanning, universitets eller høyskoleutdanning lengre enn 4 år, var andelen kvinner 43 prosent i 2013 og har steget til 51 prosent i 2023. Fra 2022 til 2023 ble lønnsforskjellene mellom kvinner og menn mindre for alle utdanningslengdene i tabellen, og da særlig for universitets- og høyskoleutdanning t.o.m. 4 år.

Tabell 2.3 Kvinners gjennomsnittslønn¹ som andel av menns lønn etter høyeste fullførte utdanning. Heltidsansatte²

				Månedslønn*12												Andel kvinner ²	
	2013 ³	2014	2015	2015 ⁴	2016	2017	2018	2019	2019 ⁵	2020	2021	2022 ⁶	2023	2023	2023	2013	2023
Grunnskole	90,9	90,8	90,3	89,6	89,2	89,1	89,2	89,0	87,5	87,7	87,6	87,9	88,7	541 920	480 840	34	29
Videregående skole	84,1	83,9	83,4	83,2	83,6	83,8	83,6	83,6	83,1	83,3	83,4	83,2	83,4	691 800	576 960	34	30
- Herav fagutdanning				80,9	81,1	81,2	81,1	81,0	80,7	80,8	80,9	80,5	80,7	690 840	557 520		20
Universitet eller høyskole, t.o.m. 4 år	80,0	80,4	79,4	78,4	79,0	79,3	79,5	80,0	80,1	80,2	80,8	80,1	81,0	831 360	673 680	56	57
Universitet eller høyskole lengre enn 4 år	81,7	81,4	80,8	80,0	80,8	81,2	81,1	81,2	81,6	81,7	81,6	81,4	82,1	013 040	831 600	43	51
Alle heltidsansatte	87,9	88,4	87,7	87,0	87,6	88,1	88,5	88,9	89,4	89,3	89,6	89,5	90,2	733 080	661 440	42	40

¹ Månedslønn per september/november.

² I prosent av antall heltidsansatte/arbeidsforhold med heltid.

³ Fra og med 2012 er det inkludert utdanningskoder fra spørreundersøkelsen om utdanningsnivå blant innvandrere.

⁴ Brudd i statistikken i 2015.

⁵ Tellingstidspunktet er november. Tidligere var september tellingstidspunkt.

⁶ Sene oppgjør for 2022, som følge av streik, fanges ikke opp av lønnsstatistikken og kan blant annet ha berørt forholdet mellom kvinners og menns lønn. Dette gjelder særlig undervisnings- og barnehageyrker der det jobber mange kvinner.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget

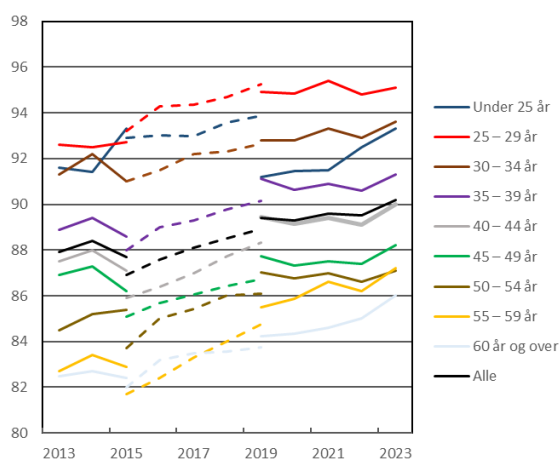
Forholdene mellom kvinners og menns lønn etter utdanningslengde er for alle disse lavere enn i alt (90,2 pst). Kvinner utgjør nå mer enn halvdelen av alle med universitets- og høyskoleutdanning der gjennomsnittslønn er høyere enn for de andre utdanningslengdene. Dette bidrar til at kvinners lønn i alt som andel av tilsvarende for menn, er høyere enn tilsvarende andeler for hver utdanningslengde.

Det er minst lønnsforskjell for de som har grunnskoleutdanning. Størst lønnsforskjell er det for ansatte med fullført videregående skole med fagutdanning og universitets- eller høyskoleutdanning til og med 4 år, men dette varierer mellom næringene, se vedleggtabell 4.13. For utviklingen i lønnsforskjeller mellom kvinner og menn fordelt etter utdanningslengde og hvor deltid er inkludert, vises det til tabell 4.14 i vedlegg 4.

Kvinner står for fire av ti arbeidsforhold med heltid. Deltidsarbeid er langt mer utbredt blant kvinner enn blant menn, og kvinner står for nær halvdel av heltids- og deltidsarbeidsforhold under ett.

Lønnsforskjeller mellom kvinner og menn etter alder

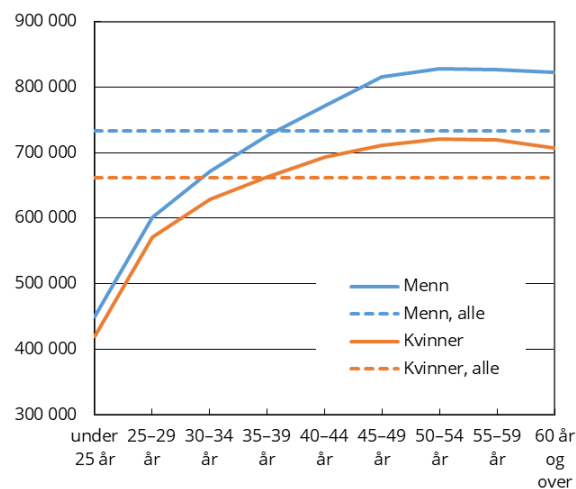
Figur 2.2 viser heltidsansatte kvinners lønn som andel av menns i gjennomsnitt etter alder, se også tabell 4.15 i vedlegg 4. Lønnsforskjellen mellom kvinner og menn er større enn gjennomsnittet for de over 40 år. Figur 2.3 viser gjennomsnittslønn for kvinner og menn etter alder i 2023. Dette er et tverrsnitt over alle fødselskohorter, og det kan ikke uten nærmere analyse slås fast om bildet av økende forskjeller med økende alder speiler mindre forskjeller i yngre generasjoner eller at forskjellene øker gjennom kvinners og menns yrkesløp.



Figur 2.2 Kvinners gjennomsnittslønn i prosent av menns etter alder. Heltidsansatte. Månedslønn per september/november¹

¹Brudd i statistikken i 2015. Nytt tellingstidspunkt fra 2019 (ny serie).

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget



Figur 2.3 Gjennomsnittslønn for kvinner og menn etter alder. Heltidsansatte. Månedslønn i kroner per november 2023, omregnet til lønn per år

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget

Lønnsforskjeller/inntektsforskjeller mellom kvinner og menn ellers i rapporten

Lønnsforskjeller og inntektsforskjeller mellom kvinner og menn er også omtalt i forbindelse med lønnsforskjeller i ulike forhandlingsområder (kapittel 1.3.8), lønnsutviklingen etter yrke (kapittel 2.4), lønnsutviklingen for ledere (kapittel 2.7), og lønnsfordeling og andel lavlønte (kapittel 2.8). I kapittel 10 vises fordeling av kapitalinntekter mellom kvinner og menn.

2.4 Lønn etter yrke

Yrkene i dette avsnittet brukes i SSBs arbeidsmarkeds- og lønnsstatistikk, for mer informasjon om hvordan yrkeskodene er bygd opp se vedlegg 2.

I tabell 2.4 er det tatt utgangspunkt i heltidsansatte etter firesifret yrkeskode. Lærlinger inngår i materialet. For å begrense datamengden ser en her kun på de yrker hvor det er minst 15 000 heltidsansatte, dvs. 15 000 arbeidsforhold med heltid. I tabellen er yrkene sortert etter antall arbeidsforhold.

Veksten i gjennomsnittslønnen for heltidsansatte fra november 2022 til november 2023 var 5,9 prosent. Størst lønnvekst fra 2022 var det for utvalgte yrker i undervisning som grunnskolelærere med 8,6 prosent og barnehager som førskole og barnehagelærere med 9,3 prosent. Lønnsveksten til disse yrkene kan tilskrives at mye av lønnsoppgjørene fra 2022 ble fanget opp først i november 2023 i tillegg til oppgjørene i 2023. Lavest lønnvekst av alle yrkene i tabell 2.5 fra november 2022 til november 2023 hadde administrerende direktører med 3,8 prosent.

Tilgang til og avgang fra et yrke gjennom året kan påvirke gjennomsnittslønnen i yrket. Lønnsforskjellene mellom kvinner og menn er små for yrker innen undervisning og barnehage, helsefagarbeidere og for renholdere, mens forskjellene er størst for varehandelssjefer.

Tabell 2.4 Gjennomsnittslønn¹ for heltidsansatte inkludert lærlinger, etter yrke²

	Lønnsvekst fra november året før, prosent			Månedslønn*12	Antall arbeidsforhold med heltid	Kvinnerns lønn som andel av menns, prosent	Andel kvinner prosent
	Gj.snitt ⁴						
	2018–2023	2022	2023				
Høyere saksbehandlere i offentlig og privat virksomhet	6,6	4,1	6,6	717 120	77 555	90,2	64,3
Grunnskolelærere	8,6	0,5	8,6	642 960	63 437	99,1	73,5
Tømrere og snekkere	5,5	4,6	5,5	525 600	46 344	83,2	1,5
Butikkmedarbeidere	5,2	5,8	5,2	490 920	43 669	89,5	48,8
Barnehage- og skolefritidsassistenter	8,1	1,7	8,1	453 600	41 694	99,3	83,7
Selgere (engros)	4,6	5,1	4,6	777 360	40 502	88,9	28,9
Kontomedarbeidere	5,7	5,2	5,7	579 600	38 450	93,1	74,3
Helsefagarbeidere	6,5	3,7	6,5	534 120	35 120	98,5	78,5
Sykepleiere	5,6	3,1	5,6	630 120	35 095	94,5	88,3
Administrerende direktører	3,9	6,8	3,8	1 203 600	33 104	86,3	23,7
Elektrikere	5,3	5,1	5,3	583 800	31 090	83,2	3,2
Systemanalytikere/-arkitekter	5,1	3,6	5,1	885 000	30 554	91,6	25,6
Førskole-/barnehagelærere	9,3	-0,1	9,3	572 280	29 245	101,2	88,8
Varehandelssjefer	4,0	2,4	4,0	714 360	29 202	78,4	47,3
Lagermedarbeidere og materialforvaltere	5,1	4,3	5,1	552 360	28 313	94,4	16,4
Andre ingeniører	5,2	4,9	5,2	793 800	26 146	96,3	20,0
Renholdere i virksomheter	3,7	4,3	6,5	478 800	25 523	97,6	74,8
Universitets- og høyskolelektorer/-lærere	3,2	3,7	5,5	720 120	25 062	94,1	52,1
Sivilingeniører (bygg og anlegg)	3,0	3,5	4,8	895 200	24 706	92,8	19,4

	Lønnsvekst fra november året før, prosent			Månedslønn*12 2023	Antall arbeidsforhold med heltid 2023	Kvinnerns lønn som andel av menns, prosent 2023	Andel kvinner prosent 2023
	Gj.snitt ⁴ 2018–						
	2023	2022	2023				
Lastebil- og trailersjåfører	3,5	4,5	5,5	532 080	23 972	94,1	3,4
Andre administrative ledere	3,2	3,9	4,8	983 640	22 243	83,7	49,0
Lektorer mv. (videregående skole)	2,7	0,7	7,9	688 080	21 461	100,3	55,4
Andre programvare- og applikasjonsutviklere	3,2	4,3	4,3	854 280	21 030	92,6	23,0
Spesialsykepleiere	3,6	4,0	6,3	711 960	20 881	93,6	88,4
Operatører innen næringsmiddelproduksjon	3,8	3,7	5,5	505 200	20 851	93,5	34,2
Anleggsmaskin- og industrimekanikere	3,9	5,3	6,1	596 520	20 504	86,6	4,5
Bilmekanikere	3,6	5,0	4,4	526 440	20 403	80,9	2,9
Rørleggere og VVS-montører	3,6	4,3	5,7	580 440	18 953	83,9	2,3
Anleggsmaskinførere	3,8	4,5	5,9	577 680	18 164	90,1	3,0
Bygningsingeniører	3,5	4,5	5,8	777 960	16 747	94,9	17,1
Regnskapsførere	3,8	4,6	5,5	725 760	15 641	88,3	66,0
Salgs- og markedssjefer	3,3	3,2	4,2	1 068 960	15 614	87,4	28,2
Finansanalytikere	3,5	3,2	4,8	900 000	15 526	84,5	43,8
Vaktmestre	3,6	3,8	6,2	568 200	15 317	97,1	7,6
Kokker	3,6	4,2	4,9	489 360	15 140	96,8	34,8
Alle yrker ³	3,9	4,7	5,9	717 120	1 987 482	90,2	40,4

¹ Månedslønn per november.

² Gjelder yrker på firesifret nivå etter Standard for yrkesklassifisering (STYRK-08) med minst 15 000 arbeidsforhold på heltid. Disse yrkene omfatter i 2023 50,7 prosent av alle heltidsansatte.

³ Inkluderer også heltidsansatte i yrker hvor det er mindre enn 15 000 arbeidsforhold.

⁴ Geometrisk gjennomsnitt.

⁵ Sene lønnsoppgjør bidro til at lønnsstatistikken for november 2022 ikke fanget opp alle resultater av dette årets oppgjør. Dette berører særlig undervisnings- og barnehageyrker der det var streik.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget

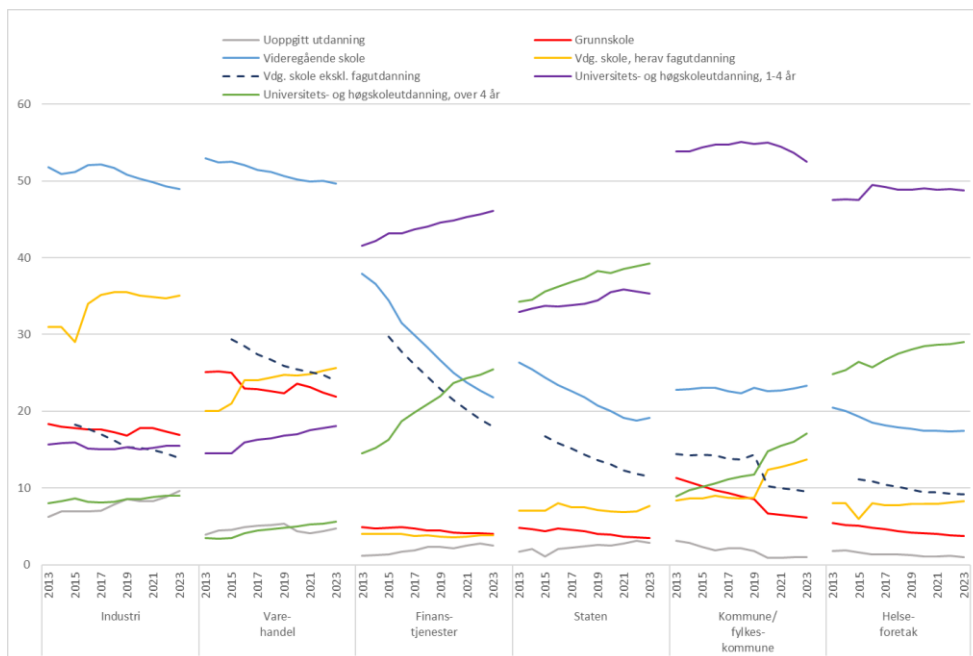
2.5 Lønn etter utdanning

Det er store forskjeller på hvor mange ansatte som har henholdsvis lengre eller kortere utdanning i de forskjellige næringene, jf. figur 2.4 og vedleggstabell 4.16. For eksempel har 9 prosent av de ansatte i industrien universitets- eller høgskoleutdanning utover 4 år i 2023, mens det i staten er 39 prosent. Andelen med universitets- eller høgskoleutdanning til og med 4 år er 52 prosent i kommune/fylkeskommune, mens den er 15 prosent i industrien. Mens andelen med fagutdanning er 40 prosent i bygge- og anleggsvirksomhet, 35 prosent i industrien og 26 prosent i varehandel, er andelen 8 prosent både i staten og i helseforetakene.

I enkelte næringer er andelen personer i noen av utdanningslengdene ganske liten. For eksempel innenfor skoleverket er det 2 prosent av de ansatte som kun har grunnskoleutdanning. I bygg og anlegg og i varehandel er det henholdsvis 3 og 6 prosent som har universitets- eller høgskoleutdanning lengre enn 4 år. Det er i tillegg en ikke ubetydelig andel lønnstakere med uoppgitt utdanning, og denne andelen er særlig høy i bygge- og anleggsvirksomhet. Det er viktig å poengtere at statistikk for lønn etter næring og utdanningslengde ikke tar hensyn til yrkenes kompetansekrav.

Ansatte med universitets- og høyskoleutdanning over 4 år har økt mest som andel av de ansatte siden 2010, jf. figur 2.4. Andelen med videregående skole eksklusiv fagutdanning og andelen med grunnskole som høyeste utdanning er redusert i samme periode. Figuren viser kun utviklingen for heltidsansatte i noen næringer. Hadde vi inkludert deltidsansatte og tatt med flere næringer ville fordelingen mellom de ulike utdanningslengdene kunne blitt noe annerledes.

Lønnstakere med lang utdanning har i gjennomsnitt høyere lønnsnivå enn lønnstakere med kort utdanning. Figur 2.5 viser lønnsnivåer (målt i faste 2022-kroner) for perioden 2013–2023 etter utdanningslengder innen enkelte næringer. Lønnsforskjellene mellom de ulike utdanningslengdene er størst i helseforetakene for næringene inkludert her. De er ellers større i privat enn i statlig og kommunal sektor. I helseforetakene, staten og i industrien er lønnsnivået for fagutdannede høyere enn for lønnstakere med videregående skole eksklusive fagutdanning, mens det motsatte er tilfelle i varehandel, finanstjenester og kommune/fylkeskommune. I industri og varehandel er fagutdannedes lønn nær gjennomsnittet, mens fagutdannede i det offentlige og i finanstjenester har lønn lavere enn gjennomsnittet.

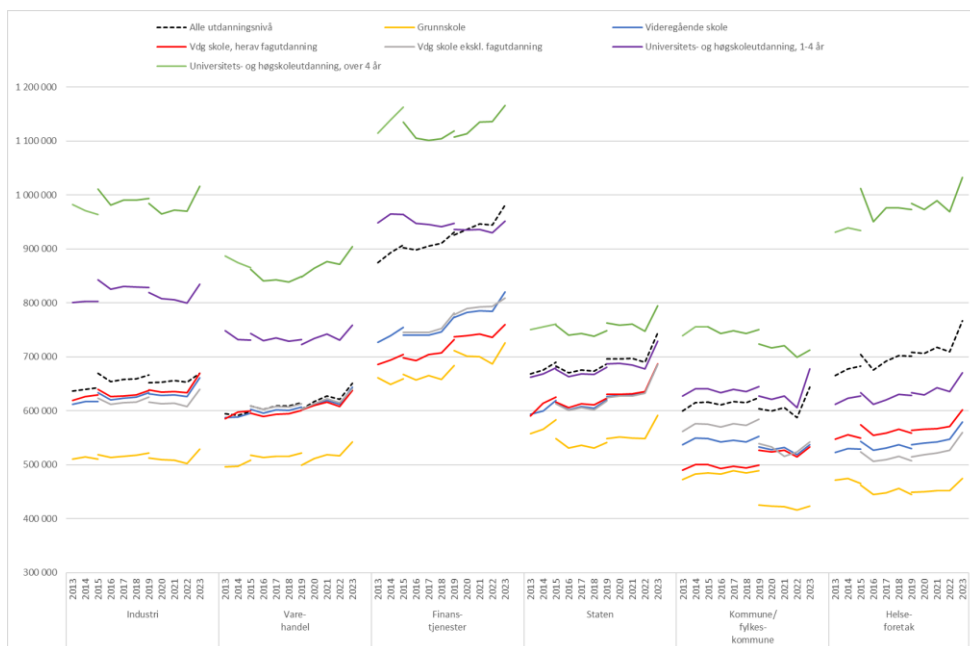


Figur 2.4 Ansatte fordelt på utdanningslengde. Heltidsansatte. 2013–2023.^{1,2}
Prosent

¹ Brudd i statistikken i 2015. Brudd i statistikken for kommune/fylkeskommune i 2020. Omlegging av statistikken i 2019/2020.

² Personer med fagutdanning og eksklusive fagutdanning er inkludert i gruppen videregående skole.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og KS



Figur 2.5 Lønnsbredning etter utdanning.^{1,3,4,5} Lønn (månedslønn*12) for heltidsansatte i faste 2023-kroner²

¹ Deflatert med konsumprisindeksen.

² Personer med fagutdanning og eksklusive fagutdanning er inkludert i gruppen videregående skole.

³ For kommune/fylkeskommune er tallene fra KS t.o.m. 2019. For nye 2019-tall og 2020 er tallene fra Statistisk sentralbyrå.

⁴ Brudd i statistikken i 2015. Brudd i statistikken for kommune/fylkeskommune i 2020. Omlegging av statistikken i 2019/2020.

⁵ Med unntak av tall fra kommune/fylkeskommune t.o.m. 2019 er månedslønnen basert på utdanningslengden fra året før.

Kilder: Statistisk sentralbyrå, KS og Beregningsutvalget

Tabell 2.5 viser lønnsnivå i 2023 og samlet lønnsvekst de seneste fem årene etter næring og utdanningsnivå. Som nevnt over er noen av gruppene forholdsvis små, jf. figur 2.5 og vedleggstabell 4.16. For små grupper vil veksten i gjennomsnittslønnen lett påvirkes av endringer i gruppen, og veksttallene for uoppgett utdanning viser stor variasjon mellom de ulike næringene. Disse tallene må tolkes med forsiktighet. Tabell 4.16 i vedlegg 4 viser også årlig lønnsvekst 2013–2023.

Tabell 2.5 Gjennomsnittslønn¹ i 2023 og samlet lønnsvekst 2018–2023 for heltidsansatte etter næring og utdanningslengde⁵

	I alt	Grunn- skole	Videre- gående skole	Av dette: Fag- utdanning ²	Universitet eller høgskole til og med 4 år	Universitet eller høgskole, lengre enn 4 år	Uoppditt eller ingen fullført utdanning
<i>Industri</i>							
Vekst,	17,5	18,1	20,1	20,3	15,3	17,3	22,7
Nivå, kr	669 360	529 200	660 720	633 480	799 800	969 600	520 320
<i>Bygge- og anleggsvirksomhet</i>							
Vekst,	21,0	18,4	19,5	19,9	17,9	18,3	23,4
Nivå, kr	635 040	499 680	663 840	674 280	837 360	1 026 960	538 680
<i>Varehandel</i>							
Vekst,	23,7	24,6	22,3	21,5	19,3	22,5	24,5
Nivå, kr	621 360	516 360	611 400	607 680	730 560	870 840	523 680
<i>Finanstjenester³</i>							
Vekst,	22,7	20,0	24,7	20,8	15,9	20,8	21,3
Nivå, kr	980 760	725 760	819 840	759 120	951 720	1 165 560	1 200 840
<i>Statsansatte</i>							
Vekst,	23,7	24,8	27,2	25,6	22,6	19,7	17,2
Nivå, kr	743 760	591 240	685 680	686 280	729 120	794 160	648 480
<i>Kommune og fylkeskommune⁴</i>							
Vekst,	22,7	13,5	16,3	16,1	24,2	12,7	25,3
Nivå, kr	644 100	422 940	537 180	533 340	677 160	712 800	542 760
<i>- herav skoleverket/undervisning⁴</i>							
Vekst,	19,5	19,3	17,2	17,6	28,6	6,7	15,9
Nivå, kr	657 000	394 800	521 040	516 480	709 800	652 080	554 520
<i>- ekskl. skoleverket/undervisning⁴</i>							
Vekst,	23,3	19,2	19,4	19,3	19,4	19,0	19,3
Nivå, kr	631 200	451 080	553 320	550 200	644 520	773 520	531 000
<i>Helseforetak</i>							
Vekst,	22,4	16,7	20,6	19,3	19,5	18,5	17,0
Nivå, kr	766 920	474 600	579 240	601 560	670 800	1 032 840	754 680

¹ Månedslønn per september/november/desember*12.

² Som fagutdannet regnes: a) alle som har fagutdanning med godkjent fagbrev eller svenneprøve i henhold til Lov om fagopplæring i arbeidslivet som fullførte utdanning i henhold til register for befolkningens høyeste utdanning (BHU), og b) alle som har bestått teknisk fagskole som høyeste fullførte utdanning i henhold til register for BHU.

³ Omfatter bank og forsikring og annen finansiell tjenesteyting.

⁴ Kilde: KS t.o.m. 2019. F.o.m. 2020 er tallene fra Statistisk sentralbyrå. I undergruppe til kommuneforvaltningen benyttes næringsgruppen 85 Undervisning f.o.m. 2020. I endringstall for årene 2015–2019 brukes tall for skoleverket.

⁵ Med unntak av tall fra kommune og skoleverk t.o.m. 2019 er månedslønnen basert på utdanningslengden fra året før.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og KS

2.6 Lønnsutviklingen for deltidsansatte

Tabell 2.6 viser lønnsutviklingen for deltidsansatte per heltidsekvivalent etter næringshovedområde fra 2022 til 2023. Tabellen viser også lønn for deltidsansatte som andel av lønn for heltidsansatte, og andel arbeidsforhold med deltid i lønnsstatistikken.

Tabell 2.6 Lønn per heltidsekivalent¹ for deltidsansatte etter næring², november 2023. Lønnsvekst i prosent fra samme måned året før

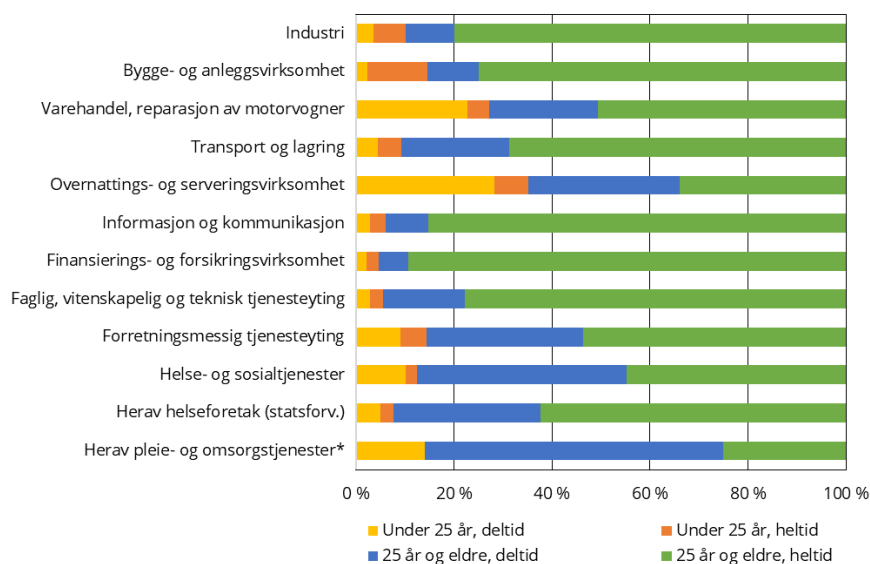
	Lønnsvekst	Lønnsnivå	Deltidsansattes lønn regnet om til heltidsekvivalenter, i prosent av heltidsansattes lønn	Andel arbeidsforhold med deltid, prosent
Industri	4,6	540 720	78,8	13
Bygge- og anleggsvirksomhet	7,4	582 240	91,3	13
Varehandel, reparasjon av motorvogner	4,4	452 520	69,6	45
Transport og lagring	5,8	532 320	79,4	26
Overnattings- og serveringsvirksomhet	5,7	409 680	84,4	59
Informasjon og kommunikasjon	5,5	637 200	71,8	12
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	0,8	671 040	69,0	8
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	2,7	655 080	77,3	23
Forretningsmessig tjenesteyting	5,5	480 840	78,2	41
Helse- og sosialtjenester	6,2	578 880	90,1	53
<i>Offentlig forvaltning:</i>				
Kommuner og fylkeskommuner	6,2	558 480	89,0	50
herav undervisning	6,2	539 400	82,8	38
<i>Statlig forvaltning:</i>				
Helsetjenester (helseforetak)	6,0	681 480	90,5	35
Statlig forvaltning eksklusive helsetjenester (staten)	6,2	607 560	82,2	17
Alle næringer	6,0	540 240	76,7	35

¹ Månedslønn per november*12. Månedslønnen for deltidsansatte er omregnet til lønn i heltidsstilling og vektet med timetallet delt på gjennomsnittlig arbeidstid for heltidsansatte.

² Standard for næringsgruppering (SN 2007), se vedlegg.

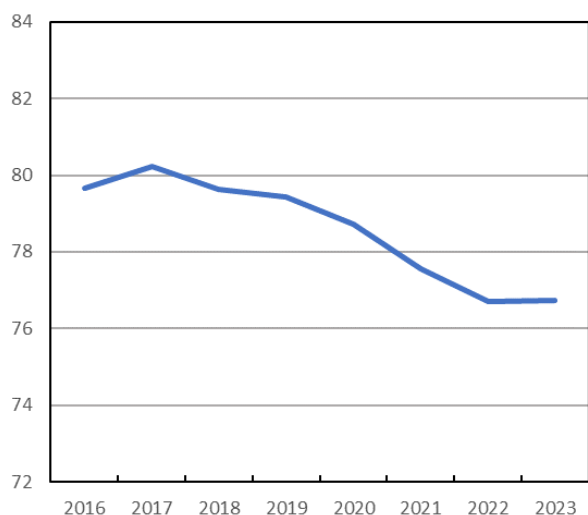
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Forskjellen i lønn mellom deltidsansatte og heltidsansatte knytter seg blant annet til faktorer som yrke, stilling, utdanning og alder. For eksempel kan en stor andel unge deltidsansatte bidra til forskjellen i gjennomsnittslønn mellom heltids- og deltidsansatte. Også andre forhold kan virke inn, for eksempel at deltidsansatte i enkelte næringer har høyere gjennomstrømning enn heltidsansatte og dermed lavere ansiennitet. I overnattings- og serveringsvirksomhet er det en høy andel deltidsansatte både under og over 25 år. I helseforetakene dominerer heltid blant dem over 25 år, mens det i andre helsetjenester er deltid som dominerer for dem over 25 år. Bak det samlede bildet av lik fordeling på heltid og deltid blant dem over 25 år i næringen helse- og sosialtjenester, ligger altså ulikheter næringsgruppene imellom.



Figur 2.6 Fordeling av arbeidsforhold etter alder og arbeidstid i utvalgte næringer. November 2022

Kilde: Statistisk sentralbyrå



Figur 2.7 Deltidsansattes lønn (i heltidsekvivalenter), i prosent av heltidsansattes lønn¹

¹ Månedslønn per november alle årene fra 2016 og ny metode for beregning av arbeidstid er brukt på alle årene.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Deltidsansatte hadde en gjennomsnittlig årlig lønn (månedslønn*12) per heltidsekvivalent i november 2023 på kr 540 240 kroner, og en vekst på 6,0 prosent fra samme tid i 2022. Per november 2023 hadde alle heltidsansatte en gjennomsnittlig årlig lønn på kr 704 040 kroner, 5,9 prosent høyere enn i 2022.

Lønnen til deltidsansatte per heltidsekvivalent som andel av heltidsansattes lønn, varierte i 2023 fra 69,0 prosent for ansatte i finansierings- og forsikringsvirksomhet til 90,5 prosent i helseforetakene, med et gjennomsnitt for alle på 76,7 prosent. I figur 2.7 presenteres deltidsansattes lønn i prosent av heltidsansatte for årene 2016 til 2023..

2.7 Lønnsutviklingen for ledere

Dette delkapitlet omhandler lønnsstatistikk for heltidsansatte administrerende direktører i privat sektor inklusive offentlig eide foretak. Administrerende direktører er ansatte med yrkeskode 1120 Administrerende direktør, iht. STYRK-08, og statistikken kan omfatte flere personer med lederfunksjoner i hvert foretak. Det benyttes samme lønnsbegrep som i tabell 1.1, dvs. månedslønn som er avtalt lønn med faste tillegg, uregelmessige tillegg og bonus.

Lønnsutviklingen eksklusive opsjons- og naturalytelser

Tabell 2.7 viser at veksten i gjennomsnittslønn fra november 2022 til november 2023 var 3,8 prosent for administrerende direktører i privat sektor i alt og 2,6 prosent i industrien, og 4,3 prosent for toppledere og administrerende direktører i offentlig forvaltning. Lønnsveksten for alle heltidsansatte lønnstakere var 5,9 prosent i samme periode.

Lønnsveksten for ledergruppene i tabellen varierer noe fra år til år. Det gjelder særlig i små grupper, der endringer i sammensetning lett kan slå ut i endret gjennomsnittslønn, og i grupper med stort innslag av bonusutbetalinger som kan variere noe. Et eksempel er direktører i utvinning av råolje og naturgass inkl. tjenesteyting, der gjennomsnittslønnen falt i 2016 og 2017, men økte betydelig i 2018 og 2019, drevet av økte bonusutbetalinger. Antallet direktører i denne næringen falt med 16 prosent fra 2015 til 2017, og økte med 15 prosent fra 2018 til 2020. I 2021 falt gjennomsnittslønnen med 0,9 prosent for direktører i denne næringen, men økte med 21,3 prosent og skyldes i stor grad at bonusene økte mye.

For administrerende direktører i privat sektor under ett steg gjennomsnittslønnen fra 2018 til 2023 med 4,3 prosent per år. Den høyeste veksten blant gruppene i tabellen i denne perioden finner vi i utvinning av råolje og naturgass inkl. tjenesteyting med en gjennomsnittlig lønnsvekst på 5,7 prosent, sterkt påvirket av en vekst på over 21 prosent fra november 2021 til november 2022. Antall administrerende direktører i olje- og gassutvinning er lavt sammenlignet med andre større grupper. Varehandel økte med 4,7 prosent. For toppledere og administrerende direktører i offentlig forvaltning er den gjennomsnittlige årlige vekst fra 2018 til 2023 var 3,5 prosent. I samme periode økte lønningene for administrerende direktører i industrien med 4,3 prosent i gjennomsnitt per år. For heltidsansatte lønnstakere under ett steg lønnen med 3,9 prosent i gjennomsnitt per år i samme periode.

Tabell 2.7 Gjennomsnittslønn (månedslønn per november) for heltidsansatte administrerende direktører i enkelte næringer i privat sektor¹. Eksklusive opsjons- og naturalytelser.

	Lønnsvekst fra samme måned året før, pst				Lønnsnivå kroner 2023	Kvinner gjennom- snittslønn i prosent av menns 2023	Antall 2023	Andel kvinner, prosent 2023
	Gj.snitt ³ 2018–							
	2023	2021	2022	2023				
Utvinning av råolje og naturgass inkl. tjenesteyting ⁴	5,7	-0,9	21,3	-1,8	3 153 960	-	219	12,8
Industri	4,3	5,8	9,6	2,6	1 412 160	94,4	3072	13,2
Bygge- og anleggsvirksomhet	5,2	4,7	7,3	5,5	1 090 440	113,7	4366	5,2
Varehandel, reparasjon av motorvogner	4,7	7,5	4,7	2,0	1 111 440	88,3	5050	17,5
Transport og lagring	4,1	3,1	11,2	3,4	1 558 800	116,3	1403	14,2
Overnattings- og serveringsvirksomhet	4,3	5,6	4,2	7,4	734 640	90,9	2504	41,7
Informasjon og kommunikasjon	3,9	7,3	4,1	4,4	1 511 280	99,6	2181	20,6
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	3,6	3,3	7,3	2,6	2 376 960	92,1	746	27,9
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	3,9	4,3	8,5	3,4	1 188 240	87,5	4129	24,8
Forretningsmessig tjenesteyting	4,8	3,7	6,8	7,0	1 151 160	88,0	1770	25,1
Alle næringer i privat sektor	4,3	4,9	6,9	3,8	1 201 680	85,6	31954	22,8
Memo: Offentlig forvaltning ²	3,5	4,7	4,4	4,3	1 322 630	94,8	1 980	46,4

¹ Privat sektor inklusive offentlig eide foretak. Omfatter ikke helseforetak.

² Omfatter yrkene topledere i offentlig administrasjon og administrerende direktører i offentlig forvaltning inklusive helseforetakene. Heltidsansatte.

³ Geometrisk gjennomsnitt.

⁴ Gjennomsnittlig bonus økte med 90,5 prosent i 2022 og var på 1 050 240 kroner.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Blant administrerende direktører i privat sektor i 2023 utgjorde gjennomsnittslønnen for kvinner 85,6 prosent av gjennomsnittslønnen for menn, 1,9 prosentpoeng mer enn i 2022. Lønnsforskjellen var størst i faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting og forretningsmessig tjenesteyting. I informasjon og kommunikasjon var gjennomsnittslønnen tilnærmet lik, og i transport og lagring og bygge- og anleggsvirksomhet var den høyere for kvinner enn for menn. I disse næringene er imidlertid andelen og antallet kvinnelige administrerende direktører lave.

For alle næringer samlet var 22,8 prosent av de administrerende direktørene kvinner. Andelen kvinner var lavest i bygge- og anleggsvirksomhet og høyest i overnattings- og serveringsvirksomhet, blant næringene i privat sektor i tabellen. Andelen kvinnelige topledere og administrerende direktører er betydelig høyere i offentlig forvaltning enn i privat sektor, og forskjellen mellom kvinners og menns gjennomsnittslønn er mindre.

Lønnsutviklingen inklusive opsjons- og naturalytelser

Dette materialet vil inngå i den endelige rapporten i mars.

Lønnsutviklingen for toppledere i offentlig forvaltning

Dette materialet vil inngå i den endelige rapporten i mars.

2.8 Lønnsfordelingen

Tallene som presenteres i dette avsnittet omfatter en samveiling av lønnen for alle⁸ lønnstakere i jobber med lønn i SSBs lønnsstatistikk. Lønnsbegrepet er det samme som benyttes i tabell 1.1, dvs. fast avtalt lønn, uregelmessige tillegg og bonus, men eksklusiv overtid. Det gis et bilde av lønnsfordelingen på et gitt tidspunkt, mens lønn for den enkelte varierer over yrkesløpet.

Lærlinger tjener typisk mellom 30 og 80 prosent av begynnerlønnen for faglærte i samme yrke, i henhold til en avtalt lønnsstige. Det kan gi et skjevt bilde av lønningene nederst i fordelingen å inkludere lærlinger. Figur 2.8 viser fordelingen av samlet lønn for ansatte eksklusive lærlinger i 2022. Data for lønnsfordeling eksklusive lærlinger foreligger bare fra og med 2017. Vedleggstabell 4.19 viser fordelingen i årene 2017–2022 når lærlinger holdes utenfor datagrunnlaget. Tall for 2023 eksklusive lærlinger vil bli innarbeidet i den endelige rapporten i mars.

Tabell 2.8 viser lønnsfordelingen med lærlinger inkludert. Tall for 2022 i fjorårets rapport viser at gjennomsnittlig lønn blir høyere i alle desiler når lærlinger holdes utenfor, men mest i laveste desil. Når en tar ut lærlinger reduseres lønnsspredningen for menn noe mer enn for kvinner. Fra 2022 til 2023 var lønnsveksten i de to høyeste desilene under 6 prosent mens alle de øvrige desilene hadde en vekst i gjennomsnittlig månedslønn på over 6,0 og desil 1 hadde en lønnsvekst fra 2022 til november 2023 på 6,6 prosent.

I tabellen vises hvor stor del av samlet lønnssum de ulike lønnsgruppene (desilene) mottar. I 2023 mottok de 10 prosentene med lavest lønn (desil 1) 5,3 prosent av samlet lønnssum. Det er uendret fra 2022. De 10 prosentene med høyest lønn (desil 10) mottok 20,0 prosent (inklusive lærlinger). I perioden fra 2018 til 2022 var det små endringer i disse andelene.

På grunn av omlegging av statistikken i 2015 er tallene for årene etter 2015 ikke direkte sammenlignbare med årene før. Tallserien fra 2006 fram til og med 2015 viser en forskyvning i lønnsfordelingen mot høyere andeler av samlet lønn til gruppene (desilene) med de høyeste lønningene. Se også omtalen i NOU 2016: 6 Grunnlaget for inntektsoppgjørene 2016.

⁸ I datamaterialet er lønnen til deltidsansatte omregnet til hva den ville vært hvis de jobbet heltid. Lønn per heltidsekvivalent for de deltidsansatte kan da slås sammen med lønnen for de heltidsansatte slik at man kan beregne gjennomsnittlig lønn per heltidsekvivalent for alle ansatte.

Tabell 2.8 Fordelingen av samlet lønn per heltidsekvivalent

	Alle ansatte					Ansatte uten lærlinger	
	Andel ¹		Lønnsnivå 2023	Årlig 2013– 2023	Andel ¹ 2023	Lønnsnivå ³ 2023	
	2013	2018 ² 2023					
Alle	100,0	100,0	100,0	676 320	3,3		
Desil 1	5,5	5,2	5,3	357 120	2,6		
Desil 2	6,9	6,7	6,7	454 680	3,2		
Desil 3	7,6	7,4	7,4	499 560	3,2		
Desil 4	8,2	8,0	8,0	543 960	3,3		
Desil 5	8,8	8,7	8,7	587 520	3,3		
Desil 6	9,4	9,4	9,4	632 520	3,4		
Desil 7	10,1	10,2	10,2	687 120	3,5		
Desil 8	11,1	11,2	11,3	761 160	3,5		
Desil 9	13,0	13,1	13,2	890 400	3,5		
Desil 10	19,6	20,1	20,0	1 349 520	3,4		
Gini-	0,201	0,210	0,208				
Persentil 91	1,5	1,5	1,5	1 006 680	3,5		
Persentil 92	1,5	1,5	1,5	1 038 360	3,4		
Persentil 93	1,6	1,6	1,6	1 075 440	3,4		
Persentil 94	1,7	1,7	1,7	1 118 400	3,4		
Persentil 95	1,7	1,7	1,7	1 172 880	3,4		
Persentil 96	1,8	1,8	1,8	1 232 760	3,3		
Persentil 97	1,9	2,0	1,9	1 318 680	3,4		
Persentil 98	2,1	2,1	2,1	1 438 560	3,4		
Persentil 99	2,4	2,4	2,4	1 633 320	3,3		
Persentil 100	3,4	3,7	3,6	2 460 000	3,4		
Menn	100,0	100,0	100,0	713 520	3,2		
Desil 1	5,1	4,9	5,0	359 760	2,6		
Desil 2	6,6	6,4	6,5	463 800	3,2		
Desil 3	7,2	7,2	7,1	510 000	3,2		
Desil 4	7,9	7,7	7,8	555 120	3,2		
Desil 5	8,5	8,4	8,4	602 280	3,2		
Desil 6	9,2	9,2	9,2	656 520	3,3		
Desil 7	10,1	10,1	10,1	723 600	3,3		
Desil 8	11,4	11,4	11,4	816 120	3,3		
Desil 9	13,5	13,5	13,5	964 920	3,3		
Desil 10	20,4	21,1	20,80	1 482 600	3,2		
Gini-	0,218	0,230	0,225				
Kvinner	100,0	100,0	100,0	630 360	3,6		
Desil 1	5,9	5,6	5,6	354 960	2,6		
Desil 2	7,3	7,1	7,1	444 600	3,2		
Desil 3	8,0	7,9	7,7	488 520	3,3		
Desil 4	8,6	8,4	8,4	529 800	3,4		
Desil 5	9,2	9,1	9,1	573 240	3,4		
Desil 6	9,8	9,8	9,7	610 920	3,5		
Desil 7	10,4	10,5	10,4	654 720	3,6		
Desil 8	11,1	11,3	11,2	708 480	3,7		
Desil 9	12,4	12,5	12,7	798 000	3,9		
Desil 10	17,3	17,8	18,1	1 140 600	4,1		
Gini-	0,161	0,175	0,179				

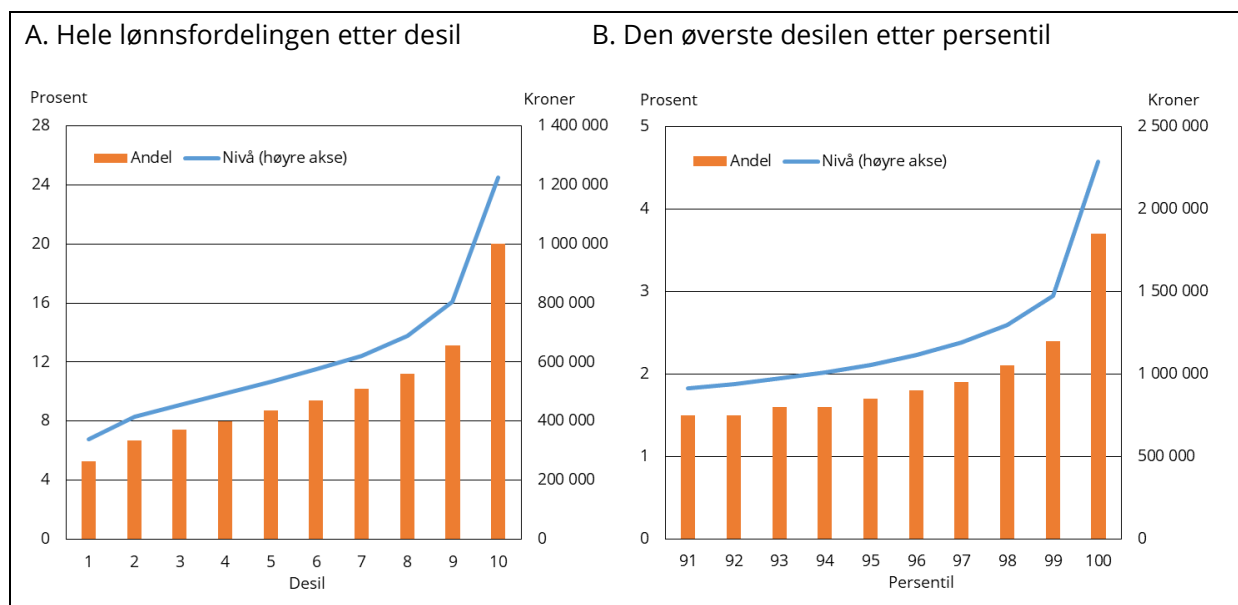
¹ Andel av samlet lønssum i prosent.

² Brudd i statistikken i 2015.

³ Gjennomsnittlig årlig lønn (månedslønn*12) per november. Per heltidsekvivalent.

⁴Gjennomsnittlig årlig vekst i prosent. Geometrisk gjennomsnitt.
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Over de seneste ti årene har veksten i gjennomsnittslønn vært minst i den laveste desilen og størst i den øvre delen av fordelingen. For kvinner har veksten i den øverste desilen vært sterkere enn for menn. Mens gjennomsnittslønnen i den laveste desilen har økt med 2,6 prosent målt som årlig rate i perioden, har veksten for alle vært 3,3 prosent (inkludert lærlinger). I samme periode har gjennomsnittlig årsvekst i konsumprisindeksen vært 3,1 prosent. Siden personer vil kunne bevege seg mellom lønnsgrupper i perioden, kan ikke utviklingen i lønnsfordelingen si noe direkte om lønnsutviklingen for den enkelte.



Figur 2.8 Lønnsnivå¹ og andel av samlet lønnssum² per desil og for de øverste persentilene i lønnsfordelingen, heltidsekvivalenter, uten lærlinger. 2022

¹ Gjennomsnittlig årlig lønn (månedslønn*12) per november. Per heltidsekvivalent.

² Andel av samlet lønnssum i prosent.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

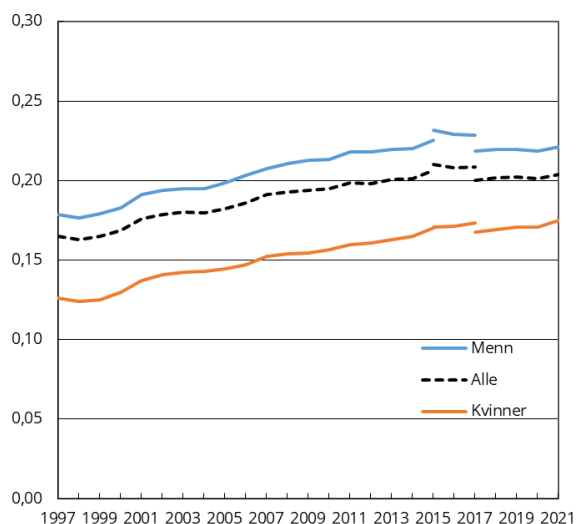
Tabell 2.8 viser en oppsplitting av desil 10 i persentiler. Persentil 100 (prosenten med høyest lønn) hadde en gjennomsnittslønn på 2 460 000 kroner og mottok 3,6 prosent av samlet lønn i 2023 (inkludert lærlinger), som var en nedgang fra 3,8 prosent i 2022. Andelen av samlet lønn som de øverste persentilene mottar har vært stort sett uendret de ti årene (justert for brudd) fra 2012 til 2022, men gikk ned fra 2022 til 2023.

Gini-koeffisienten er et summarisk mål på ulikhet og antar verdier mellom 0 og 1. Verdien 0 tilsier at inntektene er helt likt fordelt, mens en Gini-koeffisient lik 1 tilsier at én person mottar all inntekt. Etter flere år med liten endring, økte ulikheten i lønnsfordelingen (inkludert lærlinger) både 2021 og 2022, samlet og for kvinner og menn hver for seg. I 2023 har ulikheten i lønnsfordelingen gått ned samlet og for kvinner og menn hver for seg, men mer for menn enn for kvinner. I 2023 var Gini-koeffisienten 0,208 (inkludert lærlinger), ned fra 0,211 i 2022.

Figur 2.8 viser utviklingen i gini-koeffisienten (ekskludert lærlinger) over tid.

Lønnsspredningen for kvinner og menn under ett økte gjennomgående på 2000-tallet til 2015. Fra 2015 til 2020 var Gini-koeffisienten om lag uendret samlet og for menn. Blant kvinner økte lønnsspredningen noe også i denne perioden.

Spredningen i lønn målt ved Gini-koeffisienten (ekskludert lærlinger) er større blant menn enn kvinner; 0,221 for menn og 0,175 for kvinner i 2022. På den annen side har spredningen, målt som prosentvis økning i Gini-koeffisienten, økt mer blant kvinner enn blant menn over tid. Dette ser en også ved at veksten i gjennomsnittslønn over de siste ti årene har vært særlig stor for de øverste desilene blant kvinner.



Figur 2.9 Gini-koeffisienten for lønnstakere

Note: Brutto månedslønn for alle ansatte (heltidsekvivalenter). Brudd i statistikken i 2015 og 2017. Statistikken er basert på a-ordningen fra 2015 og fra 2017 benyttes tall eksklusive lærlinger, samt nytt tellingstidspunkt i november.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 2.9 viser fordelingen av lønn blant ansatte i privat sektor og i offentlig forvaltning. Gjennomsnittlig lønnsnivå for de lavest lønte er høyere i det offentlige enn i privat sektor, mens de høyest lønte har høyest lønnsnivå i privat sektor. I offentlig forvaltning i 2023 mottok desil 1 6,0 prosent av samlet lønnssum, mens desil 10 mottok 16,7 prosent (inklusive lærlinger). I privat sektor mottok desil 1 5,0 prosent av samlet lønnssum, mens desil 10 mottok 21,1 prosent. At lønnsspredningen er større i privat sektor enn i offentlig forvaltning ses også ved at Gini-koeffisienten er 0,231 i privat sektor og 0,153 i offentlig forvaltning. Virkningen av å holde lærlinger utenfor materialet er om lag den samme for offentlig forvaltning og privat sektor.

Lønnsspredningen økte fra 2008 til 2015 i både privat og offentlig sektor, målt ved Gini-koeffisienten. Det er små endringer etter 2015. Over de seneste ti årene har veksten i gjennomsnittslønn vært minst i den laveste desil i begge sektorer, mens lønningene har økt mest i de øverste desilene. Veksten i desil 10 i privat sektor er likevel ikke høyere enn gjennomsnittlig vekst i privat sektor.

Kvinner er i større grad enn menn i de laveste desilene av lønnsfordelingen, se tabell 2.10. Her er fordelingen først beregnet for heltidsekvivalenter for kvinner og menn under ett, og deretter er det telt opp hvordan henholdsvis kvinner og menn fordeler seg på desilene. I 2023 var 60,9 prosent av kvinnene og 51,3 prosent av mennene i desilene 1–5. Samtidig var 11,4 prosent av kvinnene og 22,5 prosent av mennene i de to øverste desilene. Det er i all hovedsak små endringer i disse andelene fra 2022 til 2023.

Nesten tre av fire lærlinger er menn. Det medvirker til at det er flere kvinner og færre menn nederst i fordelingen når lærlinger holdes utenom. Tall inkludert lærlinger i tabell 2.12 viser at kvinner er underrepresentert i de øverste desilene i lønnsfordelingen, og overrepresentert i de nederste. For menn er det motsatt.

Tabell 2.9 Fordelingen av samlet lønn per heltidsekvivalent for alle ansatte, etter sektor. Prosent og kroner

	Alle ansatte					Ansatte uten lærlinger	
	Andel ¹			Lønnsnivå ³	Årlig vekst ⁴	Andel ¹	Lønnsnivå ³
	2013	2018 ²	2023	2023	2013–2023	2023	2023
Offentlig forvaltning							
Alle	100	100	100	655 500	3,4		
Desil 1	6,9	5,9	6,0	395 400	2,6		
Desil 2	7,8	7,5	7,5	489 300	3,0		
Desil 3	8,4	8,2	8,2	535 900	3,1		
Desil 4	8,9	8,8	8,8	575 100	3,2		
Desil 5	9,3	9,3	9,3	607 600	3,2		
Desil 6	9,8	9,9	9,8	642 700	3,3		
Desil 7	10,3	10,4	10,3	680 000	3,4		
Desil 8	10,9	11,1	11,1	726 900	3,5		
Desil 9	11,9	12,2	12,3	804 700	3,7		
Desil 10	15,8	16,6	16,7	1 097 500	3,9		
Gini-koeffisient	0,129	0,153	0,153				
Privat sektor							
Alle	100	100	100	686 400	3,3		
Desil 1	5,1	5	5	344 000	2,5		
Desil 2	6,5	6,4	6,4	440 900	3,2		
Desil 3	7,2	7,1	7,1	484 900	3,3		
Desil 4	7,8	7,7	7,7	525 900	3,3		
Desil 5	8,4	8,3	8,3	573 100	3,4		
Desil 6	9,1	9,1	9,1	624 400	3,4		
Desil 7	10,1	10	10,1	693 500	3,5		
Desil 8	11,4	11,4	11,5	788 800	3,5		
Desil 9	13,7	13,7	13,7	939 100	3,4		
Desil 10	20,8	21,4	21,1	1 449 300	3,3		
Gini-koeffisient	0,225	0,233	0,231				

¹ Andel av samlet lønssum i prosent.

² Brudd i statistikken i 2015.

³ Gjennomsnittlig årlig lønn (månedslønn*12) per november. Per heltidsekvivalent.

⁴ Gjennomsnittlig årlig vekst i prosent. Geometrisk gjennomsnitt.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 2.10 Andelen av alle kvinner og menn i hvert desil av lønnsfordelingen¹, heltidsekvivalenter. Prosent

	Kvinner				Menn			
	2021	2022	2023	2023, uten lærlinger	2021	2022	2023	2023, uten lærlinger
Desil 1	17,2	18,1	18,2		12,6	12,8	13,3	
Desil 2	12,8	12,8	12,7		10,6	10,3	10,3	
Desil 3	11,1	10,8	10,7		9,3	9,5	9,5	
Desil 4	9,3	9,3	9,3		9,9	9,6	9,6	
Desil 5	10,2	10,3	10,1		8,4	8,3	8,5	
Desil 6	10,1	9,8	9,9		8,2	8,6	8,3	
Desil 7	9,5	9,4	9,5		8,7	8,5	8,5	
Desil 8	8,4	8,2	8,2		9,5	9,5	9,4	
Desil 9	6,6	6,5	6,6		11,1	10,7	10,6	
Desil 10	4,8	4,8	4,9		12,4	12,0	11,9	
Alle	100	100	100		100	100	100	

¹ Månedslønn per november.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 2.11 Andel kvinner og menn i hvert desil i lønnsfordelingen¹, heltidsekvivalenter inkludert lærlinger. 2023

	Kvinner	Menn
Desil 1	56,0	44,0
Desil 2	53,3	46,7
Desil 3	51,0	49,0
Desil 4	47,3	52,7
Desil 5	52,4	47,6
Desil 6	52,7	47,3
Desil 7	51,1	48,9
Desil 8	44,7	55,3
Desil 9	36,4	63,6
Desil 10	27,6	72,4
Alle	48,2	51,8

¹ Månedslønn per november.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Lavlønn

I forbindelse med tariffoppgjørene har det vært benyttet ulike grenser for utmåling av lavlønns tillegg. Det har også vært brukt ulike prinsipper for omfanget av de lavlønns tillegg som er gitt. Ofte har avtaleområdets gjennomsnitt vært avgjørende, ved andre anledninger bedriftens eller den enkeltes lønnsnivå.

En mye benyttet lavlønns grense har vært 85 prosent av gjennomsnittlig industriarbeiderlønn i tariffområdet LO-NHO-området. Dette ville tilsvare 486 100 kroner for et fullt årsverk uten overtid i 2023. Målt slik viser foreløpige tall at 17 prosent av alle heltidsansatte lønnsstakere var lavtlønte i 2023, jf. tabell 2.12. For kvinner er andelen 18 prosent og for menn 16 prosent. Disse andelene har vært relativt stabile senere år, men ble redusert i 2023.

Tabell 2.12 Andel lavtlønte¹, beregnet lavlønnsnivå¹, gjennomsnittlig og median² årlig lønn³ for heltidsansatte. Prosent og kroner

	2013	2014	2015	2015 ⁴	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023 ⁵
I alt	17	17	17	18	18	18	18	19	19	18	18	17
Menn	16	16	16	17	17	17	17	18	18	18	17	16
Kvinner	19	20	19	19	19	19	19	20	21	20	20	18
Lavlønnsnivå ¹	356 800	366 400	376 000	377 100	384 600	394 200	406 300	421 800	430 600	445 740	462 995	486 100
Gjennomsnitt	510 200	525 200	540 200	540 480	549 600	562 920	579 360	600 120	608 160	635 040	664 710	704 090
Median ²	457 300	472 200	485 400	483 360	493 920	506 160	520 800	540 000	547 320	571 000	594 470	630 900

¹ Målt som lønnsnivå lavere enn 85 prosent av gjennomsnittlig lønnsnivå for industriarbeidere i LO-NHO-området.

² Medianlønn er lønnen for lønnstakeren i midten av fordelingen, når lønnstakerne er sortert etter lønn.

³ Månedslønnen per september/november*12.

⁴ Brudd i statistikken i 2015.

⁵ Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå

I gruppen av lavlønte for et enkelt år, vil en andel skiftes ut påfølgende år. Det gjelder imidlertid ikke alle ifølge et arbeid utført ved Fafo (Svarstad og Dapi, 2022).⁹ Av lavlønte i 2019, målt på tilsvarende måte som i tabell 2.13, var om lag en tredel i alderen 24–66 år «varig lavlønte»¹⁰. Majoriteten av varig lavlønte var å finne i privat sektor, og en lavere andel var dekket av tariffavtale enn det som er vanlig for lønnstakere i sektoren. Andelene med kun grunnskole som lengste utdanning og annet fødeland enn Norge, var betydelig høyere enn blant lønnstakerne generelt.

⁹ Svarstad, E. og Dapi, B. (2022) De varig lavlønte - omfang og kjennetegn. Fafo-rapport 02:2022.

¹⁰ En person er varig lavlønt dersom hun/han har status som lavlønt de siste fem årene, eller har status som lavlønt minst tre av de fem siste årene i kombinasjon med å ikke være lønnstaker. Personer som har lønn over lavlønnsgrensa en eller flere ganger i perioden karakteriseres ikke som varig lavlønte.

3 Konsumprisutviklingen i Norge

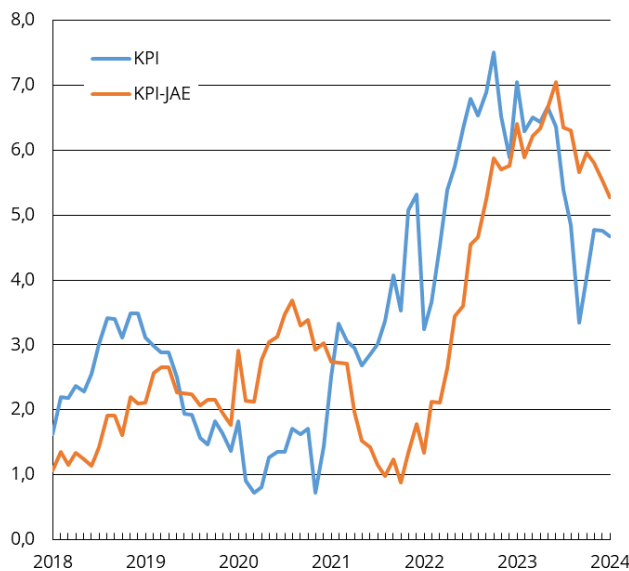
- Beregningsutvalget anslår at konsumprisindeksen (KPI) som årsgjennomsnitt vil øke med 4,1 prosent i 2024.
- Anslaget er usikkert. I de siste månedene har kronekursen styrket seg, og terminprisene på kraft har gått ned. Usikkerheten er spesielt knyttet til utviklingen i kronekursen, energiprisene og internasjonal prisvekst.
- Fra 2022 til 2023 økte KPI med 5,5 prosent. I Beregningsutvalgets rapport NOU 2023: 12 var årsveksten i KPI for 2022 anslått til 4,9 prosent. Det er særlig svekkelsen av kronekursen som medvirket til at veksten i KPI ble høyere enn anslått.

3.1 Prisutviklingen i senere år

3.1.1 Hovedlinjer i prisutviklingen

Konsumprisindeksen (KPI) økte med 5,5 prosent i 2023, ned fra 5,8 prosent i 2022. Prisstigningen for mange varer og tjenester var imidlertid høyere i 2023 enn i 2022. Spesielt bidro prisøkninger på matvarer og alkoholfrie drikkevarer til den høye prisveksten i 2023. I motsetning til året før bidro strømprisene til å dempe konsumprisveksten i 2023.

Den underliggende prisveksten, målt ved endringer i konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE), endte på 6,2 prosent i 2023, opp fra en vekst på 3,9 prosent i 2022. For andre år på rad har KPI-JAE aldri blitt målt høyere siden beregningene startet i 2001. De aller fleste varer og tjenester økte mer i pris enn året før, og bidro dermed til å trekke opp den samlede veksten i KPI-JAE fra 2022 til 2023.



Figur 3.1 KPI og KPI-JAE. Prosentvis vekst fra samme måned året før

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Selv om prisveksten har vært svært høy i 2023 har tolv månedersveksten vært avtakende gjennom året, se figur 3.1. Prisveksten nådde en topp i oktober 2022 på 7,5 prosent. I januar 2023 var prisveksten kommet ned til 7,0 prosent, og godt hjulpet av fallende elektrisitetspriser kom den helt ned til 3,3 prosent i september. Økte strømpriser utover høsten bidro til at

prisveksten endte på 4,8 prosent i november og desember, og 4,7 prosent i januar 2024. I motsetning til 2022, da energiprisene var en av de viktigste driverne bak den høye prisveksten, bidro lavere strøm- og drivstoffpriser til å trekke ned veksten i KPI på årsbasis med 0,8 prosentenheter i 2023.

KPI-JAE har også avtatt noe utover året. Fra en topp på 7,0 prosent i juni 2023, har tolv månedersveksten falt gradvis til 5,3 prosent i januar 2024. Den underliggende prisveksten i Norge har likevel ikke falt så mye som i andre land. Det må blant annet ses i sammenheng med at kronkursen har svekket seg vesentlig de siste årene. En svakere krone øker prisene på importerte konsumvarer, men også innsatsvarer og importinnhold i norskproduserte varer. Som regel vil ikke endringer i valutakursen slå umiddelbart ut i bedriftenes kostnader, blant annet som følge av langsiktige kontrakter med levering frem i tid. Likevel vil kronkursen få konsekvenser for innkjøpsprisene, som etter hvert veltes over i utsalgsprisene.

Tabell 3.1 Konsumprisindeksen (KPI)

	Endring i prosent fra samme periode året før					
	2019	2020	2021	2022	2023	jan. 2024
KPI	2,2	1,3	3,5	5,8	5,5	4,7
KPI justert for avgiftsendringer (KPI-JA)	2,3	1,5	4,1	7,6	5,3	4,6
KPI uten energivarer (KPI-JE)	2,2	2,8	1,2	4,1	6,3	5,3
KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE)	2,2	3,0	1,7	3,9	6,2	5,3

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Endringer i elektrisitetsprisene har alltid vært en viktig kilde til svingninger i prisveksten, og spesielt de siste årene har konsumprisveksten svingt betydelig som følge av varierende strømpriser. Dette er til tross for at strømstøtten har bidratt vesentlig til å dempe svingningene i kraftprisene husholdningene møter. Både nedbørsmengde og temperatur her hjemme, samt utviklingen i europeiske kraftmarkeder påvirker prisutviklingen. Etter Russlands invasjon av Ukraina bidro økte gasspriser lenge til å øke presset på europeiske energipriser. Gassprisene har siden falt noe, men er fremdeles høyere enn før angrepskrigen, se figur 3.2. I tillegg er elektrisitetsprisene avhengig av kvotepriser for CO₂-utslipp i EU, som har økt markert de siste årene. Dette kan blant annet henge sammen med mer ambisiøse utslippsmål i EU.

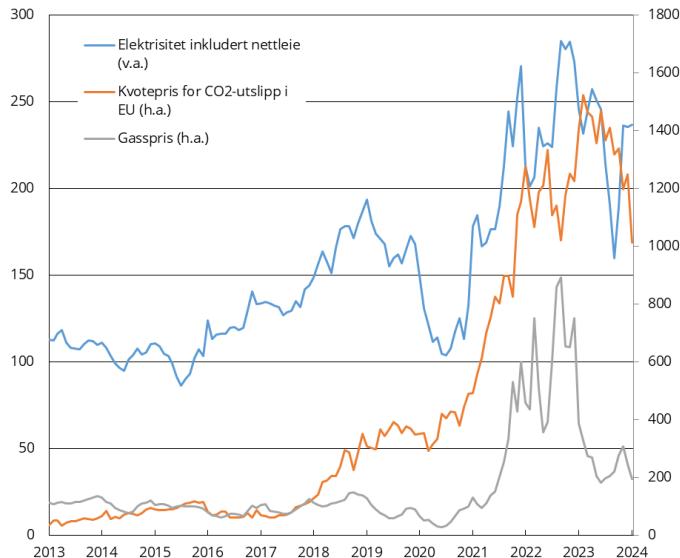
Kraftmarkedet i Norge påvirkes også av overføringskapasiteten internt i Norge og mellom Norge og andre land. Dette synliggjøres blant annet gjennom betydelige prisforskjeller sør og nord i Norge.

Spotprisen på elektrisitet nådde svært høye nivåer mot slutten av 2021, og var i snitt over 150 øre/kWh på landsbasis i 2022. Gjennom 2023 har prisene på elektrisitet kommet betydelig ned, og er i snitt nesten halvert sammenlignet med 2022. Samtidig er de norske strømprisene fremdeles langt over prisnivåene før pandemien.

Strømstøtteordningen har fortsatt å skjerme husholdningene for mye av prisveksten på elektrisitet, og utvidelsen av ordningen til å baseres på timespriser (fra september 2023) har dempet variasjonen i prisene ytterligere. Årsgjennomsnittet for prisene på elektrisitet inkludert nettleie ble 7,1 prosent lavere i 2023 enn i 2022, etter en oppgang på 19,0 prosent fra 2021 til 2022. I januar 2024 var tolv månedersveksten i elektrisitet inkludert nettleie på -3,6 prosent.

I 2023 trakk avgiftsendringer opp KPI-veksten med 0,2 prosentpoeng, jf. forskjellen mellom veksten i KPI og KPI-JA i tabell 3.1. Som i 2022 var det særlig strømstøtten (som måles som

en negativ avgift) som bidro til forskjellen mellom KPI og KPI-JA. Selv om strømstøtten ble utvidet i 2023, bidro nedgang i kraftprisene til at den samlede strømstøtten målt i kroner i 2023 ble mindre enn i 2022. Målt i prosent har dermed prisene uten strømstøtte falt mer enn prisene med strømstøtte.



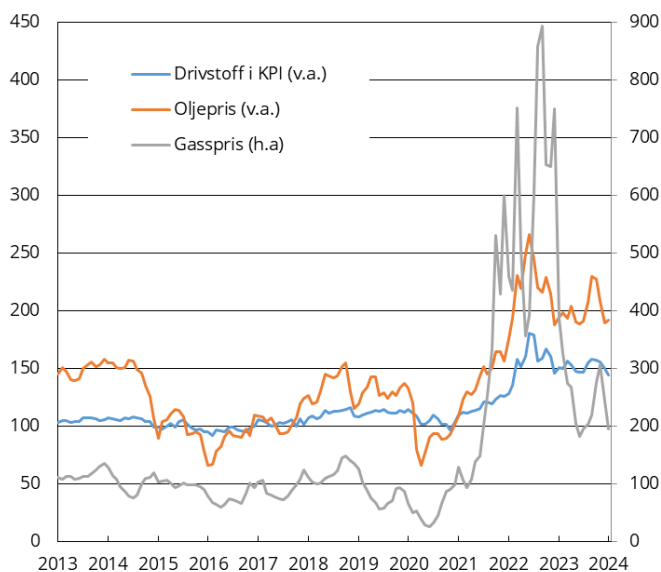
Figur 3.2 Elektrisitet inkludert nettleie i KPI, gasspris og kvotepriser for CO₂-utslipp i EU (indeks 2015=100)

Note: Kvotepris i kroner per metrisk tonn. Gasspris i Europa (NBP) i kroner per Sm³.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Intercontinental Exchange (ICE)

I likhet med gassprisen tok også oljeprisen seg markert opp i starten av 2022, men har ikke kommet like mye ned igjen, se figur 3.3. Som årsgjennomsnitt endte oljeprisen på 865 kroner per fat i 2023, om lag 85 kroner lavere enn i 2022. Oljeprisen var i midten av februar 2024 på samme nivå som årsgjennomsnittet i 2023.

Råolje er en viktig produksjonsfaktor for drivstoff. Utviklingen i drivstoffprisene vil likevel ikke alltid følge utviklingen i råoljeprisen, ettersom utviklingen i prisene på bensin og diesel til husholdningene i stor grad også påvirkes av utviklingen i marginene i raffineringsnæringen, avgiftene og avansen til bensinstasjonene. Som årsgjennomsnitt var prisene på drivstoff og smøremidler 2,9 prosent lavere i 2023 enn i 2022, etter en oppgang på 33,2 prosent fra 2021 til 2022.



Figur 3.3 Drivstoff og smøremidler i KPI, oljepris og gasspris (Indeks 2015=100)

Note: Oljepris er nordsjøolje (Brent) i kroner per fat. Gasspris i Europa (NBP) i kroner per Sm³.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Intercontinental Exchange (ICE)

Tabell 3.2 viser utviklingen i veksten i KPI-JAE etter leveringssektor. Prisene på importerte varer har fortsatt å øke betydelig i 2023. I tillegg til prisene på varene i utenlandsk valuta, påvirkes prisene på importerte varer av kronkursen med et tidsetterslep, og av avansen hos detaljister og grossister i Norge. I 2023 steg prisene på importerte konsumvarer (utenom jordbruksvarer) i KPI-JAE med 6,1 prosent, etter en oppgang på 3,9 prosent året før. Økningen i prisveksten fra et allerede høyt nivå må ses i sammenheng med at prisveksten hos flere av Norges handelspartnere fremdeles var svært høy i 2023, se kapittel 5 om internasjonal økonomi. I tillegg har kronkursen svekket seg over lengre tid. Kronens verdi, målt ved den importveide kursindeksen, var 3,3 prosent lavere i januar 2024 enn i januar 2023. I januar 2024 avtok prisveksten på importerte varer til 4,3 prosent, etter en tolv månedersvekst på 5,7 prosent i desember.

Som årsgjennomsnitt økte prisene på norskproduserte konsumvarer (utenom jordbruksvarer) med 8,1 prosent i 2023, etter en vekst på 5,4 prosent i 2022, se tabell 3.2. Selv om denne leveringssektoren ekskluderer jordbruksvarer er litt over halvparten av varene som inngår i kategorien bearbejdede mat- og drikkevarer. Den sterke økningen i mat- og drikkevareprisene får dermed stor innvirkning på prisveksten i norske varer, også om man ekskluderer jordbruksvarer¹¹. Prisveksten på norskproduserte varer (utenom jordbruksvarer) var svært høy det første halvåret av 2023, med tolv månedersvekstrater på over 10 prosent i enkelte måneder. Siden har prisveksten falt noe, og i januar 2024 var tolv månedersveksten på 7,0 prosent, se figur 3.4.

Husleieindeksen i KPI består av betalt husleie og beregnet husleie som skal uttrykke verdien av tjenesten selvere og andelseiere får av boligen sin. Prisene på denne tjenesten antas å følge utviklingen i leieprisene på tilsvarende boliger i leiemarkedet. Fra 2022 til 2023 steg husleiene med 3,9 prosent, etter en vekst på 2,0 prosent fra 2021 til 2022. Veksten i husleiene

¹¹ For en komplett oversikt over inndelingen av varer etter leveringssektorer i KPI, se: [KPIs representantvarer \(ssb.no\)](https://ssb.no)

har ikke vært så høy siden starten av 2000-tallet. Husleieloven sier at utleierye kan sette opp husleien på løpende leiekontrakter med den løpende tolv månedersveksten i KPI. Dermed vil høy prisvekst etter hvert forplante seg i økte husleier på løpende kontrakter. Nye husleiekontrakter settes til markedspris og avhenger av utleiers kostnader og etterspørselen på leiemarkedet. Huseiere har fått økte kostnader det siste året i form av økte renter og kommunale boliggebyrer, så trolig blir en del av disse kostnadsøkningene veltet over på leietakerne i form av økte husleier. I motsetning til andre varer og tjenester der prisveksten har avtatt gjennom 2023, har tolv månedersveksten i husleiene i store trekk vært tiltakende. Prisveksten steg fra 2,9 prosent i januar 2023 til 4,5 prosent i januar 2024.

Prisene på andre tjenester steg med 6,3 prosent i 2023, etter en økning på 4,1 prosent i 2022. Spesielt var det tjenester med andre viktige priskomponenter enn arbeidskraft som bidro til veksten, med en årsvekst i prisene på 7,8 prosent i 2023, opp fra 4,7 prosent i 2022.

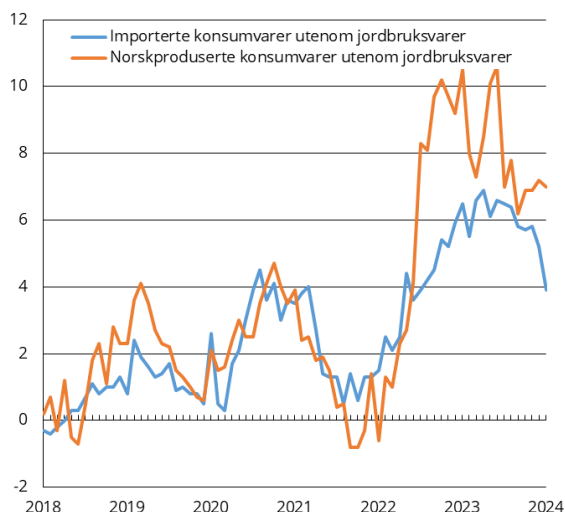
Årsveksten for tjenester hvor arbeidskraft dominerer økte fra 3,0 prosent i 2022 til 3,1 prosent i 2023. Ifølge SSB har denne indeksen historisk hatt en relativt god sammenheng med veksten i lønnskostnader, men ikke de siste årene. Gruppen inkluderer SFO- og barnehagetjenester, som hadde prisnedgang etter politiske vedtak i 2023. Uten lavere SFO- og barnehagesatser, finner SSB at prisveksten på tjenester hvor arbeidskraft dominerer ville vært om lag 3,4 prosentenheter høyere i 2023. Samtidig peker SSB på at det ikke er noen tydelige tegn til at økte lønnskostnader har ført til økt prisvekst, ettersom også prisveksten etter denne justeringen har avtatt gjennom året som andre varer og tjenester. Tolvmånedersveksten i prisene på tjenester uten husleie holdt seg relativt stabil i overkant av 6 prosent gjennom 2023, men falt de siste månedene av året. I januar 2024 steg prisveksten til 6,2 prosent, etter en tolv månedersvekst på 5,3 prosent i desember.

Tabell 3.2 Konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og utenom energivarer (KPI-JAE), etter leveringssektor

	Vekt ¹	Endring i prosent fra samme periode året før			
		2021	2022	2023	jan. 2024
Totalt	1000	1,7	3,9	6,2	5,3
Varer	480,2	1,5	4,7	7,1	5,1
-norske varer	134,7	1,4	6,0	8,4	7,4
--norske jordbruksvarer	33,4	1,9	7,3	9,7	8,3
--norske varer uten jordbruksvarer	101,3	1,2	5,4	8,1	7,0
-importerte varer	345,5	1,5	4,1	6,6	4,3
--importerte jordbruksvarer	23,2	-3,1	7,5	12,9	9,2
--importerte varer uten jordbruksvarer	322,3	1,9	3,9	6,1	3,9
Tjenester	519,8	1,9	3,2	5,3	5,4
-husleie	214,8	1,3	2,0	3,9	4,5
-tjenester uten husleie	305,0	2,3	4,1	6,3	6,2
--hvor arbeidskraft dominerer	94,3	3,6	3,0	3,1	3,5
--med andre viktige priskomponenter	210,7	1,7	4,7	7,8	7,4

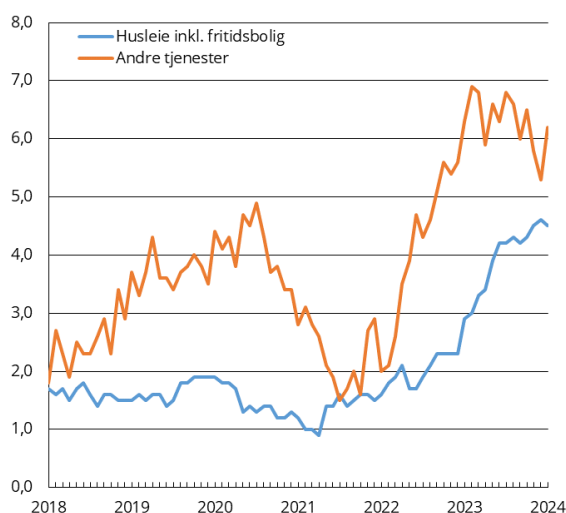
¹ Vektene gjelder fra januar 2024 til desember 2024.

Kilde: Statistisk sentralbyrå



Figur 3.4 KPI-JAE etter leveringssektor. Importerte konsumvarer og norskproduserte konsumvarer. Utenom jordbruksvarer. Prosentvis vekst fra samme måned året før

Kilde: Statistisk sentralbyrå



Figur 3.5 KPI-JAE etter leveringssektor. Andre tjenester og husleie inkl. fritidsbolig. Prosentvis vekst fra samme måned året før

Kilde: Statistisk sentralbyrå

3.1.2 Prisutviklingen for ulike konsumgrupper

I tabell 3.3 er konsumprisindeksen inndelt etter konsumgrupper, og inkluderer energivarer og avgifter.

Prisene på hovedgruppen *matvarer og alkoholfrie drikkevarer* økte med 9,8 prosent fra 2022 til 2023, mot en økning på 6,5 prosent fra 2021 til 2022. Prisøkningen på denne varegruppen bidro direkte til å trekke inflasjonen opp med om lag 1,2 prosentenheter på årsbasis. Prisene på alle matvaregruppene økte markert i 2023, en økning som kom på toppen av svært høy prisvekst også i 2022. Høyest årsvekst så vi i prisene på frukt og grønnsaker, som steg med henholdsvis 13,6 og 13,3 prosent. Betydelige kostnadsøkninger i alle ledd av verdikjeden, fra

strøm, emballasje og drivstoff til matråvarer og kunstgjødsel bidro til en markert prisøkning gjennom 2022 som fortsatte inn i 2023. Kronesvekkelsen har i tillegg bidratt til å øke prisene på importerte matvarer, noe som blant annet gjenspeiles i at prisene på importerte jordbruksvarer økte med hele 12,9 prosent fra 2022 til 2023. Prisene på alkoholfrie drikkevarer økte med 8,3 prosent i 2023, mot en økning på 4,8 prosent i 2022.

Prisene på *alkohol og tobakk* økte med 5,0 prosent fra 2022 til 2023, etter en økning på 3,7 prosent fra 2021 til 2022. Dette må ses i sammenheng med høye råvare- og energipriser, samt svak kronekurs. Prisene på øl økte med 4,8 prosent, vin med 4,9 prosent og tobakk med 5,7 prosent. Prisene på brennevin økte med 3,9 prosent.

Prisene på *klær og skotøy* økte med 3,8 prosent fra 2022 til 2023, som er en uvanlig høy prisvekst for denne konsumgruppen. Klær og skotøy er typiske importvarer, og prisutviklingen må både ses i sammenheng med prisnivået i land som står for mye av produksjonen, utviklingen i kronekursen og norsk kostnadsutvikling. Mens prisene på klær økte med 3,5 prosent, økte prisene på skotøy med hele 5,8 prosent. Prisene på klær og skotøy har samlet sett falt med 45 prosent siden toppen i 1996.

Prisene på konsumgruppen *bolig, lys og brensel* steg med 1,9 prosent i 2023, etter en oppgang på 6,7 prosent i 2022. Nedgangen i prisveksten fra 2022 til 2023 skyldes at elektrisitetsprisene har falt betydelig. Husleiene trekker i motsatt retning.

Prisene på *møbler og husholdningsartikler* steg med 8,5 prosent i 2023, etter en oppgang på 6,5 prosent i 2022. Det var spesielt prisveksten på boligtekstiler som bidro til oppgangen med en prisvekst på hele 16,7 prosent fra 2022 til 2023.

For konsumgruppen *transport* økte prisene med 7,1 prosent i 2023, etter en vekst på 8,9 prosent i 2022. Nedgangen i veksten i transportprisene skyldes at drivstoffprisene falt med 2,9 prosent fra 2022 til 2023. Samtidig økte prisveksten på både kjøretøy og transporttjenester. Prisene på flyreiser økte med 38,2 prosent i 2023, etter en økning på 20,9 prosent i 2022. På grunn av bortfall av målte priser ble prisene på flyreiser for deler av 2021 estimert.

Tabell 3.3 Konsumprisindeksen – varer og tjenester etter konsumgruppe

	Vekt ¹	Endring i prosent fra samme periode året før					
		2019	2020	2021	2022	2023	jan. 2024
Totalt	1000	2,2	1,3	3,5	5,8	5,5	
01 Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	121,4	1,0	3,2	-2,0	6,5	9,8	8,7
02 Alkoholdrikker og tobakk	39,0	2,7	2,7	-1,8	3,7	5,0	4,7
03 Klær og skotøy	48,0	1,0	-1,7	-1,3	0,6	3,8	4,1
04 Bolig, lys og brensel	239,4	1,9	-3,5	10,0	6,7	1,9	3,1
<i>Herav: Betalt husleie</i>	44,2	1,8	1,5	1,3	2,2	4,0	4,4
<i>Beregnet husleie</i>	135,2	1,7	1,4	1,2	2,0	3,9	4,4
<i>Elektrisitet, fyringsoljer oa. brensel</i>	39,5	0,7	-27,2	65,2	20,6	-6,2	-2,7
<i>Herav: Elektrisitet inkludert nettleie</i>	34,9	0,7	-29,4	70,8	19,0	-7,1	-3,6

	Vekt ¹	Endring i prosent fra samme periode året før					
		2019	2020	2021	2022	2023	jan. 2024
05 Møbler og husholdningsartikler	66,0	2,4	6,8	3,7	6,5	8,5	7,0
06 Helsepleie	34,1	2,6	2,9	3,0	2,5	3,7	3,8
07 Transport	147,5	3,0	1,6	2,1	8,9	7,1	1,6
<i>Herav: Kjøp av kjøretøy</i>	62,2	1,1	1,8	2,0	4,3	7,4	-2,0
<i>Drift av personlige transportmidler</i>	53,9	3,2	0,8	6,2	15,2	4,2	1,7
<i>Transporttjenester</i>	31,5	6,3	2,3	-4,5	6,4	13,0	10,5
08 Post- og teletjenester	20,1	3,2	4,8	1,5	1,0	5,6	2,8
09 Kultur og fritid	124,2	2,9	3,4	3,1	4,1	8,4	7,2
10 Utdanning	4,6	4,3	3,1	1,9	2,1	3,1	5,4
11 Hotell- og restauranttjenester	73,2	2,6	2,1	3,3	7,4	6,7	6,3
12 Andre varer og tjenester	82,5	1,4	3,6	2,6	2,5	2,0	3,8

¹ Vektene gjelder fra januar 2024 til desember 2024.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Prisene på *post- og teletjenester* steg med 5,6 prosent i 2023, etter en oppgang på 1,0 prosent i 2022. Teletjenester utgjør nær 80 prosent av denne konsumgruppen, og posttjenester knapt 3 prosent. Mens prisen på posttjenester økte med 2,4 prosent, økte prisen på teletjenester med 5,5 prosent. Prisene på teleutstyr økte med 6,4 prosent fra 2022 til 2023, etter et fall på 1,7 prosent i 2022. Teleutstyr er i stor grad importert, og prisveksten bør derfor ses i sammenheng med bevegelser i kronkursen. Som for andre importvarer vil prisutviklingen også avhenge av blant annet norsk kostnadsutvikling og prisnivået i land som står for mye av produksjonen.

Prisene på konsumgruppen *kultur og fritid* økte med 8,4 prosent i 2023, etter en vekst på 4,1 prosent året før. Dette må blant annet ses i sammenheng med svak kronkurs. Prisene på kulturtjenester har økt med hele 10 prosent og prisene på pakketurer med 20,1 prosent, opp fra henholdsvis 4,1 og 10,6 prosent i 2022. Også IT-utstyr har økt markert i pris med en vekst på 9,9 prosent fra 2022 til 2023.

Prisene på *hotell- og restauranttjenester* økte med 6,7 prosent i 2023, etter en vekst på 7,4 prosent i 2022. Nedgangen i prisvekst må ses i sammenheng med at prisveksten på overnattingstjenester var vesentlig lavere i 2023 enn i 2022. I 2022 økte disse prisene med 16,0 prosent, mens prisene økte med 2,4 prosent i 2023. Prisene på restauranttjenester økte derimot med 7,4 prosent i 2023, opp fra en vekst på 6,1 prosent i 2022.

3.2 Anslag på konsumprisutviklingen i 2024

For å anslå prisutviklingen framover har Beregningsutvalget som vanlig gjennomført beregninger med SSBs makroøkonomiske modell KVARTS.¹² Resultatene er vist i tabell 3.3.

3.2.1 Forutsetninger for modellberegningene

Det er flere økonomiske størrelser som bestemmes utenfor KVARTS-modellen og som legges til grunn for beregningene. Historien har vist at det er fem størrelser i modellen som har vært særdeles viktige for inflasjonsutviklingen. Dette gjelder kronekursen, konsumpriser i euroområdet, prisen på bearbeidede importvarer, råoljeprisen og elektrisitetsprisen. I det følgende redegjør vi for TBUs anslag for disse størrelsene, se tabell 3.4.

De fem størrelsene i tabell 3.4 påvirker prisene på importerte varer og tjenester på ulike måter og utviklingen i *importpriser* er viktig for den samlede prisutviklingen i Norge.

Konsumprisindeksen definerer rundt 30 prosent av produktene som importerte konsumvarer. Prisene på disse varene inneholder imidlertid også betydelige hjemmekostnadselementer i form av varehandelens bruttoavanser og avgifter, samt transportmarginer. Samtidig er det direkte og indirekte import knyttet til produktinnsatsen i produksjonen av varer og tjenester som leveres fra norske næringer. Derfor har priser på importert produktinnsats også betydning for norske konsumpriser.

Prisutviklingen på importerte konsumvarer (i norske kroner) påvirkes av utviklingen i kronekursen. Usikkerheten om utviklingen i valutakursen er alltid stor. Det legges til grunn for beregningene at kronekursen, målt ved den importveide kronekursen, videreføres basert på den gjennomsnittlige kursen i perioden 20. januar–9. februar 2024. Kronen vil på årsbasis da styrkes med 0,9 prosent fra 2023 til 2024, jf. tabell 3.4.

Tabell 3.4 Viktige forutsetninger for KVARTS-beregningen av konsumprisvekst fra 2023 til 2024. Prosentvis vekst fra året før

	2023	2024
Importveid valutakurs ¹	8,6	-0,9
Konsumpriser i euroområdet	5,5	2,2
Priser på bearbeidede importvarer ²	6,3	1,8
Råolje i USD ³	-17,0	-4,3
Elektrisitetspris ^{1,4}	-7,2	-5,8

Årstallene er konvertert fra kvartalsfrekvens.

¹ Basert på en videreføring av den gjennomsnittlige kursen i perioden 20. januar – 9. februar 2024. Negativ endring betyr appresiering/styrking av norske kroner.

² Importpriser for bearbeidede industrivarer, i utenlandsk valuta sammenveid med vekt beregnet på grunnlag av import fra Norges 24 viktigste handelspartnere.

³ Anslaget er basert på gjennomsnittlig terminpris i perioden 20. januar – 9. februar 2024 og reflekterer at oljeprisen faller fra 82,0 dollar per fat i 2023 til 78,5 dollar per fat i 2024.

⁴ Prisen på elektrisk kraft inkludert nettleie som husholdningene betaler ifølge KPI.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget

¹² Se overordnet beskrivelse av KVARTS i artikkelen: Boug, P., T. von Brasch, Å. Cappelen, H. Hungnes, R. Hammersland, D. Kolsrud, J. Skretting, B. Strøm og T. C. Vigtel (2023). Fiscal policy, macroeconomic performance and industry structure in a small open economy, *Journal of Macroeconomics*, 76, 103524.

Prisutviklingen på importerte konsumvarer påvirkes også av prisutviklingen i utlandet. Økte priser i utlandet betyr høyere kostnader for norske importører selv om kronekursen ikke endrer seg. Prisøkningene, eller inflasjonen, har falt i mer enn ett år hos mange av Norges viktigste handelspartnere, se nærmere drøfting i kapittel 5. Prisene på bearbejdede importvarer hos handelspartnerne, som er en viktig kostnadskomponent, økte 6,3 prosent i 2023 og ventes å øke med 1,8 prosent i 2024. Konsumprisveksten i euroområdet falt fra 8,4 prosent i 2022 til 5,5 prosent i 2023. Selv om prisstigningen har falt var den i fjor likevel langt høyere enn inflasjonsmålet til den europeiske sentralbanken på 2 prosent. Ifølge Consensus Forecasts fra januar i år ventes det at inflasjonen i euroområdet faller videre og blir 2,2 prosent i 2024. TBU har lagt anslaget for inflasjonen i euroområdet fra Consensus Forecasts til grunn i modellberegningene nedenfor.

Økende risiko knyttet til krigen i Midtøsten har bidratt til økt volatilitet i oljeprisen, som fortsatt befinner seg på et høyt nivå. Framtidsprisene på olje har vist seg å være godt egnet til å anslå utviklingen i de faktiske prisene.¹³ I modellberegningene har utvalget lagt til grunn gjennomsnittlig terminpris i perioden 20. januar–9. februar 2024. Markedet for framtidspriker indikerer at oljeprisen (Brent Blend), målt i dollar, faller som årsgjennomsnitt fra 82 dollar per fat i 2023 til 78,5 dollar per fat i 2024, en reduksjon på 4,3 prosent. Lavere oljepris slår ut i konsumprisene først og fremst gjennom priser på drivstoff og andre transportkostnader. Reduserte drivstoffpriser reduserer også produksjonskostnadene i annen norsk vare- og tjenesteproduksjon, noe som isolert sett bidrar til lavere priser generelt.

Elektrisitetsprisen som husholdningene betaler består av prisen på kraft, strømstøtte, skatter, avgifter og nettleie. Den gjennomsnittlige spotprisen for kraft i Norge ble mer enn halvert fra 2022 til 2023. Gjennomgående var prisene høyest i Sør-Norge. Gjennomsnittlige spotpriser falt fra 1. til 2. kvartal 2023. Mye nedbør og vind førte til stor uregulert kraftproduksjon og ytterligere prisfall fra sommeren og utover høsten, der ekstremvær i perioder bidro til svært lave spotpriser. Med en kald værtype tok spotprisene seg opp igjen fra oktober og ut året, før de gjennomgående falt litt fra desember i fjor til januar i år i alle norske prisområder. Europa starter 2024 med 986 TWh lagret gass - 52 TWh mer enn for ett år siden. Europas gasslagre var ved inngangen til året 86,5 prosent fulle. Kombinasjonen av lave gasspriser og billigere CO₂-kvoter har senket produksjonskostnadene for gaskraft i Europa. Framtidsprisene indikerer at prisene på gaskraft vil holde seg rundt dagens nivå, som er betydelig lavere enn rekordnoteringene i 2022. De reduserte gassprisene har smittet over på prisen på nordiske framtidskontrakter for elektrisitet, som har falt betydelig siden inngangen av desember. Utviklingen i spotprisen og i terminprisene på elektrisitet indikerer at elektrisitetsprisene inkludert nettleie vil falle en del fra 2023 til 2024. For utviklingen i spotprisene på elektrisitet har utvalget lagt til grunn gjennomsnittlig terminpris i perioden 20. januar–9. februar 2024.

I beregningen er støtteordningen for strømbruk i husholdningene hensyntatt. I tråd med Stortingets vedtak er det lagt til grunn at strømstøtte til husholdningene i hele 2024 skal basere seg på spotprisen time for time, og at det blir 90 prosent fradrag på spotpris over 73 øre/kWh hele året, med et månedlig forbrukstak på 5 000 kWh. Terskelverdien for å motta strømstøtte er hevet fra 70 til 73 øre per kWh fra 2023 til 2024, mens den for øvrig er noe forsterket fra i fjor da strømstøtten i januar-august ble basert på månedlige gjennomsnittspriser. Satsen for gjennomsnittlig strømstøtte var 90 prosent under fjoråret med unntak av april og mai hvor satsen var 80 prosent. Til grunn for prognosen anslås gjennomsnittspriser per måned og prisområde basert på terminpriser. Selv med en forholdsvis lav månedlig gjennomsnittspris

¹³ Forskning viser at informasjonsinnholdet i terminpriser til prognoseformål har økt markant siden midten av 2000-tallet, se Ellwanger R. og S. Snudden (2023). Futures prices are useful predictors of the spot price of crude oil, *The Energy Journal* 44(4), 65-82.

for et prisområde har vi så langt observert at det er timer i måneden som kvalifiserer til strømstøtte. For 2024 er det beregningsteknisk lagt til grunn at strømstøtten øker lineært i intervallet 43-103 øre som funksjon av gjennomsnittlig månedspris per kilowatttime. For terminpriser over 103 øre legger vi til grunn at alle timene i måneden er over terskelverdien for å motta strømstøtte, mens for anslått gjennomsnittspris under 43 øre mottas ingen strømstøtte. Terminmarkedet indikerer ved inngangen til februar at gjennomsnittlig spotpris over alle prisområder i 2024 blir 56 øre/kWh uten strømstøtte og 48 øre/kWh etter at strømstøtten er fratrukket. Gjennomsnittlig strømstøtte beregnes med dette til 8 øre/kWh uten moms over alle prisområder.

I beregningene i KPI skilles det mellom ulike kontraktstyper, der spotpriskontrakt er mest vanlig. Det har tradisjonelt også vært et stort innslag av variabelpriskontrakter som normalt følger spotprisen med et tidsetterslep. Andelen husholdninger med variabelpriskontrakter har falt fra 20 prosent ved utgangen av 2021 til om lag 2 prosent ved utgangen av 2023, slik at denne kontraktstypen nå er av mindre betydning enn tidligere. I prognosen tas også hensyn til at husholdningenes elektrisitetsforbruk til hytter og fritidshus ikke kvalifiserer til strømstøtte og det er lagt til grunn at prisen på dette forbruket følger spotprisen.

Reguleringsmyndigheten for energi i NVE (RME) har fastsatt en inntektsramme for ordinære nettselskaper unntatt Statnett på 24,9 milliarder kroner for 2024, mot en inntektsramme på 25,3 milliarder i 2023. Inntektsrammen begrenser hvor mye nettleie nettselskapene kan hente fra kundene sine. Nettselskapene har de siste årene hatt en betydelig økning i sine kostnader knyttet til tap i overføringsnettet der tapene dekkes til markedspriser. For å redusere sannsynligheten for økt nettleie trådte en midlertidig forskrift om bruk av flaskehalsinntekter i kraft 1. november 2022. Formålet med forskriften er å redusere sannsynligheten for økt nettleie på grunn av høye kraftpriser gjennom omfordeling av flaskehalsinntekter. Flaskehalsinntekter oppstår på grunn av prisforskjeller mellom ulike prisområder, og tilfaller i utgangspunktet Statnett. I 2022 og 2023 overførte Statnett totalt 8,5 milliarder kroner til underliggende nettselskaper i hele landet som følge av den midlertidige ordningen, og dette har bidratt til å dempe prisøkningene på nettleie. Reguleringsmyndigheten for energi i NVE (RME) har vedtatt at Statnett ikke skal utbetale flaskehalsinntekter til underliggende nettselskaper i 1. kvartal 2024. Statnett skal rapportere tilgjengelige flaskehalsinntekter for 2. kvartal innen 15. mars 2024. Som følge av usikkerhet knyttet til omfanget av flaskehalsinntekter er usikkerheten knyttet til prisutviklingen på nettleie større enn vanlig.

Delindeksen for nettleien i KPI viser en 12-månedersvekst på 14 prosent inkludert forbruksavgift på elektrisitet i januar. Med en vekst på 3,8 prosent fra fjoråret bidrar forbruksavgiften til å dempe veksttakten i nettleien. Uten avgifter steg 12-månedersveksten i nettleien med om lag 17 prosent i januar. Vi har foreløpig lagt til grunn at nettleien eksklusive avgifter stiger med i gjennomsnitt 17 prosent fra 2023 til 2024. Med et større innslag av avgifter fra april og ut året blir den prosentvise økningen i nettleien inkludert avgifter i underkant av 13 prosent fra 2023 til 2024. Med spotprisene og strømstøtten som ligger til grunn i beregningen anslås kraftprisen inkludert merverdiavgift å falle med om lag 18 prosent målt med KPI-indeksen som årsgjennomsnitt. Et fall i spotprisen bidrar til lavere kraftpris på forbruket i hytter og fritidshus. Variabelpriskontraktene hadde betydelige høyere priser enn spotpriskontrakter forrige år. Et lavere innslag av variabelpriskontrakter trekker gjennomsnittsprisen til husholdningene ned. Samlet legger vi til grunn at elektrisitetsprisen inkludert nettleie og avgifter går ned med 5,8 prosent fra 2023 til 2024.

3.2.2 Modellresultater

I KVARTS antas virksomheter å sette prisene som et påslag på sine marginalkostnader med en varierende grad av tidsforsinkelse i tilpasningen. Beregningene er gjennomført med KVARTS i februar 2024 og viser at lønnskostnader per produsert enhet vil øke med 4,9 prosent i 2024, litt lavere vekst enn i 2023. Mens redusert arbeidsproduktivitet bidro til å trekke lønnskostnadene per produserte enhet opp i fjor viser beregningene at økt produktivitetsvekst i 2024 bidrar til å trekke ned veksten i lønnskostnader per produsert enhet i år.

Et sentralt punkt for inflasjonsutviklingen her hjemme er gjennomslaget fra internasjonale priser og kronekursen på import- og konsumpriser målt i norske kroner. Endringer i kronekursen påvirker konsumprisene med et tidsetterslep. Dette skyldes dels tregheter i gjennomslaget fra kronekursen til importpriser og dels tregheter i gjennomslaget fra endrede importpriser til endrede konsumpriser. Det første må blant annet ses i lys av at det er kostnader forbundet med å justere prisene, samt at langvarige kontrakter og valutasikring bidrar til at virksomhetenes innkjøpspriser i perioder er upåvirket av kronekursen. Beregningene viser en vekst i importprisene for tradisjonelle varer med 1,5 prosent fra 2023 til 2024. Importprisveksten for de konsumrelaterte importvarene, som foredling av jordbruks- og fiskeprodukter, drikkevarer, diverse industriprodukter og matvarer mv, ventes å øke med 2,8 prosent fra 2023 til 2024.

Tabell 3.5 Modellresultater. Beregnet vekst i viktige kostnadskomponenter

	2023	2024
Lønnskostnader per produserte enhet ¹	7,4	4,9
Importpriser, tradisjonelle varer	5,8	1,5
- Konsumrelaterte importvarer ²	8,9	2,8
Avanse (prispåslag), varehandelen	6,4	3,3

¹ I næringsvirksomhet i Fastlands-Norge

² Importpriser for foredlede jordbruks- og fiskeprodukter, drikkevarer og tobakk, tekstil- og bekledningsprodukter, diverse industriprodukter, verkstedprodukter, biler mv. og matvarer og råvarer målt i norske priser.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget

Gjennomslaget fra importpriser til konsumpriser påvirkes av flere forhold. For eksempel kan stor konkurranse om kundene bidra til at importører, i håp om å beholde markedsandeler, ikke endrer prisene sine fullt ut når innkjøpsprisene øker som følge av svakere krone. At endringer i innkjøpsprisene påvirker prisene på konsumvarer med betydelig tidsetterslep, har også sammenheng med utviklingen i varehandelsleddet.

Varehandelsavansene representerer prisen på den tjenesten varehandelsnæringen yter i distribusjonen av produkter fra leverandør til norske mottakere. I modellgrunnlaget som bygger på nasjonalregnskapet, er avansen definert som påslaget på varehandelens innkjøpspriser. I foreløpige nasjonalregnskap for 2023 er utviklingen i prisen på avanseproduksjonen beregnet ved hjelp av priskryssløpet som gir sammenhengen mellom en vare og de relevante prisene som inngår i prisen til bruker, dvs. produsent- og importpriser samt KPI. Det forutsettes ellers faste forhold mellom norsk produksjon og import av varen, tilsvarende som beregnet i siste endelige årsregnskap.

I 2023 økte avansene litt mer enn veksten i KPI samlet, men mindre enn veksten i prisene på alle de produktene som omsettes gjennom varehandelen. Kostnadsveksten var høyere enn veksten i avansene. Ifølge KVARTS er avansene i hovedsak bestemt som et veid snitt av utviklingen i kostnader og priser på varer som omsettes gjennom varehandelen.¹⁴ En markert lavere vekst i både importpriser og lønnskostnader per produsert enhet medfører at veksten i avansene nesten halveres fra 2023 til 2024, og ifølge beregningene øker avansene i varehandelen med 3,3 prosent i 2024.

Modellberegningen gir en vekst på 4,1 prosent for KPI og 4,4 prosent for KPI-JAE, se **Feil! Fant ikke referanse-kilden..** Firekvartalersveksten i KPI-JAE nådde en topp i 2. kvartal 2023 på 6,7 prosent. I januar 2024 var tolv månedersveksten i KPI-JAE 5,3 prosent og i beregningen faller den underliggende inflasjonen videre fra 5,2 prosent i 1. kvartal til 3,7 prosent i 4. kvartal 2024. Fallende elektrisitetspriser medfører at veksten i KPI blir lavere enn veksten i KPI-JAE.

Tabell 3.6 Modellresultater. Beregnet vekst i KPI og KPI-JAE i 2024 og virkninger av enkelte endringer i noen sentrale forutsetninger.¹ Vekst i prosent fra samme periode året før og virkninger i prosent av prognosebanen

	1. kv.	2. kv.	3. kv.	4. kv.	Året
KPI	4,8	4,1	4,0	3,6	4,1
KPI-JAE	5,2	4,8	3,9	3,7	4,4
<i>Virkninger på KPI av 10 prosents økning i:</i>					
- Kronekurs	0,8	1,5	1,3	1,6	1,3
- Konsumpriser i euroområdet ²	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3
- Priser på bearbejdede importvarer	0,8	1,2	1,1	1,1	1,1
- Råoljepris i USD	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2
- Elektrisitetspris	0,4	0,4	0,5	0,5	0,5

¹ Beregningene er gjort med eksogen rente og valutakurs.

² I KVARTS er konsumprisen i euroområdet en indikator for internasjonal prisvekst som også påvirker prisutviklingen på bearbejdede importvarer. I beregningen er denne kanalen slått av ettersom virkninger av økte priser på bearbejdede importvarer også framkommer av tabellen.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget

Kilen mellom KPI og KPI-JAE påvirkes også av avgiftsopplegget og subsidier (strømstøtte). I vedtatt statsbudsjett motvirkes økte klimaavgifter på drivstoff i noen grad av reduserte veibruksavgifter. Samlet bidrar politikktiltakene til en oppgang i drivstoffkostnadene i 2024. Drivstoffprisene følger i stor grad råoljeprisen med påslag av avgifter. Prisøkningene som følger fra politikktiltakene motsvares i beregningene av en nedgang i råoljeprisen i norske kroner, slik at pumpeprisene anslås å bli om lag uendret som årsgjennomsnitt fra 2023 til 2024. Regjeringen har forsterket strømstøtten og elavgiften er også i år redusert i perioden januar–mars med en sats på 9,51 øre/kWh, mens den fra april og ut året er 16,44 øre/kWh.

¹⁴Boug, P. Cappelen, Å. og Eika, T. (2013). *Exchange Rate Pass-Through in a Small Open Economy: The Importance of the Distribution Sector*. *Open Economies Review*, 24, 853–879

Samlet innebærer dette at elavgiften på elektrisitet øker med 3,8 prosent fra 2023 til 2024. Energivarene bidrar med disse forutsetningene til å redusere KPI-veksten i prognosen med 0,3 prosentpoeng målt som differansen mellom KPI konsumprisindeksen uten energivarer (KPI-JE).

I vedtatt statsbudsjett for 2024 prisjusteres de fleste andre særavgifter med om lag 3,8 prosent. Avgiftsfordelen for ladbare hybridbiler i engangsavgiften er avvirket, men dette betyr lite med en stor andel elbiler i bilkjøpene. Med konsumprisanslaget som ligger til grunn i utvalgets prognose anslås avgiftsøkninger på andre varer enn energivarer å virke nøytralt på KPI-veksten i 2024 målt med differansen mellom KPI-JAE og KPI-JE. Den samlede kilen mellom KPI og KPI-JAE blir dermed -0,5 prosentpoeng.

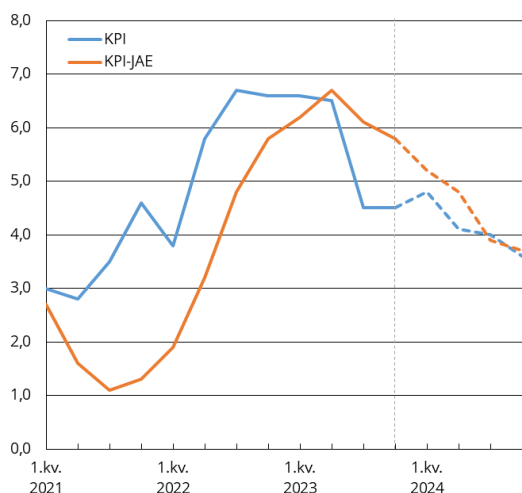
Det er stor usikkerhet i prisvekstanslaget. Usikkerheten er spesielt knyttet til utviklingen i kronkursen, energiprisene og internasjonal prisvekst. Tabell 3.6 gjengir også modellberegninger som viser hvordan endrede forutsetninger for de sentrale økonomiske størrelsene angitt i tabell 3.1 påvirker det samlede prisenivået i forhold til referansebanen. Dersom kronkursen blir 10 prosent svakere i hvert kvartal enn det som er lagt til grunn, vil det bidra til å endre samlet prisvekst med 1,3 prosentpoeng i 2024. Dersom inflasjonen i euroområdet øker med 10 prosent bidrar det til å øke samlet prisvekst med 0,3 prosentpoeng. I KVARTS er konsumprisene i euroområdet en indikator for internasjonal prisvekst som blant annet påvirker prisutviklingen på bearbejdede importvarer målt i utenlandsk valuta. I beregningen er denne kanalen imidlertid slått av ettersom tabellen også viser den isolerte virkningen av økte priser på bearbejdede importvarer. Hvis prisene på bearbejdede importvarer øker med 10 prosent øker samlet prisvekst med 1,1 prosentpoeng. Effekten av økte verdensmarkedspriser er litt tregere enn gjennomslaget fra valutakursen som følge av at utenlandske leverandører tar hensyn til konkurransesituasjonen i Norge i sin prissetting.¹⁵ Alle beregningene i tabellen er gjennomført med eksogen rente og valutakurs. I kapittel 5 i Bjertnæs mfl. (2023) er betydningen av endret rente og valutakurs analysert i forbindelse med økte internasjonale priser.¹⁶ Dersom oljeprisen blir 10 prosent høyere enn lagt til grunn, viser beregningene i tabell 3.6 at det vil endre samlet prisvekst med 0,2 prosentpoeng. Hvis elektrisitetsprisene som både husholdninger og virksomheter står overfor blir 10 prosent høyere enn lagt til grunn, vil det endre samlet prisvekst med 0,5 prosentpoeng. Selv om usikkerheten er stor, blir husholdningene i betydelig grad skjermet for ytterligere økning i prisen på elektrisk kraft gjennom strømstøtteordningen, noe som isolert sett reduserer sannsynligheten for at prisveksten blir trukket opp av høyere elektrisitetspriser.

3.2.3 Utvalgets anslag på konsumprisveksten i 2024

Basert på forutsetningene omtalt ovenfor, gir beregningen med KVARTS-modellen en vekst i KPI på 4,1 prosent fra 2023 til 2024. Slike modellbaserte beregninger vil alltid være usikre. Med bakgrunn i de beregningene som er foretatt og ovennevnte vurderinger, anslår Beregningsutvalget en vekst i KPI på 4,1 prosent i 2024.

¹⁵ Se for eksempel: Naug, B. og Nymo, R. (1996). Pricing to Market in a Small Open Economy. *Scandinavian Journal of Economics*, Vol. 98, No. 3 (Sep., 1996), pp. 329-350

¹⁶ Bjertnæs, G. H. M., Boug, P., Brasch, T. v., Bye, B., Cappelen, Å., Fæhn, T., Graber, M., Gundersen, T. S., Hammersland, R., Holmøy, E., Hungnes, H., Jasinski, M., Kaushal, K. R., Kolsrud, D., Quaghebeur, E., Skretting, J., Stølen, N., M., Tretvoll, H. og Vigtel, T. C. (2023). Utfordringer for lønnsdannelsen og norsk økonomi. Utredning for Frontfagsmodellutvalget. Rapport 2023/47, Statistisk Sentralbyrå.



Figur 3.6 KPI og KPI-JAE. Prosentvis vekst fra samme kvartal året før¹

¹ Den heltrukne linjen illustrerer faktisk utvikling, mens stiplet linje er prognose.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget

Boks 3.1 Dekomponering av TBUs prognoseavvik for KPI i 2023

TBU anslo 13. mars i fjor en vekst i KPI fra 2022 til 2023 på 4,9 prosent. Faktisk vekst i KPI ble 5,5 prosent, dvs. 0,6 prosentpoeng høyere. I tidsrommet 2001-2022 er det registrert 8 tilfeller der prognoseavviket, målt i absolutte termer, har vært like stor eller større enn i 2023, se boks 3.2. TBUs prognoseavvik for KPI i 2023 var av samme størrelsesorden som prognoseavvikene til andre prognosemiljøer, se boks 3.3.

Tabell 3.7 viser anslagene fra TBU i mars 2023 samt den faktiske utviklingen, både for KPI som helhet, men også for fem størrelser som historisk har vist seg å være særdeles viktige for inflasjonsutviklingen. Dette gjelder kronkursen, konsumpriser i euroområdet, prisen på bearbejdede importvarer, råoljeprisen og elektrisitetsprisen. I tillegg viser tabellen det samlede bidraget knyttet til at anslagene for de fem forklaringsfaktorene avvek fra den faktiske utviklingen. Analysen er gjennomført ved hjelp av den makroøkonomiske modellen KVARTS som også ble brukt for å lage KPI-anslagene i fjor. Den nederste raden viser avvik som følge av andre forhold enn de fem størrelsene nevnt ovenfor.

Dekomponeringen i tabellen viser at svekkelsen av kronen var den viktigste grunnen til at inflasjonen ble høyere enn anslått i mars i fjor. De fire øvrige variablene ble om lag som anslått. Samlet bidro alle de fem forklaringsfaktorene til å trekke opp inflasjonen med 0,3 prosentpoeng. Andre forhold enn de fem analysert i tabell 3.4 har til sammen bidratt til å trekke opp inflasjonen med ytterligere 0,3 prosentpoeng. Denne restposten inkluderer bidrag fra avvik i anslag for andre variabler, avrundinger og avvik som oppstår ved at KVARTS representerer en forenklet beskrivelse av virkeligheten og ikke fanger opp alle mekanismene som til enhver tid gjør seg gjeldende i norsk økonomi. En del av restposten for 2023 kan tilskrives at både importprisene og påslaget på hjemmemarkedsprisene økte markert mer enn det modellen kan forklare basert på endringer i kronkursen, prisutviklingen internasjonalt og endringer i virksomhetenes øvrige variable kostnader, se boks 2.2 Økonomiske Analyser 3/2023.

Tabell 3.7 Konsumprisindeksen. Dekomponering av prognoseavviket for 2023. Prosentvis vekst fra året før og bidrag i prosentpoeng

	Anslag TBU (mars)	Endelig tall	Avvik m/bidrag
KPI	4,9	5,5	0,6
Importveid kronekurs ¹	5,7	8,6	0,4
Konsumpriser i euroområdet	5,5	5,5	0
Priser på bearbejdede importvarer	5,8	6,3	0,1
Råoljepris i USD ²	-16,5	-17,0	0
Elektrisitetspris	-4,2	-7,2	-0,1
Alle fem forklaringsfaktorer ³	-	-	0,3
Annet ⁴	-	-	0,3

Årstallene er konvertert fra kvartalsfrekvens

¹ Inkluderer utviklingen for NOK per euro og NOK per USD.

² Anslag basert på terminpriser i USD.

³ Summen av de enkelte forklaringsfaktorene avviker fra summen som følge av sammensetningseffekter.

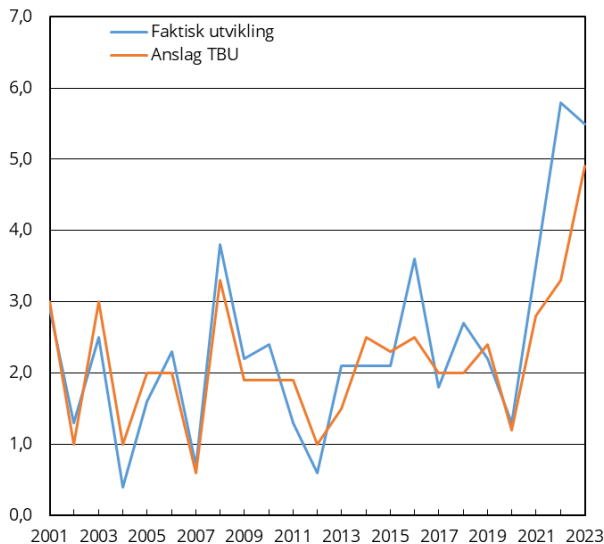
⁴ Inkluderer bidrag fra avvik i anslag for andre variabler, avrundinger og avvik som oppstår ved at KVARTS representerer en forenklet beskrivelse av virkeligheten.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget

[Boks slutt]

Boks 3.2 Om TBUs prognoser for konsumprisveksten

TBU lager prognoser for årlig vekst i både konsumprisindeksen (KPI) og konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE). I denne boksen evalueres nøyaktigheten av TBUs tidligere prognoser publisert i utvalgets mars-rapporter mot historiske tall for konsumprisveksten publisert av Statistisk sentralbyrå. Figur 3.7 sammenligner de faktiske inflasjonstallene med TBUs prognoser fra 2001 til 2023. TBUs prognoser har gjennomgående fanget opp både retningen og nivået på inflasjonssendringer. I de tre siste årene har imidlertid prognosen undervurdert konsumprisveksten, se boks 3.3. Avviket i 2022 på 2,5 prosentpoeng er det største avviket observert i perioden fra 2001 til 2023.



Figur 3.7 Beregningsutvalgets anslag på KPI-veksten og faktisk utvikling i KPI (2015=100)

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget

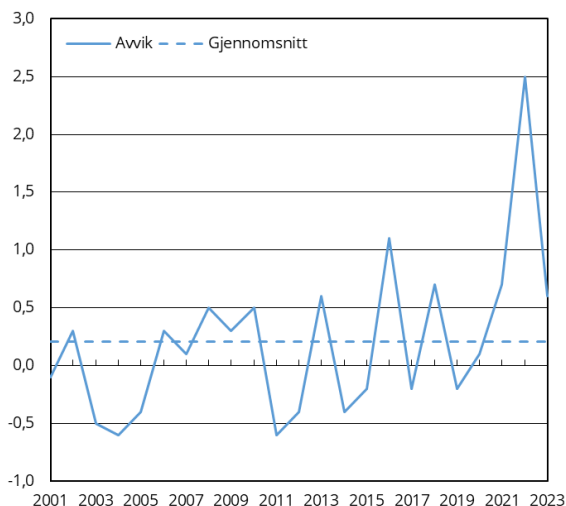
En vanlig brukt metode for å teste om en prognose på KPI-inflasjonen er forventningsrett sammenlignet med den faktiske KPI-inflasjonen, er å studere det prosentvise avviket mellom faktisk og anslått inflasjon målt i prosentpoeng. En signifikant verdi forskjellig fra null i dette avviket ville indikere at prognosene systematisk avviker fra faktiske utfall og dermed at prognosene ikke er forventningsrette. Spesifikt tester vi om konstanten i ligningen:

$$\text{Prognoseavvik} = \text{Konstant} + \text{Stokastisk restledd}$$

signifikant avviker fra null. Estimater på konstantleddet er 0,2 som betyr at i perioden 2001 til 2023 har TBUs KPI-anslag i gjennomsnitt vært to tiendels prosentpoeng for lavt, se også figur 3.8. Avviket må sees i sammenheng med at krona har svekket seg gjennom store deler av denne tidsperioden og at TBU legger til grunn uendret valutakurs i sine prognoser. Avviket må også sees i sammenheng med den ekstraordinære og uforutsette høye inflasjonen i 2021, 2022 og 2023. Statistiske tester viser at feilen ikke er signifikant forskjellig fra null og de stokastiske restleddene har egenskaper som gjør at vi ikke forkaster en hypotese om at restleddene er normalfordelte og dermed kan TBUs inflasjonsprognose for KPI sies å være forventningsrett.¹⁷

Den estimerte usikkerheten knyttet til disse prognosene indikerer at det i omtrent ett av ti tilfeller kan forventes et avvik fra TBUs KPI-anslag på mer enn 0,9 prosentpoeng. Det forutsettes her at alle avvik er uavhengige og distribuert i henhold til en Students t-fordeling, med null i forventet verdi og en konstant varians.

¹⁷ En t-test ble anvendt for å evaluere om det gjennomsnittlige prognoseavviket er statistisk signifikant forskjellig fra null. Resultatene fra t-testen viste at p-verdien (0,171) er høyere enn det konvensjonelle signifikansnivået (0,05). Det er dermed ikke statistisk grunnlag for å forkaste nullhypotesen om at det ikke er noen signifikant forskjell mellom den faktiske inflasjonen og prognosen.



Figur 3.8 Avvik mellom beregningsutvalgets anslag på KPI og faktisk utvikling. Prosentpoeng

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget

[Boks slutt]

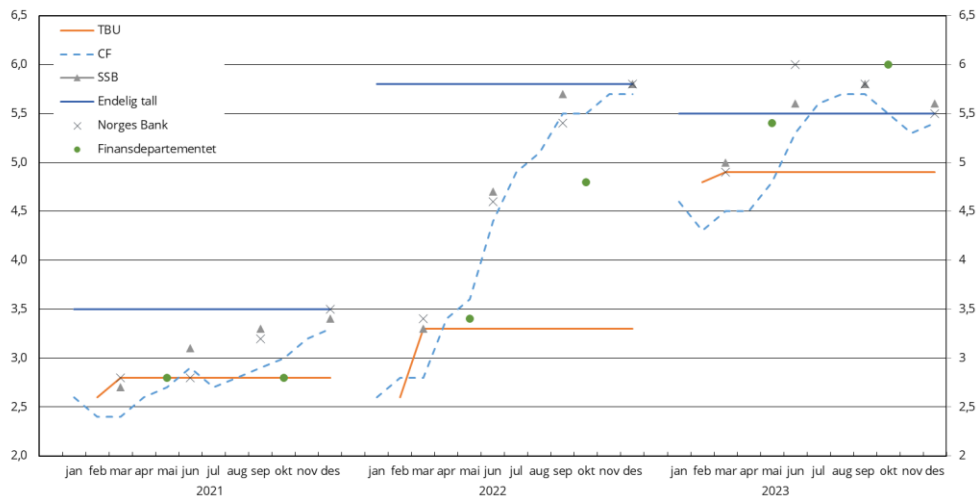
Boks 3.3 Store prognoseavvik i 2021, 2022 og 2023

TBUs prognoser har undervurdert konsumprisveksten i perioden 2021 til 2023. Gjennomsnittlig prognoseavvik for disse tre årene har vært på hele 1,3 prosentpoeng. Dette er mer enn dobbelt så mye som det gjennomsnittlige prognoseavviket i perioden fra 2001 til 2023, se boks 3.2.

Figur 3.9 sammenligner prognosene fra TBU med anslagene til Norges Bank, Finansdepartementet, SSB, og Consensus Forecasts (CF) samt den faktiske utviklingen i KPI-veksten fra 2021 til 2023. Anslagene til TBU ligger nær mars-prognosene til Norges Bank og SSB hvert av årene. CF anslagene ligger noe lavere. Anslagene fra Finansdepartementet ligger gjennomgående lavere enn anslagene til Norges Bank og SSB i 2021 og 2022. Øvrige aktører har altså undervurdert den faktiske inflasjonen på tilsvarende måte som TBU. Norges Bank, SSB og gjennomsnittet fra CF har alle revidert opp sine inflasjonsanslag gjennom hvert av årene i perioden 2021 til 2023. Med unntak av 2021 har Finansdepartementet også revidert opp sine inflasjonsanslag fra publiseringen av revidert nasjonalbudsjett i mai til publiseringen av nasjonalbudsjettet i oktober.

Opprevideringen av prognosene reflekterer at ulike forstyrrelser påvirket norsk økonomi gjennom disse tre årene. For årene 2021 til 2023 har TBU dekomponert prognoseavviket og tallfestet betydningen av fem størrelser som historisk har vist seg å være særdeles viktige for inflasjonsutviklingen, se boks 3.1 i denne og tidligere rapporter. De sentrale størrelsene er kronekursen, konsumpriser i euroområdet, prisen på bearbejdede importvarer, råoljeprisen og elektrisitetsprisen. I 2021 var prognoseavviket primært drevet av en økning i energiprisene. TBU la til grunn en forventet økning på cirka 30 prosent i elektrisitetsprisen for 2021, men den faktiske prisøkningen endte på 70,8 prosent. Isolert sett trakk dette opp inflasjonen med 1,4 prosentpoeng i dette året. I 2022 bidro krigen i Ukraina til ytterligere og uforutsett prisstigning på elektrisitet, samtidig som konsumprisene i euroområdet økte markert mer enn CF-anslagene som var lagt til grunn. En uforventet økning i energiprisene, konsumprisene i

euroområdet samt priser på bearbejdede importvarer trakk inflasjonen opp med 1,6 prosentpoeng i 2022. Gjennom 2022 og i 2023 har dessuten en stadig svakere kronkurs bidratt til å øke konsumprisveksten. Den uforutsette svekkelsen av kronen har trukket opp konsumprisveksten med 0,5 prosentpoeng i 2022 og 0,4 prosentpoeng i 2023.



Figur 3.9 Prognoser på årlig konsumprisvekst. KPI. Prosent. 2021-2023

Kilder: Norges Bank, Statistisk sentralbyrå, Consensus Forecasts, Finansdepartementet og Beregningsutvalget

[Boks slutt]

4 Frontfagsmodellen

- Lønnsdannelsen i Norge følger frontfagsmodellen. Denne bygger på at en representativ del av konkurranseutsatt industri (frontfaget) forhandler om lønn først og at utfallet herfra fungerer som en norm for lønnsveksten i de forhandlingsområdene som følger etter.
- Det er lønnsveksten i industrien for arbeidere og funksjonærer samlet som skal være normgivende for lønnsveksten i resten av økonomien. Ved forbundsvise hovedoppgjør er det Industriooverenskomsten mellom Norsk Industri i NHO og Fellesforbundet (LO) som utgjør frontfaget. Ved samordnede oppgjør foregår forhandlingene på hovedorganisasjonsnivå mellom LO og NHO for hele området samlet.
- Modellen bidrar på den ene siden til å sikre at lønnsveksten i frontfaget er tilpasset frontfagets lønnsevne, dvs. utviklingen i produktivitet og relative priser i konkurranseutsatt næringsliv, og på den andre siden at frontfaget er konkurransedyktig i kampen om arbeidskraften med skjermet sektor.
- Modellen, og høy grad av koordinering i lønnsdannelsen, bidrar til at verdiskapingen i frontfaget over tid fordeles jevnt mellom arbeid og kapital, at brede grupper får en likeartet lønnsutvikling over tid, og til en tilstrekkelig stor konkurranseutsatt sektor og dermed langsiktig balanse i utenriksøkonomien.
- En viktig egenskap ved lønnsdannelsen i Norge er at den gir reallønnsfleksibilitet og motvirker at lønns- og prisspiraler får feste. Det bidrar til å minske behovet for innstramning i den økonomiske politikken, fordi arbeidsmarkedet vil kunne tåle et høyt sysselsetningsnivå uten at det gir høy lønnsvekst som bidrar til varig høy prisvekst. Koordinert lønnsdannelse gjennom frontfagsmodellen kan således gi et viktig bidrag til å holde arbeidsledigheten lav på varig basis.
- Holden IV-utvalget (NOU 2023: 30) konkluderte med at det inntektspolitiske samarbeidet og samsillet i den økonomiske politikken har bidratt til en god og balansert utvikling i norsk økonomi over tid, med høy verdiskaping, lav arbeidsledighet og en tilstrekkelig god kostnadmessig konkurransevne. Utvalget sluttet opp om frontfagsmodellen, og mener at det er viktig at det inntektspolitiske samarbeidet vedlikeholdes, for å møte de utfordringene vi står overfor.
- Fra 2014 (etter NOU 2013:13, Holden III-utvalget), har det samlet sett vært små avvik mellom frontfagsrammen og den faktiske samlede lønnsveksten i industrien.
- Lønnskostnadenes andel av faktorinntektene er en sentral indikator for utviklingen i lønnsomheten og for fordelingen av verdiskapingen. Lønnskostnadsandelen i industrien varierer som følge av konjunkturbevegelser, men har likevel vært rimelig stabil over tid. Ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall var lønnskostnadsandelen i norsk industri i 2023 på 71,6 prosent, men med stor variasjon mellom ulike områder. Til sammenligning har gjennomsnittet de siste ti årene vært rundt 81 prosent, gjennomsnittet de siste 20 årene har vært rundt 80 prosent, mens gjennomsnittet for alle årene etter 1970 har vært 81 prosent.

4.1 Frontfagsmodellen

Frontfagsmodellen ble formalisert som en økonomisk modell, ofte omtalt som hovedkursteorien, etter at Utredningsutvalget for inntektsoppgjørene la fram sin andre rapport høsten 1966. Bakgrunnen var Borten-regjeringens ønske om å bekjempe inflasjon uten økt arbeidsledighet gjennom å etablere en norm for lønnsveksten. Hovedkursteorien beskriver de makroøkonomiske trender som vil gjelde for lønns- og prisutviklingen i Norge på lang sikt. Et viktig utgangspunkt for hovedkursteorien er knyttet til lønnsomheten i konkurranseutsatt sektor. Konkurranseutsatt næringsliv gir valutainntekter som innebærer økte forbruksmuligheter gjennom internasjonal handel. Dersom kostnadsnivået i sektoren blir for høyt, vil den gradvis tape markedsandeler i eksport- og hjemmemarkedene, og valutainntektene kan bli lavere enn det som er tilstrekkelig for å finansiere ønsket import. Dersom kostnadsnivået blir for lavt, blir konkurranseutsatt sektor større enn det som kreves for å finansiere ønsket import, og produksjon og forbruk i skjermet sektor blir for lavt. Lønnsdannelsen kan bidra til å bevare konkurranseevnen ved å sikte mot at veksten i lønnskostnadene er konsistent med produktiviteten og prisene norsk konkurranseutsatt virksomhet står overfor. Dersom lønnsveksten er høyere i Norge enn i andre land, uten en tilsvarende høyere produktivitetsvekst eller bedring av relative priser, vil økende kostnadsnivå over tid svekke virksomheter som er utsatt for internasjonal konkurranse. Det vil igjen svekke mulighetene til å opprettholde varig høy sysselsetting.

Teorien innebærer dermed at et mål om full sysselsetting og balanse i utenriksøkonomien over tid stiller krav til størrelsen på konkurranseutsatt sektor, som bare kan oppfylles dersom lønnsomheten i slik virksomhet ikke er dårligere i Norge enn i utlandet. Forventet avkastning på investeringer i Norge (kapitalavkastningen) må da på lang sikt være på nivå med forventet kapitalavkastning hos våre handelspartnere. Hovedkursteorien peker på lønnskostnadsandelen¹⁸ i industrien som en sentral indikator for utviklingen i lønnsomheten, og en stabil utvikling i lønnskostnadsandelen kan indikere en stabil lønnsevne og konkurransekraft i sektoren.

En annen sentral mekanisme i hovedkursteorien er at skjermet og konkurranseutsatt sektor konkurrerer om arbeidskraften. Hvis lønnsveksten over tid er lavere i en av sektorene, vil denne sektoren etter hvert få problemer med å rekruttere og holde på arbeidskraften, noe som vil gi behov for høyere lønnsvekst. For at begge sektorer skal kunne rekruttere ny arbeidskraft over tid, må lønnsveksten være om lag den samme. Siden lønnsveksten i konkurranseutsatt sektor blir bestemt av hensynet til konkurranseevnen overfor utlandet, betyr det at lønnsveksten i skjermet sektor må tilpasses lønnsveksten i konkurranseutsatt sektor.

Et lands konkurranseevne uttrykker evnen til å opprettholde en rimelig balanse i utenriksøkonomien over tid, samtidig som en har full og effektiv ressursutnyttelse og en akseptabel inntektsfordeling, se kapittel 8. Hovedkursteorien innebærer at lønnsnivået i konkurranseutsatt sektor knyttes direkte til lønnsevnen i denne delen av næringslivet. Lønnsevnen i sektoren er bestemt av produktpris målt i norske kroner og produktivitet i sektoren, siden både høyere produktprisvekst og høyere produktivitetsvekst vil øke lønnsomheten, og dermed også lønnsevnen. På lang sikt vil lønnsveksten i konkurranseutsatt sektor bli bestemt av summen av produktprisvekst og produktivitetsvekst for konkurranseutsatt sektor. Siden lønnsveksten over tid skal være den samme i begge sektorer, innebærer dette at lønnsveksten i skjermet sektor følger lønnsveksten i konkurranseutsatt sektor. Høyere produktivitetsvekst i konkurranseutsatt sektor vil gi høyere lønnsvekst i begge

¹⁸ Lønnskostnadsandelen er et mål på hvor stor andel av verdiskapingen i økonomien som tilfaller arbeidskraften, og hvor mye som tilfaller kapitaleierne

sektorer. I skjermet sektor vil høyere produktivitetsvekst gi lavere prisvekst i denne sektoren. Dette innebærer at lønnstakere i begge sektorer tar del i den reallønnsveksten som følger av produktivitetsvekst i begge sektorer i økonomien

Den koordinerte lønnsdannelsen i frontfagsmodellen kan bidra til lavere arbeidsledighet og høyere sysselsetting over tid, gjennom at partene legger vekt på industriens lønnsevne og således motvirker at lønns- og prisspiraler får feste selv med lav ledighet. Det bidrar også til at den økonomiske politikken kan være mer effektiv i å stabilisere økonomien når den utsettes for sjokk. Internasjonale sammenligninger viser at sysselsettingen er høyere og arbeidsledigheten lavere i land med koordinert lønnsdannelse enn i land uten en slik koordinering¹⁹. Frontfagsmodellen hviler blant annet på erkjennelsen av at lønnsdannelsen på lengre sikt har avgjørende betydning for nivået på arbeidsledigheten. Mens reallønnsutviklingen først og fremst er knyttet til produsentpris- og produktivitetsutviklingen internasjonalt, bestemmer lønnsdannelsen til hvilket nivå på arbeidsledigheten en slik balanse oppnås. Frontfagsmodellen bidrar til at en slik balanse oppnås med lav arbeidsledighet i Norge. Erfaringene fra Norge og andre land tilsier at høy nominell lønnsvekst uten bakgrunn i tilsvarende produsentpris- og produktivitetsvekst i all hovedsak slår ut i høyere inflasjon og økt arbeidsledighet på lengre sikt, og ikke i høyere reallønnsvekst.

Tradisjonelt har konkurranseutsatte næringer blitt assosiert med industrien, mens skjermede næringer har blitt assosiert med tjenesteproduserende næringer (varehandel, transporttjenester, offentlig sektor, finansiell tjenesteyting, annen privat tjenesteyting mv.). Økt globalisering, sterkere internasjonal konkurranse og lavere transportkostnader har imidlertid bidratt til at stadig større deler av norsk næringsliv utsettes for konkurranse fra utlandet.

Konkurranseutsatt sektor (k-sektor) består i prinsippet av bedrifter som produserer produkter som kan eksporteres/importeres, og som derfor konkurrerer mot utenlandske virksomheter. Bedrifter og virksomheter som ikke konkurrerer mot utenlandske virksomheter betegnes gjerne som skjermede, uavhengig av konkurransesituasjonen mellom slike bedrifter på det innenlandske markedet. Skjermede produkter kjennetegnes ved at de er lokale og må konsumeres i samme land som de produseres. Dermed eksisterer det praktiske og tekniske hindringer mot handel, i tillegg til politiske. Imidlertid har den teknologiske utviklingen kontinuerlig økt mulighetene for handel, og også politiske barrierer har blitt bygget ned. Det er nå svært få varer og tjenester som det teknisk sett ikke kan handles med internasjonalt, og det er lite av norsk markedsrettet virksomhet som ikke på en eller annen måte er utsatt for konkurranse fra utlandet. Skillet mellom k- og s-sektor i hovedkursteorien er stilisert, men likevel nyttig, siden enkelte sektorer i større grad enn andre er utsatt for konkurranse fra utlandet.

Oppgjørene i industrien har i mesteparten av etterkrigstiden vært retningsgivende for øvrige tariffområder i lønnsforhandlingene i Norge. Opplegget for forhandlingene bygger på at lønnsveksten må tilpasses det konkurranseutsatt sektor over tid kan leve med. Dette ivaretas ved at avtaleområder med stort innslag av konkurranseutsatt virksomhet både forhandler først (det såkalte frontfaget), og at resultatet fra disse danner en norm for andre avtaleområder. Frontfaget har tradisjonelt vært Industrioverenskomstens verksteddel ved forbundsvise oppgjør og bredere LO-NHO-områder, som industriarbeidere, ved sentrale oppgjør. Holden IV-utvalget pekte på at frontfaget må være representativt, slik at resultatet ivaretar interessene til andre konkurranseutsatte bransjer, og det må være operasjonelt, slik at rollen som frontfag kan håndteres på en god måte i lønnsforhandlingene. Utvalget mente at det nåværende

¹⁹ OECD. (2018). OECD Employment Outlook 2018, OECD Publishing, Paris.

frontfaget, Industriooverenskomsten, bygger på tariffavtaler og organisasjoner som er godt egnet til å fungere som frontfag.

Den norske lønnsforhandlingsmodellen innebærer stor grad av koordinering, der hovedorganisasjonene i arbeidslivet spiller en avgjørende rolle. Institusjoner som Kontaktutvalget og Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene støtter opp under koordineringen, ved at partene og myndighetene får en felles forståelse av situasjonen i norsk økonomi.

Holden IV-utvalget understreket at høy tariffdekning er en forutsetning for at koordineringen av lønnsdannelsen skal fungere, og for at frontfagmodellen fortsatt skal kunne ha bred oppslutning fremover. Organisasjonsgraden på arbeidstakersiden i Norge er på rundt 50 prosent, og har endret seg lite de siste 15 årene. Tariffavtaledekningen for alle arbeidstakere er for 2017 anslått til 69 prosent, 52 prosent i privat sektor og tilnærmet 100 prosent i offentlig sektor, se omtale i vedlegg 5. Tariffavtalene benyttes også som rettesnor i bedrifter som ikke formelt er bundet av avtalene.

Samtidig som flertallet av arbeidstakerne i Norge dermed er dekket av de sentrale forhandlingene, er det et betydelig antall som ikke er dekket av kollektive avtaler. Blant annet ledere og en stor andel av funksjonærene i industrien får sin lønn bestemt gjennom lokale lønnsforhandlinger. Dette var en viktig bakgrunn for at Kontaktutvalget den 22. januar 2003 la fram en felles erklæring om situasjonen foran mellomoppgjøret 2003. I denne erklæringen het det blant annet:

« (...) På denne bakgrunn er regjeringen og organisasjonene i arbeidslivet enige om følgende: At den samlede lønnskostnadsveksten i 2003 må tilpasses utfordringene i konkurranseutsatt næringsliv og arbeidet for full sysselsetting. I arbeidet for å nå dette målet er det avgjørende at alle grupper omfattes. Når det gjelder en nærmere vurdering av utfordringene for konkurranseutsatt sektor i årene framover vises det til det nedsatte ekspertutvalget.

Partene i arbeidslivet vil i forbindelse med mellomoppgjøret 2003: Arbeide for å få lønnsveksten i Norge mer på linje med utviklingen hos våre handelspartnere. Oppgjøret i 2003 må derfor ta utgangspunkt i den delen av næringslivet som er utsatt for konkurranse fra utlandet. Den samlede lønnsveksten som avtales sentralt og lokalt for disse sektorene må være normgivende for de rammer som forhandles i de øvrige oppgjørene.

Samtidig er det viktig at det innenfor disse rammene gis rom for endringer i relative lønninger som sikrer et velfungerende arbeidsmarked og en rettferdig lønnsutvikling. Arbeidsgiversiden i privat og offentlig sektor vil aktivt arbeide for en lønnsvekst hos lederne i virksomhetene som ligger innenfor rammene for det øvrige arbeidslivet. I kraft av sine eierposisjoner i næringslivet vil en også fra statens side arbeide for en slik utvikling.»

Boks 4.1 Holden IV-utvalget

Regjeringen Støre satte i januar 2023 ned et offentlig utvalg (Holden IV) som skulle vurdere utfordringer for lønnsdannelsen og norsk økonomi i lys av nye utviklingstrekk, samt drøfte hvordan frontfagsmodellen skal praktiseres for å møte utfordringene vi står overfor. Utvalget ble ledet av professor Steinar Holden. Øvrige medlemmer var representanter fra alle de åtte hovedorganisasjonene i arbeidslivet, myndighetene og uavhengige eksperter. Utvalget leverte sin innstilling (NOU 2023: 30) i desember 2023.

Utvalget pekte på frontfagsmodellen over tid har fungert godt, og at frontfagsrammen har vært en norm for lønnsveksten ellers i økonomien.

Utvalget konkluderte med at det inntektspolitiske samarbeidet og samspillet i den økonomiske politikken har bidratt til en god og balansert utvikling i norsk økonomi over tid, med høy verdiskaping, lav arbeidsledighet og en tilstrekkelig god kostnadmessig konkurransevne. Utvalget sluttet opp om frontfagsmodellen, og mener at det er viktig at det inntektspolitiske samarbeidet vedlikeholdes, for å møte de utfordringene vi står overfor.

Utvalget peker på at koordinert lønnsdannelse demper lønnspresset ved et høyt sysselsettingsnivå, og gjør det mulig å oppnå høyere sysselsetting enn det som ville vært mulig med ukoordinert lønnsdannelse. Ifølge utvalget er en viktig egenskap ved lønnsdannelsen i Norge at den gir reallønnsfleksibilitet og motvirker at lønns- og prisspiraler får feste. Det bidrar til å minske behovet for innstramming i den økonomiske politikken, fordi arbeidsmarkedet vil kunne tåle et høyt sysselsettingsnivå uten at det gir høy lønnsvekst som bidrar til varig høy prisvekst.

Utvalget peker videre på at det er iboende interessemotsetninger i lønnsdannelsen, og at de spenninger dette skaper, forsterkes ved store og uventede omveltninger i økonomien. Utvalget mener at en koordinert lønnsdannelse gjennom frontfagsmodellen særlig viktig i slike tider.

Fra 2014 har det gjennomgående vært små avvik mellom frontfagsrammen og den faktiske samlede lønnsveksten i industrien. Etter utvalget vurdering har anslagene jevnt over vært troverdige ut fra den økonomiske situasjonen og informasjonen som foreslå på tidspunktet da anslaget ble gitt. I årene 2020-2022 var lønnsveksten høyere enn frontfagsrammen, og dette skapte spenninger i offentlig sektor som ligger tett på rammen. Utvalget pekte på at det reflekterte usikre økonomiske tider, og at det er viktig at modellen praktiseres tilstrekkelig fleksibelt til at systematiske skjevheter kan rettes opp over tid.

Utvalget vurderte også konsekvensene av store endringer i kronekursen for lønnsoppgjørene og den økonomiske utviklingen, og pekte på at det avhenger av den økonomiske situasjonen og varigheten på kronesvekkelsen. I 2023 forsterket svak kronekurs utfordringene ved den høye internasjonale prisveksten. Svakere kronekurs gir bedre lønnsomhet og bedre utsikter for konkurranseutsatt sektor og det øker importprisene. Utvalget pekte på at partene i arbeidslivet vanligvis legger liten vekt på kortsiktige svingninger i valutakursen, men dersom den svake kronekursen blir mer langvarig, vil det kunne trekke opp lønnsveksten. Da er det ifølge utvalget viktig at de sentrale aktørene har forståelse for lønnsdannelsens funksjonsmåte og politikkenes reaksjonsmønstre. Frontfagsmodellen har selvkorrigerende mekanismer, som innebærer at høy lønnsvekst ikke behøver å være en indikasjon på at arbeidsledigheten er lavere enn det som er opprettholdbart på lengre sikt. Derfor er det viktig at den økonomiske politikken tar høyde for at det vil ta tid å få inflasjonen ned til målet uten en markert oppgang i ledigheten.

Utvalget mener det ikke er behov for å endre sammensetningen av frontfaget. Utvalget pekte på at frontfaget må være representativt, slik at resultatet ivaretar interessene til andre konkurranseutsatte bransjer, og det må være operasjonelt, slik at rollen som frontfag kan håndteres på en god måte i lønnsforhandlingene. Ifølge utvalget bygger Industriooverenskomsten på tariffavtaler og organisasjoner som er godt egnet til å fungere som frontfag.

Basert på beregninger fra SSB pekte utvalget på at en gradvis og jevn utfasing av petroleumsvirksomheten trolig vil gi begrensede omstillingskostnader for norsk økonomi. Utvalget trekker frem støttende finans- og pengepolitikk, samt en lønnsdannelse som ga

lavere lønnsvekst og dermed bedre konkurranseevne, som viktige årsaker til at norsk økonomi kom godt gjennom oljeprisfallet i 2014.

Utvalget konkluderte videre med at lønnsdannelsen fortsatt bør innrettes i tråd med frontfagsmodellen, slik at konkurranseutsatt sektor holder seg tilstrekkelig stor. Selv om overskuddet på driftsbalansen overfor utlandet vil falle fremover grunnet lavere petroleumsinntekter, viser beregninger SSB har gjort for utvalget at det fremdeles vil være et betydelig overskudd på driftsbalansen i 2050. Ifølge utvalget tyder dette på at det trolig ikke vil være behov for en ytterligere forbedring av den kostnadmessige konkurranseevnen fra nivået i 2022.

Utvalget pekte videre på at koordinering i lønnsdannelsen bidrar til mindre lønnsforskjeller, noe som kan gi insentiver til investeringer og modernisering, og føre til at bedrifter med lav produktivitet må avgi arbeidskraft til bedrifter med høyere produktivitet. Samtidig kan dette svekke arbeidstakernes insentiver til å øke sine kvalifikasjoner, og gjøre det vanskeligere å finne jobb for arbeidssøkere med lav eller usikker produktivitet. Utvalget mente derfor at det var avgjørende at både arbeidsgivere, partssamarbeidet og samfunnet ellers legger stor vekt på kompetanseutvikling for hele arbeidsstokken, og at utdanningssystemet tilrettelegger for en god balanse mellom tilbud og etterspørsel av arbeidskraft.

Utvalget pekte på at lønnsdannelsen vil utfordres fremover, blant annet fordi det blir større knapphet på arbeidskraft og økte behov innen helse- og omsorg. Frontfagsmodellen innebærer at lønnsveksten i store forhandlingsområder er om lag den samme over tid, noe som gir betydelig stabilitet i lønnsfordelingen. Ifølge utvalget er dette gunstig for å dempe konflikter i lønnsdannelsen, men det gir også mindre rom for lønn som mekanisme til endringer i fordelingen av arbeidskraft i økonomien. Utvalget viser til at omstillinger mellom næringer tidligere har blitt håndtert innenfor frontfagsmodellen, og peker på ulike strategier for å utnytte arbeidskraften godt også i fremtiden, f.eks. gjennom tilgang på ledige jobber, bruk av utdannings- og kompetansepolitikken og mobilisering av arbeidskraft.

Utvalget mente at det var avgjørende at lønnsdannelsen fungerer på en måte som ikke undergraver de sentrale målene om høy sysselsetting og verdiskaping, lav arbeidsledighet, en balansert økonomisk utvikling og en rettferdig fordeling av inntektene. En situasjon med sterkt press i arbeidsmarkedet og endringer i relative lønninger kan ifølge utvalget lede til en «alles kamp mot alle» i arbeidsmarkedet, som kan føre til en høy prisvekst, større lønnsforskjeller og en svakere utvikling over tid. Utvalget mente at dette kunne lede til utfall som det store flertall taper på.

Samtidig pekte utvalget på at dersom det skulle bli en vedvarende og betydelig knapphet på arbeidskraft i en sektor, til tross for omfattende tiltak for å bøte på problemet, vil ikke det være bærekraftig. Lønnsdannelsen må ifølge utvalget være fleksibel nok til å understøtte en effektiv allokering av arbeidskraften, gi kvalitet i velferdstjenestene og gi rom for nødvendige strukturelle endringer.

[Boks slutt]

Boks 4.2 Praktiseringen av frontfagsmodellen

Frontfagsmodellen innebærer at lønnsveksten i konkurranseutsatte virksomheter skal gjelde som en norm for øvrige forhandlingsområder. Dette ivaretas ved at avtaleområder med stort innslag av konkurranseutsatte virksomheter forhandler først (det såkalte frontfaget), og at dette oppgjøret danner en norm for andre avtaleområder. Sammensetningen av frontfaget kan

endres over tid, og vil variere avhengig av om det er et forbundsvist eller samordnet oppgjør, eller et mellomoppgjør.

Ved forbundsvise lønnsoppgjør er det Industriooverenskomsten mellom Norsk Industri i NHO og Fellesforbundet i LO som utgjør frontfaget. Industriooverenskomsten har derfor en sentral posisjon i frontfagsmodellen og inntektsoppgjørene. I Industriooverenskomsten kan minstelønnssetninger endres, og det kan gis generelle tillegg. De generelle tilleggene har i stor grad direkte gjennomslag i en rekke andre forhandlingsområder. Senere føres det lokale forhandlinger for arbeiderne, basert på de fire avtalte kriteriene; bedriftens økonomi, produktivitet, framtidsutsikter og konkurransevne. I Industriooverenskomsten er det også et femte kriterium om bedriftens aktuelle arbeidskraftsituasjon. Tilleggene som gis, vil variere fra bedrift til bedrift. I samordnede lønnsoppgjør, det vil si ved samordnede hovedoppgjør og mellomoppgjør, foregår forhandlingene på hovedorganisasjonsnivå mellom LO og NHO og YS og NHO. Ved forhandlings- og meklingslutt foreligger det sentrale resultatet for alle arbeideravtalene og enkelte funksjonæravtaler i og utenfor industrien.

Funksjonærene i industrien forhandler i all hovedsak lokalt, enten individuelt eller kollektivt. Funksjonærene utgjorde i 2023 om lag 45 prosent av sysselsettingen og 57 prosent av lønnsmassen i industrien. Også for funksjonærene vil størrelsen på de sentrale tilleggene i Industriooverenskomsten og de nevnte kriteriene være viktige føringer for de lokale forhandlingene.

I 2003 ga Kontaktutvalget en felles erklæring om at det var den samlede lønnsveksten som avtales sentralt og lokalt i de næringer som er utsatt for konkurranse fra utlandet, som må være normgivende for de rammer som forhandles i de øvrige oppgjørene. Kontaktutvalget bygget sin erklæring på NOU 2003: 13 Konkurransevne, lønnsdannelse og kronekurs (Holden II-utvalget). Kontaktutvalgets vurdering innebærer at det er den samlede lønnsveksten i industrien, for både arbeidere og funksjonærer, som skal danne normen for etterfølgende oppgjør.

Siden de lokale forhandlingene foregår utover i tid, og basert på kriteriene nevnt over, vil utfallet av disse være noe usikre. I ettertid framkommer denne lønnsveksten i rapportene fra Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene (TBU), ved lønnsveksten for NHO-bedrifter i industrien samlet. Andre forhandlingsområder som skal følge normen fra frontfaget, må derfor basere seg på et anslag for den samlede årslønnsveksten i industrien. I NOU 2013: 13 Lønnsdannelsen og utfordringer for norsk økonomi (Holden III-utvalget) ble det enighet om at NHO, i forståelse med LO, bør gi et troverdig anslag for den samlede rammen for oppgjøret, inklusiv resultatet fra de lokale forhandlingene og overhenget fra året før. En troverdig ramme skal verken være gulv eller tak for lønnsveksten, men en norm som andre forhandlingsområder skal forholde seg til.

Ifølge en studie av Gjelsvik mfl. (2020)²⁰ har industrilønnen i Norge vært førende for lønnsutviklingen i annen privat virksomhet og i offentlig forvaltning, både før og etter innføringen av inflasjonsmålet. Fra 2014 har det samlet sett vært små avvik mellom frontfagsrammen og den faktiske samlede lønnsveksten i industrien, se kapittel 1.

[Boks slutt]

²⁰ Gjelsvik, M., Nymoen, R. og Sparrman, V. (2020). Cointegration and structure in Norwegian wage - price dynamics

4.2 Lønnsomheten i norsk industri

Det er nær sammenheng mellom utviklingen i *konkurransesevnen* og *lønnsomheten* i *næringslivet*. Hovedkursteorien peker på lønnskostnadsandelen som en sentral indikator for utviklingen i lønnsomheten. Høyere lønnskostnader, lavere produsentpriser og svakere produktivitetsutvikling er faktorer som isolert sett bidrar til svekket konkurransevne og lavere lønnsomhet. En slik utvikling vil innebære at en større andel av bedriftenes overskudd tilfaller lønnstakerne og mindre kapitaleierne. Lønnskostnadsandelen vil da gå opp, mens driftsresultatandelen²¹ vil gå ned. Motsatt bidrar lavere lønnskostnader, høyere produsentpriser og sterkere produktivitetsutvikling isolert til bedret konkurransevne og lønnsomhet. En slik utvikling vises ved en lavere lønnskostnadsandel og tilsvarende høyere driftsresultatandel.

Figur 4.1 viser utviklingen i lønnskostnadene som andel av netto faktorinntekter²² i industrien i Norge og utvalgte handelspartnere siden midten av 1990-tallet. Lønnskostnadsandelen i Norge har historisk svingt med konjunktorene.

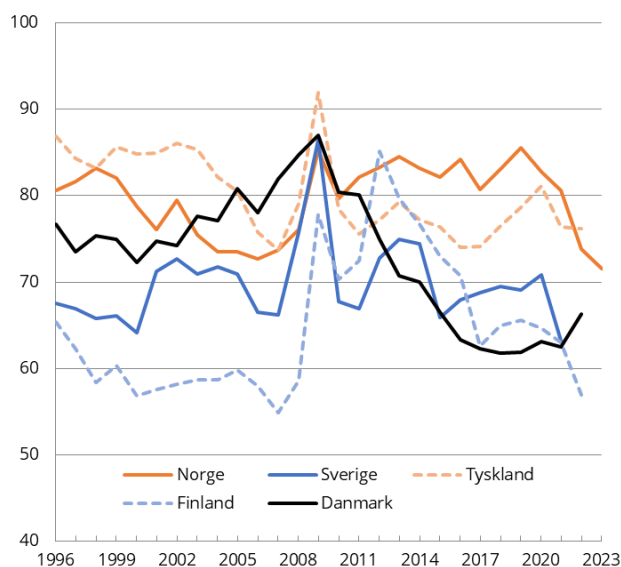
Nedgangen i lønnskostnadsandelen på første halvdel av 2000-tallet må trolig blant annet ses i sammenheng med den markerte bedringen i Norges bytteforhold. Betydelig oppgang i prisene på flere viktige norske eksportprodukter sammenfalt med økt import fra lavkostland, noe som bidro til nedgang i prisene på importerte konsumvarer og merkbar bedring i lønnstakernes kjøpekraft. Sammen med høy produktivitetsvekst ga dette grunnlag for sterk vekst både i bedriftenes overskudd og i reallønningene.

Etter å ha kommet ned i 73 prosent i 2006, økte lønnskostnadsandelen de to neste årene. I forbindelse med finanskrisen steg lønnskostnadsandelen i norsk industri markert i 2009, før den falt noe tilbake igjen i 2010. I perioden 2013–2021 var lønnskostnadsandelen mellom 80 og 86 prosent. I 2022 gikk lønnskostnadsandelen i industrien ned til 74 prosent, noe som ses i sammenheng med økte salgspriser på eksportrettede industrivarer og en relativt svak kronekurs. Ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall var lønnskostnadsandelen i industrien 71,6 prosent i 2023.

Til sammenligning har gjennomsnittet de siste ti årene vært rundt 81 prosent, mens gjennomsnittet de siste 20 årene har vært rundt 80 prosent, jf. tabell 9.6.

²¹ Driftsresultat beregnes som faktorinntekt minus lønnskostnader. Dersom driftsresultatet som andel av faktorinntekten øker må lønnskostnadsandelen gå ned, og motsatt.

²² Faktorinntekten er inntekten som tilfaller arbeid og kapital, og beregnes som bruttoprodukt minus kapitalslit og netto indirekte skatter. Se definisjon av faktorinntekt i kapittel 9, boks 9.2.



Figur 4.1 Lønnskostnadsandeler i industrien¹

¹ Lønnskostnadsandelene er beregnet ved lønnskostnader dividert på netto faktorinntekter, dvs. at driftsresultatet er justert for kapitalslit.

Kilder: Statistisk sentralbyrå, Danmarks Statistik og Eurostat

Figur 4.1 viser også utviklingen i Sverige, Tyskland, Finland og Danmark. Når man sammenligner lønnskostnadsandelen med andre land, er det viktig å være oppmerksom på at ulik næringsstruktur i ulike land vil kunne gi nivåforskjeller i lønnskostnadsandelene mellom landene. I vedleggstabell 4.5 presenteres tall for netto lønnskostnadsandel for industrien i Norge og flere utvalgte land.

Lønnsomheten i ulike industrigrupper

Foreløpige tall viser at lønnsomheten i industrien, målt ved driftsresultatet, bedret seg fra 2022 til 2023, men varierer mye mellom industriområder. Eksempler på områder med sterk vekst i driftsresultatet er næringsmiddelindustri og metallvare- og annen verkstedindustri. Utviklingen i driftsresultatet beskrives i kapittel 9.2 Faktorinntekt og funksjonell inntektsfordeling. Det må understrekes at usikkerheten i foreløpige tall for driftsresultat er store, og revisjoner må regnes med, se boks 9.1 «Revisjoner i nasjonalregnskapet».

I figur 4.2 vises lønnskostnadsandelene over en 20-årsperiode²³. I begynnelsen på 2000 var det en generell nedgang i lønnskostnadsandelene, men graden av nedgang varierer. Lønnskostnadsandelen i *verkstedindustri og skipsbygging mv*²⁴ var stabil fram til 2014, da den økte brått i takt med oljeprisfallet og svakere etterspørsel fra petroleumsnæringen. Fra 2016 til 2019 lå den godt over av 95 prosent, for så å falle gradvis til 85 prosent i 2023. Som gjennomsnittsnitt for 20-årsperioden 2004–2023 har den vært 86 prosent.

²³ Se diskusjon også i kapittel 9.3.

²⁴ Verksteds- og skipsbygging mv. omfatter produksjon av metallvarer, maskiner og utstyr, elektriske produkter mv, i tillegg til bygging av skip og oljeplattformer/moduler samt reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr.

Lønnskostnadsandelen i *råvarebasert industri*²⁵, har variert mye og er også den gruppen som reagerer mest på de internasjonale konjunktursvingningene og internasjonale priser. Etter finanskrisen gikk lønnskostnadsandelen mye opp og lå noen år rundt 95 prosent før den falt til rundt 70 prosent i årene 2015-2018. I takt med de siste års økning i råvarepriser og bedring i bytteforholdet i handelen med utlandet, har lønnskostnadsandelen falt og den er foreløpig anslått til 60 prosent i 2023. Som gjennomsnitt for 20-årsperioden har lønnskostnadsandelen for gruppen vært 75 prosent. *Øvrig industri*²⁶ der næringsmiddelindustrien dominerer, hadde en høy lønnskostnadsandel i 2009, men deretter falt den gradvis i årene fram til om med 2017 da den stabiliserte seg rundt 75 prosent. De første anslagene for 2023, viser at andel falt betydelig og er foreløpig beregnet til 64 prosent. Regnet som gjennomsnitt for 20-årsperioden har lønnskostnadsandelen vært i underkant av 76 prosent.

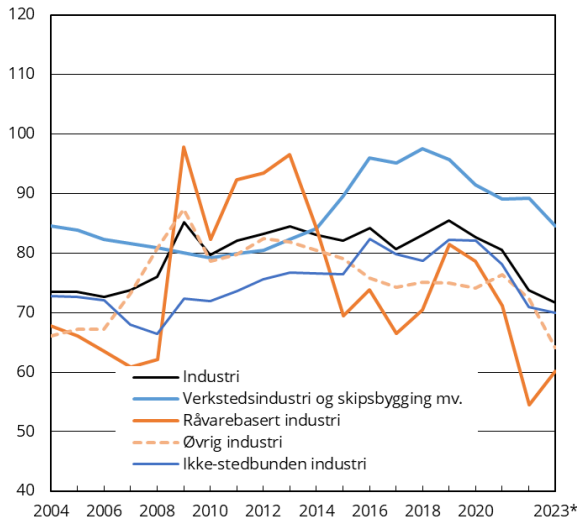
I figur 4.2 vises lønnskostnadsandelen også for såkalte *ikke-stedbundne industrinæringer*. Typisk for ikke-stedbundne næringer er at de ikke er avhengige av norske naturressurser, og dermed relativt enkelt kan flyttes til andre land²⁷. Ikke-stedbundne industrinæringer er sammensatt av grupper fra alle de tre andre industriaggregatene i figuren. Lønnskostnadsandelen i disse har i stor grad hatt samme forløp som verkstedindustri og skipsbygging mv. selv om lønnskostnadsandelen er på et på et lavere nivå. Regnet som gjennomsnitt for årene 2004-2023 er andelen 75 prosent.

Holden III-utvalget viste til at dersom konkurranseutsatt sektor skal bli stor nok samlet sett, vil man ha behov for et visst omfang av ikke-stedbundne næringer. Videre ble det slått fast at *«I dag er det betydelig aktivitet i slike næringer, men for at den skal være stor nok også i framtiden, er det vanskelig å se for seg at kostnadsnivået korrigert for produktivitetsforskjeller i vid forstand kan være mye høyere i Norge enn hos våre handelspartnere»*.

²⁵ Råvarebasert industri omfatter raffinering, produksjon av papir, kjemiske råvarer, farmasøytiske produkter, gummi- og plastprodukter, andre ikke-metallholdige produkter samt metaller (aluminium, ferrolegeringer, nikkel mv.)

²⁶ Øvrige industrinæringer eller konsumentrettet industri omfatter produksjon av næringsmidler, tekstil- og lærvarer, trevarer, trykkerivirksomhet, møbler og andre industrivarer.

²⁷ Se nærmere beskrivelse i Sagelvmø, Slettebø og Strøm (2023): SSB Rapport 2023/11 «Konkurranseutsatte næringer i Norge». Ikke-stedbundne industrinæringer omfatter oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri, produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner, tekstil, beklednings og lærvarerindustri, gummivare og plastindustri, mineralproduktindustri og produksjon av møbler og annen industriproduksjon.



Figur 4.2 Lønnskostnader i prosent av faktorinntekt for ulike industrigrupperinger.

*Foreløpige tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

4.3 Andre trekk ved den funksjonelle inntektsfordelingen

I Hovedkursmodellen påpekes det at en stabil utvikling i lønnskostnadsandelene kan indikere en stabil lønnssevne og konkurransekraft i sektoren, og dermed et normalnivå på eierinntekten.

Holden IV viste til at det internasjonalt er observert økt markedsrett, fallende lønnsandeler og større ulikhet. Blant annet viser en studie fra OECD²⁸ at høyere profitt fra markedsrett, og tilhørende høyere priser, kan påvirke fordelingen av formue og inntekt.

Lønnskostnadsandelen som måler hvor stor andel av verdiskapingen i økonomien som tilfaller arbeidskraften og hvor mye som tilfaller kapitaleierne, har falt over tid i mange OECD-land. Det gir økende ulikhet og kan også påvirke den makroøkonomiske stabiliteten og utviklingen. SSB har sett nærmere på om slike forhold kan forklare svakere etterspørsel i Norge (Berg mfl., 2020²⁹). De har brukt ulike metoder for å se på om markedsretten har økt, men konkluderer med at den har vært relativt stabil i perioden 1995–2018. Brubakk og Hagelund (2023) finner at prispåslaget økte betydelig i mange bransjer i Norge i perioden fra 1980 til 2019, men at dette i hovedsak ble motsatt av lavere kapitalkostnader, slik at lønnsandelen har falt mindre. Brubakk og Hagelund har ikke sett på virkninger på samlet etterspørsel.

De tradisjonelle lønnskostnadsandelene omfatter bare avlønning til lønnstakere. Selvstendig næringsdrivende vil i hovedsak ikke ta ut inntekten i form av lønn, men sitte igjen med et driftsresultat. Dette driftsresultatet skal dekke både godtgjøring til produksjonskapitalen og egen arbeidsinnsats. Andelen selvstendige har avtatt falt over tid, noe som da isolert sett bidrar til en økning i lønnskostnadsandelen.

Dersom man tar hensyn til arbeidsinnsatsen til selvstendig næringsdrivende, vil man få et klarere bilde av hvordan faktorinntekten fordeler seg på arbeid og godtgjøring av kapital.

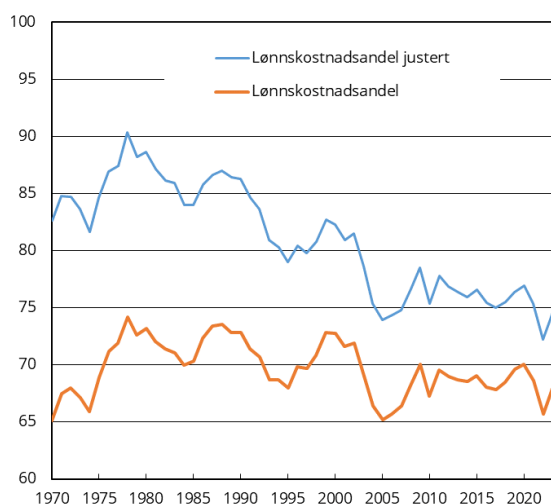
²⁸ <https://www.oecd.org/competition/inequality-a-hidden-cost-of-market-power.htm>

²⁹ Berg, O, von Brasch, T., Cappelen, Å., Holm, M. B., Raknerud, A., Tretvoll, H. og Vigtel, T.C. (2020). Drivkrefter bak svak etterspørsel i økonomien

Lønnskostnadsandeler som er justert for selvstendige, dvs. lønnskostnaden inkluderer verdien av arbeidsinnsatsen til de selvstendige³⁰, vises i figurene 4.3 og 4.4.

Lønnskostnadsandelen for markedsrettet virksomhet i Fastlands-Norge beveger seg i takt med konjunkturforløpet. Andelen uten justering for selvstendige hadde en topp i 1978 på 74 prosent, for deretter å falle svakt. Etter 2002 har andelen stabilisert seg rundt 68 prosent. Gjennomsnittlig lønnskostnadsandel for hele perioden fra 1970 er i underkant av 70 prosent. Når man justerer for selvstendige viser tallene at lønnskostnadsandelen for markedsrettet virksomhet har falt klart over tid. Den var 90 prosent på slutten av 1970-tallet og falt gradvis til 75 prosent i 2004. Etter dette har den holdt seg relativt stabil. Fallet i justert lønnskostnadsandel etter 1970 og fram til 2004, forklares i hovedsak av strukturendringer i næringslivet. I 1970 var 17 prosent av de sysselsatte selvstendig næringsdrivende, og over 60 prosent av disse var bønder eller fiskere. I 2004 var andelen selvstendige falt til 7 prosent, og av disse jobbet en tredel i primærnæringene.

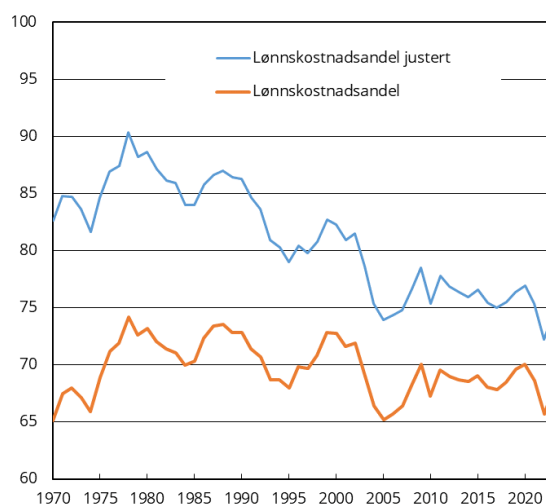
Lønnskostnadsandelen for konkurranseutsatt industri var i gjennomsnitt rundt 81 prosent for perioden 1970–2023 og rundt 80 prosent de siste 20 årene. Det er relativt sett få selvstendige i industrien, og en justering for disse gir lite utslag i lønnskostnadsandelen.



Figur 4.3 Lønnskostnader som andel av faktorinntekt med og uten verdien av selvstendiges arbeidsinnsats. Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge

*Foreløpige tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå



Figur 4.4 Lønnskostnader som andel av faktorinntekt med og uten verdien av selvstendiges arbeidsinnsats. Industri

*Foreløpige tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

³⁰ Metoden for å tilskrive selvstendig næringsdrivende en lønnskostnad, gjøres ved å ta utgangspunkt i arbeidsinnsatsen til de selvstendige og forutsette en tilsvarende timelønnskostnad som lønnstakere i samme næringsområde. Driftsresultatet justeres tilsvarende, mens faktorinntekten/verdiskapingen er uendret.

5 Internasjonal økonomi

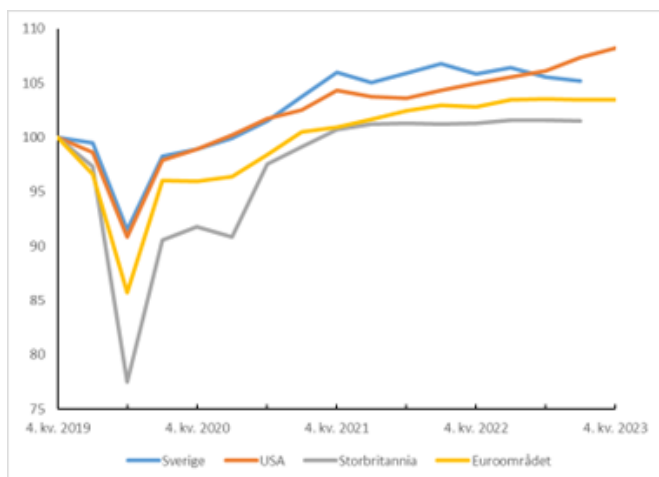
- 2023 har vært preget av geopolitisk uro, høy inflasjon og innstramming i pengepolitikken. Inflasjonen, målt ved 12-månedsvæksten i konsumprisene, avtok klart gjennom fjoråret.
- I USA var veksten sterk, og bredt basert mot slutten av fjoråret. Veksten i bruttonasjonalproduktet (BNP) i USA gjennom fjoråret, 4. kvartal 2023 sammenlignet med samme kvartal året før, ble på over 3 prosent. I Europa, som ble særlig hardt rammet av høye energipriser i forbindelse med krigen i Ukraina, var nivået på BNP ved utløpet av fjoråret om lag på samme nivå som ved inngangen til året.
- Foreløpige nasjonalregnskapstall viser at den økonomiske aktiviteten hos Norges 25 viktigste handelspartnere steg med 0,9 prosent i fjor. I år venter både IMF og OECD at BNP-veksten hos våre handelspartnere skal bli 1,3-1,4 prosent. Til sammenlikning var veksten hos våre handelspartnere 2,2 prosent som gjennomsnitt for årene 2010-19, altså i perioden mellom den internasjonale finanskrisen og pandemien.

5.1 Utviklingen i internasjonal økonomi den senere tid

De siste årene har både koronapandemien og Russlands fullskala krig i Ukraina, med tilhørende økte energi- og matvarepriser bidratt til å dempe den økonomiske veksten og trekke opp inflasjonen. Den raske økingen i styringsrenten for å bekjempe inflasjonen har trukket i samme retning. Likevel har den økonomiske veksten gjennom andre halvår 2023 vært positiv i en del land, blant annet i USA. I Europa, som ble særlig hardt rammet av høye energipriser, stoppet veksten opp. I både EU og USA er arbeidsledigheten lav og yrkesdeltakelsen høy. Inflasjonen, målt ved 12-månedsvæksten i konsumprisene, avtok gjennom fjoråret.

Det er forventninger i finansmarkedene om at rentetoppen er nådd og at styringsrentene ikke skal videre opp. Samtidig ser det ut til at markedene forventer større rentereduksjoner gjennom inneværende år enn det sentralbankene både i USA og euroområdet har kommunisert. I resten av dette avsnittet gis en nærmere beskrivelse av den økonomiske utviklingen gjennom fjoråret, med vekt på våre viktigste handelspartnere. Utsiktene framover er nærmere omtalt i avsnitt 5.2.

I USA økte bruttonasjonalproduktet (BNP) i 4. kvartal i fjor ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall med 3,3 prosent regnet som årlig rate. Veksten var bredt basert. I USA var det dermed positiv vekst i alle kvartalene i fjor. For EU-landene samlet var det nullvekst i 4. kvartal i fjor, ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall. Av de store økonomiene trakk særlig Tyskland ned veksten, med en nedgang i BNP på 0,3 prosent, i hovedsak som følge av svake investeringer. På den andre siden bidro Spania og Italia til å trekke opp veksten. Siden høsten 2022 har BNP i EU vært om lag uendret.

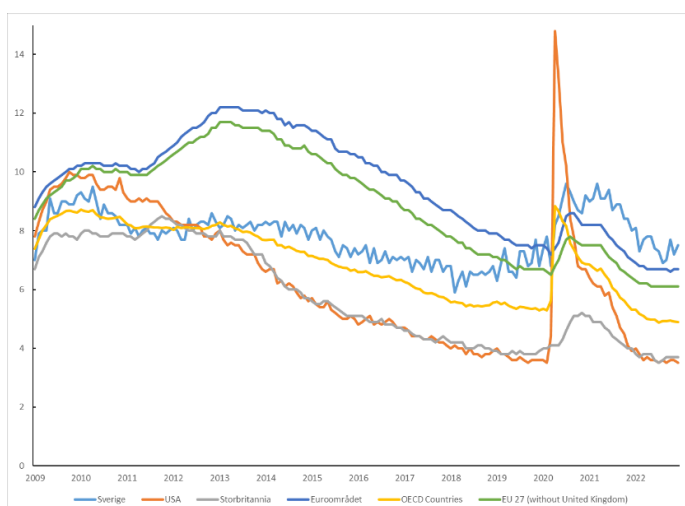


Figur 5.1 Bruttonasjonalprodukt (BNP). Kvartalsvis volumindekser der 4. kvartal 2019=100

Kilde: OECD.

I OECD-området er både yrkesdeltakelse og sysselsettingsandel for aldersgruppen 15-64 år på høye nivå, henholdsvis 73,8 og 70,1 prosent i 3. kvartal 2023. Sammenlignet med situasjonen i forkant av pandemien, har oppgangen i både yrkesfrekvens og sysselsettingsrate vært mest markert i EU, med en øking på henholdsvis 2 og 2½ prosentpoeng. Tilsvarende øking i USA var på ¼ og ½ prosentpoeng. Ulik utvikling i USA og Europe kan ses i sammenheng med at befolkningen i alderen 15-64 år i EU siden 2019 i gjennomsnitt har avtatt med 600 000 personer årlig, mens i USA har det vært en øking på 400 000 personer årlig.

Arbeidsledigheten (AKU, 15 år og over) i OECD-området utgjorde i november 4,8 prosent av arbeidsstyrken og har ligget på dette nivået siden før sommeren. Sammenlignet med i forkant av pandemien har det vært en nedgang på ½ prosentpoeng. Ledigheten i USA er 1 prosentpoeng lavere enn OECD-gjennomsnittet, mens EU ligger 1 prosentpoeng over.



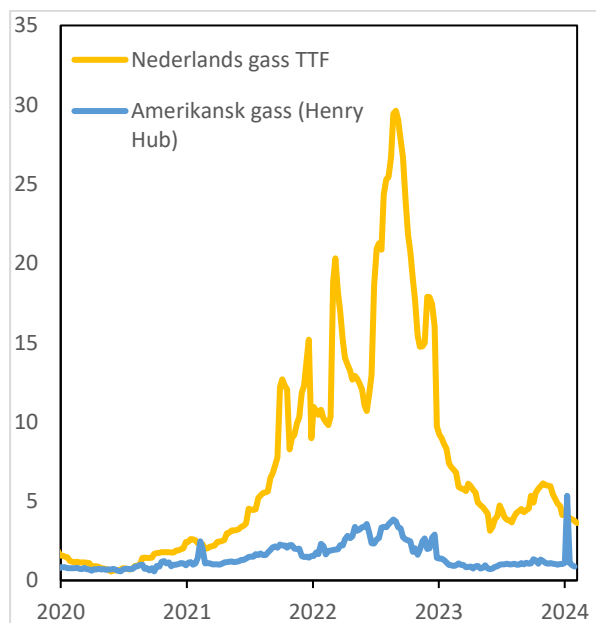
Figur 5.2 Arbeidsledighet (AKU) i prosent av arbeidsstyrken

Kilde: OECD

Ett tegn på begynnende avmatning i arbeidsmarkedet kan være at beholdningen av ledige stillinger i de elleve første månedene i fjor ble redusert med 17 prosent i USA og 10 prosent i Tyskland.

Lønnsveksten i USA er på vei ned, og i desember var 12-månedersveksten 4,3 prosent. Ett år tidligere var lønnsveksten, målt på samme måte, 5,1 prosent. På den andre siden viser Den europeiske sentralbankens (ECB) lønnsindikator (forhandlede lønnsavtaler) at lønnsveksten i euroområdet var 4,7 prosent i 3. kvartal i fjor mot 3,1 prosent ett år tidligere.

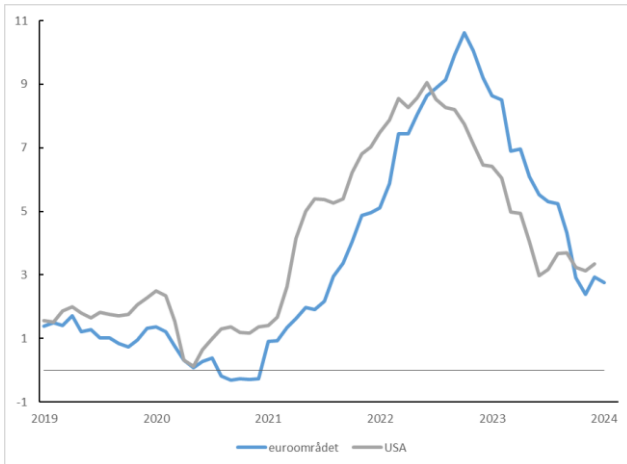
Naturgass er viktig både for oppvarming og elektrisitetsproduksjon i Europa. De høye gassprisene etter at Russland reduserte gasseksporten til Europa betydelig fra siste del av 2021, har derfor hatt betydelig gjennomslag i konsumprisene. I det europeiske gassmarkedet ble det i fjor bedre balanse mellom tilbud og etterspørsel. Det må ses i sammenheng både med at etterspørselen etter gass avtok og med at russisk gass ble erstattet, særlig med flytende naturgass (LNG) fra USA. Gassprisen, én måned fram i tid på TTF-børsen, var i fjor nesten 70 prosent lavere enn i 2022. Likevel er gassprisen i Europa godt over nivået i USA og fortsatt høyere enn før pandemien og godt over nivået i USA, noe som kan ha bidratt til svakere utvikling i industriproduksjonen i EU.



Figur 5.3 Terminpriser på gass.

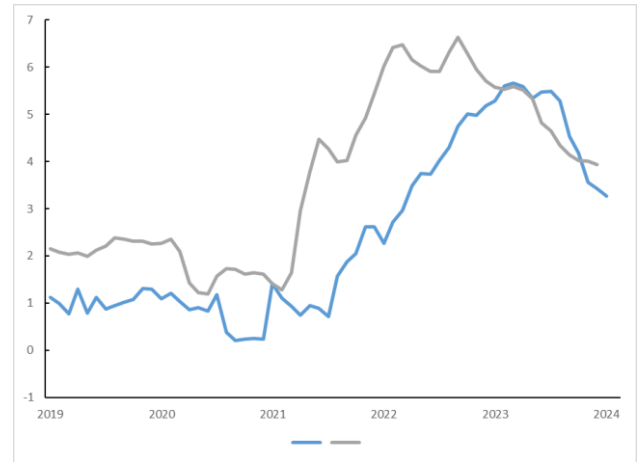
Kilder: Intercontinental Exchange (ICE) og Energy Information Administration (EIA).

Inflasjonen hos våre viktigste handelspartnere er redusert siden toppen høsten 2022. For eksempel var 12-månedersveksten i konsumprisene i euroområdet 2,8 prosent i januar i år, mot 10,6 prosent i oktober 2022. Da den generelle prisveksten vendte nedover igjen, var det særlig prisene på energi og mat som bidro. Etter hvert er imidlertid bidragene til nedgangen i 12-månedersveksten bredere basert. Holder en energi og matvarer utenom, var veksten i konsumprisene 3,3 prosent i januar mot en vekst på 5,3 prosent ett år tidligere. Prisveksten på tjenesteyting, hvor lønn er en viktig kostnadskomponent, var i januar i år 4,0 prosent – mot en topp på 5,6 prosent i juli i fjor.



Figur 5.4 Tolvmånedsvest i konsumpriser

Kilder: Eurostat og U.S. Bureau of Labor Statistics (BLS).



Figur 5.5 Tolvmånedsvest i konsumpriser utenom mat- og energivarer

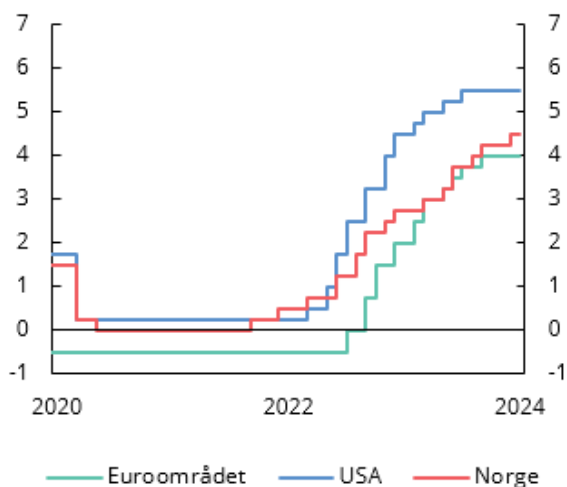
Kilder: Eurostat og U.S. Bureau of Labor Statistics (BLS).

OECD benytter fordelingen av verdiskapingen, faktorinntekt, mellom arbeidskraft og kapital til å belyse hvordan lønnskostnader per produsert enhet og eierandel har bidratt til den høye prisveksten de siste to årene. I de fleste industrilandene økte eierandelen av faktorinntekten i 2022 sammenlignet med 2019. I 2023 har bidraget til inflasjonen fra eierandelen avtatt, men den var høyere enn før pandemien for de fleste OECD-land. På den annen side har bidraget fra lønnskostnadene økt den senere tid. OECD konkluderer blant annet med at hittil ser det ikke ut til å være et strukturelt skift i fordelingen av faktorinntekt i favør av eierne. Snarere tyder beregningene på at veksten i lønningene, som tiltok senere enn prisveksten, er i ferd med å ta igjen det tapte.

For å redusere inflasjonen har sentralbankene både i USA og Europa økt styringsrentene gjennom 2023 til nivåer som bidrar til å dempe den økonomiske aktiviteten. I USA ble styringsrenten satt opp til 5¼-5½ prosent under møtet i mai og har siden vært holdt uendret. ECB økte rentene sist gang i møtet i september, til en innskuddsrente på 4 prosent.

Det er nå klare forventninger i markedet til at rentetoppen er nådd, og at ledende sentralbanker som Federal Reserve (Fed) i USA og ECB etter hvert vil redusere styringsrentene. Samtidig ser det ut til at markedene venter større rentereduksjoner gjennom året enn det sentralbankene både i USA og euroområdet søker å kommunisere.

A. Styringsrenter. Jan. 2020 – jan. 2024

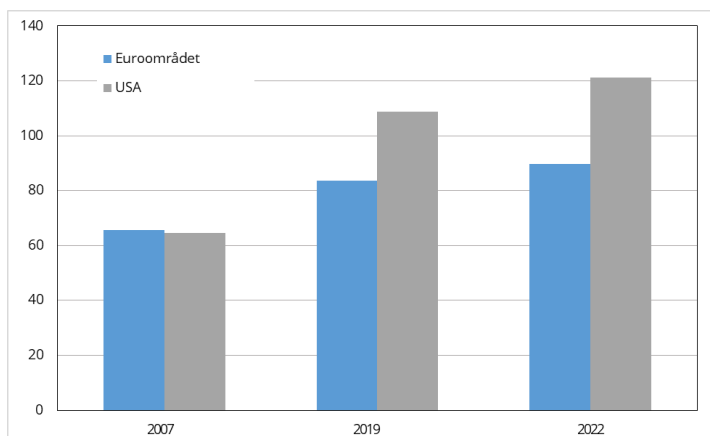


Figur 5.6 Styringsrenter. Prosent

Kilde: ECB, Fed og Norges Bank.

Lange obligasjonsrenter falt betydelig i fjor høst, drevet av fallende inflasjon og forventninger om snarlige rentekutt. Etter årsskiftet har imidlertid lange renter igjen økt. Samtidig har rentedifferansene i det europeiske statsgjeldsmarkedet fortsatt å avta, og differansen mellom tyske og italienske tiårs statsobligasjoner er nå om lag 1,5 prosentpoeng, mot om lag 2 prosentpoeng i oktober i fjor. Rentedifferansen er nå den laveste på to år. Hellas har hatt en tilsvarende utvikling. I markedet pekes det på flere mulige årsaker til rentekonvergen internt i euroområdet, blant annet at det forventes store offentlige lånebehov i Tyskland og Frankrike, og at flere av de gjeldstyngede eurolandene har klart å redusere gjeldsgraden. En viktig driver for lave rentedifferanser i euroområdet er antakelig ECBs etablering av TPI (Transmission Protection Instrument) i juli 2022, som åpner for at sentralbanken kan kjøpe statsobligasjoner som rammes av «uønskede» kursfall (m.a.o. renteøkning). Ordningen har så langt ikke vært i bruk.

Offentlige finanser er i mange land svekket sammenlignet med situasjonen forut for pandemien. Det må ses i sammenheng med omfattende støttetiltak for å dempe virkningene av ulike smitteverntiltak som ble innført for å begrense pandemien, og med støttetiltak overfor både husholdninger og bedrifter i møte med høye energipriser. I USA utgjorde offentlig gjeld i 2022 121 prosent av BNP mot 109 prosent i 2019. For EU er tilsvarende andeler 89 prosent og 84 prosent. Samtidig har mange land fremdeles betydelige underskudd i offentlige finanser. Underskuddet i USA i fjor svarte til 8 prosent av BNP, mens EU-landene hadde et samlet underskudd på $3\frac{1}{4}$ prosent av BNP. Mange land har behov for å konsolidere offentlige finanser, både for å være bedre rustet til framtidige sjokk, og for å kunne møte nye behov knyttet til forsvar og grønn omstilling.



Figur 5.7 Offentlig gjeld. Prosent av BNP

Kilde: OECD.

5.2 De økonomiske utsiktene

Samlet steg BNP for Norges 25 viktigste handelspartnere med 0,9 prosent i 2023, etter å ha økt med 3,3 prosent året før.

Både IMF og OECD er nylig kommet med oppdaterte anslag for verdensøkonomien: OECD (Economic Outlook, Interim Report, February 2024) og IMF (World Economic Outlook – January 2024 Update). Anslagene, som omtales kort nedenfor, gir en BNP-vekst for våre handelspartnere for inneværende år på 1,3-1,4 prosent, se tabell 5.1.

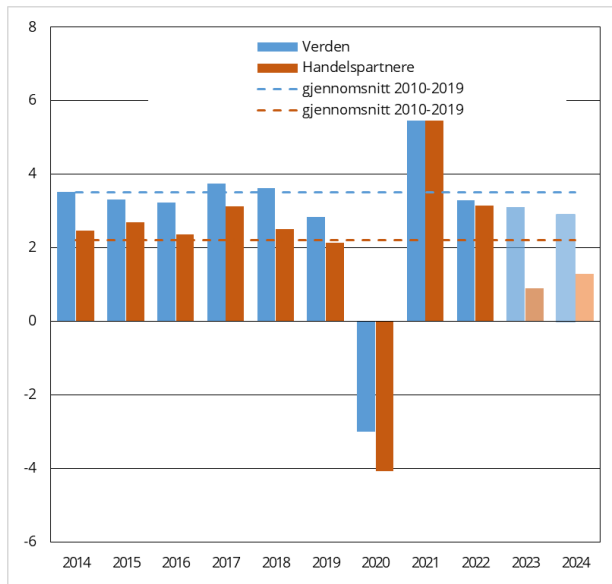
Anslagene fra OECD viser at den globale BNP-veksten ventes å avta til 2,9 prosent i 2024, fra 3,1 prosent i 2023, før den øker marginalt til 3,0 prosent i 2025. Årlig BNP-vekst i USA forventes å avta gradvis, med en vekst på 1,7 prosent i 2025. til sammenlikning var veksten 2,5 prosent som gjennomsnitt for årene 2010-19. I anslagene er det husholdningenes forbruk som holder veksten oppe framover. BNP-veksten i euroområdet anslås å bli 0,6 prosent i 2024 og 1,3 prosent i 2025. Aktiviteten holdes tilbake av stramme kredittforhold på kort sikt før den tar seg opp etter hvert som realinntektene styrkes og styringsrentene reduseres. Veksten i Kina forventes å avta til 4,7 prosent i 2024 og 4,2 prosent i 2025, til tross for ytterligere politiske stimulanser. Dempet forbrukerretterspørsel, høy gjeld og svakt eiendomsmarked bidrar til å trekke ned veksten.

Inflasjonen falt i de store industrilandene i 2023 og ventes å avta framover, både som følge av at lønnsveksten avtar og at økningene de høye styringsrentene ventes å ha en innstrammende effekt en tid framover.

IMFs prognoser har en vekst i verdensøkonomien på vel 3 prosent i både 2024 og 2025. Det er lavere enn gjennomsnittet for 2000-2019 på 3,8 prosent. Det må ifølge IMF ses i sammenheng med høye styringsrenter for å bekjempe høy prisvekst, konsolidering av offentlige finanser og lav underliggende produktivitetsvekst.

OECD og IMF peker på flere faktorer som gjør at det er betydelig usikkerhet om den videre utviklingen. Ifølge OECD kan høyere inflasjon enn antatt utløse kraftige korreksjoner i prisene på finansielle aktiva dersom markedene priser inn høye styringsrenter. Det er flere årsaker til at prisveksten kan bli høyere enn ventet, blant annet at den spente geopolitiske situasjonen kan forverres og føre til høyere råvarepriser. Det er også usikkerhet om virkningen framover av de gjennomførte renteøkningene. Innstramningen i pengepolitikken de siste to årene har dessuten vært av et omfang og en hastighet vi sjelden har sett tidligere.

IMF konkluderer med at usikkerheten framover er mer balansert enn tidligere og at sannsynligheten for en såkalt hard landing, med svak vekst og oppgang i arbeidsledigheten, har avtatt.



Figur 5.8 Vekst i BNP for verden og Norges 25 viktigste handelspartnere¹

¹BNP-veksten hos Norges 25 viktigste handelspartnere er beregnet med vektorer som er basert på tall for eksport av tradisjonelle varer, se tabell 5.2. Sammenvektede anslag for 2024 fra OECDs rapport fra februar 2024. For de landene som denne rapporten ikke gir anslag for har en benyttet OECDs novemberrapport 2023. For 2022 er det benyttet anslag eller foreløpige regnskapstall der det foreligger.

Kilder: OECDs Economic Outlook, interimrapport februar 2024, OECDs Economic Outlook november 2023 og Beregningsutvalget.

Tabell 5.1 Internasjonale hovedtall. Prosentvis endring fra året før

	Bruttonasjonalprodukt					Konsumprisindeksen ¹			Arbeidsledighet (nivå)		
	2022	2023*	2024			2023	2024		2023	2024	
			OECD ²	IMF ³	CF ⁴		OECD ²	CF ⁴		OECD ²	CF
Euroområdet	3,4	0,5	0,6	0,9	0,5	5,5	2,6	2,2	6,5	6,6	6,8
Tyskland	1,9	-0,1	0,3	0,5	0,3	5,9	2,6	2,5	3,0	3,0	-
Frankrike	2,5	0,9	0,6	1,0	0,7	4,9	2,7	2,5	7,2	7,4	7,5
Spania	5,8	2,4	1,5	1,5	1,3	3,5	3,3	2,9	12,0	12,0	-
Italia	3,9	0,7	0,7	0,7	0,5	5,6	1,8	2,0	7,6	7,8	7,8
Sverige	2,9	-0,5	0,9	0,6	0,1	6,0	3,8	3,3	7,7	8,3	-
Storbritannia	4,3	0,3	0,7	0,6	0,2	7,3	2,8	2,7	4,3	4,7	4,7
USA	1,9	2,5	2,1	2,1	1,4	4,1	2,2	2,6	3,6	4,1	4,2
Japan	0,8	1,9	1,0	0,9	0,8	3,2	2,6	2,2	2,6	2,6	2,5
Kina	3,0	5,2	4,7	4,6	-	0,4	1,0	-	-	-	-
Norges hand.partn. ⁵	3,2	0,9	1,3	1,4	1,0	5,2	3,2	3,0			

*Foreløpige regnskapstall der det foreligger, ellers OECDs siste anslag.

¹ Prisveksten i Tyrkia er høy, 53,9 prosent i fjor, og OECD anslår veksten til 47,4 prosent i innebærende år. Det innebærer at Tyrkia trekker opp prisveksten hos våre handelspartnere. Konsumprisveksten hos våre handelspartnere ekskl. Tyrkia anslås til 2,8 prosent, like over anslaget for euroområdet.

² OECD Economic Outlook Interim Report februar 2024. For land som interimrapporten ikke gir anslag er OECDs anslag fra november 2023 benyttet.

³ IMF World Economic Outlook Update (januar 2023) Rapporten har kun anslag for utvalgte land. I handelspartneraggregatet er IMF's anslag fra oktober 2023 brukt for land IMF ikke ga anslag for i januar.

⁴ Consensus Forecast, januar 2024. For land som CF ikke gir anslag har en benyttet OECDs seneste anslag for å veie sammen anslag for handelspartnere

⁵ For konsumprisindeksen er handelspartneraggregatet vektet med konkurransevekter som brukt i kapittel 8.

Kilder: IMF, OECD og Beregningsutvalget.

Tabell 5.2 Norges 25 viktigste handelspartnere målt ved eksportvekter¹ (tradisjonell vareeksport). Prosent

	Vekt		Vekt
Sverige	12,7	Finland	1,9
Nederland	12,0	Japan	1,7
Storbritannia	10,2	Brasil	1,5
USA	10,0	Tyrkia	1,4
Tyskland	9,8	Litauen	1,2
Danmark	7,0	Canada	0,9
Polen	5,7	Sveits	0,8
Kina	5,3	Østerrike	0,7
Frankrike	3,9	Tsjekkia	0,6
Belgia	3,8	Taiwan	0,5
Spania	3,2	Romania	0,4
Italia	2,7	Russland	0,3
Sør-Korea	2,2		

¹ BNP-veksten hos Norges handelspartnere er vektet sammen med eksportvekter fra 2023, som er basert på handelsstatistikk fra SSB for eksport av tradisjonelle varer til ulike land. Det avviker fra konkurransevektene som brukes i kapittel 8, der både omfanget av eksport og import inngår i vektgrunnet, se omtale i boks 8.1. Forskjellen skyldes at utvalget i dette kapitlet ønsker å fange opp utviklingen i de norske eksportmarkedene, mens kapittel 8 presenterer tall som skal reflektere utviklingen i konkurranseflaten til norsk næringsliv i eksport- og hjemmemarkedet.

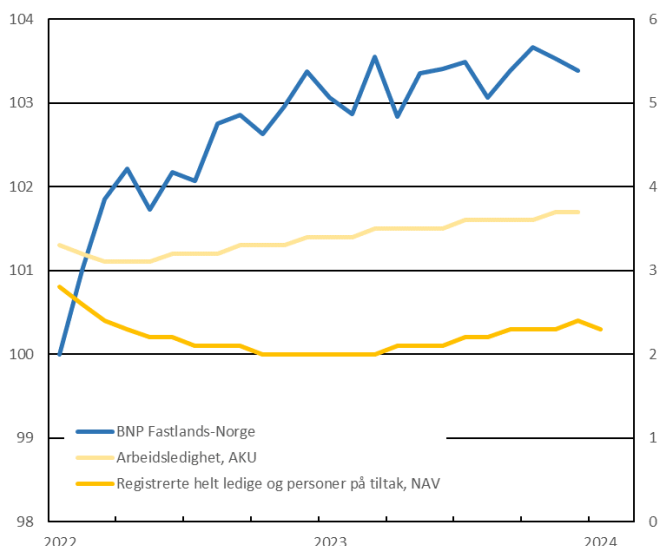
Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget.

6 Makroøkonomisk utvikling i Norge

- Høy inflasjon og høyere renter har redusert husholdningers kjøpekraft, noe som har gitt en nedgang i konsum og boliginvesteringer. Dette har resultert i en stillstand i BNP Fastlands-Norge gjennom 2023. På grunn av høy vekst gjennom 2022, var likevel årsveksten for BNP Fastlands-Norge 0,7 prosent fra 2022 til 2023.
- Ifølge det foreløpige nasjonalregnskapet var det 39 200 flere sysselsatte i 2023 enn i 2022, noe som tilsvarer en vekst på 1,3 prosent.
- Gjennom 2023 har det vært en svak, men jevn økning i arbeidsledigheten. Ifølge Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) var arbeidsledigheten på årsbasis 3,6 prosent i 2023, mot 3,2 prosent i 2022. Også den registrerte arbeidsledigheten (inkl. arbeidssøkere på tiltak) økte noe gjennom 2023.
- Prisene på råolje og naturgass i USD har falt fra 2022 til 2023. Likevel ble Norges handelsbalanse mot utlandet det nest høyeste målt i nasjonalregnskapet noensinne, kun overgått av 2022.
- Styringsrenten ble satt opp med 1,75 prosentpoeng i løpet av 2023 og er nå 4,5 prosent. Norges Banks rentebane fra desember tyder på uendret rente til over sommeren, for deretter å peke nedover.
- I 2024 venter Finansdepartementet og SSB moderat vekst i norsk økonomi, mens Norges Bank ikke venter noen vekst av betydning. Alle tre regner med at arbeidsledigheten vil fortsette å øke moderat, og at prisveksten vil avta.

6.1 Utviklingen i norsk økonomi

Høy inflasjon, svak krone og renteøkninger preget norsk økonomi i 2023. Styringsrenten ble satt opp med 1,75 prosentpoeng, og er nå 4,5 prosent. Inflasjonen målt ved konsumprisindeksen falt etter toppen i oktober 2022, men den underliggende inflasjonen nådde toppen først sommeren 2023. Høy prisstigning og økende renter har redusert husholdningenes kjøpekraft og bidro til lavere etterspørsel i form av lavere konsum og boliginvesteringer. Dette resulterte i en tilnærmet flat utvikling i BNP Fastlands-Norge gjennom 2023, se figur 6.1.



Figur 6.1 Månedsutvikling i BNP for Fastlands-Norge og arbeidsledighet. BNP i faste 2021-priser. Sesongjustert. Indeks, januar 2022 = 1. Arbeidsledighet i nivå-tall, høyre akse (prosent).

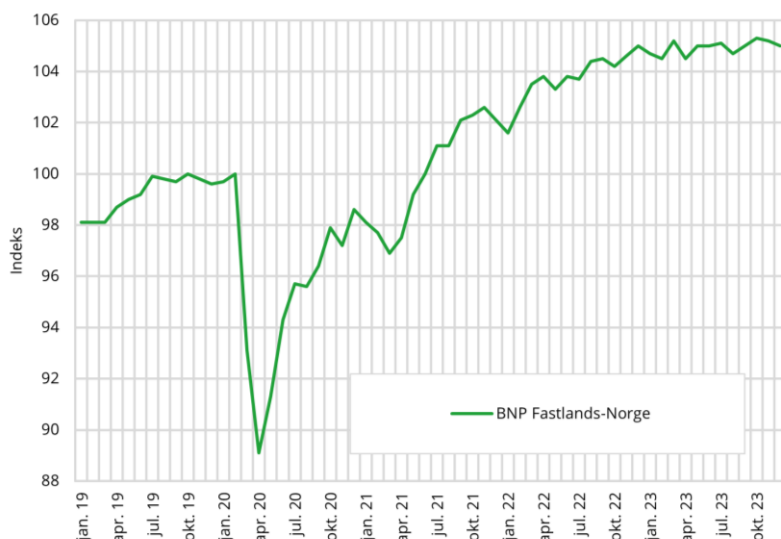
Kilde: Statistisk sentralbyrå, NAV

Fra 2022 til 2023 falt husholdningenes konsum med 0,7 prosent. Med unntak av det første pandemiåret, er dette første gang i løpet av de siste 30 årene at årsgjennomsnittet for konsum har falt. Bevegelsene fra 2022 til 2023 bar fortsatt preg av normaliseringen av nordmenns handlevaner i etterkant av koronapandemien. Konsumet av varer som husholdningene kjøpte mye av i pandemiårene, som mat- og drikkevarer, møbler, hvitevarer og husholdningsutstyr, ble redusert. Nordmenn handlet også langt mer i utlandet enn året før, og tjenestekonsumet vokste, trukket opp av tjenester som var begrenset under pandemien. Det gjaldt særlig transport-, hotell- og restaurant-, og fritidstjenester. Store deler av økningen i tjenestekonsumet som er målt i 2023 skyldtes imidlertid vekst gjennom 2022. I 2023 avtok veksten betydelig, og konsumet har bremsset ned i takt med økningen i levekostnadene og svak reallønnsutvikling.

Nedgangen i konsumet kan tilskrives reduserte varekjøp, og spesielt kjøp av biler. Bilkjøpene var uvanlig høye i pandemiårene, og vokste enda mer mot slutten av 2022, like før nye avgifter på elbiler ble innført. I 2023 har bilkjøpene derimot falt til uvanlig lave nivåer, og utgjorde det største bidraget til fallet i konsum.

Nasjonalregnskapstall for husholdningenes inntekter og sparing for de tre første kvartalene i 2023 tyder på at husholdningenes disponible inntekt har utviklet seg svakere enn konsumutgiftene. Spareraten har falt fra 4,8 prosent i 2022 til anslagsvis 4,1 prosent i 2023.³¹ Gjennomsnittlig sparerate i perioden 2015 til 2019 var 7,3 prosent. Oppsparte midler fra koronapandemien har trolig bidratt til holde konsumet oppe i perioden med svak reallønnsutvikling og økte renter.

³¹ Kilde for anslaget: Statistisk sentralbyrå. Økonomiske Analyser, publisert 8. desember 2023.



Figur 6.2 Bruttonasjonalprodukt for Fastlands-Norge. Faste 2021-priser. Sesongjustert. Måned. Indeks, februar 2020 = 100.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

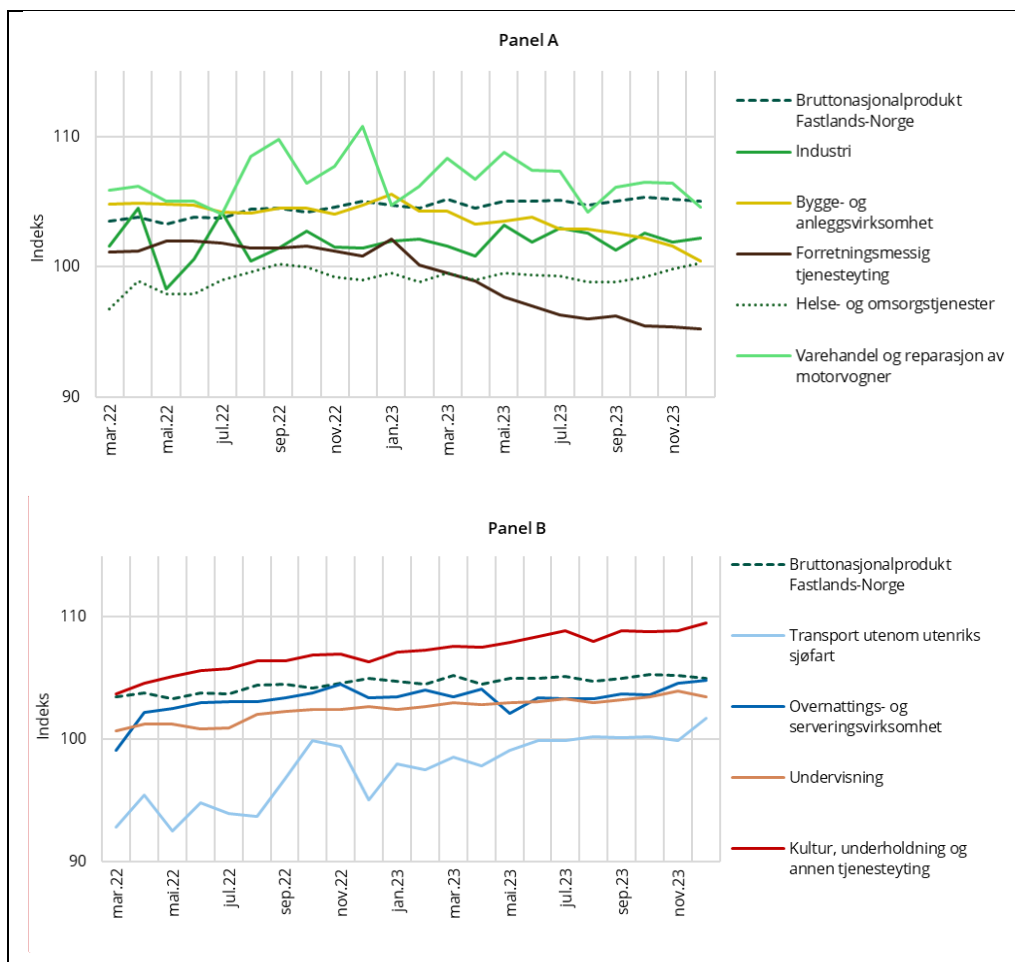
Husholdningenes boliginvesteringer falt hele 15,6 prosent i 2023. Vi må tilbake til krisen i boligmarkedet på begynnelsen av 1990-tallet for å finne en tilsvarende lav vekst i boliginvesteringene. Økte renter, høye byggekostnader og redusert etterspørsel fra husholdninger trakk lønnsomheten ned i nyboligmarkedet, som bidro til fallet i boliginvesteringene. Bruktboligmarkedet har holdt seg stabilt, og boligprisveksten fra 2022 til 2023 har vært rundt null. Ifølge Eiendom Norges månedlige boligprisindeks justert for sesongvariasjoner steg prisene de første fire månedene av 2023 før de falt til om lag samme nivå som ved inngangen til året.^{32,33}

Næringsinvesteringene var kommet opp på et høyt nivå ved inngangen til 2023 og vokste videre første halvår før de falt litt i andre halvår. Svingningene er drevet av investeringer i tjenesteytende næringer, som falt i 3. og 4. kvartal. Industriinvesteringene tok seg imidlertid kraftig opp mot slutten av 2023. Det er særlig store prosjekter innenfor metallindustri og dataindustri og elektrisk utstørsindustri, samt bygging av skip og oljeplattformer som bidrar til oppgangen for industrien, mens oljeraffinering kjemisk og farmasøytisk industri trekker ned.

Petroleumsinvesteringene økte med 10,5 prosent i 2023. Høye olje- og gassinntekter, i tillegg til gunstige skattevilkår, har bidratt til høy investeringsvilje på norsk sokkel. Aktiviteten i mange av utbyggingene som ble påbegynt i 2022 har tatt seg kraftig opp gjennom 2. og 3. kvartal 2023. I tillegg har det vært høy aktivitet på en del utbygginger som nærmer seg ferdigstillelse.

³² Eiendom Norge har januar 2024 gjort endringer i boligprisstatistikken med tilbakevirkende effekt, se pressemelding: [Endringer i boligprisstatistikken - Eiendom Norge](#)

³³ Det er økt usikkerhet i Eiendom Norges sesongjusterte boligpriser som følge av at metoden for sesongjustering hensyntar endret sesongmønster over tid. Se Boks 2.3 i Økonomiske Analyser 4/2023 for en grundigere redegjørelse.



Figur 6.3 Bruttonasjonalprodukt i faste 2021-priser, utvalgte næringer. Volumindekser. Sesongjustert. Måned. Februar 2020 = 100.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Innen vareproduksjonen har volumutviklingen generelt vært negativ. Samtidig har mange vareproduserende næringer, spesielt eksportrettede, fått økte inntekter på grunn av høye salgspriser de siste årene. Se kapittel 9 for mer om lønnsomheten i næringene.

Den samlede utviklingen blant industrinæringene var tilnærmet flat i 2023, med en årsvekst på 0,2 prosent. Industrinæringene som leverer varer til petroleumsvirksomheten har imidlertid hatt økt aktivitet i 2023 som følge av økningen i oljeinvesteringene, og spesielt næringer innen bygging av oljeplattformer og moduler har bidratt mye til veksten.

Produksjonsutviklingen blant øvrige industrinæringer var langt svakere, men lønnsomheten har i stor grad vært god. Innen eksportrettet industri, som produksjon av metaller, mineraler, gummi og kjemikalier, falt volumet fra året før.

Innen konsumrettet industri har aktiviteten også falt, særlig innen trelast- og trevareindustrien. Det kan ses i sammenheng med redusert etterspørsel etter materialer til boligbygging i løpet av 2023.

Blant primærnæringene var utviklingen svak i 2023. Tørke på våren og sommeren etterfulgt av ekstremvær i 3. kvartal rammet avlingene og førte til en betydelig nedgang i jordbruksproduksjonen. Reduserte kvoter på blant annet makrell og torsk fra 2022 til 2023, har ført til en produksjonsnedgang i fiske- og fangstnæringen.

Elektrisitets-, gass-, og varmtvannsforsyningen vokste på sin side betydelig i 2023. Det skyldes at det var lite nedbør og lav vannkraftproduksjon året før. Elektrisitetsprisen, som var rekordhøy i 2022, falt imidlertid kraftig.

Nedgangen i boliginvesteringene, samt lav boligprisvekst og økte materialkostnader, har påvirket byggeaktiviteten, og bruttoproduktet i bygge- og anleggsvirksomheten ble redusert hvert kvartal i 2023. Sett under ett ble aktiviteten redusert med 2,1 prosent fra 2022.

Bruttoproduktet blant tjenesteyterne økte moderat fra 2022 til 2023. Dels skyldes veksten en normalisering som følge av at enkelte tjenestenæringer fortsatt var påvirket av koronapandemien i deler av 2022. Det gjelder særlig husholdningsrettet tjenesteyting som overnatting og servering, kultur og underholdning og passasjertransport. I disse næringene økte aktiviteten gjennom 2022, men veksten har avtatt i løpet av 2023.

Mye av veksten blant tjenesteyterne skyldtes imidlertid vekst i næringer som var lite påvirket av pandemien, og som har vokst gjennom 2023. Spesielt faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting, informasjons- og kommunikasjonstjenester og finans- og forsikringstjenester. Samtidig har bruttoproduktet falt betydelig innen forretningsmessig tjenesteyting. Det skyldes hovedsakelig redusert aktivitet i bemanningsbyråene. Nye regler som strammet inn bruken av innleid arbeidskraft ble innført i 2023. Samtidig har også svakere aktivitetsutvikling blant oppdragsgivere, særlig i bygg og anlegg, gitt næringen vesentlig mindre å gjøre.

Selv om energiprisene har falt siden toppen i 2022, ble 2023, i likhet med de to foregående årene, et år med historisk høye salgspriser på olje og gass. Verdien av totalt BNP endte på 5 129 milliarder kroner. Det er en nedgang på 10,2 prosent, eller 579 milliarder kroner fra året før, men det er likevel det nest høyeste nivået målt i nasjonalregnskapet. Utvinningsvolumet på norsk sokkel var om lag på nivå med året før. Lengre perioder med vedlikehold av gassinfrastrukturen reduserte gassutvinningen, men oljeutvinningen økte noe. Dette førte til at årsveksten i totalt BNP, medregnet olje- og gassutvinning, ble svakere enn for fastlandsøkonomien, på 0,5 prosent.

Handelsoverskuddene har de siste årene vært rekordhøye, drevet av høye priser på energivarer, særlig naturgass. Prisetallet på petroleumsprodukter har ført til en verdinedgang på eksport på 23,6 prosent i 2023, samtidig som verdien av importen har vokst 7,5 prosent. Likevel er overskuddet på 754 milliarder kroner i 2023 det nest høyeste noensinne, kun overgått av toppnivået året før. Justert for priseffekter var det også en nedgang i olje- og gasseksporten, men eksporten av tradisjonelle varer og tjenester vokste mer enn importen.

I 2023 var det 1,3 prosent årsvekst i antallet sysselsatte personer i Norge. Gjennom hele 2023 har det vært en svak, men jevn økning i arbeidsledigheten. Ifølge Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) var arbeidsledigheten 3,6 prosent i 2023, mot 3,2 prosent i 2022. Til sammenligning var det årlige gjennomsnittet i perioden 2006 til 2019 3,8 prosent.³⁴ Økningen i ledigheten det siste året har i stor grad kommet blant unge i alderen 15–24 år, som følge av at flere i denne gruppen forsøkte å få seg jobb. Det har også vært økning i ledigheten blant personer 25–54 år, men i denne gruppen er det heller svak sysselsettingsvekst som forklarer økningen. Ifølge NAVs månedlige statistikk for 2023 har antall registrerte helt ledige ligget stabilt rundt 1,8 prosent av arbeidsstyrken. I kapittel 7 gis en fylligere gjennomgang av utviklingen i arbeidsmarkedet.

³⁴ Benytter den bruddjusterte AKU-tidsserien i beregningen. Se Boks 7.2 «Bruddjustering av utvalgte AKU-tidsserier» i kapittel 7 for forklaringen bak bruddjusteringen.

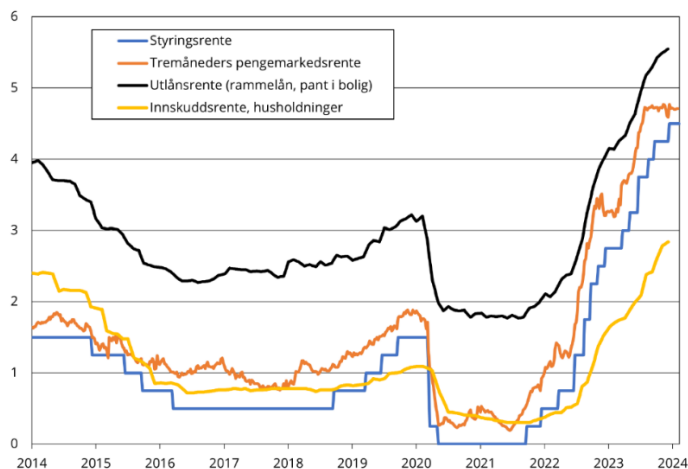
Finans- og pengepolitikk

Det strukturelle, oljekorrigerede budsjettunderskuddet for 2023 er i Ny saldering av statsbudsjettet 2023 anslått til 371,4 mrd. kroner. Dette tilsvarer 3,0 prosent av oljefondets markedsverdi ved inngangen til året, og er i underkant av 55 mrd. kroner mer enn opprinnelig anslått oljepengebruk i Nasjonalbudsjettet 2023. Ifølge handlingsregelen skal bruken av oljeinntekter over tid tilsvare realavkastningen av fondet, anslått til 3 prosent, og det skal også legges stor vekt på å jevne ut svingninger i økonomien for å sikre god kapasitetsutnyttelse og lav arbeidsledighet. Budsjettimpulsen, økningen i strukturelt oljekorrigeret budsjettunderskudd som andel av BNP, var 0,4 prosent i 2023.³⁵

Det samlede konsumet i offentlig forvaltning vokste 3,6 prosent fra 2022 til 2023, med positivt bidrag fra både stat og kommune. Kollektive tjenester, som administrasjons- og forvaltningstjenester, politivesen og transport bidro særlig mye til veksten.

Offentlig forvaltning hadde i 2023 en samlet vekst i bruttoinvesteringer i fast realkapital på 2,8 prosent. Bruttoinvesteringene ble redusert i kommuneforvaltningen, mens investeringene i statsforvaltningen økte. Reduserte investeringer i undervisning står for mesteparten av nedgangen i de kommunale investeringene. I statsforvaltningen var det hovedsakelig økte investeringer innen statlige helsetjenester som trakk opp.

I september 2021 begynte Norges Bank å sette opp styringsrenten, som hadde ligget på null siden mai 2020. Renten ble hevet på flere av rentemøtene i 2023 og økte samlet fra 2,75 prosent i januar 2023 til 4,5 prosent i desember 2023, og har siden blitt holdt uendret. Boliglånsrenten, som responderer med et tidsetterslep på endringer i styringsrenten, har økt gradvis gjennom 2023 og lå ved utgangen av året på 5,4 prosent.



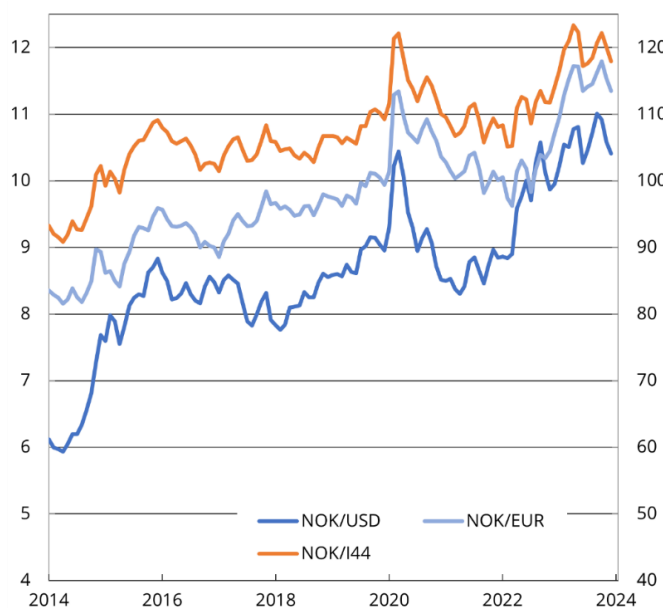
Figur 6.4 Norske renter

Kilder: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå

Kronekursen har de siste årene vært historisk lav. Importveid svekket kronen seg kraftig i løpet av første halvår i 2023, men styrket seg mot slutten av året. Årsgjennomsnittet i 2023 var 8,5 prosent svakere enn året før, nærmere 14 prosent svakere enn gjennomsnittet i de fem siste årene før pandemien og nær 25 prosent svakere enn gjennomsnittet de siste 20 årene før pandemien. En dollar og en euro var henholdsvis verdt 9,84 og 10,51 kroner ved inngangen av 2023, mens de ved midten av året var verdt rundt 10,8 og 11,7 kroner. 13. februar 2024 var

³⁵ Budsjettimpulstall hentet fra "Ny saldering av statsbudsjettet 2023", publisert 01. desember 2023.

verdien 10,47 kroner for en dollar og 11,30 kroner for en euro, mens den importveide kronkursen var marginalt sterkere enn årsgjennomsnittet for 2023.



Figur 6.5 Kronerкурser

Kilde: Norges Bank

6.2 Utsikter for 2024

I 2024 venter Finansdepartementet og SSB en moderat vekst i norsk økonomi, mens Norges Bank ikke venter vekst av betydning. Alle tre forventer at arbeidsledigheten vil øke, og at prisveksten vil fortsette å avta.

Tabell 6.1 viser utviklingen i norsk økonomi de siste to årene, samt de ulike prognosemiljøenes anslag for 2024.³⁶ Norges Bank, Finansdepartementet og SSB forventer en vekst i BNP Fastlands-Norge på henholdsvis 0,1 prosent, 0,8 prosent og 0,9 prosent i 2024. Overhenget inn i 2024 er nær null, og forskjellene i gjennomsnittlig årsvekst innebærer dermed nokså store forskjeller i utviklingen gjennom året.

Husholdningers konsum ventes bli nær uendret. Høyere renteutgifter og normalisering av sparingen forklarer en svak utvikling.

For næringsinvesteringer ventes et nokså stabilt investeringsnivå gjennom 2024, som vil innebære et fall sammenlignet med 2023. Årsaken er reduserte investeringer i tjenestenæringene, samt at flere store industriprosjekter ble ferdigstilt i 2023 uten at det har kommet tilsig av nye større prosjekter. Petroleumsinvesteringene er ventet å fortsatt vokse i 2024. Dette ses i sammenheng med både oljeskattepakken og høye priser på olje og gass.

SSB anslår at boligprisene faller med 2,2 prosent i 2024, mens Norges Bank anslår de vil øke med 1,0 prosent. Byggekostnader er ikke ventet å falle i like stor grad, noe som kan innebære lavere lønnsomhet for nybygginger i 2024.

Ifølge de ulike prognosemiljøene vil boliginvesteringene som årsgjennomsnitt gå ytterligere ned i 2024, men det er store forskjeller i størrelsen på den anslåtte nedgangen. Mens

³⁶ Finansdepartementets prognoser ble publisert 6. oktober i forbindelse med publisering av statsbudsjettet 2024, SSBs prognoser ble publisert 8. desember, og Norges Banks prognoser ble publisert 14. desember.

Finansdepartementet anslår et fall på 4 prosent, regner SSB med et fall på vel 16 prosent. Anslagene innebærer at boliginvesteringene må ta seg opp fra det lave nivået i slutten av 2023 i Norges Banks og Finansdepartementets prognoser, mens de vil fortsette å falle gjennom 2024 i SSBs. Få igangsettinger i 2023 som følge av svak utvikling i nyboligsalget og høye byggekostnader gjør at boliginvesteringene antas å falle i 2024.

Finansdepartementet anslår at offentlig konsum vil øke, men at offentlige investeringer vil falle litt i 2024. SSB anslår derimot at både offentlige investeringer og offentlig konsum vil øke i 2024. SSB legger til grunn at offentlige investeringer fortsetter å øke fra et høyt nivå som følge av motkonjunkturpolitikk innrettet mot bygg og anleggsbransjen, samt økte investeringer innen blant annet forsvaret.

Budsjettimpulsen ble i Nasjonalbudsjettet 2024 anslått til 0,4 prosent i 2024. Beregninger med de makroøkonomiske modellene KVARTS og NORA indikerer imidlertid at budsjetttopplegget virker om lag nøytralt på økonomien.

Norges Bank signaliserer at styringsrenten trolig er nær det nivået som skal til for å få prisveksten ned til inflasjonsmålet innen rimelig tid, og at styringsrenta kan bli tatt noe ned gjennom høsten. Norges Bank venter at boliglånsrenten blir rundt 5,7 prosent som årsgjennomsnitt i 2024.

Eksporten ventes ikke å øke særlig gjennom 2024. Eksporten ventes å bli hjulpet av svak krone, mens det legges også til grunn lav vekst hos Norges handelspartnere. Norges rekordhøye handelsoverskudd ventes å krympe de kommende årene som følge av fallende energipriser. Prisen på framtidskontrakter for olje og gass indikerer at prisene vil falle gradvis de neste tre årene, men ikke mer enn at de forventes å ligge høyere enn nivået fra før pandemien.

I SSBs prognoser legges det til grunn at kronekursen holder seg på nivået fra inngangen til desember i 2024, mens Norges Bank anslår en liten og gradvis styrking. Endringer i valutakursen betyr mye for inflasjonen, jf. kapittel 3.2. Norges Bank og SSB anslår en KPI-vekst i 2024 på henholdsvis 4,5 og 4,4 prosent, og Finansdepartementets anslag er på 3,8 prosent. TBU's anslag er 4,1 prosent, jf. kapittel 3.2.

Veksten i den nominelle årslønnen anslås av Norges Bank til 5,0 prosent og av SSB til 5,4 prosent. Prognosene for reallønnsveksten i 2024 ligger rundt 1 prosent.

Prognosemiljøene venter at gjennomsnittlig sysselsetting, slik det måles i nasjonalregnskapet, vil være om lag uendret fra 2023 til 2024. De venter også økt arbeidsledighet, både målt ved AKU og registrerte ledige hos NAV.

Usikkerheten om den økonomiske utviklingen i Norge er stor. Usikkerheten knytter seg blant annet til geopolitisk uro, utviklingen i energipriser, konjunkturutviklingen internasjonalt og konsekvensene dette får for den økonomiske aktiviteten her hjemme. Det er også usikkerhet knyttet til hvordan husholdninger tilpasser sitt konsum og sparing over en lengre periode med høyere prisvekst og renter.

Tabell 6.1 Utviklingen i noen makroøkonomiske hovedstørrelser. Prosentvis endring fra året før der annet ikke framgår

	2022*	2023*	2024			
			SSB ¹	NB ²	FIN ³	CF ⁴
Konsum i husholdninger mv.	6,2	-0,7	0,1	0,2	0,5	0,9
Konsum i offentlig forvaltning	1,1	3,6	2,1	..	1,4	..
Bruttoinvesteringer fast kapital i alt	5,2	0,3	-3,4	..	-1,5	-1,0
Utvinning og rørtransport	-7,1	10,5	8	7,0	2,3	..
Fastlandsnæringer	17,1	4,9	-6,7	-3,2	-1,9	..
Offentlig forvaltning	1,3	2,8	2,8	..	-0,5	..
Boliger	-1,4	-15,6	-16,2	-6,4	-4,0	..
Eksport	4,5	1,4	5,7	..	3,8	..
Tradisjonelle varer	-2,5	6,1	2,3	2,1	3,4	..
Import	12,5	0,7	0,2	-0,3	1,3	..
Tradisjonelle varer	3,4	-3,7	-0,4
Bruttonasjonalprodukt	3,0	0,5	2,2	0,8	1,1	1,1
Fastlands-Norge	3,7	0,7	0,9	0,1	0,8	0,6
Sysselsatte personer	3,9	1,3	0,1	-0,1	0,1	..
Utførte timeverk, Fastlands-Norge	3,9	0,8	0,3
Arbeidsledighetsrate – AKU (nivå)	3,2	3,6	3,9	..	3,7	..
Arbeidsledighetsrate – NAV (nivå)	1,8	1,8	..	2,1	2,0	..
Årslønn	4,3	5,3	5,4	5,0	4,9	4,3
Konsumprisindeksen	5,8	5,5	4,5	4,4	3,8	3,3
Driftsbalansen, mrd. kroner ⁵	1722	871	1014	..	997	806
Disponibel realinntekt i husholdningene	-3,4	-1,6	0,8
Pengemarkedsrente (nivå)	2,1	4,2	4,6	4,8	4,8	..
Importveid kronekurs ⁶	1,2	8,5	1,6	1,5	-1,8	..
Utlånsrente, rammelån(nivå) ⁷	2,9	5,0	5,9	5,7
Råoljepris i kroner (nivå) ⁸	951	867	833	..	787	..
Kreditt til hush. (K2) ⁹	5,5	3,4	..	2,8
SOBU / Trend BNP-FN ^{3,10}	9,5	9,9	..	10,3	10,3	..
SOBU / SPU ^{3,11}	2,7	3,0	..	2,7	2,7	..
Boligpris ¹²	5,2	-0,5	-2,2	1,0
Memo:						
Sysselsettingsrate	70,3	70,1

* Foreløpige tall.

¹ Kilde: Statistisk sentralbyrå. Konjunkturtendensene, publisert 8. desember 2023.

² Kilde: Norges Bank. Pengepolitisk rapport 4/2023, publisert 14. desember 2023.

³ Kilde: Finansdepartementet. Melding til Stortinget nr. 1: «Nasjonalbudsjettet 2024», korrigert utgave 23. oktober 2023.

⁴ Kilde: Consensus Forecasts. Gjennomsnitt av flere prognoseaktører per 11. januar 2024.

⁵ Driftsbalansen er beregnet for TBU og vil bli oppdatert i mars.

⁶ Positivt tall innebærer svekket krone.

⁷ Gjennomsnitt for året. Rammelån med pant i bolig.

⁸ Brent Blend.

⁹ Historisk angis 12-måneders vekst fra desember mens anslaget til Norges Bank er beregnet som firekvartalersveksten ved utgangen av året.

¹⁰ Strukturelt, oljekorrigert underskudd beregnet som prosent av trend-BNP for Fastlands-Norge.

¹¹ Strukturelt, oljekorrigert underskudd beregnet som prosent av kapitalen i Statens pensjonsfond utland ved inngangen til året.

¹² Kilde: SSBs boligprisstatistikk.

Kilder: Statistisk sentralbyrå, Norges Bank, Finansdepartementet, Teknisk beregningsutvalg og Consensus Forecasts

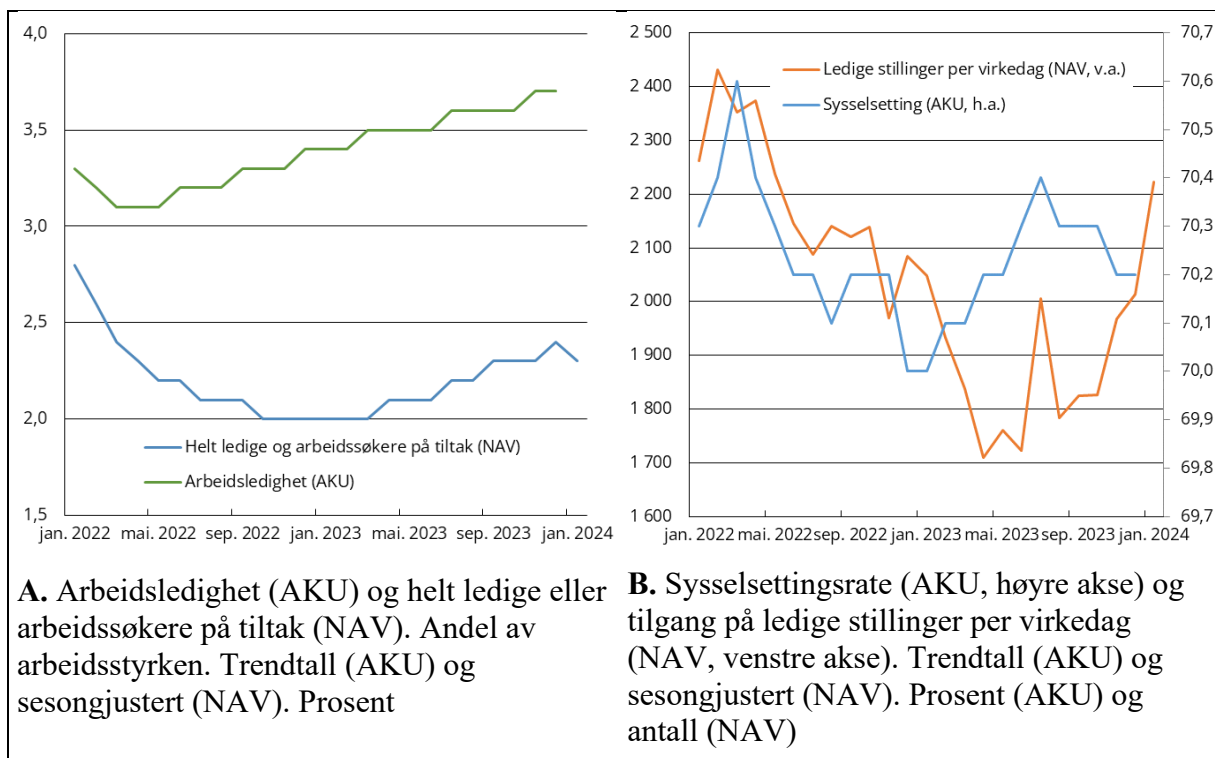
7 Arbeidsmarkedet

- Sysselsettingsraten målt ved Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) falt med 0,2 prosentpoeng fra 2022 til 2023, mens yrkesdeltakelsen økte med 0,2 prosentpoeng. Månedstall fra AKU viser at sysselsettingsraten og yrkesdeltakelsen i desember 2023 var henholdsvis 70,2 og 72,9 prosent, hvor begge økte jevnt gjennom første halvdel av 2023 og sysselsettingsraten tenderte til et fall gjennom andre halvdel. Antall sysselsatte ifølge nasjonalregnskapet økte med 39 200, eller 1,3 prosent, fra 2022 til 2023, etter vekst gjennom 2022 og i starten av 2023.
- AKU-arbeidsledigheten økte fra 3,2 prosent i 2022 til 3,6 prosent i 2023. Månedstall viser at AKU-arbeidsledigheten økte fra 3,4 prosent i januar 2023 til 3,7 prosent i desember 2023. Antall registrert som helt ledige inkludert arbeidssøkere på tiltak hos NAV (bruttoledighet) økte også gjennom 2023 og inn i 2024. Målt som andel av arbeidsstyrken økte bruttoledigheten fra 2,0 prosent ved utgangen av 2022 til 2,3 prosent i januar 2024.
- Tilgang på ledige stillinger registrert hos NAV falt med 18,6 prosent fra 2022 til 2023. Tilgangen per virkedag falt fra januar til april, og økte deretter noe fra og med juni. I januar 2024 ble det registrert 2 200 stillinger per virkedag, som var 9,7 prosent høyere enn januar 2023. Tall fra SSB viste en økning i gjennomsnittlig beholdning av ledige stillinger fra 2022 til 2023 på 10,6 prosent, med høyest vekst i 1. kvartal 2023 etterfulgt av negativ vekst resten av året.

7.1 Sysselsettingsrate og befolkning

Arbeidsmarkedet gjennom 2023 og i starten av 2024

Antall registrert som helt ledige eller som arbeidssøkere på tiltak hos NAV steg gjennom 2023 og inn i 2024. Målt som andel av arbeidsstyrken økte helt ledige og arbeidssøkere på tiltak fra 2,0 prosent i mars 2023 til 2,3 prosent i januar 2024. Månedstall for arbeidsledigheten fra Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) viste også en økning i arbeidsledigheten gjennom hele året, fra 3,4 prosent i januar 2023 til 3,7 prosent i desember 2023, se panel A i figur 7.1. Sysselsettingsraten økte jevnt gjennom første halvdel av 2023 og tenderte til et fall gjennom andre halvdel, se panel B i figur 7.1. Tilgangen på ledige stillinger per virkedag falt fra januar til april 2023, og økte deretter noe fra og med juni, se panel B i figur 7.1. Nivået i januar 2024 på 2 200 stillinger var om lag som gjennomsnittet per virkedag for 2022 sett under ett, og pekte i retning av et tilsvarende rekrutteringsbehov hos virksomheter ved inngangen til 2024 som i 2022.



Figur 7.1 Utviklingen i arbeidsmarkedet. Januar 2022–januar 2024

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Arbeids- og velferdsdirektoratet

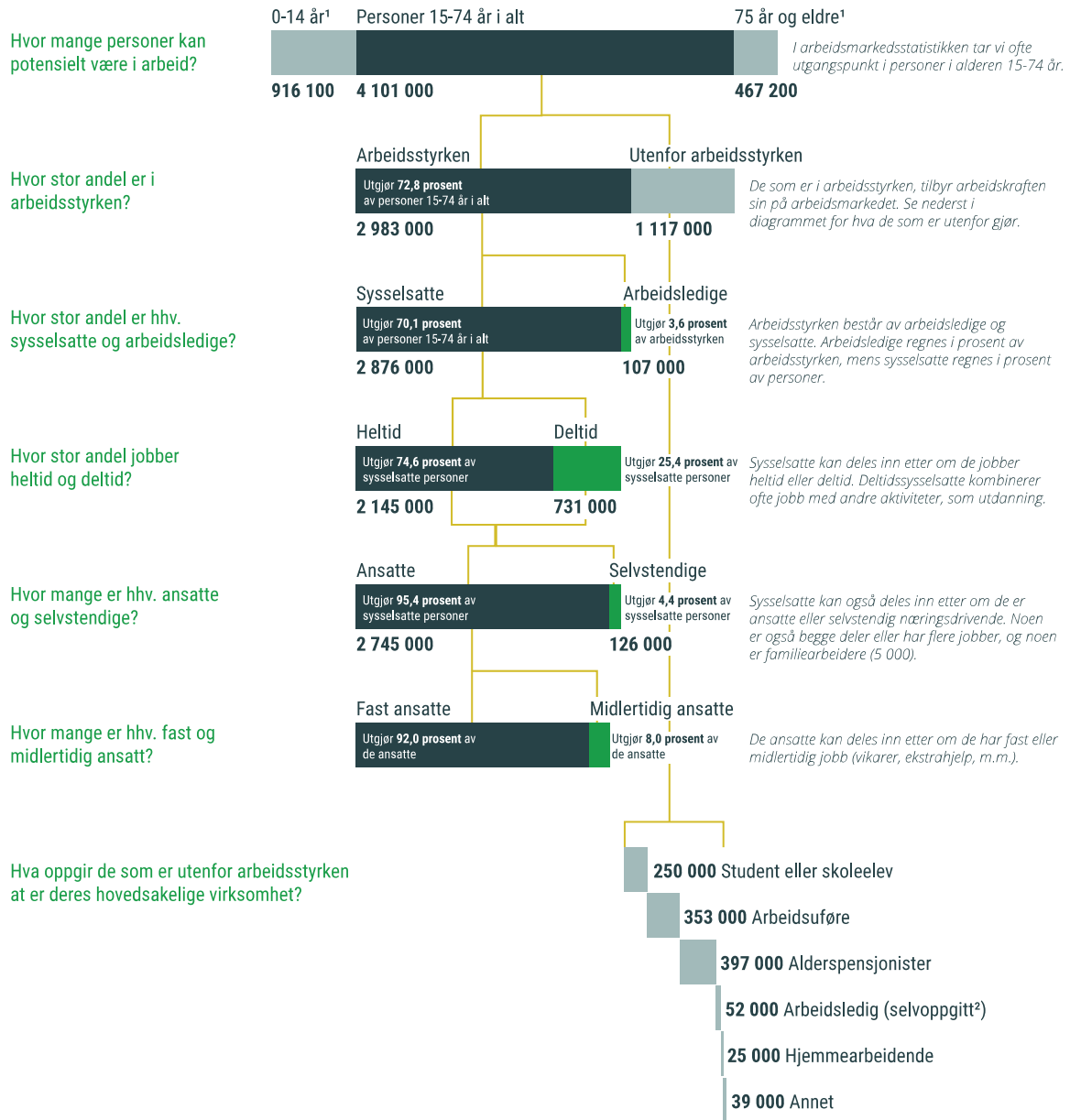
Figur 7.2 gir en oversikt over personer etter arbeidsmarkedsstatus i 2023. Om lag 4,1 millioner bosatte personer var i arbeidsfør alder (15–74 år), hvorav 72,8 prosent var i arbeidsstyrken. Arbeidsstyrken er definert som summen av sysselsatte og arbeidsledige. Sysselsatte utgjorde 70,1 prosent av bosatte personer i yrkesaktiv alder, mens arbeidsledige utgjorde 3,6 prosent av arbeidsstyrken. 25,4 prosent av de sysselsatte jobbet deltid i 2023. Dette tilsvarer 731 000 personer, herunder 401 000 personer som jobbet kort deltid og 324 000 personer som jobbet lang deltid.³⁷ Av deltidssysselsatte var 66 000 undersysselsatte i 2023, en nedgang på 4 000 personer fra 2022. De undersysselsatte utgjorde 9,1 prosent av de deltidssysselsatte i 2023 og 9,7 pst i 2022.

³⁷ Personer som har avtalt arbeidstid mellom 1 og 19 timer per uke defineres som kort deltid. Lang deltid består av personer som har avtalt arbeidstid mellom 20 og 36 timer per uke, unntatt personer som oppgir dette som heltid. 37 timer og mer regnes som heltid. I 2023 jobbet 5 000 personer deltid med varierende antall timer.

Befolkningens tilknytning til arbeidsmarkedet. 2023



Diagrammet tar utgangspunkt i hele befolkningen og bryter denne ned i grupper som sier noe om hvor mange som tilbyr arbeidskraften sin på arbeidsmarkedet.



¹ Befolkning per 1. januar 2023. ² Selvoppgitt, men ikke arbeidsledig ifølge definisjonen.

Kilde: Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) (www.ssb.no/aku). Tallene ligger i følgende Statistikkbank-tabeller: Arbeidsstyrkestatus (www.ssb.no/tabell/05111), Arbeidstid og yrkesstatus (www.ssb.no/tabell/13564), Midlertidig ansatte (www.ssb.no/tabell/05612), Utenfor arbeidsstyrken (www.ssb.no/tabell/13584), Folkemengde (www.ssb.no/tabell/07459).



Statistisk sentralbyrå
Statistics Norway

Figur 7.2 Befolkningens tilknytning til arbeidsmarkedet i 2023

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Sysselsettingsraten og befolkning

Sysselsettingsraten (sysselsatte som andel av befolkningen mellom 15 og 74 år) påvirkes normalt av demografiske forhold, atferdsendringer og konjunktursituasjonen. Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) ble i januar 2021 lagt om og dette førte til et brudd i tidsseriene.³⁸

Ifølge tall fra AKU økte *befolkningen* i yrkesaktiv alder med 47 000 personer fra 2022 til 2023. Sysselsettingen av bosatte i Norge ifølge AKU økte med 27 000 personer som årsgjennomsnitt i 2023, mens antall arbeidsledige økte med 11 000 personer. Sammenlignet med 2022 var 7 000 flere utenfor arbeidsstyrken i 2023. Av ukrainere bosatt i Norge etter Russlands invasjon av Ukraina i februar 2022 var om lag 19 prosent i jobb i desember 2023, noe som tilsvarte 6 700 personer. Den lave andelen som var i jobb må ses i sammenheng med at mange deltar i introduksjonsprogrammet for nyankomne flyktninger.³⁹ Se boks 7.4 for mer om ukrainere og hvordan de inngår i AKU.

Boks 7.1 Beregninger av sysselsatte fra SSB

I denne boksen beskrives de ulike statistikkene fra SSB for sysselsatte og populasjonene deres. SSBs statistikker for sysselsetting er:

- Arbeidskraftundersøkelsen (AKU)
- Registerbasert sysselsettingsstatistikk
- Statistikk om tilknytning til arbeid, utdanning og velferdsordninger (ARBSTATUS)
- Statistikken Antall arbeidsforhold og lønn (ARBLONN) – som omfatter lønnstakere og jobber
- Nasjonalregnskapet (NR)

Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) og den årlige registerbaserte sysselsettingsstatistikken ser på befolkningens deltakelse i arbeidsmarkedet. I disse statistikkene avgrenses populasjonen til personer i alderen 15–74 år som er registrert som bosatt i Norge.⁴⁰ Statistikken ARBSTATUS viser befolkningens forhold til arbeid, utdanning og en del offentlige velferdsordninger. For personer i arbeidsstyrken vises sysselsetting kombinert med utdanning eller mottak av offentlige ytelser. Personer utenfor arbeidsstyrken fordeles på statuser som beskriver hvor langt unna sysselsetting de er og hvilke offentlige ytelser de mottar. Statistikken omfatter alle bosatte i alderen 15 år eller eldre.

Statistikken Antall arbeidsforhold (ARBLONN) omfatter lønnstakere (antall personer) og arbeidsforhold (jobber). Forskjellen på lønnstakere og jobber er at sistnevnte også inkluderer biarbeidsforhold. Statistikken omfatter ikke selvstendig næringsdrivende. AKU, ARBSTATUS og den registerbaserte sysselsettingsstatistikken teller personer med mer enn én jobb kun som én sysselsatt person.

Nasjonalregnskapet og ARBLONN ser på virksomhetenes bruk av arbeidskraft i produksjonen av varer og tjenester, og inkluderer alle sysselsatte som har sitt arbeidssted i virksomheter hjemmehørende i Norge, uavhengig av alder og om den sysselsatte er registrert

³⁸ I dette avsnittet følges AKUs sysselsettingsdefinisjon. AKU-statistikk bygger på en utvalgsundersøkelse og er dermed beheftet med større usikkerhet. Se boks 7.1 for mer informasjon om populasjonene som legges til grunn for de ulike arbeidsmarkedsstatistikkene, og boks 7.2 for bruddet i AKU fra og med 2021.

³⁹ Berge, C. og Skjæveland, M. H. (2024): [Hvor mange ukrainere jobber i Norge?](#) Statistisk sentralbyrå.

⁴⁰ Fra og med 2021 omfatter utvalget i AKU personer mellom 15–89 år, men i dette kapitlet avgrenses populasjonen til personer mellom 15–74 år.

bosatt i Norge eller ikke. Ved denne tilnærmingen inkluderes dermed også utenlandske lønnstakere på korttidsopphold (ikke-bosatte) som jobber i en virksomhet hjemmehørende i Norge. Virksomheter hjemmehørende i Norge er virksomheter som forventes å drive produksjon i Norge i minst 12 måneder. Personer som er innleide fra utenlandske virksomheter, inngår ikke. Personer som kommer sammen med sin utenlandske virksomhet på oppdrag som varer under 12 måneder, omtales som tjenesteytere og inngår heller ikke i sysselsettingstallene i nasjonalregnskapet. Produksjonen som disse virksomhetene utfører i Norge, regnes i nasjonalregnskapet som import.

I likhet med de andre statistikkene fra SSB skiller nasjonalregnskapet mellom antall arbeidsforhold og antall sysselsatte. Nivået for antall sysselsatte personer i 2023 er i stor grad basert på endringene etter nivået som ble etablert for året 2016 som del av den siste hovedrevisjonen av nasjonalregnskapet publisert november 2021. Metodene og kildebruken fra denne årgangen er videreført for endelige regnskaper fram til og med 2021-årgangen. Fastsettingen av nivået for samlet antall sysselsatte personer i 2016 er utført med utgangspunkt i nivået på sysselsettingen i AKU, informasjon fra a-ordningen om antall sysselsatte som ikke er bosatte i landet, samt anslag for antall sysselsatte i AKU som er ansatte i virksomheter i utlandet.⁴¹ Ved beregningen av antall sysselsatte i de ulike næringene er det brukt informasjon fra a-ordningen samt ligningsdata for personlig næringsdrivende.

For årene 2022–2023 er sysselsettingsstatistikken fra nasjonalregnskapet i all hovedsak etablert ved å framskrive nivåene fra endelig regnskap fra 2021 med veksten i antall hovedarbeidsforhold (sysselsatte lønnstakere) i a-ordningen. Definisjonen av hovedarbeidsforhold er i denne sammenheng tilpasset nasjonalregnskapets definisjon for å sikre rett klassifisering av permitterte. Veksten i lønnstakersysselsettingen i AKU er også blitt tillagt noe vekt. Ved framskrivning av selvstendige legges det vekt på utviklingen for denne gruppen i AKU og utviklingen for antallet registrerte enkeltpersonsforetak og andre personlige foretak i SSBs statistikk over foretaksdemografi.

[Boks slutt]

Boks 7.2 Bruddjustering av AKU-tidsserier

Fra januar 2021 ble et nytt spørreskjema for Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) tatt i bruk som følge av ny forordning for integrert europeisk sosialstatistikk. Forordningen har som formål å øke relevansen til sosialstatistikken gjennom en samordning av variable på tvers av eksisterende statistikker og på tvers av land. Denne omleggingen har gitt brudd i tidsseriene i AKU. Spørreskjemaet er nytt, og flere variabler er endret i tråd med endringer i arbeidsmarkedet. Utvalget ble endret fra å omfatte alle registrerte bosatte mellom 15–74 år til registrerte bosatte mellom 15–89 år i private kosthusholdninger. Dette medfører at flere aldersgrupper inngår, mens for eksempel personer i førstegangstjenesten utgår. Videre ble trekkeenheten endret fra familie til person.

Tidsseriene for antall personer etter arbeidsstyrkestatus har blitt bruddjustert tilbake til 2009 for årlige og kvartalsvise tall, i henholdsvis tabell 13618 og tabell 13619 i Statistikkbanken. Bruddjusteringen vil si at størrelsene før 2021 er justert etter nivået i ny AKU. De kvartalsvise sesongjusterte seriene for arbeidsstyrken, sysselsatte, arbeidsledige og antall utførte ukeverk i tabell 07458 i Statistikkbanken er bruddjustert tilbake til 1997, mens de månedlige tallene i tabell 13760 i Statistikkbanken er bruddjustert tilbake til 2006. For årene før 2009 har man

⁴¹ A-ordningen er en samordnet digital innsamling av opplysninger om arbeidsforhold, inntekt og skattetrekk til Skatteetaten, NAV og SSB.

ikke befolkningstall på månedsbasis, og man kan derfor ikke beregne månedstall for sysselsatte og arbeidsstyrken som prosent av befolkningen.

Som følge av bruddet i AKU fra 2020 til 2021 er målpopulasjonen mellom 15–74 år redusert med 22 000 personer. Beregninger viser 21 900 flere sysselsatte i ny AKU enn i gammel AKU, og ny AKU gir 5 400 flere arbeidsledige enn gammel AKU.⁴² Det innebærer at ny AKU viser en arbeidsstyrke som er 27 300 høyere enn arbeidsstyrken i gammel AKU.

Bruddanslagene for 2021 målt i nivå kan regnes om til bruddanslag for sysselsettingsraten, arbeidsledighetsraten og yrkesandelen for målpopulasjonen mellom 15–74 år. For sysselsettingsraten, som er sysselsettingen i forhold til befolkningen, medfører omleggingen et brudd på om lag 0,9 prosentpoeng. For arbeidsledighetsraten, som er arbeidsledigheten i prosent av arbeidsstyrken, er bruddet om lag 0,1 prosentpoeng. Dette betyr at ved sammenligning av eksempelvis sysselsettingsraten for årene før 2021 (basert på eldre ikke-bruddjusterte tidsserier) med senere år, vil man måtte oppjustere andelen med om lag 0,9 prosentpoeng for å kunne sammenligne med observasjoner etter 2021.

[Boks slutt]

Boks 7.3 Månedstall fra AKU

Tidligere ble det månedlig kun publisert tremåneders glidende gjennomsnitt av sesongjusterte månedstall fra Arbeidskraftundersøkelsen (AKU). De tremåneders glidende gjennomsnittene er navngitt etter den midterste måneden i tremånedersperioden og oppfyller ikke internasjonale aktualitetskrav, men tallene har viktige nasjonale brukere. SSB fortsetter derfor å publisere de tremåneders glidende gjennomsnittene av sesongjusterte månedstall selv om de ikke oppfyller internasjonale aktualitetskrav, men publiserer nå i tillegg følgende serier:

- Sesongjusterte månedstall
- Trendtall
- Månedstall som ikke er sesongjustert

Det er seriene i de tre punktene ovenfor som blir sendt til Eurostat hver måned i tråd med internasjonale forpliktelser om leveranse av månedlige sesongjusterte tall. Siden de sesongjusterte månedstallene har høy volatilitet, ber SSB Eurostat vektlegge trendtallene i stedet for de sesongjusterte tallene i pressemeldingen Eurostat månedlig publiserer for hele EØS-området.⁴³ Det samme praktiseres for Island, Sverige, Finland og Tyskland av samme årsak som for Norge.

De sesongjusterte månedstallene og månedstallene som ikke er sesongjustert har høy volatilitet og publiseres først og fremst av hensyn til ekspertbrukere. For å tolke utviklingen på arbeidsmarkedet anbefaler SSB å bruke de to andre seriene, det vil si trendtallene og de tremåneders glidende gjennomsnittene av sesongjusterte månedstall. De tremåneders glidende gjennomsnittene er en glatting av månedstall justert for sesongvariasjoner. Hvert tall representerer altså en tremånedersperiode og er et gjennomsnitt av de sesongjusterte

⁴² Bruddanslagene for nivåene for sysselsetting og arbeidsledighet er dokumentert i Horgen, E., Lien, H. H., Sandvik, O. og Sundt, Camilla S. (2023): [Dokumentasjon av Arbeidskraftundersøkelsen etter omleggingen i 2021](#), Statistisk sentralbyrå. Bruddanslagene for nivået for målpopulasjon (avrundet til nærmeste tusen), samt sysselsettingsraten og arbeidsledighetsraten, framkommer ved å sammenligne antall personer etter arbeidsstyrkestatus i 4. kvartal 2020 fra tabell 13619 (bruddjusterte tall) og tabell 05110 (ikke-bruddjusterte tall) i Statistikkbanken.

⁴³ Se for eksempel [pressemeldingen fra Eurostat i mars 2023](#).

månedstallene for perioden, slik at to påfølgende perioder overlapper med 2/3. Tallene er navngitt etter den midterste måneden i tremånedersperioden.

Trendtallene representerer en underliggende tendens og konjunktursykluser. Trenden kan ofte bli litt revidert når nye observasjoner innarbeides, særlig mot slutten av tidsserien, kalt revisjonsusikkerhet. Endelig trend beregnes ved å glatte de sesongjusterte tallene. Programmet velger et glidende trendgjennomsnitt basert på statistiske egenskaper ved dataene. For månedlige serier, vil enten et 9-, 13- eller 23-terms Henderson glidende gjennomsnitt bli valgt, og tilhørende asymmetriske varianter mot slutten.⁴⁴

Selv om de tremåneders glidende gjennomsnittene er en glatting av de sesongjusterte månedstallene, gjenstår det noe volatilitet. Trendtallene har lav volatilitet, men større revisjonsusikkerhet enn de tremåneders glidende gjennomsnittene. Utvalget bruker trendtallene om ikke annet er angitt.

[Boks slutt]

Boks 7.4 Om ukrainere i AKU

I løpet av 2022 og 2023 har det kommet mange ukrainske flyktninger til Norge. Mesteparten av økningen i antallet innvandrere fra Ukraina har ifølge Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) kommet blant personer utenfor arbeidsstyrken. Innvandringen fra Ukraina har dermed isolert sett trukket sysselsettingsnivået ned, men gruppen er så liten i AKU at effekten av denne endringen i befolkningens sammensetning har hatt på sysselsettingsprosenten (sysselsatte i prosent av befolkningen 15–74 år) målt i AKU er nær null. At gruppen fortsatt er liten i AKU henger sammen med to forhold utdypet nærmere nedenfor.

Det første forholdet har å gjøre med populasjonsavgrensningen i AKU, altså hvilken gruppe mennesker undersøkelsen er ment å si noe om. Populasjonen i AKU er personer som er registrert bosatte i private kosthusholdninger, så ukrainske flyktninger som bor på mottak eller andre former for ikke-private kosthusholdninger er derfor ikke ment å være med. At populasjonen er begrenset til registrerte bosatte i private kosthusholdninger er bestemt gjennom en forordning som regulerer arbeidskraftundersøkelsene i alle EU-/EØS-land og som sikrer god sammenlignbarhet mellom landenes undersøkelser.

Det andre forholdet som bidrar til at ukrainere utgjør en liten gruppe i AKU har å gjøre med selve innrettingen av undersøkelsen, som gir en forsinkelse i hvor godt nyankomne innvandrere blir representert i undersøkelsen. AKU er en kvartalsundersøkelse som primært er innrettet for å gi gode endringstall over tid, og for å gi gode endringstall er intervjuobjektene (altså personene som er med i undersøkelsen) med i undersøkelsen i hele to år. Det betyr at kun 1/8 av utvalget byttes ut hvert kvartal, og det tar derfor noe tid før slike store, brå endringer i befolkningen gjenspeiles i AKU. En ny innvandringsgruppe som har innvandret i løpet av kort tid vil altså være underrepresentert i AKU over en viss tid. Som nevnt ovenfor vil de heller ikke kunne trekkes ut for å være med i undersøkelsen før de bor i en privat kosthusholdning.

De to ovennevnte forholdene er de viktigste årsakene til at det er få ukrainere med i AKU. Et tredje forhold som også kan spille inn er at frafallet i undersøkelsen er større blant innvandrere, og særlig de som er nyankomne. Estimeringsmetoden søker å justere for dette, men det kan ikke utelukkes at lav svarprosent blant ukrainere bidrar til at bidraget fra denne gruppen underestimeres noe i AKU.

⁴⁴ For detaljert informasjon om trendfiltre i X-12ARIMA, se for eksempel kapittel 12.6 i [Handbook on Seasonal Adjustment](#).

Statistikken Antall arbeidsforhold og lønn (ARBLONN) har en annen populasjon enn AKU, slik at også bosatte i ikke-private kosthusholdninger er med. Statistikken gir dessuten tall for innvandrere fra enkeltland, inkludert fra Ukraina. Denne kilden er dermed bedre egnet enn AKU for å følge sysselsettingsutviklingen for ukrainske flyktninger i Norge. Statistikken over registrerte helt ledige fra NAV gir også tall for innvandrere fra Ukraina, og er bedre egnet enn AKU for å følge ledighetsutviklingen for denne gruppen.

[Boks slutt]

Både sysselsettingsraten og yrkesdeltakelsen varierer med konjunkturutviklingen. Finanskrisen i 2009 og oljeprisfallet i 2014 bidro til et fall i sysselsetting og yrkesdeltakelse, før gjeninnhenting og noen år med sysselsettingsoppgang. Utbruddet av koronapandemien i 2020 ga en ny nedgang i både sysselsetting og yrkesdeltakelse. Endret sammensetning av befolkningen påvirker også yrkesdeltakelsen. I en analyse av perioden 2000–2017 trakk flere eldre og økt innvandring sysselsettingen og yrkesdeltakelsen ned, mens økt utdanningsnivå trakk i motsatt retning.^{45,46,47}

Panel A i figur 7.3 viser at yrkesdeltakelsen økte fra 72,6 prosent i 2022 til 72,8 prosent i 2023, mens sysselsettingsraten falt fra 70,3 prosent i 2022 til 70,1 prosent i 2023.^{48,49} Månedstall viser at både sysselsettingsraten og yrkesdeltakelsen falt noe fra mars til desember 2022, før de begge økte gjennom 1. halvår 2023. Deretter tenderte sysselsettingsraten til et fall gjennom siste halvdel av 2023.⁵⁰ I desember 2023 var sysselsettingsraten 70,2 prosent, og yrkesdeltakelsen 72,9 prosent. For personer i aldersgruppen 15–24 år økte sysselsettingsraten og yrkesdeltakelsen fra 2022 til 2023, fra henholdsvis 57,9 og 64,3 prosent til henholdsvis 58,8 og 66,3 prosent. I desember 2023 var sysselsettingsraten og yrkesdeltakelsen henholdsvis 58,4 og 65,7 prosent for denne aldersgruppen.

I panel B er den bruddjusterte sysselsettingsraten i 2013 og 2023 fordelt på kjønn og aldersgrupper. Den viser at sysselsettingsraten for de over 24 år er høyere for menn enn for kvinner (i begge år), og at profilen over livsløpet er den samme for begge kjønn. Panel C i figuren viser differansen mellom sysselsettingsraten i 2023 og 2013 for menn og kvinner, fordelt på aldersgrupper. For de yngre aldersgruppene var sysselsettingsraten i 2023 høyere enn i 2013, mens nivået var lavere for aldersgruppen 40–54 år. Blant de eldre er det en økning i sysselsettingsraten fra 2013 til 2023, og noe av dette kan blant annet skyldes bedre helse og virkninger av pensjonsreformen i 2011.⁵¹ Sammenlignet med 2022 var sysselsettingsraten 0,2 prosentpoeng lavere i 2023 både for menn og kvinner. Nedgangen var størst for aldersgruppen 40–54 år, med en reduksjon på 1,1 prosentpoeng for menn og 1,0 prosentpoeng for kvinner.

⁴⁵ Bhuller, M. og Eika, L. (2020): Nedgang i sysselsettingen fra 2000–2017 – kan endringer i befolkningssammensetningen forklare alt? *Søkelys på arbeidslivet*, 37 (1–2), 20–37.

⁴⁶ Arbeid og inntektssikring – tiltak for økt sysselsetting, NOU 2019: 7, Arbeids- og sosialdepartementet.

⁴⁷ Strukturelle forhold som globalisering, konkurranse og teknologisk utvikling, og institusjonelle forhold som utformingen av arbeidsmarkedspolitikken og velferdsordninger, kan også ha betydning for utviklingen.

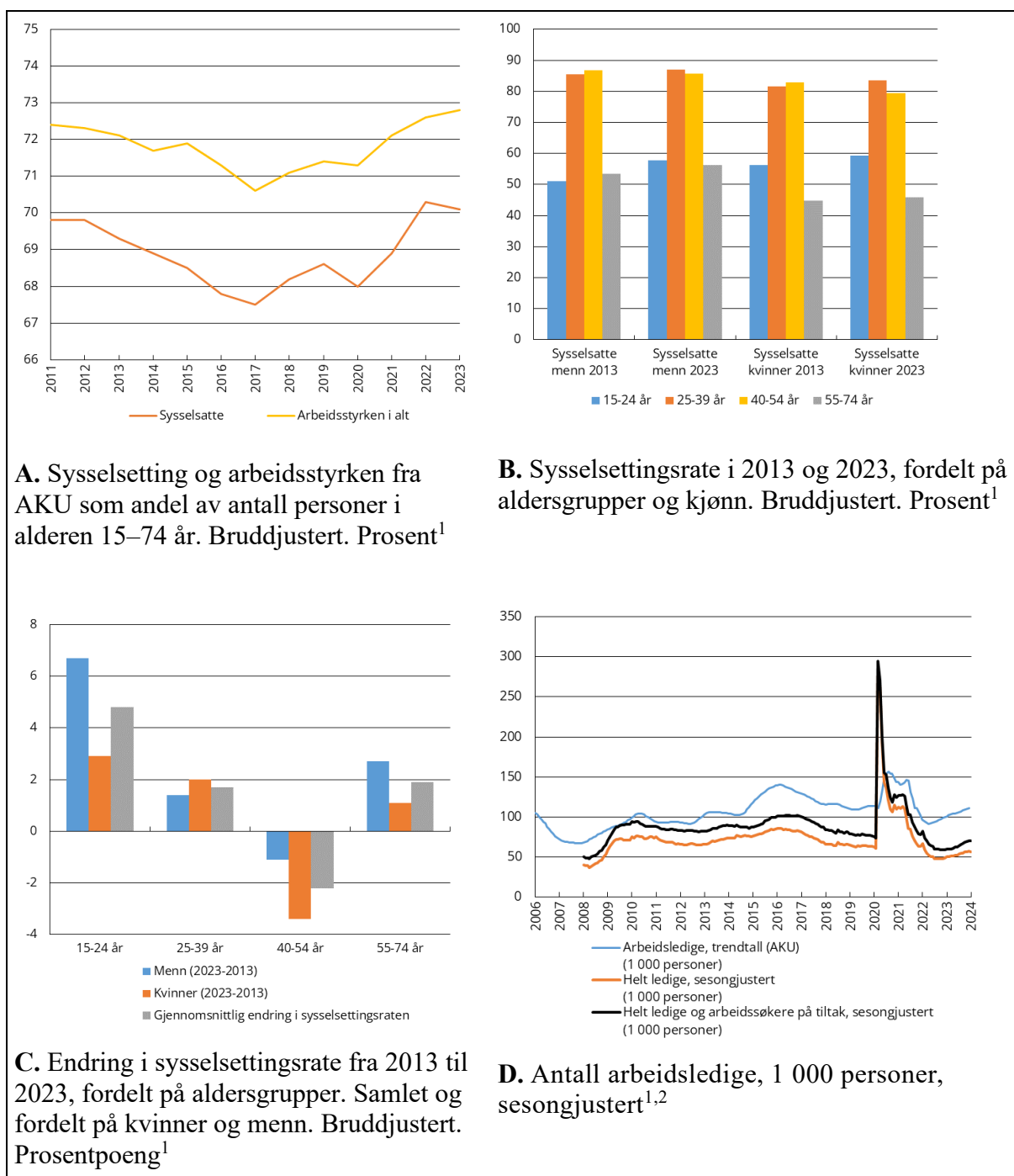
⁴⁸ Sysselsettingsraten kan måles ved AKU, som baserer seg på bosatte, eller ved nasjonalregnskapet, som også inkluderer en del sysselsatte på korttidsopphold i Norge. Dersom en skal benytte sistnevnte som indikator for utviklingen i sysselsettingsraten må befolkningen justeres tilsvarende.

⁴⁹ Fallet i sysselsettingsraten på 0,2 prosentpoeng fra 2022 til 2023 var innenfor feilmarginene til AKU.

⁵⁰ Se boks 7.3 for omtale av forskjeller mellom månedstall fra AKU, herunder trendtall.

⁵¹ Fredriksen, D., Holmøy, E., Strøm, B. og Stølen, N. M. (2019): Betydningen av pensjonsreformen for arbeidstilbud og offentlige finanser. *Søkelys på arbeidslivet*, 36 (4), 266–281.

For menn i aldersgruppen 15–24 år økte derimot sysselsettingsraten med 1,3 prosentpoeng fra 2022 til 2023.



Figur 7.3 Utviklingen i sysselsetting og arbeidsledighet

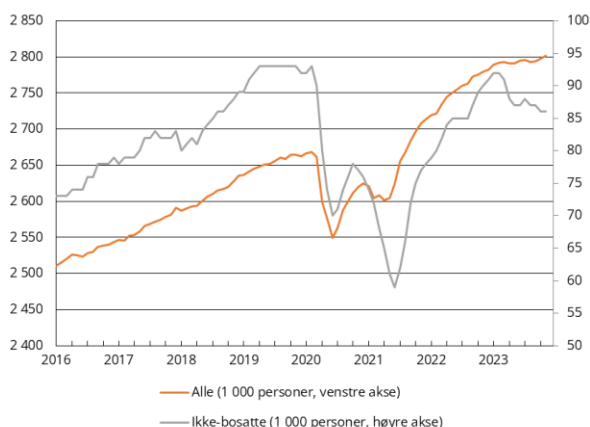
¹ AKU-tall for sysselsetting og arbeidsstyrke (panel A) og sysselsettingsrate etter kjønn og aldersgrupper (panel B og C) er bruddjustert, mens AKU-tall for arbeidsledige (panel D) er målt som bruddjusterte trendtall. Se boks 7.2 for detaljer om bruddjusteringen av AKU.

² I november 2018 var det brudd i NAVs statistikk for arbeidsledige. NAV publiserer tall som er korrigerede for dette bruddet både for registrerte arbeidsledige og for summen av registrerte arbeidsledige og arbeidssøkere på tiltak. Ettersom de korrigerede tallene kun dekker perioden etter januar 2013 er ikke NAVs tall sammenlignbare før og etter januar 2013. Bruddet anses å være tilnærmet ferdig per januar 2019. Dermed er tall fra januar 2020 sammenlignbare med året før.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Arbeids- og velferdsdirektoratet

Nettoinnvandringen til Norge var på et høyt nivå ved inngangen til 2023 som følge av krigen i Ukraina. I løpet av de tre første kvartalene i 2023 var nettoinnvandringen fra Ukraina i gjennomsnitt på 6 800 personer per kvartal.⁵² Nettoinnvandringen fra Ukraina i disse kvartalene var likevel 18,3 prosent lavere enn tilsvarende kvartaler i 2022, og bidro til at samlet nettoinnvandringen til Norge i 1.–3. kvartal 2023 falt med 16,3 prosent relativt til samme periode året før. Nettoinnvandringen fra øvrige land falt med 13,7 prosent i samme periode.⁵³

I 2023 var det i gjennomsnitt 88 100 *ikke-bosatte lønnstakere* (målt som gjennomsnitt av kvartalstallene), en oppgang på 3,2 prosent fra 2022, men fortsatt 4,9 prosent færre enn i 2019, året før koronapandemien. I de tre årene før pandemien økte antall ikke-bosatte med rundt 5 700 personer årlig. Figur 7.4 viser sesongjusterte månedstall for antall lønnstakere, og illustrerer hvordan antall ikke-bosatte lønnstakere er under trenden fra før koronapandemien, mens totalt antall lønnstakere er om lag på trenden fra før pandemien. Fra mars 2023 og utover falt antall ikke-bosatte lønnstakere, i stor grad drevet av en reduksjon i antall innen forretningsmessig tjenesteyting og bygge- og anleggsvirksomhet. Oppgangen i antall ikke-bosatte lønnstakere fra 2022 til 2023 i industrien var på 11,3 prosent, mens det innen overnattings- og serveringsvirksomhet var en økning på 6,7 prosent. Bygge- og anleggsvirksomhet, som er den største næringen blant ikke-bosatte lønnstakere med 27,0 prosent av alle ikke-bosatte lønnstakere, hadde en oppgang fra 2022 til 2023 på i gjennomsnitt 3,4 prosent.



Figur 7.4 Antall lønnstakere, alle (venstre akse) og ikke-bosatte (høyre akse). 1 000 personer, endelige tall, sesongjustert. Januar 2016–november 2023

Kilde: Statistisk sentralbyrå

7.2 Sysselsetting i ulike næringer

Ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall økte antall sysselsatte med 1,3 prosent fra 2022 til 2023, med høyest vekst gjennom 2022 og i starten av 2023. Veksten i antall timeverk var høyest i 1. kvartal 2023, før tilnærmet nullvekst ut året, og økte med 0,8 prosent fra 2022 til

⁵² Litt over 11 000 lønnstakere (bosatte og ikke-bosatte) fra Ukraina jobbet i Norge i november 2023 ifølge endelige månedstall, en økning på om lag 70 prosent fra november 2022.

⁵³ Befolkningsstatistikken som ligger til grunn for tallene om nettoinnvandring bygger på registrerte bosatte. Derfor er verken arbeidsinnvandrere på korttidsopphold eller asylsøkere uten oppholdstillatelse med i denne statistikken.

2023. Om man justerer for at det var to færre virkedager i 2023 enn i 2022 ville økningen i antall timeverk anslagsvis vært 1,6 prosent.⁵⁴

Sysselsettingsutviklingen etter næring er vist i tabell 7.1 og figur 7.5.⁵⁵ Etter et fall i 2. og 3. kvartal 2020 økte sysselsettingen innen utvinning av råolje og naturgass mye, spesielt i 2. og 3. kvartal 2023, mens veksten i timeverk var høyest i 3. kvartal 2023. En tilsvarende utvikling fant også sted i verfts- og verkstedindustrien, men her fortsatte nedgangen gjennom 2021, før både sysselsetting og timeverk flatet ut og tok seg noe opp igjen gjennom 2022 og 2023. Samlet sett i industrien tok sysselsettingen seg opp fra 4. kvartal 2020 etter et fall i forbindelse med koronapandemien, og siden 2. kvartal 2021 har det vært jevn sysselsettingsvekst i denne næringen, men med noe avtakende vekst i 2023 sammenlignet med 2022. Dette er vist i panel A i figur 7.5.

Innenfor både bygge- og anleggsvirksomhet og teknisk tjenesteyting vokste sysselsettingen jevnt gjennom 2022. Gjennom 2023 har sysselsettingen i teknisk tjenesteyting vokst videre, med høyere timeverksvekst enn sysselsettingsvekst, mens det var et fall i sysselsettingen innenfor bygge- og anleggsvirksomhet i 2.–4. kvartal 2023, se panel B i figur 7.5.

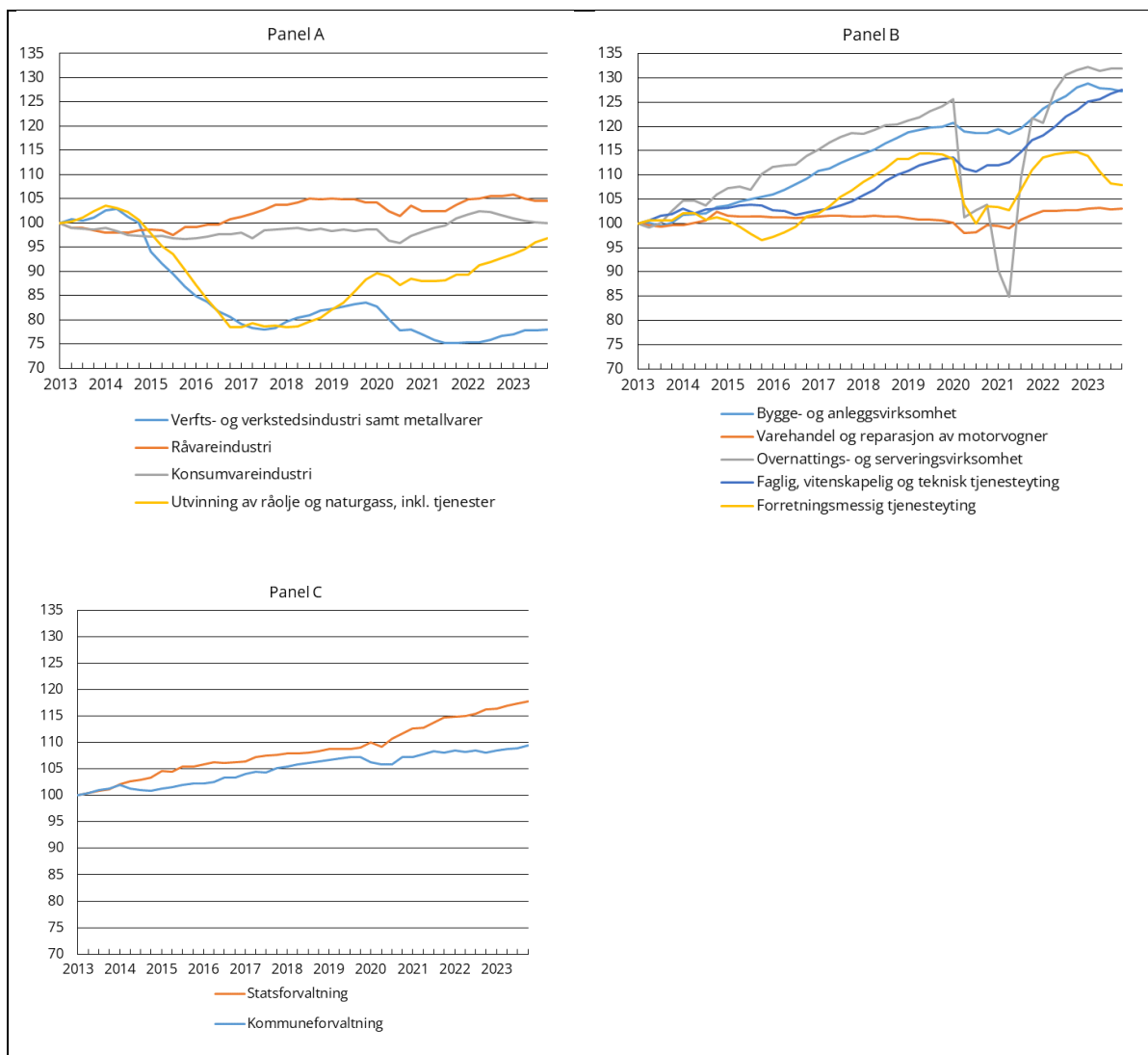
Innen overnattings- og serveringsvirksomhet var sysselsettingsutslagene gjennom 2021 spesielt store, noe som hadde sammenheng med at koronapandemien særlig rammet denne næringen. I slutten av 2021 tok sysselsettingen seg kraftig opp igjen, og var fra og med 3. kvartal 2022 over nivået før pandemien. Gjennom 2023 var utviklingen i sysselsettingen innen overnattings- og serveringsvirksomhet tilnærmet flat, med unntak av et fall i 2. kvartal. Sysselsettingen innen forretningsmessig tjenesteyting falt kraftig gjennom 2023, spesielt i 2. og 3. kvartal. Denne utviklingen må ses i sammenheng med nye regler for innleie og utleie av arbeidskraft iverksatt fra og med 1. april 2023, hvor utleie av arbeidskraft inngår som en næring innen forretningsmessig tjenesteyting.⁵⁶ For forretningsmessig tjenesteyting var fallet i timeverk gjennom 2023 enda kraftigere enn fallet i sysselsettingen. Sysselsettingen innen varehandel og reparasjon av motorvogner hadde en flat utvikling gjennom både 2022 og 2023, med et lite fall i 3. kvartal 2023.

Utviklingen i sysselsettingen i offentlig forvaltning er vist i panel C i figur 7.5. Det var sterk vekst i sysselsettingen i statsforvaltningen fra 3. kvartal 2020 til 4. kvartal 2021, og lavere vekst gjennom 2022 og 2023. Sysselsettingen i kommuneforvaltningen har til sammenligning vært svakere over den samme perioden, men vokste jevnt gjennom alle kvartalene i 2023.

⁵⁴ Engum, J. og Slaatsveen, I. (2024): [Svak utvikling i norsk økonomi](#). Statistisk sentralbyrå.

⁵⁵ I dette avsnittet følges nasjonalregnskapets sysselsettingsdefinisjon. Se boks 7.1 for mer informasjon om populasjonene som legges til grunn for de ulike arbeidsmarkedsstatistikkene.

⁵⁶ Berge, C. og Edelmann, F. S. (2023): [Færre lønnstakere i utleie av arbeidskraft](#). Statistisk sentralbyrå.



Figur 7.5 Sysselsatte etter næring. Sesongjustert endring fra 1. kvartal 2013. Indeks (2013 = 100). 1. kvartal 2013–4. kvartal 2023

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 7.1 Sysselsatte og timeverk ifølge nasjonalregnskapet¹

	Nivå		Endring fra året før i prosent					
	Sysselsetting	Timeverk	Sysselsetting			Timeverk		
	2023*	2023*	2021	2022*	2023*	2021	2022*	2023*
I alt	2 973,4	4 216,1	1,1	3,9	1,3	2,3	3,9	0,8
Olje og utenriks sjøfart	45,2	76,3	-1,6	2,8	1,6	-1,3	1,7	0,1
Fastlands-Norge	2 928,3	4 139,7	1,2	3,9	1,3	2,4	3,9	0,8
Industri og bergverksdrift	228,6	359,4	-0,1	2,7	1,1	1,0	2,6	0,5
Annen vareproduksjon	350,6	555,5	0,6	4,4	2,0	1,0	4,4	0,8
– Primærnæringer	69,8	120,3	0,6	2,7	2,2	-0,3	2,5	0,8
–								
Elektrisitetsforsyning	17,9	29,5	2,5	3,0	4,7	3,0	2,9	5,0
– Bygge- og anleggsvirksomhet	262,9	405,7	0,5	5,0	1,8	1,3	5,1	0,5
Tjenesteytende næringer ekskl. offentlig forvaltning	1 459,9	2 014,4	1,0	5,9	1,5	3,0	5,7	0,8
– Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	36,1	57,5	0,0	4,5	3,7	2,5	3,4	4,0
– Varehandel	366,1	457,3	1,3	2,4	0,4	2,1	2,5	-0,5
– Samferdsel (ekskl. utenriks sjøfart)	119,8	182,5	-3,2	5,3	2,7	-0,4	5,6	1,7
– Annen tjenesteyting	974,0	1 374,6	1,5	7,4	1,8	3,8	6,9	1,1
Offentlig forvaltning	889,2	1 210,4	1,9	0,9	0,9	2,4	1,2	1,0
– Statsforvaltningen (inkl. helseforetakene)	327,0	493,6	2,8	1,7	1,5	2,6	1,7	0,9
–								
Kommuneforvaltning en	562,1	716,8	1,4	0,5	0,5	2,3	0,8	1,0

*Foreløpige tall

¹ Nasjonalregnskapstallene (NR) avviker noe fra tallene i Arbeidskraftundersøkelsen (AKU), blant annet ved at NR-tall inkluderer utenlandske sjøfolk på norske skip og arbeidsinnvandrere på korttidsopphold (ikke-bosatte).

Kilde: Tabell 09175 i Statistikkbanken, Statistisk sentralbyrå

7.3 Arbeidsledighet

Tall fra AKU viser at arbeidsledigheten, som lå på 3,5 prosent i slutten av 2022 etter en svak økning fra sommeren 2022, økte videre gjennom 2023 til 3,7 prosent i desember 2023, se

panel D i figur 7.3.⁵⁷ Dette tilsvarte 111 000 personer. AKU-arbeidsledigheten for 2023 sett under ett var 3,6 prosent, opp fra 3,2 prosent i 2022. Dette er lavere enn det bruddjusterte gjennomsnittet på 4,0 prosent over perioden 2009–2019 før pandemien. Økningen i arbeidsledigheten fra 2022 til 2023 ble i stor grad drevet av en økning i arbeidsledigheten blant unge i alderen 15–24 år, som følge av at flere fra denne aldersgruppen forsøkte å få seg jobb, og ikke fordi de mistet jobben.⁵⁸

AKU viser at det i 2023 i gjennomsnitt var 49 000 arbeidsledige kvinner og 58 000 arbeidsledige menn, se tabell 7.2. Sammenlignet med året før var det totalt 11 000 flere arbeidsledige, hvorav 6 000 kvinner. Generelt jobber det flere menn enn kvinner i konjunkturutsatte næringer, noe som tilsier at det er størst økning i andelen arbeidsledige menn i en nedgangskonjunktur.⁵⁹ I starten av koronapandemien ble derimot kvinner rammet i større grad enn menn. Årsaken til dette var at nedstengingen av samfunnet i første omgang påvirket næringer med en overrepresentasjon av kvinner, noe som gjorde at arbeidsledigheten i større grad traff kvinner enn i et vanlig konjunkturforløp. Kvinner med innvandrerbakgrunn ble aller hardest rammet.⁶⁰ Etter hvert ble det flere menn blant de permitterte, og forskjellen avtok. Månedstallene fra AKU viser at nesten hele økningen i arbeidsledighet gjennom 2023 var blant menn.⁶¹

Tall fra AKU viser at det i 4. kvartal 2023 var 7 000 personer med lange arbeidsledighetsperioder (definert som sammenhengende arbeidsledig i over ett år), noe som var en økning på om lag 16,7 prosent sammenlignet med 4. kvartal 2022. *Langtidsledige* regnes hos NAV som personer som ikke har vært i jobb eller på arbeidsmarkedstiltak i minst 26/53 uker (varighet som helt ledig).⁶² Dette inkluderer også helt permitterte som fortsatt har et arbeidsforhold. I 2023 var det i gjennomsnitt 13 500 langtidsledige over 26 uker og 5 300 langtidsledige over 53 uker, se tabell 7.3. I desember 2023 var 13 800 personer langtidsledige over 26 uker, en økning på 20,4 prosent sammenlignet med desember 2022 og en reduksjon på 37,3 prosent sammenlignet med desember 2020.

⁵⁷ Månedstall fra AKU som brukes i dette kapittelet er trendtall, som representerer en underliggende tendens og konjunktursykluser, og som har bedre aktualitet enn de tremåneders glidende gjennomsnittene. Se boks 7.3 for mer om månedstall fra AKU.

⁵⁸ Horgen, E. H. (2024): [Flere unge arbeidsledige i 2023](#). Statistisk sentralbyrå.

⁵⁹ Jensen, R. S. og Øistad, B. S. (2019): Det kjønnsdelte arbeidsmarkedet på virksomhetsnivå. Fafo-rapport 2019: 17.

⁶⁰ Bratsberg, B., Eielsen, G., Markussen, S., Raaum, O., Røed, K. og Vigtel, T. C. (2020): Koronakrisens første uker – hvem tok støytet i arbeidslivet? *Samfunnsøkonomen*, 2, 41–50.

⁶¹ Kvile, J. og Lien, H. (2024): [Stabil arbeidsmarknad i desember](#). Statistisk sentralbyrå.

⁶² Varigheten regnes fra det tidspunkt en person første gang melder seg som helt arbeidsledig eller når personen melder seg som helt arbeidsledig etter avbrudd av minst to ukers varighet. Avbrudd omfatter (i) deltakelse i arbeidsmarkedstiltak, (ii) heltidsarbeid, (iii) deltidsarbeid, og (iv) perioder hvor personen ikke er arbeidssøker. Varigheten er definert som en sammenhengende arbeidsledighetsperiode der nevnte brudd ikke har forekommet, og personen ikke er definert med nedsatt arbeidsevne.

Tabell 7.2 Arbeidsledige og midlertidig ansatte, ifølge AKU. 2019–2023

	Nivå		Endring fra året før			
	2023	2019	2020	2021	2022	2023
Arbeidsledige i alt, 1 000 personer	107	-2	25	-8	-32	11
Kvinner	49	-2	12	-4	-14	6
Menn	58	0	12	-3	-18	5
Midlertidig ansatte, 1 000 personer ¹	219	-9	-5	48	-14	-12
			Prosentvis endring fra året før			
Andel midlertidig ansatte, i prosent ¹	8,0	-6,0	-2,5	20,8	-8,6	-5,9

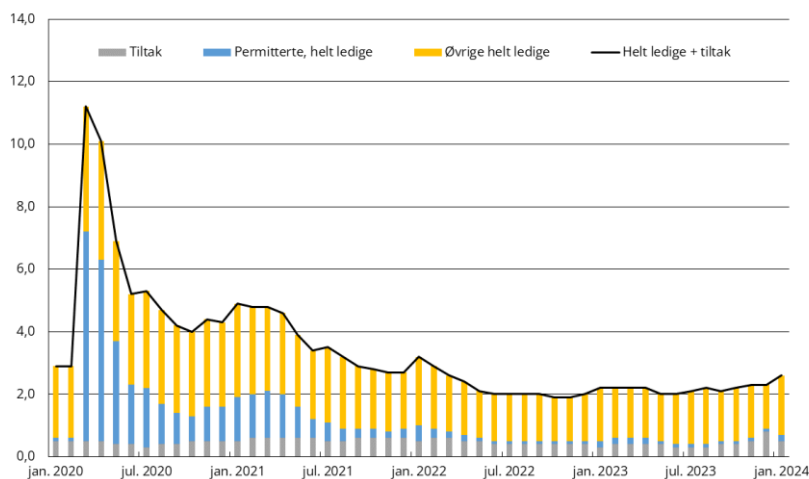
¹ Nivået for 2023 viser midlertidig ansatte i prosent av alle ansatte. Tidsserien er ikke bruddjustert og dermed er ikke endringen fra 2020 til 2021 sammenlignbar, se kapittel 7.5 for mer om bruddet.

Kilde: Tabell 13618 og 05612 i Statistikkbanken, Statistisk sentralbyrå

NAVs statistikk over arbeidsledighet viser at summen av *registrert helt ledige og arbeidssøkere på tiltak* (sesongjustert) økte moderat fra november 2022 til januar 2024, med til sammen 11 300 personer (sesongjustert), se panel D i figur 7.3. Målt som andelen av arbeidsstyrken økte det fra 2,0 prosent i perioden november 2022–mars 2023 til 2,3 prosent i januar 2024.⁶³ Tall fra NAV viser at andelen av de helt ledige (ikke sesongjustert) som var permitterte falt fra 19,2 prosent i januar 2022, da det fortsatt var smitteverntiltak i forbindelse med koronapandemien, til 3,6 prosent i september 2022, se figur 7.6. I januar 2024 var andelen på 9,7 prosent, tilsvarende 10 500 personer, noe som var en økning på 1 500 personer sammenlignet med januar 2023. Målt ved tall fra desember 2023 sto permitteringer av personer fra bygg og anlegg og ingeniør- og IKT-fag for en stor andel av økningen sammenlignet med desember 2022, og av de 7 800 permitterte i desember 2023 var 3 000 fra disse to konjunktursensitive yrkesgruppene.⁶⁴

⁶³ Arbeidsstyrken som ligger til grunn for andelen registrert som helt ledige og arbeidssøkere på tiltak oppdateres én gang i året, og er ikke sesongjustert.

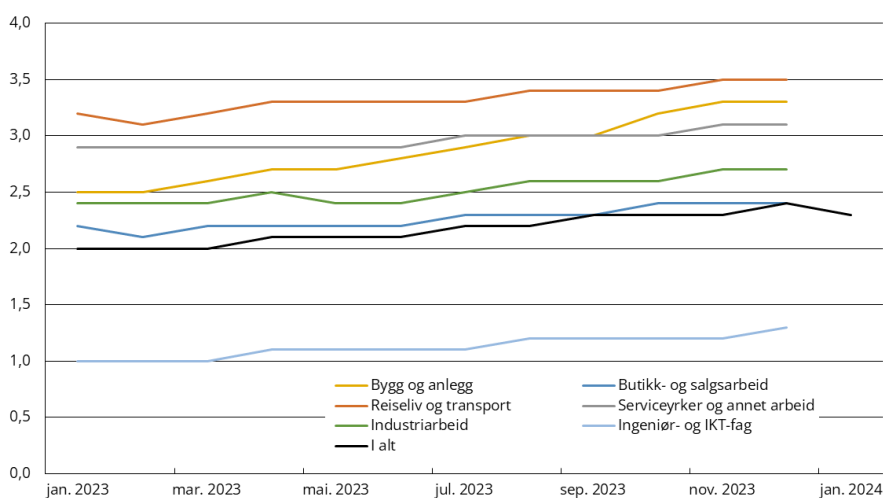
⁶⁴ Tall for desember 2023 er brukt her grunnet en feil i IT-systemet hos NAV som medførte manglende registrering av yrkesbakgrunn hos nye arbeidssøkere i januar 2024.



Figur 7.6 Utvikling i registrert arbeidsledighet (helt ledige) og arbeidssøkere på tiltak. Andel av arbeidsstyrken (ikke sesongjustert). Januar 2020–januar 2024

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

I januar 2023 var arbeidsledigheten (sesongjustert) høyest innen reiseliv og transport, med 3,2 prosent helt ledige eller på arbeidsmarkedstiltak, og arbeidsledigheten for denne gruppen økte til 3,5 prosent i slutten av 2023, se figur 7.7.⁶⁵ Felles for alle yrkesgruppene var en økning i (sesongjustert) arbeidsledighet gjennom 2023, med størst økning for bygg og anlegg på 0,8 prosentpoeng fra januar til desember 2023. Ifølge NAVs månedlige statistikk for 2023 har antall registrert helt ledige ligget stabilt rundt 1,8 prosent av arbeidsstyrken.



Figur 7.7 Utvikling i registrert arbeidsledighet (helt ledige) og arbeidssøkere på tiltak, utvalgte yrker. Andel av arbeidsstyrken (sesongjustert). Januar 2023–januar 2024

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

⁶⁵ Andel av arbeidsstyrken etter yrke som er arbeidsledig er beregnet fra antall helt ledige og personer på tiltak (sesongjustert) etter yrke delt på arbeidsstyrken etter yrke avledet fra månedstall (ikke sesongjustert) for permitterte etter yrke.

7.4 Ledige stillinger

Årlig er det store strømmer i arbeidsmarkedet. Tilgang og beholdning av ledige stillinger brukes som indikatorer for etterspørsel etter arbeidskraft, for eksempel for å si noe om konjunktursvingninger. Flere ledige stillinger kan imidlertid også være et uttrykk for økt mangel på arbeidskraft, og økt tilgang på ledige stillinger kan følge av at flere bytter jobb.

Fra et historisk høyt nivå i 2022 var det i 2023 et fall i *tilgangen* på ledige stillinger registrert hos NAV (målt som sum av tilgang på ledige stillinger per år) på 106 900 stillinger (tilsvarende 18,6 prosent), se tabell 7.3. Nivået på tilgangen på ledige stillinger var likevel over gjennomsnittet de siste 10 årene. SSBs tall for *beholdningen* av ledige stillinger (målt som gjennomsnittlig beholdning gjennom året) økte med 11 300 stillinger (tilsvarende 10,6 prosent) fra 2022 til 2023.

Sesongjusterte tall fra SSB viser at veksten i antall ledige stillinger var høyest i 1. kvartal 2023, og spesielt for varehandel og bygg- og anleggsvirksomhet. Den sesongjusterte veksten i totalt antall ledige stillinger falt deretter med 10,3 prosent i 2. kvartal og falt videre ut året. I 4. kvartal trakk spesielt faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting og forretningsmessig tjenesteyting ned den sesongjusterte veksten i antall ledige stillinger, mens helsetjenester trakk opp. Sesongjusterte tall for ledige stillinger som andel av totalt antall stillinger (sum av antall stillinger og arbeidsforhold) nådde en topp i 1. kvartal 2023 på 4,1 prosent og falt deretter til 3,3 prosent i 4. kvartal. I 4. kvartal hadde næringene pleie- og omsorgstjenester i institusjon og overnattings- og serveringsvirksomhet høyere forholdstall enn gjennomsnittet, mens helsetjenester og industri hadde færre ledige stillinger som andel av totalt antall stillinger.

Reduksjonen i tilgangen på ledige stillinger registrert hos NAV fra 2022 til 2023 var spesielt stor innen bygg og anlegg (-36,0 prosent), ingeniør- og IKT-fag (-35,6 prosent) og serviceyrker (-27,3 prosent). Målt i antall var tilgangen på ledige stillinger i 2023 størst i helse, pleie og omsorg med 125 500 ledige stillinger, en nedgang på 4,3 prosent fra 2022. De sesongjusterte månedstallene viste at tilgangen på ledige stillinger per virkedag for alle yrker sett under ett økte noe fra og med juni 2023, etter et fall i perioden januar–april 2023.

Tabell 7.3 Registrerte arbeidsledige og tiltaksdeltakere, og ledige stillinger.¹ I 1 000 personer, om ikke annet er angitt. 2018–2023

	Nivå	Endring fra året før					
	2023	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Registrert helt ledige, gjennomsnitt, NAV	53,1	-8,7	-2,1	78,5	-53,1	-36,7	1,0
Langtidsledige over 26 uker ²	13,5	-2,6	-0,5	8,2	4,6	-15,1	-1,8
Langtidsledige over 53 uker ²	5,3	-0,6	0,0	1,4	5,0	-5,9	-2,6
Helt permitterte, gjennomsnitt	3,8	-1,1	-0,6	57,6	-36,8	-17,6	-0,8
Tiltaksdeltakere (arbeidssøkere), gjennomsnitt	10,7	-3,1	-2,1	-1,3	3,2	-3,3	-2,1
Delvis ledige, gjennomsnitt	21,6	-3,6	-1,9	60,3	-29,7	-31,4	-3,7
Tilgang ledige stillinger, NAV ³	468,2	132,7	7,3	-1,8	126,5	30,2	-106,9
Ledige stillinger (nivå), SSB ⁴	118,1	8,3	4,6	-9,8	26,1	18,0	11,3
Ledige stillinger (prosent og prosentpoeng), SSB ⁵	3,7	0,2	0,2	-0,3	0,8	0,4	0,3

¹ Gjennomsnittlige månedstall. Det er brudd i NAVs statistikk over antall arbeidsledige fra og med november 2018 på grunn av ny registreringsmetode. Bruddet anses å være tilnærmet ferdig per januar 2019. Dermed er tall fra januar 2020 sammenlignbare med året før. Fra og med 1. januar 2021 overtok NAV ansvaret for statistikken om registrerte ledige fordelt etter utdanning og innvandrerbakgrunn, i henhold til nasjonalt program for offisiell statistikk.

² Alle arbeidsledige med en sammenhengende arbeidsledighetsperiode på minst 26/53 uker (varighet som helt ledig) som ikke har vært i jobb eller vært i arbeidsmarkedstiltak.

³ Total tilgang gjennom året, ikke gjennomsnitt per måned. Økningen i ledige stillinger fra 2017 til 2018 skyldes delvis at NAV gradvis har forbedret datainnhenting til ledige stillinger og utvidet omfanget til statistikkilden.

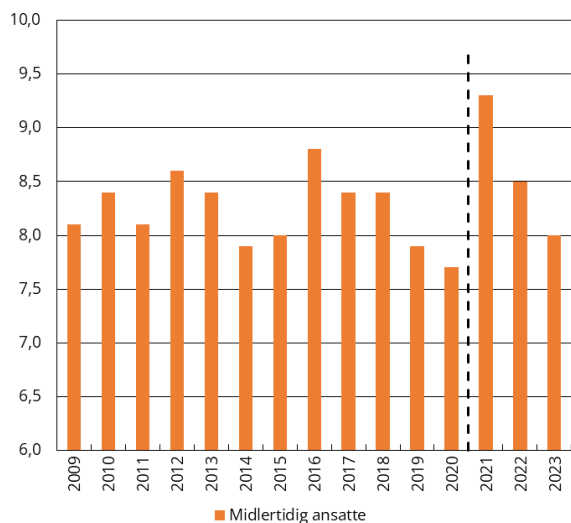
⁴ Statistikken baserer seg på en utvalgsundersøkelse som gjennomføres hvert kvartal. Statistikken viser nivået og utviklingen for antall ledige stillinger totalt og fordelt på næring, målt som en beholdningsstørrelse. Statistikken er sammenlignbar med tilsvarende statistikk i europeiske land. Nivået fra SSBs statistikk for ledige stillinger er høyere enn NAVs månedlige statistikk, da SSBs statistikk blant annet også inneholder ledige stillinger som utelukkende er utlyst på virksomhetenes egne hjemmesider.

⁵ Ledige stillinger i prosent av antall stillinger (sum av ledige stillinger og antall arbeidstakerforhold).

Kilder: Tabell 08836 i Statistikkbanken, Statistisk sentralbyrå og Arbeids- og velferdsdirektoratet

7.5 Midlertidig ansatte og deltid

Midlertidig ansatte utgjorde ifølge AKU 8,0 prosent av alle ansatte i 2023, se tabell 7.2. I perioden 2009–2022 har andelen variert mellom 7,7 og 9,3 prosent (se figur 7.8), med en nedgang fra 8,5 prosent i 2022 til 8,0 prosent i 2023. Flere personer som tidligere ville vært klassifisert som selvstendig næringsdrivende blir nå definert som ansatte i AKU etter omleggingen i januar 2021.⁶⁶ Tallene fra og med 2021 er dermed ikke sammenlignbare med de tidligere årene, se figur 7.8.



Figur 7.8 Midlertidig ansatte, i prosent av alle ansatte. Ikke-bruddjustert.¹ 2009–2023

¹ Tidsserien er ikke bruddjustert for bruddet fra 2020 til 2021 (markert med stiple linje), og dermed er nivåene i 2021–2023 ikke sammenlignbare med tidligere år og endring fra 2020 til 2021 er ikke sammenlignbar.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Heltidssysselsatte lønnstakere utgjorde ifølge AKU 75,2 prosent av de sysselsatte i 2023, mens 24,7 prosent var deltidssysselsatte. Innslaget av deltid falt fra året før, og andelen

⁶⁶ Denne endringen kan forklare noe av utviklingen fra 2020 til 2021. Se Horgen, E. H. og Sundt, C. (2021): [Beskrivelse av brudd i sentrale variabler i AKU](#). Statistisk sentralbyrå.

deltidssysselsatte med kort deltid (1–19 timer per uke) økte noe. 103 000 personer i gruppen deltidssysselsatte lønntakere i 2023 ønsket å kunne jobbe mer, som tilsvarte 2,5 prosent av befolkningen.⁶⁷ Det var en reduksjon fra 106 000 personer i 2022, tilsvarende et fall på 2,8 prosent.

Et utvidet arbeidsledighetsbegrep som inkluderer deltidssysselsatte som ønsket og kunne jobbe mer, arbeidsledige personer (som søker jobb og er tilgjengelig), personer utenfor arbeidsstyrken som har søkt jobb, men ikke er tilgjengelig, og personer utenfor arbeidsstyrken som ikke har søkt jobb, men som er tilgjengelig utgjorde 7,2 prosent av befolkningen i 2023, uendret fra 2022.⁶⁸

7.6 Lønntakernes tilknytning til utdanning og velferdsordninger

Tabell 7.4 viser at det i 2022 var 70,9 prosent av lønntakerne som ikke kombinerte arbeid med andre statuser, og at 13,6 prosent kombinerte arbeid med et utdanningsforløp. Sistnevnte andel har økt fra 11,9 prosent i 2016. I 2022 økte andelen lønntakere som falt under kategorien «ellers». Det må ses i sammenheng med en endring i datagrunnlaget for mottakere av sykepenger, som medførte at flere ble etterregistrert i kategorien «ellers» for 2022-tallene sammenlignet med tidligere år.⁶⁹

Tabell 7.4 Lønntakernes tilknytning til utdanning og velferdsordninger.¹ 2021–2022

	2021		2022	
	Personer	Prosent	Personer	Prosent
Kun lønntakere	1 878 139	71,8	1 894 585	70,9
Lønntakere				
– under ordinær utdanning	352 565	13,5	363 205	13,6
– som mottar arbeidsavklaringspenger	26 593	1,0	28 127	1,1
– som mottar uføretrygd	48 779	1,9	48 958	1,8
– som mottar AFP/alderspensjon	109 911	4,2	112 932	4,2
– ellers	199 005	7,6	223 567	8,4
Lønntakere samlet	2 614 992	100	2 671 374	100

¹ Statistikken over sysselsatte (lønntakere) og kombinasjon av utdanning og mottak av ytelser omfatter bosatte i alderen over 15 år. Tellingstidspunktet er 4. kvartal hvert år og statistikken foreligger til og med 2022.

Kilde: Tabell 12837 i Statistikkbanken, Statistisk sentralbyrå.

⁶⁷ Dette er personer som ønsker å jobbe mer og kan starte med økt arbeidstid innen én måned (omtalt som ufrivillig deltid i AKU). Til forskjell fra undersysselsatte behøver de ikke å ha forsøkt å få lengre arbeidstid.

⁶⁸ Sundt, C. (2022): [Hvilke indikatorer har vi for arbeidsmarkedet?](#) Statistisk sentralbyrå.

⁶⁹ Endringen i datagrunnlaget er omtalt under «Sammenlignbarhet over tid og sted» for statistikken som ligger til grunn for tabell 7.4, se [Tilknytning til arbeid, utdanning og velferdsordninger](#).

8 Utviklingen i konkurranseevnen

- Relative timelønnskostnader mellom norsk industri og industrien hos handelspartnerne i EU og Storbritannia målt i felles valuta anslås å ha gått ned med 9,3 prosent i 2023. Timelønnskostnadsveksten i norsk industri anslås å ha vært lavere enn i industrien hos handelspartnerne, samtidig som kronen svekket seg markert. Anslaget på relative timelønnskostnader i fjor er basert på arbeidskraftkostnadsindekser per 3. kvartal. Anslaget er usikkert.
- Industriens kostnadmessige konkurranseevne har bedret seg siden 2012, etter å ha svekket seg i årene før. Både svekkelsen frem til 2012 og bedringen i årene etterpå må ses i sammenheng med utviklingen i kronekursen.
- Gjennomsnittlige timelønnskostnader i norsk industri var i 2023 anslagsvis 18 prosent høyere enn et vektet gjennomsnitt av våre handelspartnere i EU og Storbritannia, 38 prosentpoeng lavere enn i 2012 og 15 prosentpoeng lavere enn i 2022. Av EU-landene var det bare Danmark og Belgia som hadde høyere timelønnskostnadsnivå i fjor. At timelønnskostnadene er høyere i norsk industri enn i industrien hos de fleste av våre handelspartnere, reflekterer norsk økonomis høye produktivitet og inntektsnivå.
- Ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall falt produktiviteten i norsk industri, målt ved bruttoprodukt per timeverk, med 0,4 prosent i fjor, etter å ha falt med 3,0 prosent året før. Produktivitetsveksten i norsk industri i perioden 2013–2022 var i gjennomsnitt 0,6 prosent per år, 1,7 prosentpoeng lavere enn et vektet gjennomsnitt av handelspartnerne.
- I perioden 2013–2022 økte produktiviteten i Fastlands-Norge med i gjennomsnitt 0,8 prosent per år, dvs. litt lavere enn et vektet snitt av våre handelspartnere. I fjor økte produktiviteten i fastlandsøkonomien med 0,2 prosent ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall.
- Rekordhøye gasspriser bidro til kraftig vekst i inntektsnivået i norsk økonomi i 2022. Norges BNP per innbygger, fratrukket petroleumsrenten, var dette året 51 prosent høyere enn OECD-gjennomsnittet.

8.1 Innledning

Omfattende deltakelse i internasjonal handel med varer og tjenester har gjort det mulig for Norge å oppnå en høyere materiell levestandard enn hva som ville vært mulig dersom norsk økonomi hadde vært mer skjermet mot utenlandsk konkurranse. Fordelene vil imidlertid bli redusert hvis Norge ikke klarer å sørge for en effektiv ressursutnyttelse, herunder full sysselsetting, og en akseptabel inntektsfordeling. For å høste gevinstene ved internasjonalt varebytte, må man klare å omstille ressurser som blir ledige som følge av endringer i markedsforholdene. Land som deltar i det internasjonale vare- og tjenestebyttet må også over tid ha en rimelig balanse i utenriksøkonomien. Et lands konkurranseevne uttrykker evnen til å opprettholde en rimelig balanse i utenriksøkonomien over tid, samtidig som en har full og effektiv ressursutnyttelse og en akseptabel inntektsfordeling. Et land har ikke nødvendigvis god konkurranseevne selv om det har balanse i utenriksøkonomien, dersom for eksempel store deler av landets arbeidsstyrke er arbeidsløse. Men full sysselsetting og lav arbeidsledighet

sammen med store underskudd i utenriksøkonomien, tilsier også at et land har svakere konkurranseevne enn hva som kan være bærekraftig over tid.

Det er viktig å skille mellom konkurranseevnen for enkelt næringer og for Norge som helhet. Konkurranseevnen for en næring beror på næringens lønnsomhet og dens evne til å avlønne innsatsfaktorene. En lønnsom næring må både kunne hevde seg i konkurranse med utenlandske bedrifter på produktmarkedene, og med andre norske næringer i faktormarkedene, herunder arbeidsmarkedet. En økonomi i vekst og med en høy omstillingsgrad vil være kjennetegnet av ulik utvikling i konkurranseevnen for de enkelte næringene. I konkurransen om knappe faktorer må noen næringer trappe ned sin virksomhet, mens andre kan ekspandere i takt med økt lønnsomhet. Dersom en næring mottar subsidier i tilknytning til sin virksomhet, kan dette bedre næringens konkurranseevne, men det fører normalt til en dårligere utnyttelse av ressursene samlet sett, og dermed ikke bedre konkurranseevne i samfunnsøkonomisk forstand.

I dette kapitlet ser vi på noen utvalgte indikatorer for utviklingen i industriens konkurranseevne. Det er en næring som i stor grad konkurrerer internasjonalt og som er viktig for balansen i utenriksøkonomien. I avsnitt 8.2 presenteres tall og anslag for utviklingen i lønnskostnader. I avsnittet ser vi også på forskjell i lønnskostnadsnivåene i industrien i Norge og andre land. I avsnitt 8.3 gir vi en beskrivelse av utviklingen i produktiviteten. For alle indikatorene som presenteres i kapitlet sammenligner vi Norge med et aggregat av våre viktigste handelspartnere, jf. boks 8.1. Se også boks 8.2 for beskrivelse av endringer i kildebruk.

Boks 8.1 Norges handelspartnere

For å vurdere utviklingen i konkurranseevnen til norsk næringsliv, sammenlignes gjerne ulike indikatorer i Norge med tilsvarende størrelser hos våre handelspartnere. Ved beregning av handelspartneraggregat, legger utvalget til grunn beregninger av OECD for Norges handelspartnere. Beregningsutvalget har i denne rapporten benyttet konkurransevekter fra OECD for Norges handelspartnere for perioden 1997–2020.

Konkurransevektene til OECD gjenspeiler handelsstrømmene med de enkelte landene i hvert av årene i perioden, og er derfor forskjellige for hvert år i perioden 1997–2020. Utvalget har lagt de 25 landene med størst vekter i 2020 til grunn som landsammensetning for handelspartneraggregatet. Denne landsammensetningen er benyttet for alle år, selv om det i perioder har vært variasjoner mht. hvilke 25 land som har hatt størst vekter. Basert på landsammensetningen og OECDs konkurransevekter for de ulike årene, er det beregnet et vektet handelspartneraggregat for hvert år i perioden 1997–2020. Konkurransevektene i 2020 er videreført for årene 2021–2023.

Tabell 8.1 viser landsammensetningen og vektene for 2020–2023 som er benyttet i denne rapporten. Norges største handelspartnere er Sverige, Tyskland, Danmark, Nederland og Storbritannia.

Tabell 8.1 Sammensetning av handelspartneraggregatet. Prosent

Nr.	Land	Vekter for 2020-2023
1	Sverige	22,6
2	Tyskland	13,1
3	Danmark	8,9
4	Nederland	8,1
5	Storbritannia	7,1
6	Kina	4,9
7	Polen	3,8
8	USA	3,8
9	Frankrike	2,7
10	Canada	2,7
11	Belgia	2,6
12	Italia	2,5
13	Finland	2,4
14	Spania	2,1
15	Sør-Korea	2,0
16	Russland	1,5
17	Japan	1,4
18	Litauen	1,3
19	Brasil	1,3
20	Tsjekkia	1,1
21	Tyrkia	1,0
22	Sveits	1,0
23	Østerrike	0,8
24	Taiwan	0,7
25	Romania	0,7
SUM		100

Kilder: OECD og Beregningsutvalget

Nærmere om grunnlaget for beregningen av konkurransevektene

OECD har basert sine beregninger av landvektene på omfanget av import og eksport mellom Norge og andre land av alle varer unntatt gruppe 3 i det internasjonale klassifiseringssystemet for handelsstatistikk (SITC¹). Denne gruppen består av råolje, naturgass, raffinerte oljeprodukter og strøm.

OECD har gjort en del forenklinger i sine beregninger. For det første har OECD ikke inkludert handel med tjenester. I 2023 utgjorde tjenester 23 prosent av Norges eksport, og 37 prosent av Norges import. Videre har OECD ikke brutt handelsstrømmene ned til hver enkelt varetype for å kunne gi et grunnlag for å vurdere i hvilken grad det faktisk er direkte konkurranse mellom norske og utenlandske bedrifter

Konkurransevektene her avviker noe fra eksportvektene som omtales i kapittel 5, se tabell 5.2. Dette er fordi vektene i kapittel 5 er beregnet utelukkende basert på destinasjonen for Norges tradisjonelle vareeksport.

¹ SITC = Standard International Trade Classification.

[Boks slutt]

8.2 Indikatorer for kostnadsutviklingen

Lønnskostnadene er den enkeltfaktoren som betyr mest for kostnadene i næringslivet. Lønnskostnadene kan blant annet måles ved timelønnskostnader og lønnskostnader per produsert enhet. Svakere krone kan bedre eksportbedriftenes inntekter og bedrer isolert sett bedriftenes konkurransesituasjon mot utlandet. Foruten lønnskostnadene vil andre kostnadskomponenter som energikostnader, kapitalkostnader, transportkostnader og andre kostnader til innenlandsk produsert produktinnsats ha betydning for norske bedrifters muligheter til å kunne hevde seg i den internasjonale konkurransen. Videre vil også produktivitetsutviklingen og offentlige avgifter og subsidier være av betydning for konkurransevnen.

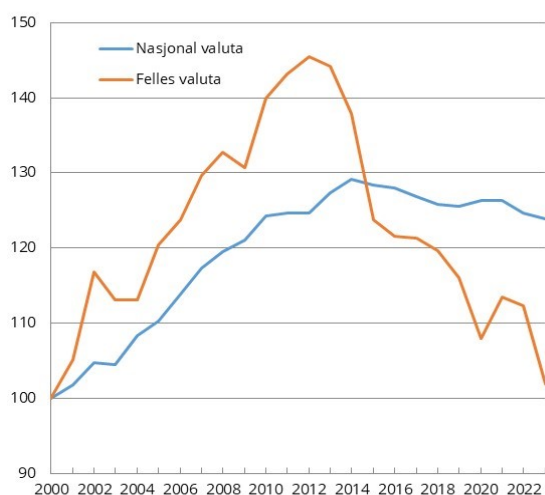
Utviklingen i industriens internasjonale konkurransevne avhenger også av produktivitets- og kostnadsutviklingen i øvrige deler av norsk næringsliv. Disse næringene leverer produktinnsats, energi og kapitalvarer til industrien. Jo billigere disse leveransene er, desto bedre blir industriens internasjonale konkurransevne. Videre konkurrerer industrien med øvrige næringer om innsatsfaktorer som blant annet arbeidskraft. Lavere lønninger i andre næringer kan bidra til en bedring i industriens konkurransevne ved at det blir lettere og billigere for industrien å skaffe arbeidskraft og kapitalvarer. Kostnadsutviklingen i industrien kan derfor ikke ses uavhengig av kostnadsutviklingen i norsk økonomi for øvrig. Konkurransevneforbedringen fra svakere krone, dempes av dyrere produktinnsats på importerte varer og tjenester. Dette gir også insentiver til å erstatte importerte produkter med norskproduserte varer og tjenester som så vil dempe kostnadene igjen.

Forutsigbare og stabile rammebetingelser kan også bidra til å styrke næringslivets konkurranseposisjon.

8.2.1 Vekst i timelønnskostnader

Etter at den kostnadsmessige konkurransevnen målt ved relative timelønnskostnader i industrien i felles valuta svekket seg i årene fram til og med 2012, har en markert svekkelse av kronen bidratt til at konkurransevnen har bedret seg igjen til nær 2000-nivået. Også litt lavere vekst i timelønnskostnadene i Norge etter 2012 har bidratt. Utviklingen i valutakursen har variert mye fra år til år, og bidratt til at det har vært langt større svingninger i den relative timelønnskostnadsveksten målt i felles valuta enn i nasjonal valuta.

Figur 8.1 viser utviklingen i lønnskostnader per time siden år 2000 for ansatte i industrien i Norge sammenlignet med industrien hos våre handelspartnere i EU og Storbritannia målt i nasjonal og i felles valuta.



Figur 8.1 Relative timelønnskostnader i industrien. Norge og handelspartnerne i EU og Storbritannia¹. 2000–2023. Indeks 2000=100

¹ Handelspartnerne i figuren utgjør 79,8 prosent av handelspartneraggregatet i årene 2020-2023. For årene før 2020 varierer handelspartnerens andel av aggregatet mellom 75 og 84 prosent. Variasjonene skyldes at landenes vekt varierer fra år til år, jf. beskrivelse i boks 8.1.

Kilde: Eurostat, Office for National Statistics og Norges Bank

Basert på tall fra Eurostat anslås timelønnskostnadsveksten i norsk industri i fjor å ha vært 4,2 prosent, 0,6 prosentpoeng lavere enn et vektet aggregat av våre handelspartnere i EU og Storbritannia, jf. tabell 8.2 under. En markert svekkelse av kronen, bidro til at den kostnadmessige konkurransevnen anslås å ha bedret seg med 9,3 prosent i fjor.

Sett over de siste ti årene samlet har gjennomsnittlig timelønnskostnadsvekst i norsk industri vært 2,7 prosent per år, 0,3 prosentpoeng lavere enn hos våre handelspartnere. Kronen, målt ved industriens effektive valutakurs, har i gjennomsnitt svekket seg med 3,3 prosent per år.

Tabell 8.2 Arbeidskraftkostnader per time i industrien i Norge og handelspartnerne i EU og Storbritannia¹. Prosentvis endring fra året før

	Gj.snitt perioden	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Vekst i lønnskostnader per time ²											
Norge	2,7	3,8	1,1	2,2	1,4	2,4	3,1	2,4	3,1	3,3	4,2
Handelspartnerne ³	3,0	2,3	1,7	2,6	2,3	3,2	3,3	1,7	3,1	4,7	4,9
Relativ timelønnskostnadsvekst i nasjonal valuta	-0,3	1,5	-0,6	-0,4	-0,8	-0,8	-0,2	0,6	0,0	-1,4	-0,6
Relativ timelønnskostnadsvekst i felles valuta	-3,4	-4,4	-10,2	-1,8	-0,3	-1,3	-3,1	-6,9	5,1	-1,0	-9,3
<i>Memo:</i>											
Valutakurs ⁴	3,3	6,1	10,7	1,4	-0,6	0,5	3,0	8,1	-4,9	-0,3	9,5

¹ Tallene for handelspartnerne er beregnet med konkurransevektene, jf. boks 8.1.

² Tallene for og Norge og EU-landene er arbeidskraftkostnadsindekser fra Eurostat. Eurostat har publisert årstall tom. 2022. Anslaget for årsveksten i 2023 er beregnet ved å ta veksten fra 1-3. kvartal 2022 til 1-3. kvartal 2023. For Nederland foreligger det bare tall tom. 2. kvartal 2022. Anslaget for 2023 i Nederland er beregnet ved å ta

veksten fra 1-2. kvartal 2022 til 1-2. kvartal 2023. Tall for handelspartnerne er beregnet som veide geometriske gjennomsnitt. Se vedleggstabell 4.3 for timelønnskostnadsvekst i de ulike landene.

³ Tallene for Storbritannia er fra Office for National Statistics som publiserer tall for «Annual average labour compensation per hour worked». Det er bare publisert tall for Storbritannia per 2. kvartal 2023, og årsveksten i fjor er dermed anslått ved veksten fra 1-2. kvartal 2022 til 1-2. kvartal 2023.

⁴ Industriens effektive valutakurs. Et positivt endringstall innebærer en svekkelse av norske kroner målt ved industriens effektive valutakurs. Utviklingen i industriens effektive valutakurs kan avvike betydelig fra kronens verdi mot enkeltvalutaer. Dette innebærer bl.a. at et veid gjennomsnitt ikke gir et fullstendig uttrykk for den endringen i konkurransesituasjonen de enkelte bedriftene eller bransjene står overfor.

Kilder: Eurostat, Office for National Statistics og Norges Bank

Boks 8.2 Eurostats arbeidskraftkostnadsundersøkelse

Endring i kildebruk

Det har bakover i tid vært brukt ulike kilder i analysene i dette kapitlet. I beregningen av forskjell i timelønnskostnadsnivå mellom norsk industri og industrien hos våre handelspartnere (avsnitt 8.2.4) og i beregningen av vekst i timelønnskostnader (avsnitt 8.2.1) har vi de siste årene benyttet Eurostat som kilde for handelspartnerne, mens vi for Norge har benyttet nasjonalregnskapet. Nivå tallene til Eurostat bygger på EU/EØS-landenes arbeidskraftkostnadsundersøkelse som gjennomføres hvert fjerde år, og siste gang for året 2020. Undersøkelsen er lovregulert⁷⁰. I årene mellom leverer landene kvartalsvise arbeidskraftkostnader på indeksform etter samme definisjoner som i den 4-årige undersøkelsen. Fra og med 2024 skifter vi kilde for de norske tallene fra timelønnskostnader i nasjonalregnskapet til arbeidskraftskostnader (per timeverk) som SSB har levert til Eurostat i henhold til definisjonene i arbeidskraftkostnadsundersøkelsen. Dette gjøres for å øke sammenlignbarheten mellom land. Lønnskostnader i nasjonalregnskapet har et litt annet innhold enn arbeidskraftkostnadene ved at nasjonalregnskapet bare har med punkt 1 samt arbeidsgiveravgift (punkt 4), se definisjonene under.

Fra og med 2024 er det inkludert tall også for Storbritannia der kilden er Office for National Statistics. Tall for Storbritannia var inkludert i Eurostats arbeidskraftundersøkelse t.o.m. 2016. Etter inkludering av Storbritannia, dekker tallene i tabeller og figurer totalt 79,8 prosent av handelspartneraggregatet.

I sammenligningen av lønnskostnader og lønnskostnadskomponenter for Norge og andre land (avsnitt 8.2.5) var kildematerialet fram til NOU 2022:4 basert på Conference Board, mens fordelingen for Norge var estimert på bakgrunn av arbeidskraftkostnadsundersøkelsen i Statistisk sentralbyrå. Tallmaterialet til Conference Board oppdateres ikke lenger, og Utvalget har derfor valgt å bruke dataene fra EU-landenes arbeidskraftkostnadsundersøkelse også her.

Innhold og definisjoner i Eurostats arbeidskraftkostnadsundersøkelse

Den europeiske arbeidskraftundersøkelsen er basert på en harmonisert definisjon av arbeidskraftkostnader, og tallene finnes både med og uten lærlinger. Det framgår av tallene at rapporteringen av data uten lærlinger varierer mellom land. For Norges del lages arbeidskraftkostnader årlig med utgangspunkt i data fra a-ordningen.

Eurostats definisjon av arbeidskraftkostnader:

1. Lønnskostnader som består av
 - a. Lønn (med og uten lærlinger) og som dekker

⁷⁰ Rådsforordning (EF) nr. 0530/1999 av 9. mars 1999. Kommisjonsforordning (EF) nr. 1737/2005 av 21. oktober 2005 Kommisjonsforordning (EF) nr. 698/2006 av 5. mai 2006

- i. direkte lønn for betalt arbeidstid, samt
 - ii. bonuser, skiftarbeid o.l. også omfatter betalinger til arbeidstakeres spareordninger, betaling for dager som ikke er arbeidet (helligdager og velferdsdager), naturalytelser, uttak av varer fra virksomheten, fri bolig, firmabil, aksjeopsjoner og aksjekjøpsordninger, samt andre ordninger som fri kantine, fri transport og alle andre ytelser som blir betalt av arbeidsgiver på vegne av arbeidstaker.
- b. Sosiale ytelser som består av trygde- og pensjonsordninger der lovfestede og kollektive ordningene dekker for eksempel sykepenger, arbeidsledighetsstønader osv., ufinansierte sosiale ytelser som dekkes direkte av arbeidsgiver, betalt sykefravær, sluttpakker mv.
2. Kostnader til opplæring, kurs o.l.
 3. Andre utgifter betalt av arbeidsgiver (rekrutteringskostnader, arbeidsklær som dekkes av arbeidsgiver, flyttegodtgjørelse mv.)
 4. Avgifter/skatter som er basert på lønnsutbetalinger (norsk arbeidsgiveravgift føres her)
 5. Subsidier og refusjoner som gis for å dekke deler av lønnen (dekker ikke refusjoner til arbeidsgiver fra trygde- eller forsikringsordninger).

[Boks slutt]

Dersom vi går ut over industrien og ser på næringsvirksomhet i bredere forstand har den kostnadsmessige konkurranseevnen bedret seg med i gjennomsnitt 2,8 prosent per år over de siste ti årene, jf. tabell 8.3. Som det framgår av tabellen har arbeidskraftkostnadene i Norge økt mer enn hos handelspartnerne i EU, men virkningen av kronesvekkelsen i perioden har vært større.

Tabell 8.3 Arbeidskraftkostnader per time i næringsvirksomhet. Prosentvis endring fra året før

	Gj.snitt perioden	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Vekst i lønnskostnader pr. time											
Fastlands-Norge ¹	3,4	2,6	2,4	1,1	2,4	3,1	3,8	2,9	4,3	4,1	7,1
Handelspartnerne i EU ²	3,0	2,2	2,1	2,4	2,8	2,9	2,8	1,9	2,8	5,0	5,2
Relativ timelønnskostnadsvekst i nasjonal valuta	0,4	0,4	0,3	-1,3	-0,4	0,3	0,9	1,0	1,5	-0,9	1,8
Relativ timelønnskostnadsvekst i felles valuta	-2,8	-5,3	-9,4	-2,7	0,2	-0,2	-2,0	-6,5	6,6	-0,6	-7,0
<i>Memo:</i>											
Valutakurs ³	3,3	6,1	10,7	1,4	-0,6	0,5	3,0	8,1	-4,9	-0,3	9,5
Norge ⁴	2,9	3,7	2,2	1,7	2,0	2,7	3,1	2,5	3,3	3,5	4,4

¹ Tall for Fastlands-Norge for markedsrettet virksomhet. Kilden er nasjonalregnskapet til SSB.

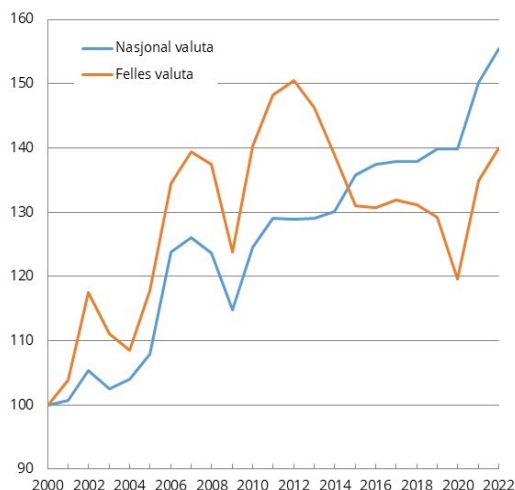
² Tall fra Eurostat for «Business economy». Handelspartnerne er beregnet med konkurransevektene, jf. boks 8.1

³ Se fotnote til tabell 8.2

⁴ Tall fra Eurostat for «Business economy».

8.2.2 Vekst i lønnskostnader per produsert enhet

Høyere lønnsvekst i Norge enn hos handelspartnerne i EU og Storbritannia bidro til at lønnskostnadene per produsert enhet i norsk industri økte med 55,4 prosent fra 2000 til 2022 relativt til industrien hos handelspartnerne, målt i nasjonal valuta. Utviklingen i kronekursen har bidratt til at det har vært større svingninger i det relative forholdet for lønnskostnader per produsert enhet målt i felles valuta enn i nasjonal valuta, jf. figur 8.2. Fra 2000 til 2022 økte lønnskostnadene per produsert enhet i norsk industri med 40,0 prosent mer enn i industrien hos handelspartnerne, målt i felles valuta.



Figur 8.2 Lønnskostnader per produsert enhet i industrien i Norge relativt til handelspartnerne i EU og Storbritannia¹. 2000–2022. Indeks 2000=100

¹ Handelspartnerne i figuren utgjør 79,1 prosent av handelspartneraggregatet i årene 2020-2021. For 2022 har OECD enda ikke publisert tall for Belgia, og andelen dette året er derfor 76,5 prosent. For årene 2000-2019 varierer andelen mellom 75 og 84 prosent, som følge av at vektene varierer fra år til år.

Kilde: OECD og Norges Bank

Dersom en ser på den siste tiårsperioden vi har tall for (dvs. 2013–2022) har lønnskostnadene per produsert enhet i norsk industri relativt til industrien hos handelspartnerne falt med i gjennomsnitt 0,7 prosent per år, målt i felles valuta. Veksten i lønnskostnadene per produsert enhet i norsk industri var i gjennomsnitt 1,9 prosent høyere per år enn hos handelspartnerne, men svekkelsen av kronen mer enn motvirket det.

Siden utvalgets rapport i fjor (NOU 2023:12) er forskjellen mellom Norge og handelspartnerne revidert opp. Det må ses i sammenheng med at OECD har revidert tallet for Norge i 2020 betydelig opp, samtidig som tallene for Sverige og Tyskland for 2021 er revidert mye ned.

8.2.3 Vekst i lønnskostnader per sysselsatt i hele økonomien⁷¹

Ifølge tall fra OECDs siste utgave av Economic Outlook (nr. 2 2023), som ble publisert i november i fjor, var veksten i lønnskostnader per sysselsatt i hele økonomien i Norge 4,3 prosent i 2022, jf. vedleggstabell 4.4. Det er det samme som et vektet snitt av våre handelspartnere, jf. boks 8.1.

OECDs anslag vektet med handelspartneraggregatet TBU benytter innebærer en vekst i lønnskostnadene per sysselsatt hos våre handelspartnere på 5,2 prosent i 2023 og 4,6 prosent i 2024.

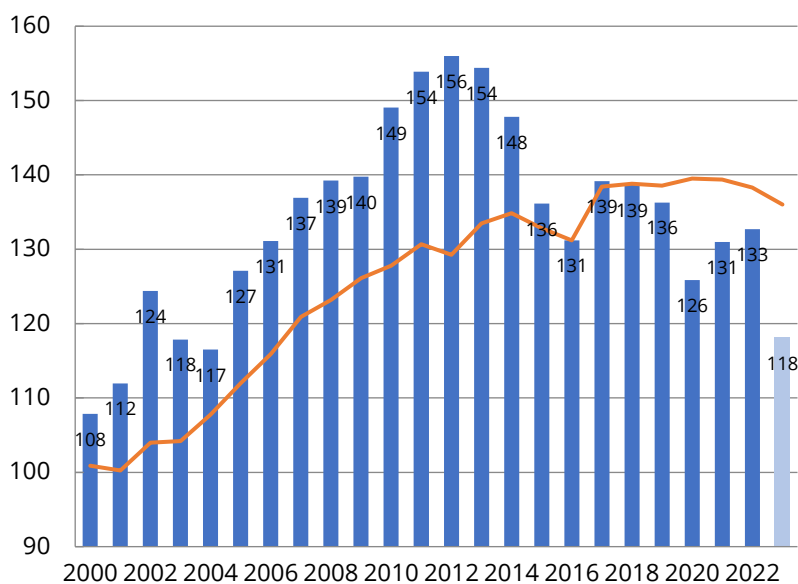
Anslagene fra OECD som presenteres i denne rapporten er usikre. Ny informasjon om den økonomiske utviklingen vil kunne bidra til at anslagene blir revidert i forbindelse med framtidige publikasjoner.

8.2.4 Lønnskostnadsnivåer i industrien

Forholdet mellom timelønnskostnadene i industrien i Norge og i industrien hos handelspartnerne i EU og Storbritannia økte trendmessig fram til 2012, jf. figur 8.3. Både høyere lønnskostnadsvekst i Norge enn hos handelspartnerne og en styrking av kronen bidro. I 2012 var timelønnskostnadene i norsk industri 56 prosent høyere enn i industrien til et vektet snitt av handelspartnerne i EU inkludert Storbritannia. En markert svekkelse av kronen har bidratt til at differansen mellom timelønnskostnadene i norsk industri og i industrien hos handelspartnerne har falt. Basert på tall for utviklingen i timelønnskostnadsveksten til og med 3. kvartal 2023 kan forskjellen i 2023 anslås til 18 prosent. Forskjellen i timelønnskostnadsnivå mellom Norge og handelspartnere var med det på det laveste siden 2004.

Utviklingen i valutakursene har hatt stor betydning for utviklingen i den anslåtte nivåforskjellen mellom Norge og handelspartnerne siden år 2000. For å illustrere utviklingen når valutakursendringene holdes utenom er det i figuren lagt inn en linje hvor nivåene er beregnet med å legge til grunn nivået på valutakursene i 2016 for alle år. Lengde var timelønnskostnadsveksten i nasjonal valuta høyere i norsk industri enn i industrien hos våre handelspartnere i EU og Storbritannia, men de siste årene har litt av dette blitt reversert.

⁷¹ Kildegrunnlaget er "Compensation per employee" som OECD publiserer i "Economic Outlook" to ganger per år. Tallene innbefatter all lønn utbetalt til lønnstakere, samt alle andre arbeidskostnader betalt av arbeidsgivere (f.eks. arbeidsledighetsforsikring og trygd).



Figur 8.3 Timelønnskostnader i industrien i Norge i forhold til industrien hos handelspartnerne i EU og Storbritannia^{1,2}. 2000–2023. Handelspartnerne i figuren=100

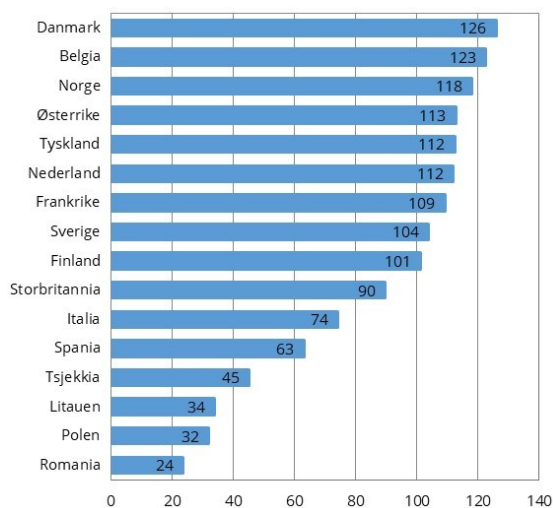
¹ Stolpene i figuren er beregnet i felles valuta, mens linjen viser utviklingen hvor det er lagt til grunn valutakurser i 2016. Tallene for Norge og EU-landene er basert på tall for lønnskostnadsnivåer fra Eurostat. Tallene til Eurostat bygger på en arbeidskraftkostnadsundersøkelse som utføres hvert fjerde år. Eurostat har publisert nivå tall for hvert år i perioden 2020–2022, og for hvert fjerde år f.o.m. 2000 til 2020. For Norge foreligger det nivå tall f.o.m. 2012. For år hvor Eurostat ikke har publisert nivå tall er nivåene i figuren anslått ved å legge til grunn arbeidskraftkostnadsindekser fra Eurostat. En svakhet med statistikken til Eurostat er at det i en del tilfeller er dårlig samsvar mellom de fireårige nivå tallene og indeksene i årene mellom. Anslagene for de årene hvor Eurostat ikke har publisert nivå tall må derfor tolkes med forsiktighet.

² Tallene for Storbritannia er fra Office for National Statistics. Eurostat publiserte tidligere nivå tall for Storbritannia, men sluttet med det da landet gikk ut av EU. Sammenlignet med de gamle nivå tallene som Eurostat har publisert for Storbritannia ligger tallene fra Office for National Statistics litt høyere.

Kilder: Eurostat, Office for National Statistics og Norges Bank

Figur 8.3 viser at forskjellen i timelønnskostnadsnivå mellom industrien i Norge og våre handelspartnere i EU og Storbritannia har økt med 9,5 prosent fra 2000 til 2023. Samtidig viser figur 8.1 at relative timelønnskostnader i felles valuta har gått opp med 1,9 prosent i samme periode. Grunnen til at figurene viser forskjellig utvikling er at figur 8.3 i beregningen tar hensyn til at de ulike landene som inngår har forskjellige lønnskostnadsnivåer. For et land med en gitt lønnsutvikling blir effekten på det vektete aggregatet større hvis nivået er høyt enn hvis det er lavt. Samlet sett over perioden har lønnskostnadsveksten vært høyest i Romania, Litauen, Polen og Tsjekkia, mens Tyskland, Italia og Frankrike har hatt den laveste veksten.

Figur 8.4 illustrerer forholdet mellom lønnskostnadene per timeverk i industrien i Norge og i industrien hos handelspartnerne i EU og Storbritannia i 2023. Selv om forholdet mellom timelønnskostnadene i industrien i Norge og i industrien hos handelspartnerne har falt markert siden 2012, var nivået i Norge i fjor fortsatt høyere enn de fleste landene i sammenligningen. Dette reflekterer norsk økonomis høye produktivitet og inntektsnivå, samt jevnere fordeling av inntektene. Av handelspartnerne i EU er det bare industrien i Danmark og Belgia som hadde høyere lønnskostnadsnivå enn norsk industri i fjor. Av de andre handelspartnerne lå lønnskostnadsnivået i Østerrike, Tyskland og Nederland høyest i 2023, mens Tsjekkia, Litauen, Polen og Romania lå lavest.



Figur 8.4 Timelønnskostnader i industrien i Norge og industrien hos Norges handelspartnere¹ i EU og Storbritannia i felles valuta i 2023. Handelspartnerne i figuren=100

¹ Det vektete gjennomsnittet er beregnet ut fra Norges konkurransevekter.

Kilder: Eurostat, Office for National Statistics og Norges Bank

8.2.5 Sammensetningen av lønnskostnadene i industrien

Tabell 8.4⁷² viser at arbeidskraftkostnadene for industriansatte i 12 utvalgte konkurrentlandene har nærmet seg det norske nivået som var på 505 kroner per time i 2020. Neste oppdatering av nivået på arbeidskraftkostnadene vil bli tilgjengelig først for årgangen 2024.

Danmarks kostnadsnivå (eksklusive lærlinger) per time var i underkant av 76 prosent av det norske i 2012, men var litt høyere enn det norske nivået i 2020. Hadde vi sammenlignet arbeidskraftkostnadene for industriansatte inklusive lærlinger, ville det danske kostnadsnivået ligget like under det norske. Ellers viser tabellen at det er klare skiller mellom Øst-Europa, Sør-Europa og Nord-Europa. De østlige landene hadde et kostnadsnivå i 2020 som utgjorde 20-30 prosent av det norske. To av landene fra det sørlige Europa (Italia og Spania) hadde et nivå på 50-60 prosent, mens landene i Nord-Europa varierte fra et nivå på i overkant av 78 prosent av det norske (Finland) til vel 100 prosent (Danmark).

Arbeidskraftkostnadene i 2020 er splittet på lønn for betalt arbeidstid, ikke arbeidet tid og sosiale kostnader. Betaling for ikke arbeidet tid består av betaling for hellig- og velferdsdager, naturalytelser, uttak av varer fra virksomheten, fri bolig, firmabil, aksjeopsjoner og aksjekjøpsordninger, ordninger som fri kantine, fri transport og alle andre ytelser som blir betalt av arbeidsgiver på vegne av arbeidstaker. I tillegg er opplæringskostnader og eventuelt andre kostnader som arbeidsgiver har (klær, rekrutteringskostnader, flyttegodtgjørelse mv)

⁷² Tabell 8.4 sammenligner arbeidskraftkostnadene i industri for de tre siste årgangene av Eurostats arbeidskraftkostnadsundersøkelse, se omtale av kilden i boks 8.2. Nivåsammenligningen er gjort med utgangspunkt i kostnader per time (i felles valuta). Sammenligninger er gjort for arbeidskraftkostnadene utenom lærlinger.

inkludert⁷³. Sosiale kostnader inkluderer lønn for sykefravær, pensjons- og trygdeytelser, opplæringskostnader, andre utgifter som betales av arbeidsgiver, avgifter knyttet til lønnsutbetaling og fratrukket subsidier (eksempelvis lønnstilskudd)⁷⁴.

For Norge utgjør kostandene til arbeidet tid i overkant av 70 prosent, som er 2 prosentpoeng over gjennomsnittet for landene i tabellen. Også kostnadsandelen for ikke arbeidet tid er nærmere 2 prosentpoeng over gjennomsnittet, mens andelen som går til sosiale kostandene er 4 prosentpoeng under gjennomsnittet. For øvrig er sosiale kostnader i 2020 for flere av landene påvirket av midlertidige lønnstilskudd og refusjoner gitt under pandemien. Ordningene varierer mellom land, men i flere land fikk arbeidsgivere lønnstilskudd, mot at lønsmottakerne fikk beholde mesteparten av den normale lønnen selv om deres arbeidstid ble nedkortet. Et annet eksempel er refusjon for hele eller deler av arbeidsgivers kostnader til lønn under sykdom.

Tabell 8.4 Industriens arbeidskraftkostnader per time (eksklusive lærlinger). Konkurrentland sammenlignet med Norge og fordeling av arbeidskraftkostnader på hhv. lønn, lønn for ikke arbeidet tid, samt andre indirekte arbeidskraftkostnader (2020)

	Gjennomsnittlig arbeidskraftkostnader per arbeidet time. Norge = 100			Arbeidet tid	Ikke arbeidet tid	Arbeidet og ikke arbeidet tid	Sosiale kostnader	Totalt
	2012	2016	2020	Prosent	Prosent	Prosent	Prosent	Prosent
Norge	100	100	100	70,5	12,9	83,4	16,6	100
Belgia	78,1	87,1	90,7	61,3	13,0	74,2	25,8	100
Danmark	75,6	92,4	100,6	74,4	15,7	90,1	9,9	100
Tyskland	67,2	82,8	91,7	66,4	11,8	78,1	21,9	100
Sverige	76,9	89,0	89,3	56,0	14,0	70,0	30,0	100
Finland	65,1	78,1	78,5	71,3	11,5	82,8	17,2	100
Frankrike	67,1	77,4	89,0	64,1	5,2	69,3	30,7	100
Nederland	61,9	76,6	85,2	70,4	11,3	81,7	18,3	100
Italia	50,4	57,6	62,4	64,0	7,3	71,3	28,7	100
Spania	41,7	47,6	51,4	64,9	8,8	73,7	26,3	100
Litauen	10,3	15,4	20,8	89,3	10,3	99,5	0,5	100
Tsjekkia	18,0	21,5	30,4	61,7	12,0	73,6	26,4	100
Polen	12,7	16,4	21,4	73,9	9,6	83,5	16,5	100

Kilder: Eurostat

⁷³ Dette er forskjellig fra innholdet i dataene som før 2023-rapporten ble hentet fra Conference Board. Der er lønn for sykefravær og ferie var inkludert i betalingen for ikke arbeidet tid. Lønn under ferie er nå under lønn for arbeidet tid (ikke mulig å skille ut), mens lønn for sykefravær i arbeidsgiverperioden inngår under sosiale kostnader.

⁷⁴ Sosiale kostnader omfatter alle postene som er angitt i punktene 1.b, 4 og 5 i boks 8.4.

8.2.6 Elektrisitetspriser

I tillegg til lønnskostnadene er kostnadene ved bruk av andre innsatsfaktorer og kapital viktige for industrien. Tabell 8.5 gir en oversikt over industriens priser på elektrisk kraft, som er av stor betydning for konkurranseevnen for deler av norsk industri. Kostnadene for elektrisitet har gjennomgående vært vesentlig lavere i Norge enn hos handelspartnerne. Ifølge tall fra SSB var gjennomsnittlig pris for norsk industri i 2022 på 62,5 øre/kWh, dvs. 38 prosent av det anslåtte nivået hos et vektet aggregat av våre viktigste handelspartnerne.

Tallene i tabell 8.5 under tilsier at elektrisitetsprisene i norsk industri i perioden 2013-2022 utgjorde 39 prosent av nivået hos handelspartnerne.

Tabell 8.5 Industriens elektrisitetspriser. Øre per kWh

	Gj.snitt 2013– 2022	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Norge ¹	36,3	32,2	30,8	29,4	31,0	32,2	36,8	37,0	31,3	43,3	62,5
Handelspartnerne ²	93,1	72,2	77,3	81,2	82,4	80,5	83,7	91,7	101,4	111,7	163,6
Relative elektrisitetspriser, prosent ³	39,0	44,6	39,8	36,2	37,6	40,0	44,0	40,3	30,9	38,8	38,2

¹ Tallene for Norge er fra SSB sin statistikk «Energibruk i industrien» som publiseres årlig (vanligvis i midten av mai). Tallene er for innkjøpt elektrisk kraft i industrien.

² For handelspartnerne brukes tall fra OECD sin database «The Energy Prices and Taxes database» der OECD har tall for «Electricity prices for industry in USD/MWh». Disse omregnes til øre per kWh.

³ Nivået på prisen i Norge i prosent av nivået hos handelspartnerne.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og OECD (IEA)

8.3 Produktivitet og relative priser

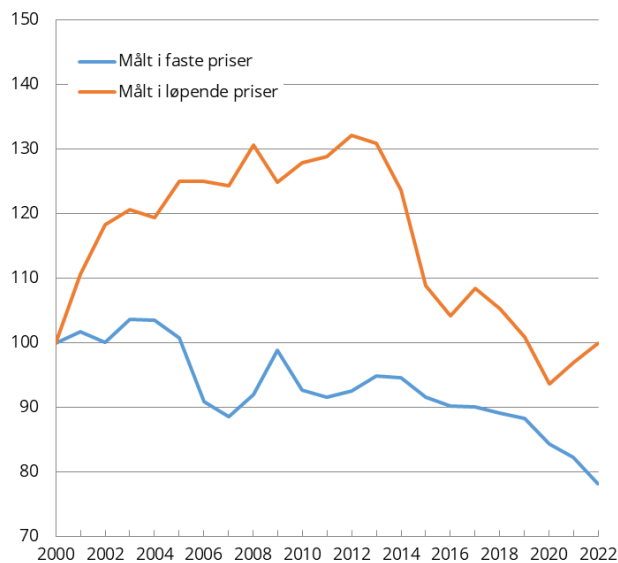
Høy produktivetsvekst innenlands, sammen med eventuell bedring i forholdet mellom prisene på produktene til norsk industri og produktene til industrien hos handelspartnerne, bidrar isolert sett til god konkurranseevne. Produktivetsvekst kan følge av økt kapital per arbeidstaker, teknologiske framskritt og organisatoriske forbedringer som gjør at man får mer varer og tjenester ut av samme innsats av arbeidskraft.

8.3.1 Utviklingen i produktiviteten målt ved bruttoprodukt per timeverk

Norsk industris produktivitet i forhold til industrien hos handelspartnerne, målt i faste priser, har stort sett falt i de siste 20 år. Ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall falt produktiviteten i norsk industri med 0,4 prosent i fjor. Produktivetsveksten i norsk industri i den siste tiårsperioden hvor vi har tall for handelspartnerne (dvs. 2013-2022) var i gjennomsnitt 0,6 prosent per år, 1,7 prosentpoeng lavere enn et vektet snitt av handelspartnerne, se tabell 8.6. Siden utvalgets rapport i fjor (NOU 2023:12) er produktivetsveksten hos våre handelspartnerne i 2021 revidert opp fra 2,5 til 7,0 prosent. Det må ses i sammenheng med at produktivetsveksten i industrien i Sverige og Tyskland er markert oppjustert for dette året.

Figur 8.5 sammenligner utviklingen i bruttoprodukt per timeverk i norsk industri i forhold til handelspartnerne i henholdsvis løpende og faste priser. I perioden 2000–2011 var utviklingen i norsk industri vesentlig gunstigere målt i løpende priser enn i faste priser. Dette gjenspeiler sterkere prisvekst på norske industriprodukter enn på produktene til handelspartnerne i denne perioden. I perioden 2012-2020 var utviklingen for norsk industri vesentlig svakere når man ser på løpende priser i felles valuta. De to siste årene har utviklingen vært klart bedre i

løpende enn i faste priser. Det knytter seg imidlertid betydelig usikkerhet rundt dekomponeringen av verditall på volum og pris.



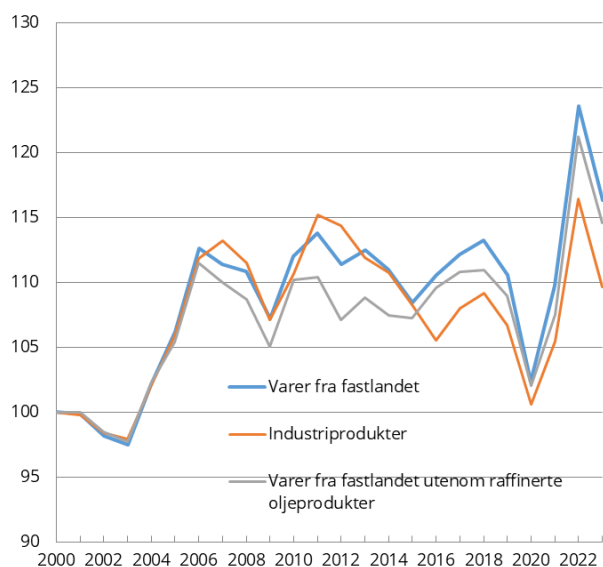
Figur 8.5 Bruttoprodukt per timeverk i norsk industri i forhold til industrien hos handelspartnerne. Faste priser og løpende priser i felles valuta. 2000-2022. Indeks 2000=100

Kilder: OECD og Statistisk sentralbyrå

Figur 8.6 viser utviklingen i bytteforholdet for varer for Norge. Litt ut på 2000-tallet bedret bytteforholdet seg markert, og har deretter svingt rundt et høyere nivå. Etter et klart fall fra 2018 til 2020 bedret bytteforholdet for varer seg markert de to neste årene. Utviklingen må ses i sammenheng med høy vekst i prisene på eksport av varer fra fastlandet. I 2021 økte eksportprisene på varer fra fastlandet med 12,6 prosent, mens de i 2022 økte med hele 30,2 prosent. Veksten i 2022 er den høyeste siden 1974. Den høye veksten i eksportprisene disse årene må blant annet ses i sammenheng med høy vekst i prisene på raffinerte oljeprodukter, metaller og for varegruppen «kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter». Et fall i eksportprisene for varer – samtidig som det var høy vekst i importprisene – bidro til at bytteforholdet svekket seg igjen i fjor.

Dersom en holder raffinerte oljeprodukter utenom har svingningene i bytteforholdet i perioden vært noe mindre, jf. figur 8.6.

En skal være oppmerksom på at ulik produktivitetsutvikling i stor grad vil ha sammenheng med ulik industristruktur mellom land.



Figur 8.6 Bytteforhold for varer for Norge. Indeks 2000=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 8.6 Industrien. Produktivitet (målt ved bruttoprodukt per timeverk). Prosentvis vekst

	Gj.snitt 2013–											
	2022	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
<i>Produktivitet</i>												
Norsk industri	0,6	3,2	2,2	-0,7	0,1	3,0	0,8	-0,5	-3,2	4,5	-3,0	-0,4
Handelspartnerne	2,3	0,7	2,5	2,7	1,6	3,1	1,9	0,5	1,4	7,0	2,2	
Relativ produktivitet	-1,7	2,5	-0,3	-3,3	-1,4	-0,1	-1,1	-1,0	-4,5	-2,4	-5,1	

Kilder: Statistisk sentralbyrå og OECD

Dersom en ser på hele fastlandsøkonomien, var produktivitetsveksten i Norge i perioden 2013-2022 på 0,8 prosent i gjennomsnitt per år, dvs. litt lavere enn et vektet gjennomsnitt av våre handelspartnere, jf. tabell 8.7. Ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall økte produktiviteten i fastlandsøkonomien med 0,2 prosent i fjor.

Tabell 8.7 Hele økonomien. Produktivitet målt ved bruttoprodukt per timeverk. Prosent

	Gj.snitt 2013–											
	2022	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Fastlands-Norge	0,8	2,0	0,8	0,7	0,1	1,6	0,3	1,1	-0,8	2,0	0,1	0,2
Handelspartnerne	1,0	0,8	1,1	1,3	0,4	1,8	0,9	1,3	1,2	1,3	0,4	
Relativ produktivitet	-0,3	1,2	-0,3	-0,6	-0,3	-0,2	-0,6	-0,2	-1,9	0,7	-0,3	

Kilder: Statistisk sentralbyrå og OECD

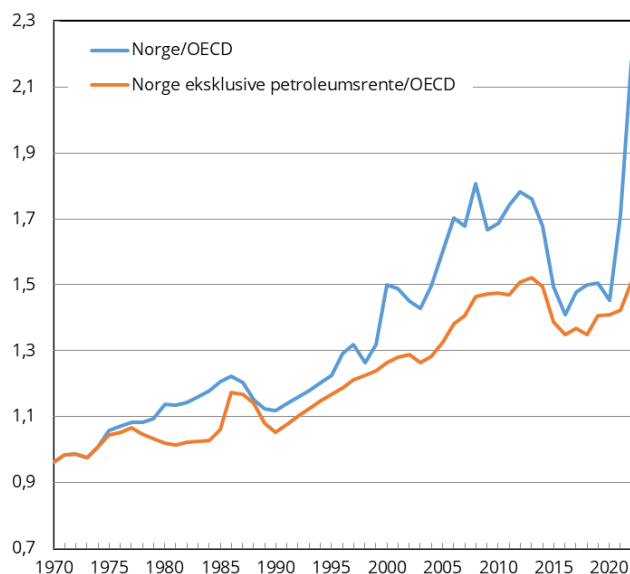
8.3.2 Kjøpekraftsjustert BNP justert for petroleumsinntekter

En metode for å sammenligne inntekter i Norge med utviklingen i andre land er å se på tall for bruttonasjonalproduktet (BNP) per innbygger. I slike sammenligninger er det hensiktsmessig å regne om BNP-tallene i de enkelte landene til et felles prissett ved å bruke såkalte kjøpekraftspariteter (KKP). Prisene på varer og tjenester i Norge er normalt høye når vi bruker offisielle valutakurser og sammenligner med prisene på tilsvarende varer og tjenester i andre OECD-land. Sammenlignes landenes BNP per innbygger i felles valuta uten å ta hensyn til forskjeller i kjøpekraft, blir BNP i Norge svært høyt. Ved å bruke kjøpekraftsjusterte priser regnes verdiskapingen i Norge til internasjonale priser og ikke i norske priser slik SSB gjør når nasjonalregnskapstallene lages. Da vil for eksempel prisen på en hamburger ikke bli verdsatt til det den koster i Norge, men hva en hamburger gjennomgående koster internasjonalt.

Før oljealderen tok til var Norges BNP per innbygger regnet i kjøpekraftsjusterte priser og i felles valuta (USD) litt lavere enn OECD-snittet, jf. figur 8.7.⁷⁵ Beregningene til OECD viser at Norges inntektsnivå per innbygger var vel 71 prosent høyere enn OECD-snittet i 2021. Rekordhøye gasspriser bidro til kraftig oppgang i inntektsnivået i Norge i 2022. Ifølge tallene til OECD var inntektsnivået i Norge hele 118 prosent høyere enn i OECD. Det foreligger ikke tall lenger enn til 2022. Men lavere petroleumspriser i 2023 enn året før vil bidra til at inntektsnivåforskjellen avtar igjen i 2023. De norske BNP-tallene er generelt sterkt påvirket av petroleumsinntektene. Mye av svingningene i Norges relative inntekter målt på denne måten kan forklares med variasjoner i oljeprisen.

For å få et bedre bilde på utviklingen i inntektsnivået i norsk økonomi relativt til i andre land, bør de norske BNP-tallene justeres for den ekstraordinære avkastningen ressursinnsatsen i petroleumsvirksomheten gir. Denne ekstraordinære avkastningen kalles ofte for petroleumsrenten. Bidraget fra petroleumsrenten til BNP kan betraktes som en omplassering av formue, og ikke inntekt. Petroleumsrenten er definert som driftsresultatet i sektoren inkludert indirekte skatter, fratrukket kapital slit og antatt normal realavkastning på kapitalen i sektoren. I beregningene her er det lagt til grunn at normal realavkastning er 4 prosent.

⁷⁵ Ved å deflatere petroleumsrenten med KKP-indeksen for Norge og trekke denne fra samlet BNP regnet i KKP-verdi, får man et BNP-tall eksklusive petroleumsrenten. Deretter divideres det med antall innbyggere for å beregne BNP per innbygger eksklusive petroleumsrente. Man kan så sammenligne dette med gjennomsnittet for OECD slik det er gjort i figur 8.7.



Figur 8.7 BNP per innbygger i Norge (i KKP) relativt til OECD-snippet og BNP i Norge eksklusive petroleumsrente (i KKP) relativt til OECD-snippet. 1970-2022

Kilder: OECD og Statistisk sentralbyrå

Petroleumsrenten er her satt til null før 1975, og i figuren er derfor relativ BNP per innbygger den samme fra 1970 til 1974. Fra midten av 1970-tallet begynner kurvene å sprike. Det justerte norske inntektsnivået økte relativt sett særlig mye gjennom 1990-tallet og første del av 2000-tallet. Forskjellen i BNP (justert for petroleumsrenten) per innbygger mellom Norge og OECD-snippet nådde et toppnivå i 2013 da den var 52 prosent. De etterfølgende årene avtok forskjellen markert til 35 prosent i 2016. Forskjellen økte deretter igjen, og var i 2021 beregnet til 42 prosent. I fjor økte forskjellen markert og var 51 prosent høyere enn OECD-snippet. Samlet sett har inntektsveksten regnet som inntekt per innbygger, vært meget sterk i Norge sammenlignet med andre land selv når vi holder petroleumsrenten utenom.

9 Den samlede inntektsutviklingen for landet og husholdningene

- Ifølge foreløpige anslag falt disponibel realinntekt for Norge med nærmere 19 prosent i 2023 etter en vekst på i underkant av 33 prosent i 2022. Nedgang i realinntekten i 2023 forklares i all hovedsak av negativt bidrag fra bytteforholdet overfor utlandet.
- Husholdningssektorens samlede disponible realinntekt falt ifølge foreløpige beregninger med 4,7 prosent i 2022. I SSBs prognoser fra desember 2023 anslås et fall på 2 prosent i 2023. Gjennomsnittlig årlig vekst i årene 2013-2022 var 1,5 prosent. Aksjeutbytterne har avtatt etter 2021 og trakk veksten i realinntekten ned med 5,3 prosentpoeng i 2022. Realinntekten utenom aksjeutbytte økte med 0,7 prosent. Regnet per innbygger falt disponibel realinntekt for husholdningssektoren med 5,5 prosent i 2022 og med 0,1 prosent når aksjeutbytte holdes utenom.
- Industriens samlede lønnsomhet, målt ved driftsresultatet, var høyere i 2023 enn i 2022, men det er forskjeller mellom ulike næringsgrupper. Samlet produksjonsvolumet var om lag som i 2022. Selv om produsentprisveksten generelt avtok fra 2022, var det likevel flere områder hvor prisen økte relativt mye. Prisveksten på innsatsfaktorer ble derimot dempet fra 2022 til 2023. Lønnskostnadsandelen i industrien er foreløpig beregnet til 71,6 prosent i 2023, mens den i gjennomsnitt har ligget rundt 81 prosent de siste ti årene og rundt 80 prosent i 20-årsperioden 2004–2023.
- Lønnskostnadsandelen for markedsrettet virksomhet i Fastlands-Norge er foreløpig beregnet til 67,9 prosent i 2023, om lag som gjennomsnittet de siste 10 og siste 20 årene. Det er stor variasjon i lønnskostnadsandelene for ulike områder. Andelen for markedsrettet virksomhet i Fastlands-Norge er sterkt påvirket av høye driftsresultat i elektrisitets- og varmtvannsforsyning de siste årene. Holder man elektrisitets- og varmtvannsforsyning utenfor, var lønnskostnadsandelen for øvrige næringsgrupper i Fastlands-Norge 70,4 prosent i 2023. Det er på nivå med andelen de siste ti årene.

9.1 Disponibel inntekt for Norge

Nasjonalregnskapstall viser at *disponibel inntekt for Norge* har økt sterkt etter pandemiåret 2020. I 2022 var disponibel inntekt 39 prosent høyere enn året før. Den sterke veksten hadde i hovedsak sammenheng med svært sterk prisvekst på eksport av råolje og naturgass. I 2023 falt energiprisene betydelig og selv om eksportverdien av råolje og naturgass fortsatt var høy, bidro nedgang i eksporten til at disponibel inntekt var rundt 13 prosent lavere i 2023 enn i 2022. Nedgangen i disponibel inntekt ble dempet av rente- og stønadsbalansen overfor utlandet, blant annet økte netto formuesinntekter fra utlandet. Den disponible inntekten for Norge er foreløpig beregnet til 5 043 mrd. kroner i 2022 og 4 343 mrd. kroner i 2023. Det må understrekes at både 2022 og 2023 er foreløpige. Revisjoner i Nasjonalregnskapet for året 2021 og 2022 omtales i boks 9.1.

Disponibel inntekt per innbygger utgjorde om lag 790 000 kroner per innbygger i 2023. Det er 130 000 kroner mindre enn året før, men godt over 2021-nivået.

Disponibel inntekt omfatter inntektsopptjening i produksjonsvirksomheter i Norge, renter og utbytte fra finans- og direkteinvesteringer i utlandet samt andre inntektsoverføringer fra

utlandet og fratrukket tilsvarende transaksjoner fra Norge til utlandet. Omvurdering av fordringer eller gjeld (ikke realisert avkastning) for eksempel knyttet til aksjekurser, er ikke del av disponibel inntekt, jf. omtale i boks 9.2.

Tabell 9.1 Inntektsutviklingen for Norge. Milliarder kroner¹

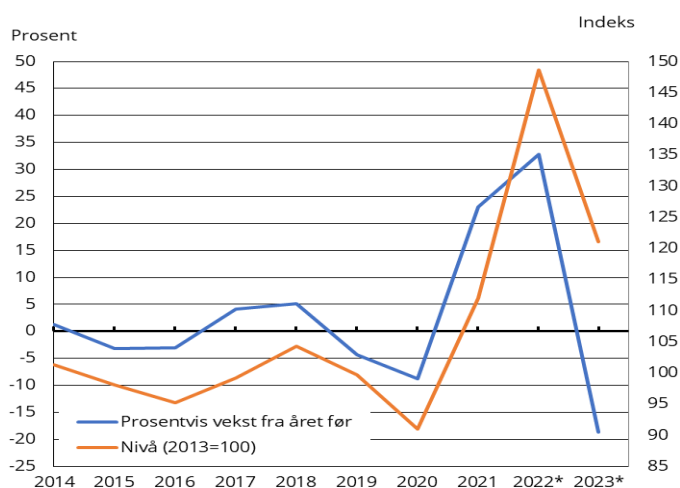
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022*	2023*
Bruttonasjonalprodukt	3162	3130	3116	3323	3577	3597	3462	4324	5708	5129
- Kapitalslit	523	556	569	583	615	651	702	748	825	903
= Nettonasjonalprodukt	2639	2575	2547	2740	2961	2946	2760	3576	4883	4226
+ Formuesinntekt mv., netto	99	129	136	121	134	110	143	75	173	117 ²
= Nasjonalinntekt	2738	2704	2682	2861	3095	3056	2903	3651	5056	
+ Stønader mv., netto	-47	-54	-54	-51	-49	-53	-67	-68	-59	
= Disponibel inntekt for Norge	2691	2650	2628	2811	3046	3003	2836	3584	4997	4343

* Foreløpige tall.

¹ Uoverensstemmelser i tabellen skyldes avrunding.

² Tallet er et anslag på rente og stønadsbalansen mv, dvs. summen av formuesinntektene og stønader netto som SSB har laget for TBU. Tallet vil bli oppdatert i mars 2024 etter at Utenriksregnskapet har publisert tall for hele året.

Kilde: Statistisk sentralbyrå



Figur 9.1 Disponibel realinntekt for Norge. Prosentvis endring fra året før og nivå (2013=100)

*Foreløpige tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

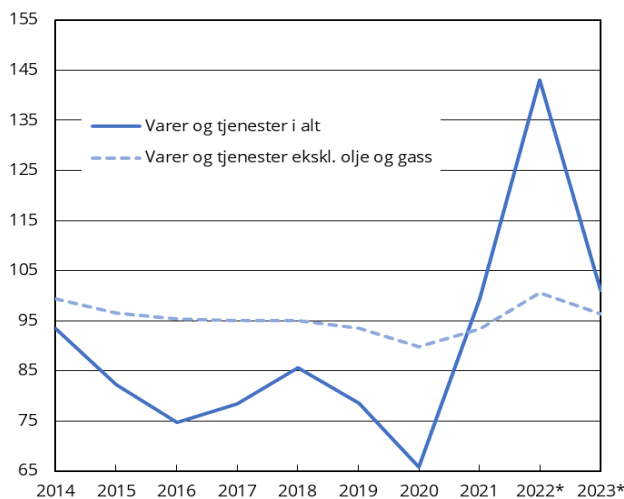
Disponibel realinntekt for Norge økte med 33 prosent i 2022, mens den falt med nærmere 19 prosent i 2023 ifølge foreløpige nasjonalregnskapsberegninger. Til tross for fallet i 2023 er den disponible realinntekten i 2023 21 prosent over nivået i 2013. Gjennomsnittlig årlig realinntektsvekst i siste tiårsperiode var 1,9 prosent.

De store svingningene i realinntektsveksten de siste årene kan i hovedsak forklares av endringene i *bytteforhold* på grunn av prisutviklingen på råolje og naturgass. Endringene i bytteforholdet trakk opp realinntektsveksten med nærmere 27 prosentpoeng i 2022, mens nedgang i petroleumsprisene trakk vekstbidraget fra bytteforholdet ned med nærmere 19

prosentpoeng i 2023. I gjennomsnitt de siste 10 årene har endring i bytteforholdet bidratt til å øke realinntekten med 0,5 prosentpoeng.

Gjeninnhenting av økonomien etter pandemiltakene i 2020 førte til en *produksjonsvekst i fastlandsnæringer og utenriks sjøfart* i årene etter. I 2023 er det foreløpig anslått at produksjonsveksten trakk opp realinntekten med 0,1 prosentpoeng etter et bidrag på 3,0 prosentpoeng i 2022. Med unntak av 2020 har det vært positive bidrag fra produksjonen i disse næringene hvert år etter 2009, og siste 10-årsperiode har bidraget til realinntektsveksten vært på 1,1 prosentpoeng. *Produksjonen i petroleumsvirksomheten* i 2023 ga ingen bidrag til realinntektsveksten. I gjennomsnitt de siste ti årene har utviklingen i petroleumspanerproduksjonen bidratt med 0,1 prosentpoeng til disponibel realinntekt..

Rente- og stønadsbalansen varierer mye fra år til år. Den trakk disponibel realinntekt opp med 2,8 prosentpoeng i 2022 etter et tilsvarende negativt bidrag året før. Et anslag laget for TBU for 2023 viser at rente- og stønadsbalansen bidro til å redusere veksten i realinntekten med 0,1 prosentpoeng. Grunnen til den store variasjonen i rente- og stønadsbalansen er knyttet reinvestert fortjeneste i utlandet. Ellers trekker de økende inntekter fra oljefondet opp rente- og stønadsbalansen. I gjennomsnitt har den samlede veksten i rente- og stønadsbalansen bidratt positivt – med 0,3 prosentpoeng – til realinntektsveksten i siste ti-årsperiode.



Figur 9.2 Bytteforholdet overfor utlandet¹.

* Foreløpige tall.

¹ Kurvene i figuren er beregnet ved å ta forholdet mellom prisindeksen for eksport og import (2013=100).

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 9.2 Endring i disponibel realinntekt for Norge.¹ Prosent

	Gj.snitt 2014- 2023	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022*	2023*
Disponibel realinntekt for Norge	1,9	1,2	-3,2	-3,0	4,2	5,2	-4,3	-8,8	23,1	32,8	-18,6
Vekstbidrag fra ² :											
Produksjonsvekst i petroleumsvirksomhet ³	0,1	-0,2	0,5	0,2	0,8	-0,8	-1,0	1,5	-0,2	0,1	0,0
Produksjonsvekst ellers	1,1	1,8	1,1	0,9	1,7	1,2	1,7	-4,0	4,2	3,0	0,1
Endring i bytteforholdet	0,5	-2,8	-5,6	-4,2	2,1	4,0	-3,8	-6,9	21,5	26,9	-18,6
Herav prisutvikling petroleum	0,8	-2,3	-4,5	-3,9	2,2	4,0	-3,3	-5,9	20,5	25,6	-17,7
Endring rente- og stønadbalansen	0,3	2,4	0,8	0,1	-0,5	0,8	-1,3	0,5	-2,4	2,8	-0,1

* Foreløpige tall.

¹ Inntektstallene er deflatert med nasjonalregnskapets prisindeks for netto innenlandsk sluttanvendelse, dvs. innenlandske sluttleveringer inklusive lagerendring, men eksklusive kapitalslit.

² Uoverensstemmelser i tabellen skyldes avrunding.

³ Produksjonsvekst målt ved nettoproduktet regnet i faste priser.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

9.2 Faktorinntekt og funksjonell inntektsfordeling

Faktorinntekten er den inntekten som tilfaller produksjonsfaktorene arbeidskraft og kapital. Faktorinntekten for økonomien som helhet falt med rundt 15 prosent i 2023, mens den økte med over 41 prosent året før, ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall.

Tabell 9.3 Faktorinntektsutviklingen. Endring fra året før i prosent

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022*	2023*
Nettonasjonalprodukt	1,3	-2,4	-1,1	7,6	8,1	-0,5	-6,3	29,6	36,5	-13,5
Faktorinntekt	1,0	-3,2	-1,9	7,8	8,6	-0,8	-6,5	32,4	41,1	-15,3
- Lønnskostnader	4,3	3,0	1,6	3,3	5,1	5,8	0,2	6,1	8,3	7,8
= Driftsresultat	-4,0	-13,2	-8,7	17,6	15,2	-12,0	-20,3	100,6	86,2	-33,6
- Driftsresultat i olje- og gassutvinning inkl. rørtransport	-13,7	-29,8	-30,6	56,0	38,0	-29,0	-45,5	362,0	131,1	-46,0
Driftsresultat i øvrige næringer	6,3	1,3	4,4	2,3	1,3	2,1	-5,8	13,3	25,1	-2,6

* Foreløpige tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Driftsresultatet påvirkes av den generelle konjunktursituasjonen i norsk og internasjonal økonomi og viser betydelige svingninger fra år til år. Dette gjelder ikke minst utviklingen i produsentpriser og priser på produksjonsfaktorene. I 2023 var det sterk prisvekst på mange industrivarer, mens prisene på produktinnsatsen ikke økte i samme grad.

Foreløpige tall viser at *driftsresultatet samlet for alle næringer* falt med 840 mrd. kroner fra 2022 til 2023, fra henholdsvis 2 500 mrd. kroner til i underkant av 1 660 mrd. kroner. Bak dette ligger nedgang i driftsresultatet i energiproduserende næringer – petroleumsutvinning hadde 823 mrd. kroner lavere driftsresultat, og elektrisitet, gass og varmtvannsforsyning 61 mrd. kroner lavere. Til tross for dette, var driftsresultatene fortsatt høye både i petroleumsvirksomhet og kraftproduksjon.

Tabell 9.4 Driftsresultatet for noen hovedgrupper av næringer. Milliarder kroner

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022*	2023*
Alle næringer	888,9	771,8	704,4	828,6	954,8	840,1	669,2	1342,8	2500,1	1659,0
Husholdninger, egenproduksjon	45,8	51,3	50,3	46,7	46,6	51,6	41,9	42,6	30,0	22,1
Markedsrettet virksomhet ¹	843,1	720,5	654,1	781,9	908,2	788,5	627,3	1300,1	2470,0	1636,9
Olje- og gassutvinning inkl. rørtransport	413,0	289,7	201,2	313,8	433,3	307,4	167,6	774,3	1788,9	966,3
Markedsrettet virksomhet										
Fastlands-Norge	421,0	421,4	444,2	461,6	471,0	475,4	461,6	527,0	659,7	642,9
Elektrisitet, gass- og varmtvannsforsyning	23,3	19,3	35,0	27,5	43,6	37,0	9,5	71,6	142,4	81,0
Industri	30,4	32,3	27,0	34,3	30,4	26,8	32,5	39,1	61,4	74,0
Verkstedindustri og skipsbyggingsindustri mv. ²	15,4	9,1	3,0	3,6	1,8	3,5	7,1	9,5	10,0	16,8
Råvarebasert industri ³	5,1	12,3	10,4	15,4	13,4	7,5	9,0	14,0	31,0	26,0
Øvrige industrinæringer ⁴	9,9	11,0	13,6	15,3	15,1	15,7	16,4	15,6	20,5	31,2

* Foreløpige tall. Residualt beregnede størrelser i nasjonalregnskapet som driftsresultatet, kan bli gjenstand for store revisjoner etter innarbeiding av endelige foretaksregnskap.

¹ Markedsrettet virksomhet omfatter produksjonsenheter som har mer enn 50 prosent av sine inntekter fra salg i markedet.

² Verkstedindustri og skipsbyggingsindustri mv. omfatter produksjon av metallvarer, maskiner og utstyr, elektriske produkter mv. i tillegg til bygging av skip og oljeplattformer/moduler og reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr.

³ Råvarebasert industri omfatter raffinering, produksjon av papir, kjemiske råvarer, farmasøytiske produkter, gummi- og plastprodukter, andre ikke-metallholdige produkter samt metaller (aluminium, ferrolegeringer, nikkel mv.).

⁴ Øvrige industrinæringer omfatter næringsmiddelindustri, produksjon av tekstil- og lærvarer, trevarer, trykkerivirksomhet, møbler og annen industrivirksomhet.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Driftsresultatet i *markedsrettet virksomhet i Fastlands-Norge* er foreløpig beregnet til 643 mrd. kroner i 2023, 17 mrd. kroner lavere enn året før. Fastlandsnæringene utenom elektrisitet- og varmtvannsforsyning økte derimot driftsresultatet med 45 mrd. kroner fra 2022 til 2023.

Blant annet var *industriens samlede driftsresultat* i 2023 ifølge de foreløpige beregningene klart høyere enn i både 2021 og 2022. Bak dette skjuler det seg til dels store forskjeller mellom ulike næringsgrupper. Samlet produksjonsvolumet i industrien var om lag som i 2022. Selv om produsentprisveksten generelt avtok fra 2022, var det likevel flere områder hvor prisene økte relativt mye. Prisveksten på innsatsfaktorer dempet seg derimot fra 2022. For industrien under ett økte produsentprisene med 5,4 prosent, mens prisen på produktinnsats økte med 3,7 prosent.

For råvarebasert industri som i stor grad er eksportrettet (eksempelvis produksjon av metaller, kjemiske råvarer mv.), økte produsentprisene i 2021 og 2022, mens de falt noe gjennom 2023. Prisnivået i 2023 var likevel høyt sammenlignet med 2021. Produksjonsvolumet falt nesten 6 prosent og bidro med det til at driftsresultatet var lavere enn i 2022. Det var likevel relativt høyt sett i et lengre perspektiv.

Driftsresultatet økte i verksteds- og skipsbyggingsindustrien som i stor grad er leverandører til petroleumsinvesteringer. Ettersom både produksjonsvolumet og produsentprisene økte i 2023, er driftsresultatet for gruppen nærmere 70 prosent høyere enn i 2022, ifølge de foreløpige nasjonalregnskapstallene.

Produsenter i «øvrige industrivirksomhet» – blant annet næringsmiddelindustri – hadde også en sterk bedring i driftsresultatet. Produksjonsvolumet var lavere enn i 2022, men dette ble oppveiet av produsentpriser som økte mer enn prisene på produksjonsfaktorene.

Boks 9.1 Revisjoner i nasjonalregnskapet

I en vanlig produksjonssyklus for nasjonalregnskapet utarbeides i flere omganger foreløpige tall for et år før endelige tall utarbeides om lag 20-23 måneder etter årets utløp. De første anslagene for 2023 publiseres i februar 2024. Disse anslagene oppdateres – først i mai 2024 og deretter høsten 2024 – i tråd med ny informasjon som blir tilgjengelig. Til endelig versjon er den viktigste nye kilden foretakenes næringsoppgaver.

I tillegg til de vanlige produksjons- og revisjonssyklene gjør nasjonalregnskapet såkalte hovedrevisjoner, normalt hvert femte år. Den neste hovedrevisjonen er planlagt til november 2024.

Det foreløpige nasjonalregnskapssystemet har sin styrke som et volumregnskap, mens det er manglende informasjon om verdistørrelser. Dette medfører at lønnsomhetstall som driftsresultatet er beheftet med stor usikkerhet. På grunn av denne usikkerheten har man valgt å ikke publisere driftsresultatet på kvartalsbasis. Februar-publiseringsen gir dermed det første anslaget på driftsresultatet for siste år. I tabell 9.5 vises driftsresultatet for 2021 slik det framkom ved første publisering (februar 2022) og deretter oppdateringen i februar 2023 og til slutt de endelige tallene som ble publisert i november 2023. Tilsvarende vises 2022-anslag slik det framkom i NOU 2023:12 og slik det framkommer i denne rapporten.

For 2021 er driftsresultatet i industrien oppdatert i to omganger. De endelige tallene er vel 50 prosent høyere enn de første anslagene. Nesten hele revisjonen er knyttet til verkstedindustri og skipsbygging, mens de to andre industrigrupperingene har blitt justerte både opp og ned. For 2022 er driftsresultatet i industrien foreløpig oppjustert med rundt 28 prosent.

Tabell 9.5 Revisjoner i driftsresultatet for 2021 og 2022. Milliarder kroner

	NOU 2022:4 2021* (versj 1)	NOU 2013:12 2021* (versj 1)	Februar 2024 2021 (endelig)	Revisjon fra 2.versjon 2021	NOU 2023:12 2022* (versj 1)	Februar 2024 2022* (versj 2)	Revisjon fra 1. versjon 2022*
Alle næringer	1186,2	1228,6	1342,8	114,2	2364,9	2500,1	135,2
Husholdninger, egenproduksjon	46,4	37,8	42,7	4,9	29,3	30,0	0,7
Markedsrettet virksomhet	1139,7	1190,8	1300,1	109,3	2335,6	2470,0	134,4
Olje- og gassutvinning inkl. rørtransport	636,1	682,1	774,3	92,2	1718,2	1788,9	70,7
Markedsrettet virksomhet Fastlands- Norge	494,2	502,2	527,0	24,8	588,9	659,7	70,8
Industri	25,9	32,4	39,1	6,7	48,1	61,4	13,3
Verkstedindustri og skipsbyggingsindustri mv.	-6,6	3,5	9,5	6,0	1,6	10,0	8,4
Råvarebasert industri	12,7	11,2	14,0	2,8	24,5	31,0	6,5
Øvrige industrinæringer	19,9	11,7	15,6	3,9	22	20,5	-1,5

* Foreløpige tall. Uoverensstemmelser i tabellen skyldes avrundning

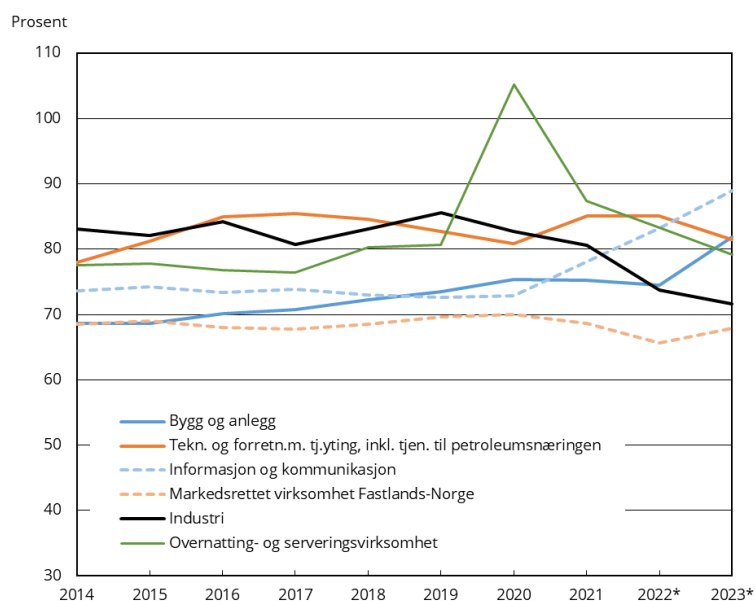
[Boks slutt]

9.3 Lønnskostnadsandeler

De foreløpige tallene for 2023 viser at de *samlede lønnskostnadene*⁷⁶ var 2 151 mrd. Kroner mot 1 996 mrd. Kroner året før. Av dette utgjorde lønnskostnadene i *markedsrettet virksomhet* 1 425 mrd. Kroner som er 8 prosent høyere enn i 2022.

Forskjellen mellom totale lønnskostnader og lønnskostnader i markedsrettet virksomhet utgjøres av lønnskostnader i offentlig forvaltning og ideelle organisasjoner. Lønnskostnadene i offentlig forvaltning var 7,4 prosent høyere enn året før, mens de i ideell virksomhet var nærmere 9 prosent høyere. Vedleggstabell 4.9 gir en oversikt over lønnskostnader for noen hovedgrupper av næringer.

⁷⁶ Lønnskostnader tilsvare summen av virksomhetenes direkte og indirekte lønnskostnader, dvs. alle utbetalinger av lønn og indirekte kostnader som arbeidsgiveravgift og faktiske og beregnede pensjonsutgifter, se nærmere beskrivelse i boks 9.2 og vedlegg 6. Den statlige støtten med midlertidig redusert arbeidsgiveravgift for å avhjelpe næringslivet i forbindelse med koronapandemien, ble i nasjonalregnskapet ført som subsidier og ikke som redusert lønnskostnad (satsen for arbeidsgiveravgiften anses uendret).



Figur 9.3 Lønnskostnader i prosent av faktorinntekt i noen hovedgrupper av næringer¹

* Foreløpige tall.

¹ Teknisk og forretningsmessig tjenesteyting, inkludert tjenester til petroleumsnæringen omfatter tjenester tilknyttet utvinning av råolje- og naturgass, teknisk konsulentvirksomhet og forretningsmessig tjenesteyting. Overnattings- og serveringsvirksomhet omfatter overnattingsvirksomhet som hoteller, hytter og campingplasser, mens serveringsvirksomhet omfatter restauranter, kafeer, catering mv.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Lønnskostnadsandelen – dvs. lønnskostnadenes andel av faktorinntekten⁷⁷ – for *markedsrettet virksomhet i Fastlands-Norge* er foreløpig beregnet til i underkant av 68 prosent i 2023. Andelen har vært relativt stabil over lang tid, selv om den varierer fra område til område. Dersom man holder elektrisitets- og varmtvannsforsyning utenfor, var lønnskostnadsandelen for øvrige næringsgrupper i Fastlands-Norge 70,4 prosent i 2023. Det er på nivå med andelen de siste ti årene.

Lønnskostnadsandelen er et mål på hvor stor andel av verdiskapingen i økonomien som tilfaller arbeidskraften, mens den resterende delen tilfaller kapitaleierne. Selvstendig næringsdrivende vil som oftest ta ut inntekt i form av driftsresultat, og ikke gjennom lønn. De tradisjonelle lønnskostnadsandelene som omtales i dette kapitlet, omfatter bare lønnskostnader knyttet til lønsmottakere. I kapittel 4 beskrives lønnskostnadsandeler der man tar hensyn til «arbeidskraftkostnader» også for selvstendig næringsdrivende.

⁷⁷ Faktorinntekten gir uttrykk for den inntekten som tilfaller produksjonsfaktorene arbeidskraft og kapital.

Tabell 9.6 Lønnskostnadsandeler for noen utvalgte næringsgrupper. Prosent.

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022*	2023*	Gj.sni tt 2014- 2023	Gj.sni tt 2004- 2023
Markedsrettet virksomhet												
Fastlands-Norge	68,5	69,0	68,0	67,8	68,5	69,6	70,1	68,6	65,7	67,9	68,4	68,0
Industri	83,1	82,1	84,2	80,7	83,0	85,5	82,7	80,6	73,8	71,6	80,7	79,6
Verksteds- og skipsbyggingsindustri mv. ¹	84,2	89,6	96,0	95,1	97,5	95,7	91,4	89,1	89,2	84,5	91,2	86,4
Råvarebasert industri ²	84,1	69,5	73,8	66,5	70,4	81,5	78,6	71,1	54,5	60,1	71,0	74,7
Øvrige industrinæringer ³	80,4	79,1	75,8	74,3	75,0	74,9	74,1	76,3	72,3	64,1	74,6	75,6
Bygg og anlegg	68,6	68,7	70,1	70,7	72,3	73,5	75,3	75,3	74,5	81,8	73,1	70,4
Tekn. Og forr.messig tj.yting. inkl. tjen. Til petroleumsnær.	77,9	81,2	85,0	85,4	84,6	82,8	80,8	85,1	85,0	81,4	82,9	80,0
Informasjon og kommunikasjon	73,7	74,2	73,3	73,9	72,9	72,7	72,9	78,1	83,2	88,9	76,6	73,6
Overnatting og servering	77,6	77,7	76,7	76,5	80,2	80,6	105,1	87,4	83,3	79,2	82,4	80,1

* Foreløpige tall.

¹ Verksteds- og skipsbyggingsindustri mv. omfatter produksjon av metallvarer, maskiner og utstyr, elektriske produkter mv. i tillegg til bygging av skip og oljeplattformer/moduler og reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr.

⁴ Råvarebasert industri omfatter raffinering, produksjon av papir, kjemiske råvarer, farmasøytiske produkter, gummi- og plastprodukter, andre ikke-metallholdige produkter samt metaller (aluminium, ferrolegeringer, nikkel mv.).

⁵ Øvrige industrinæringer omfatter næringsmiddelindustri, produksjon av tekstil- og lærvarer, trevarer, trykkerivirksomhet, møbler og annen industrivirksomhet.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Lønnskostnadsandelen i *industrien* er foreløpig beregnet til 71,6 prosent i 2023 og med store variasjoner mellom ulike industrigrupper. Det vises også til kapittel 4.2 for en gjennomgang av lønnskostnadsandeler i industrien.

Nivået på lønnskostnadene er generelt mer stabile over tid enn driftsresultatet, og lønnskostnadsandelen går normalt ned i oppgangstider og opp i nedgangstider. For 20-årsperioden 2004–2023 var gjennomsnittlig lønnskostnadsandel i industrien i underkant av 80 prosent, mens den var nær 81 prosent for årene 2014–2023.

Fra 2004 har verksted- og skipsbyggingsindustrien dratt opp industriens samlede lønnskostnadsandel, med en gjennomsnittlig andel for 20-årsperioden på litt over 86 prosent. De siste ti årene har den i gjennomsnitt vært rundt 91 prosent. I 2023 er den foreløpig beregnet til 84,5 prosent.

Lønnskostnadsandel i råvarebasert industri var historisk lav i 2022 med 54 prosent, mens den ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall var vel 60 prosent i 2023. Dette påvirker gjennomsnittet de siste ti årene som er beregnet til 71,0 prosent, nesten 4 prosentpoeng lavere enn siste 20-årsperiode.

Øvrig industri har hatt relativt stabile lønnskostnadsandeler over tid. I gjennomsnitt var den 75,6 prosent i årene 2004-2023. Utviklingen de siste to årene har imidlertid ført til at gjennomsnittlig årlig andel etter 2014 har vært noe lavere. For 2023 er andelen foreløpig anslått til 64,1 prosent.

I figur 9.3 og tabell 9.6 vises utviklingen i lønnskostnadsandel for noen utvalgte

tjenesteområder. *Overnattings- og serveringsvirksomhet* ble særlig hardt rammet av pandemien i 2020 da lønnskostnadene var høyere enn verdiskapingen. Etter dette har lønnsomheten har bedret seg, og i 2023 er lønnskostnadsandelen foreløpig beregnet til 79,2 prosent. Det er 3 prosentpoeng lavere enn gjennomsnittet siste 10-årsperiode, og 1 prosentpoeng lavere enn gjennomsnittet for årene 2004–2023. *Informasjon og kommunikasjon* har hatt en stabil lønnskostnadsandel over tid, men nye beregninger tyder på at andelen har økt en del de siste tre årene. Andelen i 2023 er anslått til nærmere 89 prosent som er 15 prosentpoeng over det som var gjennomsnittet for 2004–2023, og nesten 13 prosentpoeng over gjennomsnittet siste ti år. *Bygg og anlegg* ble også relativt hardt rammet av pandemien, først som følge av mangel på arbeidskraft, og i årene etter på grunn av høy kostnadsvekst og lavere etterspørsel. Lønnskostnadsandelen økte til 81,8 prosent i 2023. Dette er 11 prosentpoeng over gjennomsnittet for årene etter 2004. Lønnskostnadsandelen i *teknisk og forretningsmessig tjenesteyting*, inklusive tjenester i tilknytning til petroleumsvirksomhet, var om lag 80 prosent i gjennomsnitt fra 2004 til 2023, mens den var rundt 85 prosent fra 2016 til 2022. I 2023 er den foreløpig beregnet til 81,4 prosent.

Boks 9.2 Inntektsbegreper i nasjonalregnskapet

Bruttonasjonalproduktet gir uttrykk for den samlede verdiskapingen i landet, utført av innenlandske produsenter i markedsrettet og ikke-markedsrettet virksomhet. Etter fradrag for kapitalslit, som er den beregnede verdireduksjonen av produksjonskapitalen i landet som følge av slitasje og elde, framkommer *nettonasjonalproduktet*.

Uten økonomisk samhandling med andre land ville nettonasjonalprodukt også vært landets disponible inntekt. Som deltaker i internasjonal handel mv., vil imidlertid Norge ha finansinntekter av fordringer på utlandet, utlendinger vil ha tilsvarende inntekter av fordringer på Norge, og landet kan motta og gi stønader/inntektsoverføringer. *Nasjonalinntekten* er nettonasjonalproduktet pluss netto renter, aksjeutbytte og andre inntekter til/fra utlandet. Legges i tillegg netto stønader og andre løpende overføringer til/fra utlandet til nasjonalinntekten, får en *disponibel inntekt for Norge*. Den disponible inntekten viser hvor mye av den samlede inntekten i Norge som kan fordeles på landets innbyggere.

Ikke-realisert avkastning som for eksempel endringer i markedsverdien av investeringer i Statens Pensjonsfond Utland (SPU), vil derimot ikke tas inn i disponibel inntekt. Fondsverdien kan endre seg mye i løpet av ett år grunnet endringer i valutakurser og prisene på de ulike verdipapirene fondet er investert i. Slike omvurderinger (ikke-realisert avkastning) vil inngå i beregninger av nasjonalformue, mens kun de årlige rente- og utbytteinntektene fra investeringene inngår i disponibel inntekt.

Disponibel realinntekt for Norge tilsvarer disponibel inntekt deflatert med nasjonalregnskapets prisindeks for netto innenlandsk sluttanvendelse.

Bytteforholdet overfor utlandet er betegnelse på forholdet mellom gjennomsnittlig eksportpris og gjennomsnittlig importpris. Hvis prisene på norsk eksport over en periode stiger mindre enn prisene på de produktene Norge importerer, betyr det at landet kan importere mindre for hver enhet eksportvare enn tidligere. En slik forverring i bytteforholdet trekker isolert sett disponibel realinntekt ned. Tilsvarende vil høyere prisvekst på eksportvarer enn på importvarer, trekke realinntekten opp.

Faktorinntekten gir uttrykk for den inntekten som tilfaller produksjonsfaktorene arbeidskraft og kapital. *Faktorinntekt for Norge*, eller for en enkelt næring, er lik summen av lønnskostnader og driftsresultat. Faktorinntekt for Norge er også likt nettonasjonalprodukt

fratrukket netto produksjonsskatter. *Lønnskostnadene* omfatter kontant- og naturallønn utbetalt til arbeidstakerne og arbeidsgivers trygde- og pensjonspremier. *Driftsresultatet* utgjør det beregnede overskuddet og kan tolkes som godtgjøring til produksjonsfaktorene kapital og eiernes egen arbeidsinnsats. Som følge av at driftsresultatet beregnes som en restpost, må man regne med til dels store feilmarginer i foreløpige tall.

[Boks slutt]

9.4 Disponibel realinntekt i husholdningssektoren

I SSBs prognoser fra desember 2023 anslås et fall i husholdningssektorens⁷⁸ disponible realinntekt⁷⁹ på 2 prosent i 2023. Også i 2022 falt realinntekten og nedgangen er foreløpig beregnet til 4,7 prosent, mens den i gjennomsnitt økte med 1,5 prosent i årene 2013-2022.

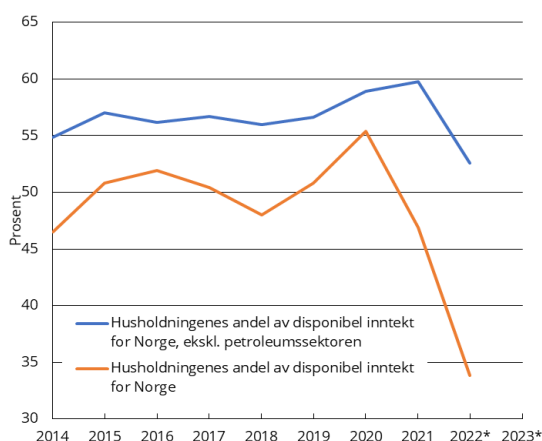
Nivået på husholdningenes disponible inntekt i 2022 var om lag som året før. Som andel av total disponibel inntekt for Norge varierer husholdningsinntektene med inntektene fra petroleumsvirksomheten. Andelen var på det laveste i 2008 og lå deretter rundt 46 prosent fram til 2014. Etter dette steg den og har de fleste årene fram til 2021 vært over 50 prosent. I takt med de økende prisene på petroleumprodukter og dermed høyt driftsresultatet i næringen falt husholdningenes andel i 2021 og 2022. For 2022 er andelen foreløpig beregnet til i underkant av 34 prosent. Andelen av disponibel inntekt utenom petroleumsvirksomhet varierer i mindre grad og har ligget rundt 56 prosent fram til 2020. Den økte til i underkant av 60 prosent i 2020 og 2021 for deretter å avta til i rundt 53 prosent i 2022.

Lønn er den viktigste inntektskilden til husholdningssektoren. I 2022 økte samlet utbetalt lønn med nærmere 8 prosent, blant annet som følge av en økning i sysselsettingen på nærmere 4 prosent. Lønn trakk dermed opp veksten i disponibel realinntekt med 2,0 prosentpoeng i 2022. Det gjennomsnittlige bidrag til realinntekt for årene 2013-2022 er på 1,5 prosentpoeng.

Bidraget fra *skatt på inntekt og formue* til realinntektsutviklingen vil med denne type dekomponering være negativt så lenge realinntektene øker, og det ikke er store reduksjoner i beskatningen. Ved uendrede reelle skattesatser og inntektssammensetning vil det negative bidraget isolert sett være større desto større bidraget fra lønn er. De foreløpige tallene viser at skattene på inntekt og formue økte mindre enn inntektene i 2022 og bidro dermed til å trekke opp realinntekten med 0,9 prosentpoeng. I gjennomsnitt for årene 2013–2022 har skatt på inntekt og formue trukket ned veksten i realinntekten med 0,5 prosentpoeng.

⁷⁸ Husholdningssektoren består av personhusholdninger, selvstendig næringsdrivende samt borettslag.

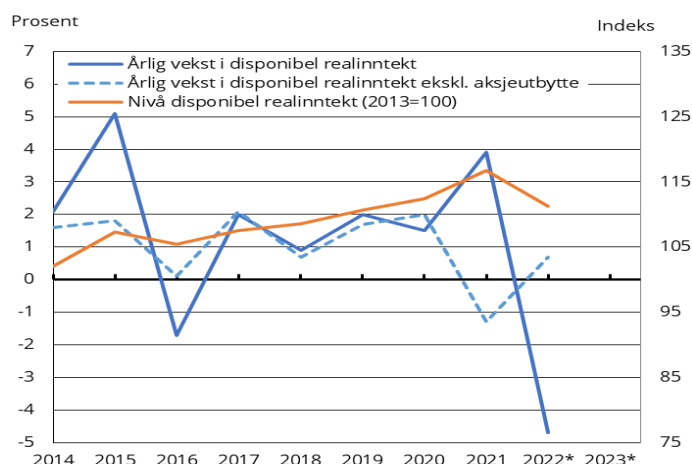
⁷⁹ Justering for prisvekst gjøres ved å benytte nasjonalregnskapet deflator for husholdningenes konsum. Se beskrivelse og sammenheng til KPI i boks 9.3.



Figur 9.4 Disponibel inntekt for husholdninger. Andel av disponibel inntekt for Norge i prosent

*Foreløpige tall. Tall for 2023 oppdateres i mars

Kilde: Statistisk sentralbyrå



Figur 9.5 Vekst i disponibel realinntekt for husholdninger. Prosentvis endring fra året før og nivå (2014=100)

*Foreløpige tall. Tall for 2023 oppdateres i mars Kilde:

Statistisk sentralbyrå

Tabell 9.7 Bidrag til vekst i disponibel realinntekt for husholdninger. Prosentpoeng

	2021 ⁴	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022*	2023*	Gj.snitt 13–22
Vekst i disponibel realinntekt i prosent	1 680	4,0	2,1	5,1	-1,7	2,0	0,9	2,0	1,5	3,9	-4,7		1,5
Vekst i disp. realinntekt ekskl. aksjeutbytte	1 517	3,9	1,6	1,8	0,1	2,1	0,7	1,7	2,0	-1,3	0,7		1,3
Bidrag fra													
Inntekter													
- Lønn	1 447	3,0	1,4	0,7	-0,6	1,2	2,0	2,6	-0,5	2,7	2,0		1,5
- Blandet inntekt ¹	95	0,0	0,2	0,8	-0,3	-0,1	-0,7	-0,5	-1,6	-0,1	-0,7		-0,3
- Formuesinntekter ²	174	0,3	0,6	2,6	-2,4	0,0	0,3	0,7	-0,5	4,8	-4,7		0,1
herav: mottatt aksjeutbytte	163	0,3	0,6	3,3	-1,8	0,0	0,2	0,4	-0,3	5,2	-5,3		0,2
- Offentlige stønader, inkl. pensjoner	578	0,8	1,2	1,4	0,3	0,4	0,0	0,5	2,9	-0,1	-0,6		0,7
- Andre inntekter, netto	-109	0,5	-1,2	0,1	-0,2	0,2	-0,1	0,0	0,4	-0,8	0,3		-0,1
Utgifter													
- Skatt av inntekt og formue	481	-0,9	0,2	-1,3	0,9	0,0	-0,5	-0,6	-0,6	-3,3	0,9		-0,5
- Formuesutgifter	96	-0,3	-0,1	1,0	0,7	-0,2	0,0	-0,7	0,9	1,2	-2,0		-0,0
Korreksjon for indirekte målte banktjenester ³	71	0,7	-0,2	-0,2	-0,2	0,4	-0,2	-0,1	0,6	-0,6	0,1		0,0

* Foreløpige tall.

¹ Blandet inntekt er den delen av driftsresultatet som tilfaller husholdningssektoren. Dette inkluderer også beregnet avkastning av boligkapitalen.

² Formuesinntekter består av aksjeutbytte, renteinntekter og avkastning på leie av grunn.

³ Se boks 6.2 for begrepsforklaring.

⁴ Milliarder kroner. Uoverensstemmelser i tabellen skyldes avrunding.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Offentlige stønader er den viktigste inntektskilden for pensjonister, trygdede og husholdninger med midlertidig inntektsbortfall. Slike stønader utgjør vanligvis om lag en firedel av inntektene i husholdningssektoren. Etter de ekstraordinære utbetalingene av stønader i forbindelse med pandemien i 2020 og flere har kommet i lønnet arbeid, trakk stønadene ned disponibel realinntekt både i 2021 og 2022. De siste ti årene har offentlige stønader økt veksten i realinntekten med 0,7 prosentpoeng i gjennomsnitt per år.

Husholdningenes *formuesinntekter* består i hovedsak av renter på bankinnskudd og aksjeutbytte, mens *formuesutgiftene* stort sett omfatter gjeldsrenter. Husholdningene har langt høyere rentebærende gjeld enn rentebærende fordringer. Aksjeutbyttet som økte sterkt fra 2020 til 2021, har «normalisert» seg i ettertid. I 2022 trakk utbyttet ned husholdningssektorens disponible realinntekt med 5,3 prosentpoeng. Samlet disponibel realinntekt økte med 0,7 prosent dersom man ser bort fra aksjeutbytte. I 2022 økte renter på innskudd og var med på å trekke opp realinntekten. Høyere lånerente bidro derimot til at formuesutgifter trakk den disponible realinntekt ned med 2,1 prosentpoeng. I 10-årsperioden 2013-2022 har gjennomsnittlig årlig bidrag fra samlede formuesinntekter vært på 0,1 prosentpoeng, mens formuesutgiftene (renteutgifter) i gjennomsnitt verken har bidratt negativt eller positivt til realinntektsveksten.

Tall fra inntektsregnskapet for husholdningssektoren er summariske i den forstand at de ikke gjenspeiler endringer i antall husholdninger og deres sammensetning. *Disponibel inntekt regnet per innbygger* anslås foreløpig til om lag 310 000 kroner både i 2021 og i 2022. Justert for prisstigning tilsvarer dette en nedgang i realinntekten per innbygger på 5,5 prosent i 2022. Justert for aksjeutbytte var disponibel realinntekt per innbygger om lag på nivå med tallene for 2021.

Tabell 9.8 Vekst i husholdningenes disponible realinntekt per innbygger. Vekst fra året før i prosent

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022*	Gj.snitt 14-22*
Disponibel realinntekt per innbygger	2,8	1,0	4,0	-2,6	1,2	0,3	1,4	0,9	3,3	-5,5	0,6
Disponibel realinntekt utenom aksjeutbytte per innbygger	2,6	0,4	0,8	-0,7	1,3	0,1	1,0	1,4	-1,9	-0,1	0,5

* Foreløpige tall. Tall for 2023 er til foreløpig rapport basert på tall for 3 kvartaler

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Boks 9.3 Forskjellen mellom KPI og konsumdeflatoren i nasjonalregnskapet

Konsumdeflatoren viser at prisene på konsumet økte 5,3 prosent i 2022 og 6,8 prosent i 2023. Til sammenligning viser konsumprisindeksen (KPI) en oppgang på henholdsvis 5,8 og 5,5 prosent. Det er vanlig at det er mindre forskjeller mellom de to prisindeksene. De siste ti årene har konsumdeflatoren i gjennomsnitt vært 0,1 prosentpoeng høyere enn KPI, men med variasjoner over årene.

De fleste konsumgruppene i nasjonalregnskapet deflateres ved bruk av relevante delindekser i KPI. På noen få områder finnes ikke en delindeks. Dette gjelder eksempelvis for livs- og skadeforsikringer der konsumet i nasjonalregnskapet består av differansen mellom premier betalt og erstatninger mottatt, mens KPI bare dekker forsikringspremier. I tillegg inkluderer

nasjonalregnskapet de såkalte indirekte målte banktjenestene⁸⁰ («rentemarginer») i konsumet, en imputasjon som ikke finnes i KPI. I de to nevnte tilfellene deflaterer nasjonalregnskapet med prisindeksen som er beregnet for produksjonen. En annen viktig forskjell er at nasjonalregnskapet tar med husholdningenes kjøp i utlandet. Dette deflateres med en vektet og valutakursjustert prisindeks basert på KPI fra de viktigste landene husholdningene reiser til. Utenlandske prisindekser inngår ikke i konsumprisindeksen. At utenlandskonsumet holdes utenfor gjør at alle grupper får en litt høyere vekt i KPI enn det man finner i nasjonalregnskapet.

Ellers kan elektrisitet ha avvikende prisutvikling i konsumdeflatoren og i KPI. I de endelige beregningene i nasjonalregnskapet brukes den gjennomsnittlige elektrisitetsprisen for leveranser til husholdningssektoren hentet fra elektrisitetsstatistikken. Denne har dårlig aktualitet slik at for foreløpige tall benyttes KPIs delindeks for elektrisitet.

Konsumprisindeksen er en Laspeyres-type indeks hvor vektene oppdateres årlig, og holdes fast gjennom et kalenderår. Konsumdeflatoren i nasjonalregnskapet er derimot implisitt en Paasche-type indeks, som vil si at den benytter løpende vekter fra beregningstidspunktet.

Det var et avvik på konsumdeflatoren og KPI i 2023 på 1,3 prosentpoeng. Om lag 0,9 prosentpoeng av differansen kan forklares med sterk prisvekst i utenlandskonsumet, bl.a. som følge av svekket krone, og 0,3 prosentpoeng forklares av prisøkningen på de indirekte beregnede banktjenestene.

[Boks slutt]

Boks 9.4 Noen begreper knyttet til husholdningenes inntekter

En personhusholdning kan ha *inntekt* fra flere kilder, utenom lønnsinntekt. *Blandet inntekt* er driftsresultatet fra næringsvirksomhet som tilfaller husholdningssektoren. Den inkluderer avlønning for arbeid utført av eierne eller deres familie. Denne størrelsen inkluderer også en beregnet avkastning av boligkapitalen (omtalt som driftsresultatet fra egen bolig).

Husholdningene kan ha formuesinntekter som består av renteinntekter på bankinnskudd, utbytte på aksjer, leieinntekter fra landeiendom o.l. Husholdningene kan også ha inntekter fra pensjoner og trygder.

Det er grunn til å merke seg at varige konsumgoder utenom bolig ifølge konvensjonene i nasjonalregnskapet regnes som konsumert i sin helhet det året de anskaffes. I tråd med dette inngår derfor ikke beregnet avkastning på varige konsumgoder – utenom bolig – som inntekt i nasjonalregnskapets inntektsregnskap.

Beregninger av *disponibel realinntekt* krever omregning til faste priser. I nasjonalregnskapet benyttes prisindeksen for husholdningers totale forbruk som deflator.

Et grunnleggende prinsipp i nasjonalregnskapet er at inntekter og utgifter skal føres påløpt. Det kan være avvik mellom når en inntekt påløper og når den utbetales/betales.

Avkastning på husholdningenes *forsikringskrav*, er ikke inntekt som kan disponeres løpende til konsum. Avkastningen inngår derfor ikke i disponibel inntekt, men tas som en direkte korrigering på sparingen. Den inngår i en korreksjonspost for bunden sparing i kollektive ordninger knyttet til arbeidsforhold, kalt korreksjon for sparing i pensjonsfond mv. Husholdningenes forsikringskrav er i hovedsak verdien av beholdninger i livsforsikring og

⁸⁰ Se definisjon i boks 9.4

pensjonsfond fra tidligere innbetalte pensjonspremier. Når livsforsikring og midler fra pensjonsfond utbetales, vil disse registreres som inntekter til husholdningssektoren.

Omvurdering av aktiva og lignende ikke realiserte aksjegevinster/tap, endringer i verdien av boligkapital mv., inngår ikke i begrepet disponibel inntekt, jf. også omtale i boks 9.2. Omvurderinger av aktiva vil kunne påvirke forbruksmulighetene over tid, men hører begrepsmessig hjemme i husholdningenes kapitalregnskap og påvirker som sådan husholdningenes formue.

Indirekte målte bank- og finanstjenester defineres som tjenester produsert av finansielle foretak, som de ikke tar betalt for ved hjelp av gebyrer, men gjennom «rentemarginer». Med det menes at finansinstitusjonene har lavere rente på innskudd/innlån enn på utlån. Husholdningenes del av «rentemarginene» inkluderes i husholdningenes konsum samt i produktinnsatsen, for eksempel i husholdningenes «boligproduksjon». De indirekte målte banktjenestene, som er en teknisk størrelse, skal ikke påvirke husholdningenes sparing. Derfor legges et beløp, som er like stort som summen av husholdningenes forbruk av rentemarginen inkludert det som knyttet til bolig, til den disponible inntekten før sparingen beregnes.

[Boks slutt]

10 Inntektsutviklingen for utvalgte inntektsgrupper

- For lønnstakere under ett viser foreløpige tall fra nasjonalregnskapet at veksten i gjennomsnittlig årslønn fra 2022 til 2023 var 5,3 prosent. Lønnstakere med en slik årslønn og lønnsvekst, har fått en nedgang i reallønn etter skatt på 0,4 prosent fra 2022 til 2023. Tilsvarende var reallønnsutviklingen etter skatt innen de store forhandlingsområdene fra 1,4 til 0,5 prosent.
- Ulikhet i inntekt etter skatt i yrkesbefolkningen ble redusert fra 2021 til 2022 i hovedsak som følge av reduksjon i kapitalinntektene. Sett over en lengre periode er det en tendens til at ulikheten øker for den yrkesaktive befolkningen, mens ulikheten reduseres i gruppen av pensjonister/trygdede. Inntektsforskjellene i Norge er likevel mindre enn i de fleste andre europeiske land.

10.1 Vekst i reallønn etter skatt for utvalgte lønnstakerhusholdninger

Dette avsnittet beskriver utviklingen i reallønn etter skatt for ulike grupper. Utviklingen i reallønn etter skatt bestemmes av forløpene til lønn, skatt og prisstigning.

10.1.1 Reallønn etter skatt fra 2022 til 2023

Skattesatsen for alminnelig inntekt var 28 prosent fra 1992 til og med 2013. Fra 2014 ble denne skattesatsen redusert til 27 prosent kombinert med at trygdeavgiften ble økt fra 7,8 prosent til 8,2 prosent. Fra 2016 ble skattesatsen redusert til 25 prosent, kombinert med innføringen av en ny trinnslett til erstatning for toppskatten. Skattesatsen ble redusert til 24 prosent i 2017, 23 prosent i 2018 og ytterligere til 22 prosent fra og med 2019. Se nærmere omtale av skatteendringer i avsnitt 10.1.2. Tabell 10.1 viser gjennomsnittsskatt for gjennomsnittslønn, marginalskatt for gjennomsnittslønn, skattesatsen for alminnelig inntekt og maksimal marginalskatt for lønnsinntekt for hvert år siden 1992. Inntektsgrenser mv. for inntektsårene fra 2012 til 2023 framgår i tabell 4.1 i vedlegg 4.

Tabell 10.1 Skatt på lønnsinntekt. 1992–2022

År	Gjennomsnittsskatt for gjennomsnittslønn	Marginalskatt på gjennomsnittslønn	Skatt på alminnelig inntekt	Maksimal marginalskatt på lønnsinntekt ¹
1992	29,2	45,3	28,0	48,8
1993	29,3	45,3	28,0	49,5
1994	29,4	45,3	28,0	49,5
1995	29,6	45,3	28,0	49,5
1996	29,7	45,3	28,0	49,5
1997	29,6	45,3	28,0	49,5
1998	29,7	45,3	28,0	49,5
1999	29,4	49,3	28,0	49,3
2000	29,4	49,3	28,0	55,3
2001	29,4	49,3	28,0	55,3
2002	29,2	35,8	28,0	55,3
2003	29,1	35,8	28,0	55,3
2004	29,1	35,8	28,0	55,3

År	Gjennomsnittsskatt for gjennomsnittslønn	Marginalskatt på gjennomsnittslønn	Skatt på alminnelig inntekt	Maksimal marginal- skatt på lønnsinntekt ¹
2005	28,4	35,8	28,0	51,3
2006	28,3	35,8	28,0	47,8
2007	28,4	35,8	28,0	47,8
2008	28,5	35,8	28,0	47,8
2009	28,4	35,8	28,0	47,8
2010	28,4	35,8	28,0	47,8
2011	28,5	35,8	28,0	47,8
2012	28,5	35,8	28,0	47,8
2013	28,5	35,8	28,0	47,8
2014	28,1	35,2	27,0	47,2
2015	28,0	35,2	27,0	47,2
2016	27,5	34,9	25,0	46,9
2017	27,1	34,6	24,0	46,7
2018	27,0	34,5	23,0	46,6
2019	26,8	34,4	22,0	46,4
2020	27,1	34,4	22,0	46,4
2021	27,0	34,2	22,0	46,4
2022	26,1	34,0	22,0	47,4
2023	26,1	43,4	22,0	47,4

¹ Eksklusiv arbeidsgiveravgift.

Kilde: Finansdepartementet

I tabell 10.2 legger utvalget fram beregninger av utviklingen i reallønn etter skatt for utvalgte forhandlingsområder fra 2022 til 2023. Det er tatt utgangspunkt i gjennomsnittlig nivå og vekst i årslønn som vist i tabell 1.1 i kapittel 1 og tabell 2.1 i kapittel 2. Det er sett bort fra endringer i skattemessige fradrag den enkelte måtte ha hatt utover standard fradrag.

Tabellen viser at for lønnstakere under ett viser foreløpige tall fra nasjonalregnskapet at veksten i gjennomsnittlig årslønn fra 2022 til 2023 var 5,3 prosent. Lønnstakere med en slik årslønn og lønnsvekst, har fått en nedgang i reallønn før skatt 0,2 prosent fra 2022 til 2023. Reallønnsnedgangen etter skatt var på 0,4 prosent fra 2022 til 2023. Tilsvarende var reallønnsutviklingen etter skatt innen de store forhandlingsområdene fra -1,4 til 0,5 prosent.

Tabell 10.2 Reallønnsvekst etter skatt for typeeksempler i utvalgte forhandlingsområder.¹ Vekst i prosent

Grupper	Årslønn i 2023 ² , kr	2022		2023	
		Lønnsvekst ²	Vekst i reallønn etter skatt	Lønnsvekst ²	Vekst i reallønn etter skatt
Industriarbeidere	571 900	3,5	-1,7	5,0	0,0
Industrifunksjonærer	915 400	4,9	-1,2	4,0	-1,4
Ansatte i Virke-bedrifter i varehandel	629 900	3,7	-1,6	3,9	-0,9
Ansatte i finanstjenester	812 500	5,0	-1,2	4,4	-1,1
Statsansatte	712 000	4,3	-1,6	6,4	0,4
Kommuneansatte	611 600	3,7	-1,6	5,6	0,5
Lønnstaker med gjennomsnittlig årslønn ³		4,3	-1,1	5,3	-0,4

¹ Lønnstakere med gjennomsnittlig årslønn, årslønnsvekst og standard fradrag.

² Tallene er hentet fra tabell 1.1 og tabell 2.1.

³ Typeeksempel for lønnstaker som har standard fradrag og lønn lik gjennomsnittlig årslønn.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget

Beregningsutvalget har også sett på kjøpekraftsutviklingen for ulike husholdningstyper. I tabell 10.3 har en beregnet utvikling i disponibel realinntekt for lønnstakere med en lønnsinntekt på henholdsvis 350 000 kroner, 600 000 kroner, 700 000 kroner, 1 200 000 og 1 800 000 kroner. Beregningene er utført for enslige lønnstakere uten barn, med ett barn og med to barn, og for ektepar med to barn. Resultatene er avhengige av forutsetningene som er valgt. De generelle forutsetningene for beregningene er nærmere omtalt i boks 10.1.

Tabell 10.3 Beregnet vekst i reallønn¹ etter skatt for utvalgte lønnstakerhusholdninger med en lønnsvekst lik årslønnsveksten i alt. Vekst i prosent

Lønnsinntekt i 2023 (kr)	Familiesituasjon	2022	2023
350 000	Enslig lønnstaker uten barn	-1,0	0,4
	Enslig lønnstaker med 1 barn	-1,6	1,8
	Enslig lønnstaker med 2 barn	-1,7	2,0
600 000	Enslig lønnstaker uten barn	-1,1	0,3
700 000	Enslig lønnstaker uten barn	-1,5	-0,4
	Enslig lønnstaker med 1 barn	-1,7	0,4
	Enslig lønnstaker med 2 barn	-1,8	0,6
	Ektepar med to barn, hvor den ene ektefellen tjener 450 000 kr og den andre 250 000 kr	-1,2	0,8
1 200 000	Enslig lønnstaker uten barn	-2,0	-0,7
	Enslig lønnstaker med 1 barn	-2,2	-0,1
	Enslig lønnstaker med 2 barn	-2,2	0,0
	Ektepar med to barn, hvor den ene ektefellen tjener 800 000 kr og den andre 400 000 kr	-1,6	0,1
1 800 000	Ektepar med to barn, hvor den ene ektefellen tjener 1 200 000 kr og den andre 600 000 kr	-1,8	-0,2
	Nominell lønnsvekst ²	4,3	5,3

¹ For husholdningstyper med barn legges det til grunn at barna er mellom 6 og 18 år gamle.

² Lønnsutviklingen slik den framkommer av kolonnen «Nasjonalregnskapet» i tabell 2.1.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget

Utvalget har i beregningene i tabell 10.3 lagt til grunn en lønnsvekst på 4,3 prosent for 2022 og 5,3 prosent for 2023, slik det framkommer i nasjonalregnskapet. Sammen med prisvekst på 5,8 og 5,5 prosent for henholdsvis 2022 og 2023, gir det en reallønnsnedgang før skatt på 1,5 prosent i 2022 og 0,2 prosent i 2023. Veksten i disponibel reallønn etter skatt for typeberegningene avviker fra dette som følge av endringer i skattereglene.

I 2023 ble satsene i trinnskatten på trinn 1 og 2 holdt uendret, mens innslagspunktene ble økt med 4,2 prosent. Siden veksten i innslagspunktet var lavere enn lønnsveksten førte det isolert sett til skjerpet skatt. Skattesatsen i trinn 3-5 ble økt med 0,1 prosentpoeng. Innslagspunktene ble redusert med 0,1 prosent i trinn 3, 4,4 prosent i trinn 4 og 25 prosent i trinn 5. Både økt sats og redusert innslagspunkt bidrar til økt skatt for disse gruppene.

Øvre grense i minstefradraget for lønnsinntekter ble redusert med 5 prosent fra 2022 til 2023 noe som virker innstrammende på reallønnen. Personfradraget ble derimot økt med 36,7 prosent fra 2022 til 2023 noe som isolert sett gir økt reallønn etter skatt.

Tidligere har enslige forsørgere fått støtte både gjennom et skattefradrag og gjennom utvidet barnetrygd fra Nav. Skattefradraget for enslige forsørgere var i 2022 på 52 746 kroner. Fra mars 2023 ble støtten til enslige forsørgere lagt om ved å erstatte skattefradraget med en

økning i satsen for utvidet barnetrygd. For husholdningstypene med enslige forsørgere økte derfor utvidet barnetrygd med om lag 115 prosent fra 2022 til 2023.

Den ordinære barentrygden for barn over 6 år økte med 13,6 prosent fra 2022 til 2023 etter å ha vært nominelt uendret i 2021 og 2022. Dette bidrar til å trekke opp realveksten for barnefamilieier med gifte/samboende foreldre. Husholdningstypene med lav lønn og flere barn får størst inntektsvekst som følge av økt barnetrygd fordi barnetrygden utgjør en større del av inntekten jo lavere lønn og jo flere barn husholdningen har.

Boks 10.1 Beregninger av endringer i reallønn etter skatt

Beregningene av endringer i reallønn etter skatt i dette avsnittet bygger på følgende forutsetninger:

Inntektstakeren mottar bare én inntektsart (lønn).

Det er bare tatt hensyn til skatteregler som berører alle eller de fleste lønnstakere. Det vil blant annet si at det kun gis standard fradrag i inntekt (personfradrag og minstefradrag).

Barnetrygd er regnet som negativ skatt. Det er ikke tatt hensyn til andre overføringer fra offentlige budsjetter, herunder kontantstøtten som ble innført f.o.m. 1. august 1998.

Det er brukt samme prisindeks (konsumprisindeksen) for alle husholdningstyper ved omregning til reallønn. Konsumprisindeksen økte med 5,8 prosent fra 2021 til 2022 og med 5,5 prosent fra 2022 til 2023. Danmarks Statistikk har beregnet konsumprisindekser for ulike husholdningstyper og inntektsgrupper som viser at konsumprisindeksen har økt noe mer for de med inntekt over 1 mill. kroner enn for de med lavere inntekt.

Beregninger basert på så enkle forutsetninger som her, må brukes med forsiktighet.

Beregningsutvalget mener likevel av flere grunner at denne type beregninger kan ha interesse:

1. Resultatene indikerer i hvilken retning endringer i sentrale skatteregler isolert sett trekker.
2. Siden det bare forhandles om lønn, kan beregninger der en kun endrer lønnsinntekten være av særlig interesse.

Den nominelle lønnsinntekten etter skatt beregnes ved å trekke inntektsskatter og avgifter til folketrygden fra lønnsinntekten. For barnefamilier tas det også hensyn til barnetrygden. Lønnsinntekt etter skatt beregnet på denne måten gir uttrykk for hva lønnstakeren har til disposisjon av lønnsinntekten (og eventuelt barnetrygden) til betaling av gjeldsrenter og til kjøp av varer og tjenester etter at samlede skatter er betalt. Reallønn etter skatt beregnes ved å deflatere den nominelle lønnsinntekten etter skatt med konsumprisindeksen. Endringen i reallønn etter skatt blir da den prosentvise forskjellen mellom årets og fjorårets reallønn etter skatt.

[Boks slutt]

10.1.2 Endringer i skatteregler for lønnstakere fra 2023 til 2024

Skattesatsene i trinnskattens trinn 1 og 2 ble holdt uendret på hhv. 1,7 prosent og 4,0 prosent. Innslagspunktet i trinn 1 ble økt fra 198 350 kroner til 208 050 kroner fra 2023 til 2024, mens innslagspunktet i trinn 2 ble økt fra 279 150 kroner til 292 850 kroner. Trinnskattesatsene i trinn 3-5 økte med 0,1 prosentpoeng, fra henholdsvis 13,5, 16,5 og 17,5 til henholdsvis 13,6, 16,6 og 17,6 prosent. Innslagspunktene ble økt fra 642 950 til 670 000 kroner i trinn 3, fra

926 800 937 til 937 900 kroner i trinn 4 og redusert fra 1 500 000 til 1 350 000 kroner i trinn 5.

I trygdeavgiften er satsen for lønnsinntekt redusert 0,1 prosentpoeng, fra 7,9 til 7,8 prosent. Den nedre grensen for å betale trygdeavgift er nominelt videreført på 69 650 kroner. Personfradraget er økt fra 79 600 kroner til 86 250 kroner. Øvre grense i minstepfradraget for lønn og trygd er nominelt videreført på 104 450 kroner i 2024.

Maksimalt fradrag for innbetalt fagforeningskontingent mv. er økt fra 7 700 kroner til 8 000 kroner. Satsen for reisefradraget økte fra 1,70 kroner per kilometer til 1,76 kroner per kilometer. Nedre grense for fradraget ble økt fra 14 400 kroner til 14 950 kroner. Beløpsgrensene i foreldrefradraget ble videreført nominelt. Satsen for skattefradrag for boligsparing for ungdom ble videreført på 10 prosent, mens det maksimale årlige sparebeløpet på 27 500 kroner ble nominelt videreført. Satsene for barnetrygd var fra 1. januar 2024 på 1 766 kroner per måned for barn under 6 år, mens satsen for barn over 6 år var på 1 510 kroner per måned. Det særskilte fradraget i Finnmark og Nord-Troms ble økt fra 20 550 til 30 000 kroner.

Det vises til tabell 4.1 i vedlegg 4 for en oversikt over skattesatser, grenser og fradrag for 2013–2024.

10.2 Inntektsutviklingen for pensjonister og trygdede

Pensjonssystemet hovedformål er å sikre sikre den enkelte et rimelig inntektsnivå i forhold til tidligere inntekt. I tillegg skal pensjonssystemet gi en akseptabel grunnsikring for personer uten eller med liten tilknytning til arbeidsmarkedet. Pensjonsreformen har gjort det mulig for folk å velge selv når de vil starte uttaket av alderspensjon fra folketrygden i intervallet 62-75 år. Uttaksbeslutningen kan i langt større grad enn tidligere nå ses på som en ren finansiell beslutning. Dette har gitt den enkelte større mulighet til å bestemme fordelingen av pensjonsutbetalingene over livsløpet etter 62 år.

I dette avsnittet redegjøres det nærmere for inntektsutviklingen for pensjonister og trygdede før og etter skatt med hovedvekt på utviklingen i pensjon. Samlede pensjons- og trygdeytelser består av pensjon og trygd fra folketrygden, ytelser fra tjenstepensjonsordninger, AFP og individuelle pensjonsordninger.

Utviklingen i grunnbeløpet i folketrygden, minstepensjonene for enslige og ektepar og pensjonene til enslige uføre de siste ti årene framgår av tabell 4.2 i vedlegg 4.

I kapittel 6 i rapporten «*Arbeid, pensjon og inntekt i den eldre befolkningen*»⁸¹ fra Pensjonspolitisk arbeidsgruppe er det en grundig omtale av utviklingen i samlet inntektsnivå, endringer i samlet inntekt over tid, lavinntekt for ulike aldersgrupper og sammensetningen av samlet inntekt i den eldre befolkningen. Omtalen av inntektsutviklingen for trygdede og pensjonister er derfor mer kortfattet i denne rapporten (TBU-rapporten). På noen områder er det likevel vist til og gitt en kort omtale av hovedpoeng i rapporten fra Pensjonspolitisk arbeidsgruppe.

10.2.1 Utviklingen i pensjons- og trygdeytelser

Tabell 10.4 viser nominell og reell årlig vekst i samlede overføringer for personer som har hovedinntekt fra pensjon eller trygd. Overføringer inkluderer både ytelser fra folketrygden

⁸¹ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/arbeid-pensjon-og-inntekt-i-den-eldre-befolkningen/id2979783/>

(alderspensjon, uføretrygd, arbeidsavklaringspenger mv.) og andre ytelser, herunder fra tjenestepensjonsordninger og AFP. Overføringer utgjorde 88,6 prosent av gruppens samlede inntekt i 2022.

Tabell 10.4 Utvikling i overføringer¹ for trygdede og pensjonister². Prosent

	Årlig nominell vekst i overføringer	Årlig realvekst i overføringer	Gjennomsnittlige overføringer i 2022-kroner	Overføringer som andel av samlet inntekt før skatt
2013	3,8	1,6	334 900	87,5
2014	3,8	1,7	340 600	87,2
2015	4,9	2,7	349 900	86,9
2016	2,9	-0,7	347 600	88,8
2017	2,2	0,4	348 900	88,8
2018	2,9	0,2	349 500	88,8
2019	3,3	1,1	353 300	88,9
2020	2,2	1,0	356 700	89,3
2021	3,8	0,3	357 900	86,4
2022	4,0	-1,6	352 000	88,6

¹Inkluderer både offentlig og privat tjenestepensjon. Inkluderer ikke dagpenger, sykepenger og foreldrepenger.

²Omfatter personer med sosioøkonomisk status pensjonist/trygdet. Det gjelder alle personer som ikke er yrkesaktive og mottar trygde-/pensjonsytelser og yrkesaktive personer som har større inntekt fra trygde-/pensjonsytelser enn lønn (inkl. dagpenger, sykepenger og foreldrepenger) eller næringsinntekt. En person er yrkesaktiv når næringsinntekten (inkl. absoluttverdi av årets underskudd i næring) og lønn (inkl. dagpenger, sykepenger og foreldrepenger) overstiger 2G. Det var 1 165 389 personer definert som trygdet eller pensjonist i 2012 og 1 379 965 personer i 2022.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget

Tabell 10.5 viser utvikling i grunnbeløpet, minstepensjonene, gjennomsnittlig alderspensjon og uføretrygd, samt reguleringen av løpende alderspensjon fra folketrygden.

Tabell 10.5 Utvikling i grunnbeløpet, pensjon og uføretrygd. Prosentvis endring fra året før og gjennomsnittlig endring per år. 2014–2023

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2014– 2023	Gj. sn. per år ¹
Grunnbeløp	3,7	2,5	2,5	1,7	2,7	3,2	2,0	3,8	4,8	4,4	36,0	3,1
Minste pensjonsnivå/ alderspension for enslige ¹	3,2	2,0	2,8	3,3	3,6	3,2	4,1	5,8	5,3	4,3	44,6	3,8
Minste pensjonsnivå/ alderspension for ektepar/samboende	3,2	2,0	2,9	3,1	2,5	2,5	1,4	3,9	4,1	4,3	34,2	3,0
Alderspension i gjennomsnitt	3,7	2,2	2,5	1,9	2,3	2,7	1,5	4,2	4,5	7,0	37,7	3,2
Regulering av løpende alderspensjoner	2,9	1,7	1,7	0,9	1,9	2,4	1,3	3,8	4,1	4,3	27,9	2,5
Uføretrygd i gjennomsnitt	3,3	19,0 ²	2,9	2,2	2,8	3,1	2,1	3,8	4,8	5,9		3,4 ³
Memo: Samlet årslønnsvekst ⁴	3,1	2,8	1,7	2,3	2,8	3,5	3,1	3,5	4,3	5,3	37,5	3,2
Memo: KPI	2,0	2,1	3,6	1,8	2,7	2,2	1,3	3,5	5,8	5,5	34,9	3,0

¹ Geometrisk gjennomsnitt.

² Den høye nominelle veksten skyldes uføreforhøringen fra 2015. Innføring av lønnsbeskatning av uføretrygd ble kompensert med en økning i brutto uføreytelse.

³ Gjelder perioden 2014–2023, eksklusiv 2015.

⁴ Lønnsutviklingen slik den framkommer av kolonnen «Nasjonalregnskapet» i tabell 2.1.

Kilder: Arbeids- og velferdsdirektoratet, Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget

Tabell 10.6 viser utviklingen i samlede lønns- og pensjonsinntekter for ulike aldersgrupper, og for henholdsvis alle og mottakere av alderspensjon. I aldersgruppene 67 år og over mottar nesten alle alderspensjon, og utviklingen er dermed ganske parallell for de to gruppene. Over tid har veksten i samlede lønns- og pensjonsinntekter for aldersgruppene over 67 år vært høyere enn årslønnsveksten i økonomien, blant annet som en følge av stadig høyere pensjonsopptjening blant nye pensjonister.

Tabell 10.6 Utviklingen i samlede lønns- og pensjonsinntekter¹. Årlig nominell vekst. Prosent

	Alle				Mottakere av alderspensjon fra folketrygden			
	62–66 år	67–69 år	70–74 år	67 år og eldre	62–66 år	67–69 år	70–74 år	67 år og eldre
2011	10,7	7,6	5,5	6,3	-	7,2	5,5	6,2
2012	11,2	5,4	5,0	5,3	11,3	5,0	5,0	5,2
2013	8,6	4,1	5,1	4,9	3,8	3,8	5,1	4,8
2014	6,8	3,6	4,7	4,5	2,4	3,6	4,6	4,5
2015	5,2	2,6	2,9	3,0	1,5	2,5	2,9	3,0
2016	3,2	1,9	2,6	2,7	2,2	2,0	2,6	2,7
2017	3,1	2,7	1,8	2,5	2,0	2,4	1,8	2,5
2018	3,6	3,6	1,9	3,0	2,6	3,2	1,9	2,9
2019	4,4	3,5	2,7	3,4	3,5	3,4	2,7	3,4
2020	1,6	2,1	1,2	2,1	1,0	1,9	1,2	2,0
2021	4,9	4,3	4,1	4,6	3,9	4,2	4,1	4,5
2022	5,2	4,8	4,4	4,7	4,1	4,8	4,7	4,8
Antall personer i 2022	306 530	169 048	255 592	891 843	86 259	159 976	253 406	877 559

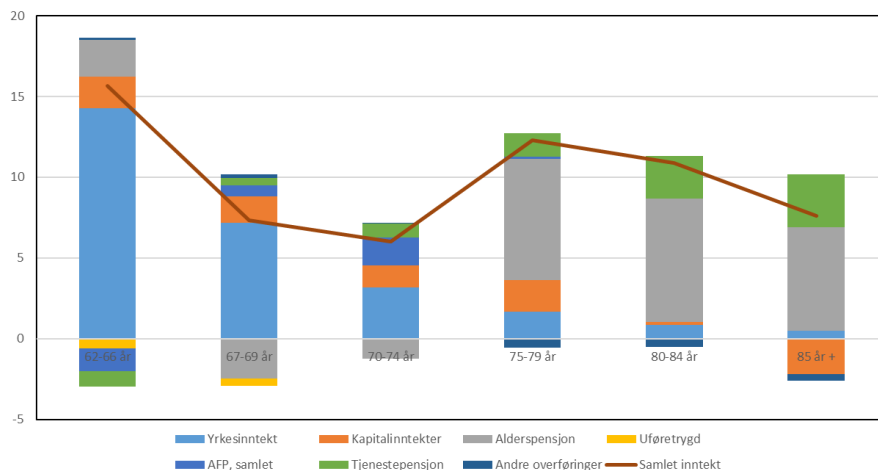
¹ Summen av lønns- og pensjonsinntekter. Pensjonsinntekter omfatter alderspensjon, offentlig og privat tjenstepensjon og AFP.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

I aldersgruppen 62–66 år hadde de som mottok alderspensjon fra folketrygden en vekst i samlede lønns- og pensjonsinntekter på 11,3 prosent i 2012, og deretter en lavere vekst. Dette kan ha sammenheng med endret sammensetning av gruppen, som har økt fra 35 300 personer i 2011 til 91 400 i 2020. For gruppen «alle» i aldersgruppen 62–66 år har veksten vært relativt høy siden 2011. Utviklingen har sammenheng med at stadig flere i denne aldersgruppen kombinerer arbeid og alderspensjon.

Figur 10.1 viser prosentvis endring i gjennomsnittlig samlet inntekt og inntektskomponentenes del av endringen i perioden 2011-2021. Alle inntektskomponentene har økt, med unntak av AFP og tjenstepensjon i aldersgruppen 62-66 år, samt andre overføringer i aldersgruppene 75 år og eldre.

For aldersgruppen 62-66 år har økt yrkesinntekt bidratt sterkest til økningen i samlet inntekt. Også for aldersgruppen 67-69 år har yrkesinntekt i stor grad bidratt til økningen i samlet inntekt. For de over 75 år er det økning i alderspensjon som har bidratt mest til veksten i samlet inntekt. Kapitalinntekter har også bidratt vesentlig til inntektsveksten for aldersgruppene 62-79 år. At det har vært en økning i kapitalinntektene i perioden kan bety at gjelden har gått ned, og at nettoformuen er høyere enn tilsvarende for 2010. Videre vil rentenivået og aksjeavkastningen ha betydning for kapitalinntektene.



Figur 10.1 Prosentvis realvekst i samlet inntekt før skatt og inntektskomponentenes del av endringen 2012-2022

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 10.7 viser veksten i gjennomsnittlig utbetalt alderspensjon og uføretrygd som *ikke* har yrkesinntekt i tillegg til pensjon/trygd. I gjennomsnitt over perioden 2012-2022 har veksten i alderspensjon vært høyest, mens veksten i uføretrygd har vært i samme størrelsesorden som årslønnsveksten. Det er da sett bort fra 2015 hvor uførereformen gav en svært høy vekst i utbetalt uføretrygd.

Tabell 10.7 Utvikling i gjennomsnittlig utbetalt alderspensjon og uføretrygd til bosatte personer som ikke har yrkesinntekt. Prosent endring fra året før og andel av alderspensjonister og uføretrygdede som ikke har yrkesinntekt.

	Alderspensjon	Uføretrygd	Samlet årslønnsvekst	Andel av alderspensjonister som ikke har yrkesinntekt.	Andel av uføretrygdede som ikke har yrkesinntekt
2012	4,7	4,8	4,0	0,75	0,65
2013	4,1	2,5	3,9	0,74	0,66
2014	4,5	2,6	3,1	0,73	0,66
2015	2,8	19,5 ¹	2,8	0,72	0,66
2016	3,3	3,9	1,8	0,72	0,67
2017	2,5	1,9	2,3	0,73	0,67
2018	2,8	2,6	2,8	0,73	0,67
2019	2,8	3,9	3,5	0,72	0,66
2020	1,8	3,0	3,1	0,74	0,68
2021	4,6	3,7	3,5	0,75	0,68
2022	4,3	4,5	4,3	0,75	0,68

¹ Den høye nominelle veksten skyldes uførereformen fra 2015. Innføring av lønnsbeskatning av uføretrygd ble kompensert med en økning i brutto uføreytelse.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Boks 10.2 Regelverksendringer på pensjonsområdet

Innledning

Pensjonsytelsene fra folketrygden er alderspensjon og etterlattepensjon. I tillegg kommer uføretrygd og andre stønadsordninger. Hovedkomponentene i alderspensjon for de som tok ut pensjon før 2011, er grunnpensjon, særtillegg og tilleggspensjon. For alle som har tatt ut alderspensjon etter 1. januar 2011 er særtillegget erstattet med et pensjonstillegg. Fra 2016 er den nye alderspensjonen bestående av inntektpensjon og garantipensjon faset gradvis inn for personer født fra og med 1954.

Mellom 2011 og 2020 ble alderspensjon under utbetaling regulert med lønnsveksten og deretter fratrukket 0,75 prosent. I 2021 ble alderspensjon regulert særskilt i tråd med lønnsveksten, og fra og med 2022 reguleres alderspensjon under utbetaling med gjennomsnittet av lønns- og prisvekst. Historisk har gjennomsnittlig alderspensjon økt mer enn grunnbeløpet fordi pensjonister med høy opptjening har kommet til og erstattet pensjonister med lav opptjening som har falt fra. I de siste årene har denne effekten blitt svakere fordi mange har tatt ut pensjon fra 62 år og dermed fått lavere årlig pensjon.

Som følge av reguleringsreglene for alderspensjon fra 2011, fastsettes satsene for minste pensjonsnivå for alderspensjonister med et kronebeløp. Satsene for minstenivåene ble i perioden 2011-2020 regulert med lønnsveksten justert for effekten av levealdersjusteringen for 67-åringer i reguleringsåret. Særskilte økninger i satsene har likevel forekommet en rekke ganger, etter 2015. I 2021 ble minste pensjonsnivå regulert særskilt i tråd med lønnsveksten, på samme måte som for løpende alderspensjon. Fra 2022 reguleres minstenivåene med gjennomsnittet av pris- og lønnsvekst. Minste pensjonsnivå for alderspensjon per 1. mai 2022 utgjør 173 025 kroner for lav sats (gift med alderspensjonist med høy tilleggspensjon), 200 257 kroner for ordinær sats (gift med minstepensjonist) og 232 816 kroner for særskilt sats (enslig).

Personer født etter 1962 får garantipensjon som minste pensjonsytelse, istedenfor minstepensjon. For personer født mellom 1954 og 1962 blir minstepensjonen gradvis erstattet av garantipensjon. Garantipensjonen har to satsstrukturer: ordinær sats og høy sats. Garantipensjon reguleres på samme måte som minste pensjonsnivå. Fra 1. mai 2022 er ordinær sats for garantipensjon 193 862 kroner (gjelder for personer med partner som har trygd, alderspensjon eller årlig inntekt større enn 2G). Høy sats er 209 571 kroner (gjelder for enslige og personer med partner hvis partneren verken har trygd, alderspensjon samt årlig inntekt større enn 2G).

Ny folketrygd og privat AFP

Fra 2011 ble alderspensjonen i folketrygden lagt om. Det ble blant annet innført fleksibelt uttak av pensjon fra 62 år, levealdersjustering og nye regler for årlig regulering av pensjon. Samtidig ble AFP i privat sektor tilpasset den nye folketrygden ved at den ble omgjort fra en tidligpensjonsordning for alderen 62–66 år til et livsvarig tillegg til alderspensjonen fra folketrygden. Etter hovedoppgjøret i 2018 ble det gjort enkelte endringer i ordningen. Det har også blitt gjennomført en felles utredning om en mulig omlegging av ordningen. I hovedoppgjøret 2018 ble det også avtalt en såkalt sliterordning som utbetaler ekstra ytelse til de som tar ut AFP ved 62–64 år uten arbeidsinntekt ved siden av.

Privat tjenestepensjon

Også tjenestepensjonene er i endring. Økte kostnader og arbeidsgivernes ønske om mer forutsigbare pensjonskostnader har ført til sterk vekst i antall arbeidstakere i privat sektor som omfattes av innskuddsordninger. Ytelsesordningene, som tidligere dominerte det private tjenestepensjonsmarkedet, har i all hovedsak blitt avvirket eller lukket. Innføringen av obligatorisk tjenestepensjon (OTP) i 2006 medførte at antall innskuddsordninger økte kraftig, særlig blant bedrifter som ikke hadde pensjonsordning tidligere. Fra 2014 trådte den nye tjenestepensjonsloven i kraft med regler for en ny type tjenestepensjon i privat sektor, ofte kalt «hybrid» fordi den kombinerer elementer fra innskudds- og ytelsespensjon. Det er foreløpig etablert relativt få pensjonsordninger basert på det nye regelverket for hybridpensjon, men etter 2020 har det vært flere aktive medlemmer i hybridordningene enn i ytelsesordningene.

Fra 1. januar 2021 fikk om lag 1,5 millioner arbeidstakere i privat sektor samlet sin pensjonsopptjening fra innskuddspensjonsordninger på en egen pensjonskonto. Ved utløpet av 2023 var det ifølge Finans Norge etablert mer enn 2 mill. pensjonskontoer. Egen pensjonskonto innebærer at arbeidstakere som er ansatt i en bedrift med innskuddspensjonsordning, skal få samlet sin tidligere pensjonsopptjening fra innskuddspensjonsordninger på én pensjonskonto. Pensjonsopptjening fra tidligere arbeidsforhold skal samles og forvaltes sammen med pensjonskapitalen arbeidstakeren tjener opp i sitt nåværende arbeidsforhold. Pensjonskontoen skal følge arbeidstakeren gjennom de arbeidsforhold der arbeidstakeren har innskuddspensjonsordning. Formålet med egen pensjonskonto er å gi arbeidstakerne reduserte kostnader til pensjonssparing og mer oversikt over egen pensjon.

Reglene om pensjon fra første krone og dag trådte i kraft 1. januar 2022, og innebærer blant annet at det stilles krav om at det skal spares minst 2 prosent av medlemmers inntekt fra første krone i alle private tjenestepensjonsordninger. Det tidligere kravet om 20 prosent stilling for rett på medlemskap i ordningene er opphevet. Aldersgrensen for medlemskap er satt ned fra 20 til 13 år som i folketrygden. Ansatte får rett på medlemskap i ordningene når inntekten overstiger grensene for rapporteringspliktig lønn i a-ordningen. Denne grensen er som hovedregel på 1 000 kroner, men er 10 000 kroner for skattefrie organisasjoner mv.

Offentlig tjenestepensjon

Arbeids- og sosialdepartementet og de berørte partene i arbeidslivet kom 3. mars 2018 til enighet om en framforhandlet pensjonsløsning for offentlig ansatte basert på opptjening etter en såkalt påslagsmodell.

Departementet fulgte opp med en lovproposisjon våren 2019. De nye opptjeningsreglene trådte i kraft 1. januar 2020 og gjelder for offentlig ansatte født i 1963 eller senere.

Arbeids- og inkluderingsdepartementet og de berørte partene ble 25. august 2023 enige om nye pensjonsregler for offentlig ansatte med særaldersgrense. Avtalen innebærer at pensjonsalderen for de som har særaldersgrense skal økes gradvis i takt med øvrige aldersgrenser i pensjonssystemet. Det innføres også et nytt særalderspåslag som kommer til utbetaling i tillegg til de ordinære pensjonsytelsene. Yrkesgruppene med de laveste aldersgrensene, 60 og 63 år, beholder også rett til en tidligpensjon i et visst antall år før utbetalingen av ordinære pensjonsytelser starter.

Antall minstepensjonister

Siden 2011 har minstepensjonister hatt en litt bedre utvikling i pensjonen enn alderspensjonister med høyere pensjon. Økt minste pensjonsnivå, særlig for enslige, og økt grunnpensjon for gifte/samboende førte til at minstepensjonen både for enslige og ektepar økte mer enn lønnsveksten i både 2016 og 2017. Disse endringene førte også til at flere blir omfattet av minstesatsene. Arbeids- og velferdsdirektoratet har anslått at økningene i minstepensjon i 2016 og i 2017, herunder også økt grunnpensjon for gifte og samboende i 2016, medførte tilnærmet 25 000 flere minstepensjonister. Økningen i minste pensjonsnivå i 2019 og 2021 medførte en ytterligere økning på henholdsvis om lag 12 000 og 9 800 minstepensjonister.

Selv om økningen i minstesatsene isolert sett har ført til flere minstepensjonister, har antall minstepensjonister gått ned i mange år. Det skyldes dels at yngre kull av alderspensjonister har mer opptjening til alderspensjon enn de eldre kullene, dels de nye opptjeningsreglene for alderspensjon som omfatter stadig flere personer. Per desember 2022 var det 134 500 minstepensjonister. Minstepensjonistene utgjorde 13,2 prosent av alle alderspensjonister ved utgangen av 2022.

Uføretrygd

Etter uføreforhøringen i 2015 utgjør uføretrygden 66 prosent av et beregningsgrunnlag som består av et gjennomsnitt av årsinntekten opp til 6 G for de tre beste av de fem siste årene før uførhet. Uføretrygden justeres i forhold til uføregraden. Ved lavt eller intet beregningsgrunnlag mottas en garantert minsteytelse fra folketrygden. Minsteytelsen for uføretrygdede er 2,48 G for enslige og 2,28 G for ektefeller/samboere. Personer som er født uføre eller blir uføre i ung alder har en høyere minsteytelse, 2,91 G for enslige og 2,66 G for ektefeller/samboere. Uføre som forsørger barn mottar barnetillegg. Uføretrygden skattlegges som lønn.

Omleggingen av uføreytelsen i folketrygden gjorde det nødvendig å tilpasse uføreytelsene fra tjenstepensjonsordningene. Uførepensjon fra de offentlige tjenstepensjonsordningene beregnes fra 2015 som et direkte tillegg til uføretrygden fra folketrygden og er uavhengig av størrelsen på uføretrygden. Fra 1. januar 2017 følger alle uføreordninger i privat sektor nytt regelverk, som innebærer at det i hovedsak vil være mulig å gi uføredekning på linje med den nye uføreordningen i offentlig sektor. Det er imidlertid fortsatt frivillig for foretak i privat sektor om de vil knytte uførepensjon til tjenstepensjonsordningen og i hvilken grad de vil utnytte rammene i loven.

[Boks slutt]

Tabell 10.8 viser gjennomsnittlig nivå og nominell vekst i alderspensjon fra folketrygden for ulike aldersgrupper de siste ti årene. Tabellen viser at den nominelle veksten i gjennomsnittlig alderspensjon avtok i årene 2012–2017. I årene 2018–2021 økte den, med unntak av i 2020, hvor veksten var den laveste i tiårsperioden. Nye alderspensjonister har gjennomgående høyere pensjonsopptjening enn de som faller fra. Nye uttaksregler trekker isolert sett pensjonene ned. Økt innslag av pensjonister med kort botid og yrkeskarriere i Norge som har tjent opp lavere pensjoner trekker også ned pensjonsnivået. For nye alderspensjonister bidrar levealdersjusteringen isolert sett til lavere alderspensjon og denne effekten øker for nye årskull.

Etter pensjonsreformen i 2011 og fram til 2019 var veksten i gjennomsnittlig alderspensjon lavere i aldersgruppene 62–66 år og 67–69 år enn for gruppen 70–74 år. Denne utviklingen må ses i sammenheng med innfasingen av mulighet for tidlig uttak av alderspensjon. 1949-kullet var 61 år ved inngangen til 2011, og dermed første årskull som kunne ta ut alderspensjon fra fylte 62 år.

I årene 2016–2018 (da 1949-kullet var i alderen 67–69 år) var veksten særlig lav i gruppen 67–69 år. Det må ses i sammenheng med at denne kohorten erstattet en kohort som ikke hadde hatt mulighet for tidlig uttak av alderspensjon. Veksten i alderspensjon for gruppen 70–74 år lå over gjennomsnittet for alle i perioden 2012–2016, men har vært lavere de senere årene. De som mottar alderspensjon i aldersgruppen 62–66 år har betydelige yrkesinntekter, og mange fortsetter i arbeid samtidig som de tar ut alderspensjon. Ifølge tall fra Arbeids- og velferdsdirektoratet var 58,7 prosent av alderspensjonister 62–66 år registrert i arbeid ved slutten av 2022. På samme tidspunkt i 2021 var andelen 58,43 prosent.

Gjennomsnittlig samlet inntekt for de som kombinerer arbeid og uttak av alderspensjon er høy. På den annen side får de som tar ut alderspensjon før 67 år en lavere årlig alderspensjon resten av livet enn om de hadde ventet til 67 år.

Tabell 10.8 Utvikling i gjennomsnittlig årlig alderspensjon¹ fra NAV før skatt, nivå og prosentvis årlig nominell vekst

	Alle mottakere		62–66 år		67–69 år		70–74 år		67 år og eldre	
	Alders- pensjon	Årlig vekst	Alders- pensjon	Årlig vekst	Alders- pensjon	Årlig vekst	Alders- pensjon	Årlig vekst	Alders- pensjon	Årlig vekst
2012	202 946	4,7	212 546	0,5	219 306	4,4	209 184	5,0	202 247	4,7
2013	210 831	3,9	213 426	0,4	226 296	3,2	218 688	4,5	210 594	4,1
2014	218 589	3,7	215 579	1,0	231 716	2,4	228 496	4,5	218 901	3,9
2015	224 140	2,5	216 930	0,6	234 310	1,1	235 662	3,1	224 952	2,8
2016	229 724	2,5	219 906	1,4	235 936	0,7	242 496	2,9	230 848	2,6
2017	234 247	2,0	222 705	1,3	236 060	0,1	247 076	1,9	235 554	2,0
2018	239 630	2,3	226 327	1,6	237 481	0,6	251 591	1,8	241 104	2,4
2019	246 090	2,7	231 101	2,1	242 074	1,9	255 638	1,6	247 697	2,7
2020	249 877	1,5	232 913	0,8	245 353	1,4	256 055	0,2	251 628	1,6
2021	259 725	3,9	239 577	2,9	254 253	3,6	262 542	2,5	261 707	4,0
2022	271 365	4,5	247 785	3,4	264 002	3,8	271 583	3,4	273 554	4,5
2023	290 231	7,0	261 888	5,7	292 733	7,1	279 647	6,0	288 539	6,3

¹ Tallene er korrigert for uttaksgrad ved at de er omregnet til 100 prosent utbetalt pensjon. Gjennomsnittlig alderspensjon omfatter ikke etterbetalinger.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Pensjonsmeldingen

Regjeringen la 15. desember frem Meld. St. 6 (2023-2024) *Et forbedret pensjonssystem med styrket sosial profil*. I meldingen sluttet regjeringen seg i all hovedsak til forslagene fra flertallet i Pensjonsutvalget. Hovedformålet med forslagene som varsles i meldingen er å styrke den sosiale profilen i folketrygdens alderspensjon, som er kjernen i det samlede pensjonssystemet.

De sentrale forslagene er:

Aldersgrensene i pensjonssystemet økes i tråd med økningen i levealder

Et viktig mål med pensjonsreformen var å stimulere til lengre yrkeskarrierer. Reglene for levealdersjustering og fleksibel pensjon gjør det mulig å oppnå like høy årlig alderspensjon som eldre årskull ved å jobbe lenger. Aldersgrensene på 62 og 67 år har imidlertid ligget fast siden pensjonsreformen trådte i kraft i 2011. Regjeringen foreslår en gradvis økning i aldersgrensene for personer født fra og med 1964. Økte aldersgrenser i pensjonssystemet vil understøtte pensjonsreformen ved å bidra til at flere står lenger i arbeid. Regjeringens forslag vil innebære at aldersgrensene øker med om lag ett år per tiår, slik at personer født i 1974 tidligst kan ta ut alderspensjonen når de fyller 63 år.

Aldersgrensene for folketrygdens øvrige inntektssikringsordninger økes i takt med normalderen

Folketrygdens ytelser ved arbeidsledighet og sykdom skal sikre inntekten for de som blir arbeidsledige eller får helseproblemer. Behovet for inntektssikring er prinsipielt sett ikke annerledes etter 62 år enn tidligere i livet. Muligheten til å motta korttidsytelsene bidrar til et velfungerende arbeidsmarked for eldre og til at flere kan stå lenger i arbeid. Regjeringen foreslår derfor at aldersgrensene for hvor lenge en kan motta dagpenger, sykepenger og arbeidsavklaringspenger bør øke i takt med den normerte pensjoneringsalderen. Ytelsene vil da fortsatt kunne gis fram til alderen der alle har en ubetinget rett til alderspensjon fra folketrygden.

Regulering av minsteytelsene med velstandsutviklingen

Minsteytelsene blir i dag regulert med gjennomsnittet av lønns- og prisveksten. På sikt vil dette innebære at minstenivåene blir hengende etter velstandsutviklingen i samfunnet. Det vil kunne skape problemer for pensjonssystemets sosiale bærekraft framover. Regjeringen mener derfor, i tråd med Pensjonsutvalgets vurderinger, at det bør etableres et nytt system der minsteytelsene ved normert pensjoneringsalder reguleres med lønnsveksten.

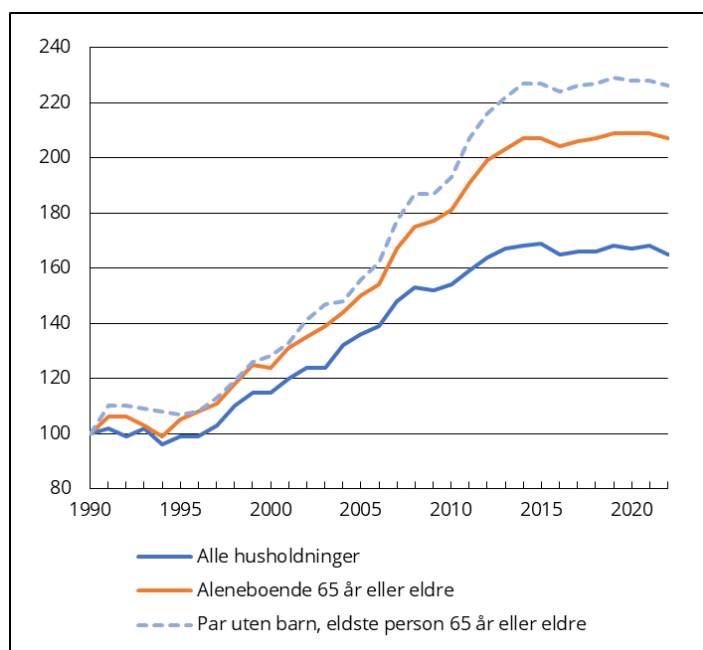
Dersom yrkesaktive ikke kompenserer for virkningen av levealdersjusteringen framover, vil lønnsregulering av minsteytelsene på sikt kunne svekke forholdet mellom standardsikringen og grunnsikringen i betydelig grad. Dette vil innebære en svakere sammenheng mellom yrkesaktivitet og pensjon, noe som vil kunne svekke legitimiteten og betalingsviljen for folketrygdens alderspensjon. Regjeringen foreslår derfor at framtidige evalueringer av pensjonsreformen bør se særskilt på utviklingen i forholdet mellom minsteytelsene og gjennomsnittlig pensjonsnivå. Dersom forholdet mellom standard- og grunnsikringen på sikt blir svekket i betydelig grad, bør det vurderes endringer.

Bedre alderspensjon for uføre

Mottakere av uføretrygd har ikke samme mulighet som arbeidsføre til å stå lenger i arbeid. Regjeringen mener at levealdersjusteringen vil gi for lave pensjonsnivåer for uføre med dagens regler. For årskullene 1954–1963 foreslår regjeringen at den øvre alderen for opptjening til alderspensjon i ny opptjeningsmodell økes til 65 år. Økningen i opptjening for uføre vil om lag tilsvare økningen i pensjonsnivå som følger av at arbeidsføre utsetter avgangen med ett år, noe som er om lag to tredjedeler av en full kompensering for økt levealdersjustering for årskullene fra 1954 til 1963. Dette er også i tråd med forslaget fra flertallet i Pensjonsutvalget. Regjeringen foreslår en løsning der uføres alderspensjon skjermes for om lag to tredjedeler av den videre effekten av levealdersjusteringen for uføre fra og med 1964-kullet.

10.2.2 Realvekst etter skatt i pensjon og trygd

Husholdninger med eldre personer har hatt en sterk samlet realvekst i inntekt etter skatt de siste tiårene. Figur 10.2 viser at den reelle medianinntekten etter skatt økte mer for husholdninger med personer over 65 år enn for husholdninger samlet i perioden 1990–2022. Endringer i sammensetningen av gruppen er en viktig forklaring på dette. Stadig flere alderspensjonister har opptjent rettigheter til tilleggspensjon. I tillegg er det etter pensjonsreformen blitt mer vanlig med yrkesinntekt blant mottakere av alderspensjon. For alle husholdninger under ett falt median realinntekt med 1,8 prosent fra 2021 til 2022. For par uten barn hvor eldste person var 65 år eller eldre og aleneboende 65 år og eldre falt median realinntekt med hhv. 1,3 prosent og 1,0 prosent fra 2021 til 2022.

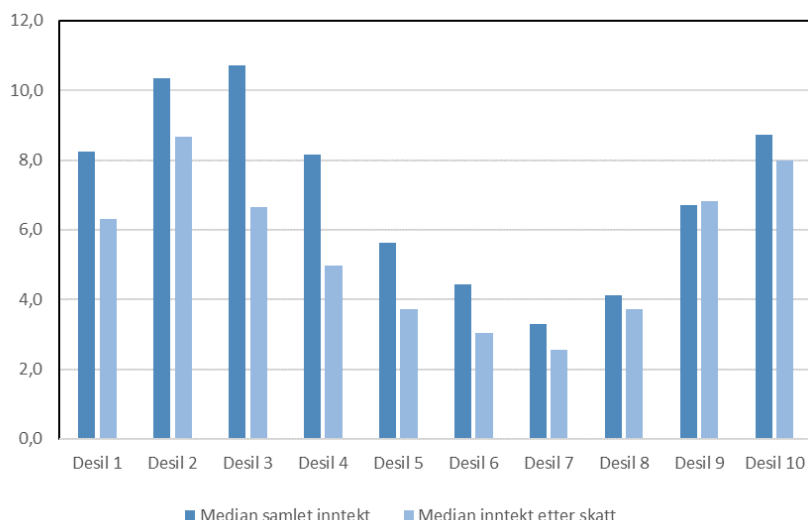


Figur 10.2 Medianinntekt etter skatt for ulike husholdningstyper. Indeks i faste priser (1990=100). 1990–2022

Kilde: Statistisk sentralbyrås inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger

En måte å måle inntektsfordeling på er å dele befolkningen inn i ulike grupper basert på størrelsen på inntekten, og måle hvordan inntekten i de forskjellige gruppene har utviklet seg. En ofte brukt grupperingsenhet er en desilfordeling. En desilfordeling for samlet inntekt betyr at populasjonen er delt i 10 grupper, slik at hver gruppe inneholder like mange personer. Desil 1 referer da til den gruppen med de 10 prosentene med lavest inntekt, desil 2 referer til de 10 prosentene med nest lavest inntekt, osv.

Figur 10.3 nedenfor viser at det har vært realvekst i median inntekt etter skatt for alle desiler for aldersgruppen 62 år og eldre i perioden 2012–2022. Økningen i inntekt etter skatt har vært sterkest i de tre nederste desilene og for de to øverste desilene. At realveksten i samlet inntekt har vært sterk blant de med høyest samlet inntekt, kan fange opp at en del høytlønnede kombinerer full jobb og full pensjon. At realveksten har vært sterk for de med lavest samlet inntekt, reflekterer trolig økningen i minstepensjonen i perioden.



Figur 10.3 Realvekst i median samlet inntekt før og etter skatt, etter desilfordelt inntekt etter, for personer 62 år og eldre. Prosent 2012-2022.

Kilde: Statistisk sentralbyrås inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger

Tabell 10.9 viser beregnet vekst i utbetalt pensjon og realvekst etter skatt for ulike husholdningstyper som mottar alderspensjon eller uføretrygd. Minste pensjonsnivå økte med 4,3 prosent til 240 142 kroner for enslige og med 4,3 prosent til 413 116 kroner for minstepensjonistekpar i 2023. Realnedgang i pensjonsinntekt etter skatt var -1,1 prosent både for enslige og gifte minstepensjonister i 2023.

Pensjonistenes inntektsforhold bestemmes også av tilleggspensjon (inntektspensjon i ny alderspensjon) fra folketrygden, andre pensjonsordninger og andre inntekts- og formuesforhold. Tabellen inneholder derfor også beregninger for enslige alderspensjonister med pensjon på henholdsvis 250 000 kroner og 550 000 kroner og for pensjonistekpar med en samlet inntekt på 550 000 kroner og 750 000 kroner. I beregningene forutsettes det at disse husholdningene kun har alderspensjon (inkludert tjenstepensjon) som inntekt og ikke betaler skatt på formue. Dette tilsvarer forutsetningene som ligger til grunn i tabell 10.3, jf. boks 10.1.

Den nominelle veksten i alderspensjonene svarer til den årlige reguleringen av alderspensjon fra folketrygden. Fra 2022 blir alderspensjon under utbetaling regulert med gjennomsnittet av lønns- og prisvekst

Etter skatt var det en reell vekst i pensjonsinntekt i 2023 på 0,7 prosent for enslige med 250 000 kroner i alderspensjon. Økningen i reell pensjonsinntekt etter skatt skyldes i hovedsak økt innslagspunkt for avtrapping av pensjonsfradraget.

Tabell 10.9 Beregnet realvekst i pensjon og trygd etter skatt for utvalgte husholdningstyper. Vekst i prosent fra året før

		2022		2023	
Pensjon/ trygd i 2023 (kr)	Familiesituasjon	Nom- inell vekst	Real- vekst etter skatt	Nom- inell vekst	Real- vekst etter skatt
284 270	Enslig ufør, minsteytelse	4,8	-0,6	4,4	-0,1
522 690	Ektepar ufør, begge har minsteytelse	4,8	-0,6	4,4	-0,1
240 142	Enslig minstepensjonist	5,3	-0,5	4,3	-1,1
413 116	Ektepar, begge har minstepensjon	4,1	-1,6	4,3	-1,1
250 000	Enslig alderspensjonist ¹	4,1	-1,6	4,3	0,7
550 000	Enslig alderspensjonist ¹	4,1	-1,6	4,3	-1,1
550 000	Ektepar med alderspensjon hvor den ene har 350 000 kroner og den andre har 200 000 kroner ¹	4,1	-1,6	4,3	-0,6
750 000	Ektepar hvor den ene har 500 000 kroner og den andre har 250 000 kroner ¹	4,1	-1,6	4,3	-0,4

¹ Nominell vekst er lik gjennomsnittet av pris og lønnsvekst.

Kilde: Beregningsutvalget

Både for enslige uføre og ektepar/samboende der begge har minsteytelse, ble realverdien av minsteytelsene etter skatt redusert med 0,1 prosent i 2023.

10.2.3 Endringer i de særskilte skattereglene for pensjonister fra 2023 til 2024

AFP- og alderspensjonister får et skattefradrag, som i 2024 utgjør maksimalt 34 350 kroner, mens det i 2023 var på 32 825 kroner. Størrelsen på skattefradraget justeres årlig slik at personer som kun har minstepensjon som inntekt, ikke betaler inntektsskatt. Skattefradraget trappes ned mot pensjonsinntekt over to trinn. I 2024 er innslagspunktet på det første trinnet 258 400 kroner, og nedtrappingssatsen er 16,7 prosent. Det betyr at skattefradraget reduseres med 16,7 øre per pensjonskrone som mottas over 258 400 kroner. På det andre trinnet er innslagspunktet 391 550 kroner i 2024, og nedtrappingssatsen er 6,0 prosent. Det betyr at skattefradraget reduseres med 6 øre per pensjonskrone som mottas over 391 550 kroner. Disse satsene gjør at skattefradraget fases helt ut ved en pensjonsinntekt på 575 000 kroner (forutsatt at skattyter har standard fradrag). Skattefradraget fastsettes uavhengig av ektefellens inntekt.

Trygdeavgift på pensjon har vært 5,1 prosent siden 2014. Satsen i minstefradraget i pensjonsinntekt er 40 prosent i 2024, uendret fra 2023. Den øvre grensen i minstefradraget for pensjonsinntekt er 86 250 kroner i 2024, uendret fra 2023.

Skattereglene for pensjonister innebærer at en enslig pensjonist i 2024 vil begynne å betale skatt når pensjonsinntekten overstiger 240 142 kroner. Tilsvarende vil et pensjonistektepar med lik pensjon begynne å betale skatt på en samlet inntekt over 480 284 kroner. I disse

beregningene er det lagt til grunn at pensjonistene kun har pensjonsinntekt og standard fradrag.

10.3 Fordeling av inntekt

Beregningsutvalget legger i dette avsnittet fram statistikk som belyser fordelingen av inntekt for personer. Det er spesielt lagt vekt på å redegjøre for enkelte trekk ved fordelingen av lønns-, nærings- og kapitalinntekt. I boks 10.4 redegjøres det nærmere for inntektsbegrepene som legges til grunn.

10.3.1 Fordelingen av inntekt etter skatt for yrkestilknyttede

I dette avsnittet ses det på sammensetningen og fordelingen av inntekt for personer som er yrkestilknyttet. For å få en best mulig oversikt over utviklingen og sammensetningen av inntekt for de personene som antas å være yrkestilknyttet på «fulltid», er det nødvendig å skille ut de personene som har reduserte stillingsbrøker (blant annet jobber mange studenter ved siden av studiene). Utvalget har valgt å definere yrkestilknyttede som de personene som har en sum av lønnsinntekt og næringsinntekt (inkludert dagpenger, sykepenger og foreldrepenger) som minst utgjør 60 prosent av gjennomsnittlig industriarbeiderlønn. Samlet sett utgjør denne gruppen om lag 2,3 mill. personer i 2022. Til sammenligning var det om lag 2,8 mill. sysselsatte personer i 2022.

Tabell 10.10 viser sammensetningen av de ulike inntektskomponentene for yrkestilknyttede i 2012 og 2022 etter at individene er sortert etter stigende inntekt etter skatt (desiler), jf. boks 10.4. Tabellen viser at lønnsinntekt er den viktigste inntektskilden i alle desiler, og at lønnsandelen har økt for alle desiler unntatt desil 10. Lønn er den viktigste inntektskilden også i desil 10, men lønnsandelen faller markant med inntekten jo høyere opp i fordelingen man kommer. Dette trekket er mer framtrødende i 2022 enn i 2012.

Andelen næringsinntekt for alle yrkestilknyttede sett under ett falt fra 5,9 prosent i 2012 til 5,2 prosent i 2022. Andelen er relativt høy for desil 1 og faller så til og med desil 4. Deretter stiger næringsinntektsandelen og er høyest for desil 10.

For desil 10 betyr kapital- og næringsinntekt atskillig mer enn i de øvrige inntektsgruppene, noe som reduserer betydningen av lønn. Kapital- og næringsinntekter svinger mer fra år til år enn andre inntekter vanligvis gjør. Det gjør at sammensetningen av inntekt gjerne svinger mer for 10. desil enn for andre inntektsgrupper. Svingninger i kapital- og næringsinntekter kan også skyldes skattetilpasninger. I 2015 og 2021 ble det gjort store uttak av utbytte som må ses i sammenheng med økt utbytteskatt fra 2016 og fra 2022.

Tabell 10.11 viser hvordan de samlede inntektene fra de ulike inntektskomponentene fordeler seg på inntektsdesilene (etter skatt) i 2012 og 2022. Sammenlignet med 2012 har desil 10 i 2022 en høyere andel av alle inntektskomponenter unntatt lønn. Desilene 8–10 får en større andel av overføringene (eksklusiv dagpenger, sykepenger og foreldrepenger). Det kan ha sammenheng med en økning i pensjonsuttak samtidig med full lønn.

Den øverste persentilens andel av inntekt etter skatt er redusert fra 24,4 prosent i 2012 til 22,5 prosent i 2022. Samlet sett har inntekt etter skatt for yrkestilknyttede økt med 5 prosent fra 2012 til 2022. Veksten har imidlertid vært høyere blant de øverste inntektsgruppene. I desil 10 var veksten 8,7 prosent, mens veksten i den øverste persentilen var på 20,2 prosent, mellom 2012 og 2022.

I vedleggstabell 4.17 er det gitt en nærmere oversikt over fordelingen av ulike kategorier kapitalinntekter for yrkestilknyttede.

Tabell 10.10 Sammensetning av inntekt innenfor de ulike desilene for yrkestilknyttede¹. Andel i prosent av gruppens samlede inntekt før skatt der ikke annet framgår. Desilfordelt etter inntekt etter skatt. 2022-kroner. 2012 og 2022

2022 Desil	Lønns- inntekt ²	Nærings- inntekter	Kapital- inntekter ³	Dagpenger, sykepenger og foreldrepenger	Overfø- ringer ⁴	Gj.snittlig samlet inntekt før skatt		Utlignet skatt ⁵	Inntekt etter skatt
						Andel	Kroner		
1	88,2	4,5	-3,2	8,7	1,8	100	397 200	27,9	72,1
2	87,0	2,2	0,3	8,2	2,3	100	473 400	23,4	76,6
3	87,6	2,0	0,4	7,4	2,5	100	527 400	24,1	75,9
4	88,0	1,9	0,6	6,8	2,7	100	576 700	24,7	75,3
5	88,5	2,1	0,7	6,0	2,7	100	626 400	25,4	74,6
6	88,9	2,4	0,9	5,2	2,6	100	682 100	26,3	73,7
7	88,7	2,9	1,1	4,3	3,0	100	752 000	27,5	72,5
8	88,0	3,8	1,6	3,2	3,4	100	855 800	29,1	70,9
9	86,3	5,2	2,6	2,2	3,7	100	1 035 900	31,5	68,5
10	67,1	11,4	17,9	0,9	2,6	100	1 984 000	36,9	63,1
Alle	82,6	5,2	5,2	4,1	2,8	100	791 100	29,6	70,4
Herav desil 10 delt opp i persentilene:									
91/92	84,0	6,7	4,0	1,7	3,6	100	1 230 500	33,5	66,5
93/94	82,4	7,7	5,1	1,5	3,4	100	1 345 200	34,4	65,6
95/96	79,9	9,2	6,5	1,2	3,2	100	1 515 800	35,5	64,5
97/98	74,1	11,9	10,1	0,9	3,1	100	1 830 400	36,9	63,1
99	65,7	14,1	16,9	0,6	2,7	100	2 388 700	38,3	61,7
100	41,5	15,1	42,0	0,2	1,2	100	5 607 700	39,8	60,2
2012									
Desil									
1	84,3	6,5	-2,5	9,9	1,8	100	381 300	26,3	73,7
2	84,4	3,3	0,7	8,9	2,6	100	457 800	24,0	76,0
3	85,5	2,9	0,9	7,7	2,9	100	509 300	24,5	75,5
4	86,0	3,0	1,0	6,9	3,1	100	555 800	25,0	75,0
5	86,5	3,2	1,1	6,0	3,1	100	603 100	25,5	74,5
6	87,3	3,4	1,2	5,0	3,1	100	655 400	26,3	73,7
7	87,1	4,1	1,4	4,2	3,2	100	719 000	27,2	72,8
8	86,5	5,0	1,8	3,2	3,5	100	815 300	28,7	71,3
9	84,9	6,6	2,7	2,2	3,6	100	991 000	31,2	68,8
10	71,4	10,8	14,4	0,8	2,7	100	1 789 300	35,6	64,4
Alle	82,5	5,9	4,4	4,2	3,0	100	747 700	29,1	70,9
Herav desil 10 delt opp i persentilene:									
91/92	84,0	7,4	3,7	1,6	3,3	100	1 179 500	33,2	66,8
93/94	83,1	8,1	4,4	1,3	3,2	100	1 286 700	34,2	65,8
95/96	81,1	9,0	5,7	1,0	3,1	100	1 441 500	35,2	64,8
97/98	76,8	10,8	8,6	0,8	3,0	100	1 724 300	36,5	63,5
99	69,2	13,3	14,3	0,5	2,7	100	2 204 800	37,3	62,7
100	48,3	14,0	36,0	0,2	1,4	100	4 424 200	36,5	63,5

¹ Yrkestilknyttede er definert som personer med de sosiøkonomiske statusene lønnstaker og selvstendig næringsdrivende med yrkesinntekt inkl. dagpenger, sykepenger og foreldrepenger på minst 60 prosent av gjennomsnittlig industriarbeiderlønn. Disse utgjorde 2 017 821 personer i 2012 og 2 253 970 personer i 2022.

² Lønnsinntekt er definert som kontantlønn og naturalytelser.

³ Kapitalinntekter er definert som brutto renteinntekter, utbytte, netto realisasjonsgevinster og inntekt ved utleie.

⁴ Overføringer eksklusiv dagpenger, foreldrepenger og sykepenger.

⁵ Inkluderer negative overføringer. Negative overføringer omfatter pensjonspremie i arbeidsforhold og betalt barnebidrag gjennom offentlige ordninger.

Kilde: Statistisk sentralbyrås inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger

Tabell 10.11 Fordelingen av ulike inntektskomponenter for yrkestilknyttede¹.
Desilfordelt etter inntekt etter skatt. 2022-kroner. 2012 og 2022

2022 Desil	Lønns- inntekt ²	Nærings- inntekt	Kapital- inntekt ³	Dagpenger, sykepenger og foreldrepenger	Over- føringer ⁴	Skatt mm. ⁵	Inntekt etter skatt		Vekst 2012– 2022
							Andel	Kroner	
1	5,4	4,4	-3,1	10,6	3,2	4,7	5,1	286 300	1,9
2	6,3	2,5	0,4	11,9	4,8	4,7	6,5	362 700	4,3
3	7,1	2,5	0,6	12,1	6,0	5,4	7,2	400 400	4,2
4	7,8	2,7	0,8	12,0	6,9	6,1	7,8	434 000	4,1
5	8,5	3,2	1,1	11,5	7,5	6,8	8,4	467 400	4,1
6	9,3	4,0	1,5	10,9	8,1	7,6	9,0	502 800	4,0
7	10,2	5,3	2,1	10,0	10,0	8,8	9,8	545 500	4,2
8	11,5	7,8	3,4	8,5	13,0	10,6	10,9	606 400	4,4
9	13,7	12,9	6,7	7,1	17,1	13,9	12,7	709 800	4,1
10	20,4	54,7	86,7	5,4	23,4	31,2	22,5	1 252 000	8,7
Alle	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	556 700	5,0
Herav desil 10 delt opp i persentilene:									
91/92	15,5	7,3	2,8	23,4	17,1	11,3	13,1	818 700	3,9
93/94	16,6	9,1	3,8	22,2	17,7	12,6	14,1	882 600	4,2
95/96	18,2	12,3	5,5	20,2	18,9	14,7	15,6	977 900	4,7
97/98	20,4	19,2	10,4	18,8	21,5	18,4	18,5	1 155 200	5,5
99	11,8	14,8	11,4	8,3	12,2	12,5	11,8	1 473 900	6,5
100	17,5	37,3	66,1	7,2	12,6	30,5	27,0	3 376 900	20,2
2012									
Desil									
1	5,2	5,6	-2,9	11,8	3,1	4,6	5,3	280 900	
2	6,3	3,4	1,0	12,8	5,4	5,1	6,6	347 900	
3	7,1	3,4	1,3	12,4	6,6	5,7	7,2	384 300	
4	7,8	3,8	1,7	12,0	7,7	6,4	7,9	416 800	
5	8,5	4,4	2,0	11,4	8,4	7,1	8,5	449 100	
6	9,3	5,1	2,4	10,4	8,9	7,9	9,1	483 300	
7	10,2	6,7	3,1	9,4	10,2	9,0	9,9	523 600	
8	11,4	9,3	4,6	8,3	12,6	10,8	11,0	581 100	
9	13,6	14,8	8,2	6,9	15,9	14,2	12,9	682 100	
10	20,7	43,6	78,5	4,7	21,2	29,3	21,7	1 152 100	
Alle	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	530 100	
Herav desil 10 delt opp i persentilene:									
91/92	15,5	9,1	3,4	24,8	16,5	12,3	13,7	787 800	
93/94	16,7	10,8	4,4	22,6	17,3	13,8	14,7	846 900	
95/96	18,3	13,5	6,4	19,9	18,6	15,9	16,2	934 400	
97/98	20,7	19,4	11,5	18,1	21,6	19,7	19,0	1 095 300	
99	11,9	15,2	12,3	7,8	12,6	12,9	12,0	1 383 300	
100	16,7	32,1	62,0	6,8	13,4	25,4	24,4	2 808 500	

¹ Yrkestilknyttede er definert som lønnstakere og selvstendig næringsdrivende med yrkesinntekt inkl. dagpenger, sykepenger og foreldrepenger på minst 60 prosent av gjennomsnittlig industriarbeiderlønn. Disse utgjorde 2017 821 personer i 2012 og 2 253 970 personer i 2022.

² Lønnsinntekt er definert som kontantlønn og naturalytelser.

³ Kapitalinntekter er her definert som brutto renteinntekter, utbytte, netto realisasjonsgevinster og inntekt ved utleie.

⁴ Overføringer eksklusiv dagpenger, sykepenger og foreldrepenger.

⁵ Inkluderer negative overføringer. Negative overføringer omfatter pensjonspremie i arbeidsforhold og betalt barnebidrag gjennom offentlige ordninger.

Kilde: Statistisk sentralbyrås inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger

10.3.2 Fordelingen av inntekt etter skatt for pensjonister og trygdede

Tabell 10.12 viser ulike inntektskomponenter for pensjonister og trygdede fordelt etter desiler. Inntekt etter skatt har økt mer enn gjennomsnittet for desil 2-4 og desil 10 fra 2012 til 2022.

Tabell 10.12 Fordelingen av ulike inntektskomponenter for pensjonister og trygdede¹. Desilfordelt etter inntekt etter skatt. 2022-kroner. 2012 og 2022

2022 Desil	Lønns- inntekt ²	Nærings- inntekt	Kapital- inntekt ³	Dagpenger, sykepenger og foreldrepenger	Over- føringer ⁴	Skatt mm. ⁵	Inntekt etter skatt		Vekst 2012–2022
							Andel	Kroner	
1	4,1	-6,7	-3,9	7,2	5,0	2,9	4,7	151 700	0,2
2	2,8	-0,9	1,0	6,3	6,9	3,2	7,1	228 900	7,0
3	3,1	0,3	1,4	5,5	7,7	4,1	7,8	251 700	5,2
4	3,5	1,0	1,7	5,4	8,5	5,7	8,3	269 300	3,5
5	5,2	1,9	2,1	6,6	9,2	6,9	8,9	287 200	2,3
6	6,5	3,2	2,6	7,8	9,9	8,2	9,5	307 200	1,6
7	7,2	5,1	3,3	8,7	10,8	9,9	10,2	330 600	1,2
8	9,1	8,4	4,3	10,9	11,8	11,8	11,1	359 200	0,6
9	16,6	18,3	7,3	16,6	13,1	14,8	12,5	404 600	0,4
10	42,1	69,4	80,2	24,9	16,9	32,6	19,7	636 600	6,5
Alle	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	322 700	3,0
2012									
Desil									
1	3,1	-10,8	-2,3	6,4	5,0	2,3	4,8	151 400	
2	2,6	-0,8	2,7	6,7	6,5	2,1	6,8	214 000	
3	3,1	0,7	3,4	6,3	7,4	3,0	7,6	239 300	
4	4,0	1,3	3,7	6,3	8,2	4,4	8,3	260 100	
5	5,3	1,8	4,2	7,2	9,0	6,1	9,0	280 800	
6	6,5	3,0	4,9	8,4	9,9	7,9	9,7	302 300	
7	7,7	4,9	5,8	9,9	10,9	10,1	10,4	326 600	
8	10,3	8,4	7,4	12,5	12,0	12,6	11,4	357 100	
9	16,0	17,7	10,3	16,4	13,5	16,4	12,9	402 800	
10	41,3	73,9	59,8	20,0	17,7	35,0	19,1	597 500	
Alle	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	313 200	

¹ Omfatter personer med sosioøkonomisk status pensjonist/trygdet. Det gjelder alle personer som ikke er yrkesaktive og mottar trygde- eller pensjonsytelser, og yrkesaktive personer som har større inntekt fra trygde- eller pensjonsytelser enn lønn (inkl. dagpenger, sykepenger og foreldrepenger) eller næringsinntekt. En person er yrkesaktiv når næringsinntekten (inkl. absoluttverdi av årets underskudd i næring) og lønn (inkl. dagpenger, sykepenger og foreldrepenger) overstiger 2G. Antall personer med sosioøkonomisk status som pensjonist/trygdet var 1 151 667 i 2011 og 1 350 031 i 2021.

² Lønnsinntekt er definert som kontantlønn og naturalytelser.

³ Kapitalinntekter er her definert som brutto renteinntekter, utbytte, netto realisasjonsgevinster og inntekt ved utleie.

⁴ Overføringer eksklusiv dagpenger, sykepenger og foreldrepenger.

⁵ Inkluderer negative overføringer. Negative overføringer omfatter pensjonspremie i arbeidsforhold og betalt barnebidrag gjennom offentlige ordninger.

Kilde: Statistisk sentralbyrås inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger

Desilene 1–6 fikk en lik eller større andel av overføringene (eksklusiv dagpenger, sykepenger og foreldrepenger) i 2022 enn i 2012. Veksten i overføringene i de lavere desilene må ses i

sammenheng med økt minste pensjonsnivå. Samlet sett har inntekt etter skatt for pensjonister og trygdede økt med 3 prosent fra 2012 til 2022. Dette er lavere enn veksten i inntekt etter skatt for yrkestilknyttede, på 5,0 prosent. Sammensetningen av inntekten innenfor de ulike inntektsgruppene for pensjonister framgår av vedleggstabell 4.18.

Tabell 10.13 Utvikling i overføringer¹ for pensjonister og trygdede² fra 2012 til 2022 målt i 2022-kroner og som prosentandel av samlet inntekt. Desilfordelt etter inntekt etter skatt

Desil	I 2022-kroner					Andel av samlet inntekt før skatt					Vekst (prosent)
	2012	2019	2020	2021	2022	2012	2019	2020	2021	2022	2022-2012
1	165 600	179 300	183 700	183 400	175 600	100,1	101,5	104,6	101,4	101,2	6,0
2	214 400	238 600	243 400	247 800	244 100	94,6	96,4	97,1	97,2	96,6	13,9
3	242 400	268 800	273 700	275 700	272 200	94,2	96,0	96,7	97,1	96,5	12,3
4	269 900	298 700	302 300	303 900	300 200	93,9	95,8	96,4	96,8	96,4	11,2
5	297 200	322 900	326 100	327 600	323 100	93,4	95,1	95,7	96,0	95,3	8,7
6	325 700	349 600	352 400	354 300	349 100	92,8	94,4	95,0	95,4	94,7	7,2
7	358 500	382 000	384 900	387 100	381 100	92,2	94,1	94,6	95,0	94,3	6,3
8	394 600	419 200	421 700	424 000	417 000	90,8	93,1	93,7	94,0	93,3	5,7
9	443 900	466 700	469 000	471 400	461 800	88,2	89,8	90,3	90,4	89,6	4,0
10	583 500	607 100	609 600	603 700	595 600	71,8	69,6	69,2	59,3	67,7	2,1
Alle	329 600	353 300	356 700	357 900	352 000	88,0	88,9	89,3	86,4	88,6	6,8

¹ Overføringer eksklusiv dagpenger, sykepenger og foreldrepenger.

² Omfatter personer med sosioøkonomisk status pensjonist/trygdet. Det gjelder alle personer som ikke er yrkesaktive og mottar trygde- eller pensjonsytelser, og yrkesaktive personer som har større inntekt fra trygde- eller pensjonsytelser enn lønn (inkl. dagpenger, sykepenger og foreldrepenger) eller næringsinntekt. En person er yrkesaktiv når næringsinntekten (inkl. absoluttverdi av årets underskudd i næring) og lønn (inkl. dagpenger, sykepenger og foreldrepenger) overstiger 2G. Antall personer med sosioøkonomisk status som pensjonist/trygdet var 1 165 389 i 2012 og 1 379 965 i 2022.

Kilde: Statistisk sentralbyrås inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger

Tabell 10.13 viser at i gjennomsnitt utgjør overføringer (eksklusiv dagpenger, sykepenger og foreldrepenger) 88,6 prosent av pensjonister og trygdedes samlede inntekt i 2022. Tabellen viser utviklingen i gjennomsnittlige overføringer for pensjonister og trygdede fra 2012 til 2022 for de ulike inntektsdesilene. Den akkumulerte veksten i overføringer var størst for desil 2 (13,9 prosent), mens desil 10 har hatt den laveste veksten (2,1 prosent). Overføringenes andel av samlet inntekt har økt siden 2012 for alle desiler utenom desil 10.

10.3.3 Utviklingen i inntektsfordelingen

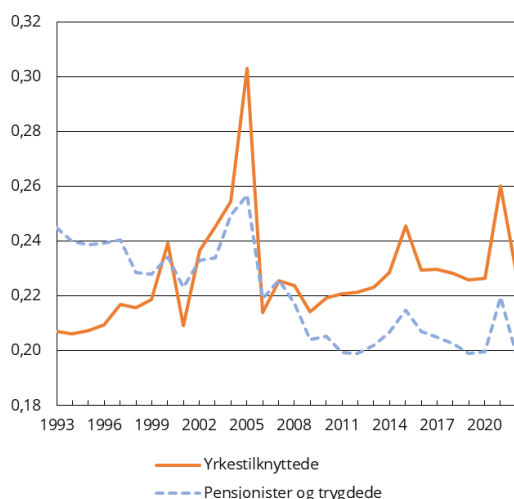
Når en sammenligner inntektsfordelingen i et land over tid eller inntektsfordelingen mellom land, er det vanlig å benytte Gini-koeffisienter. Gini-koeffisienter måler inntektskonsentrasjon på en skala mellom 0 og 1. En Gini-koeffisient på 0 innebærer at inntekten er helt likt fordelt, mens en Gini-koeffisient på 1 betyr at én person mottar all inntekt.

Figur 10.3 viser utviklingen i Gini-koeffisienten i perioden 1993–2022 for yrkestilknyttede og pensjonister/trygdede for inntekt etter skatt. Figuren viser at fordelingen av inntekt både for

yrkestilknyttede og pensjonister/trygdede er sterkt preget av store svingninger i perioden rundt 2000, 2006, 2015 og 2021. Dette skyldes i hovedsak tilpasninger til den midlertidige utbytteskatten i 2001, innføringen av utbytteskatt på avkastning utover normalavkastning i 2006 (skjermingsmetoden for aksjonærer), at skattesatsen på skattepliktige aksjeinntekter for personer (utbytte og realiserte aksjegevinster) økte fra 27 til 31,68 prosent fra 2015 til 2019 og økt utbytteskatt i 2022.

Gini-koeffisientene for både yrkestilknyttede og pensjonister/trygdede falt i 2022 til om lag samme nivå som i 2020. Økningen i Gini-koeffisienten i 2021 skyldes i stor grad at aksjeutbytte økte mye fra 2020 til 2021. Økningen i aksjeutbytte i 2021 må ses i sammenheng med økt skatt på utbytte fra 1. januar 2022. Aksjeutbytte falt i 2022 ned til om lag samme nivå som i 2020. Over tid er det en tendens til at fordelingen blant yrkestilknyttede har blitt noe skjevare, mens fordelingen blant pensjonister/trygdede har blitt jevnere.

I en studie av Holm, Paul, og Tischbirek (2021)⁸² analyseres effekten av pengepolitikk på husholdningers forbruk, med en inndeling av husholdningene etter størrelsen på deres likvide midler, som omfatter bankinnskudd, statsobligasjoner, bedriftsobligasjoner, børsnoterte aksjer, og aksjefondandeler. Ved innstramning i pengepolitikken opplever husholdninger med lav likviditet et fall i realdisponibel inntekt og reduserer derfor forbruket. De med middels likviditet responderer ved å øke låneopptak eller redusere sparing, mens husholdninger med høy likviditet øker forbruket, drevet av økte renteinntekter.



Figur 10.4 Utviklingen i fordelingen av inntekt etter skatt for yrkestilknyttede¹ og pensjonister/trygdede² i perioden fra 1993 til 2022. Målt ved Gini-koeffisienten per person

¹ Yrkestilknyttede omfatter lønnstakere og selvstendig næringsdrivende med yrkesinntekt (inkludert dagpenger, sykepenger og foreldrepenger) minst 60 prosent av gjennomsnittlig industriarbeiderlønn.

² Pensjonister/trygdede omfatter personer med sosioøkonomisk status pensjonist/trygdet. Det gjelder alle personer som ikke er yrkesaktive og mottar trygde-/pensjonsytelser, og yrkesaktive personer som har større inntekt fra trygde-/pensjonsytelser enn lønn (inkl. dagpenger, sykepenger og foreldrepenger) eller næringsinntekt.

Kilde: Statistisk sentralbyrås inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger

⁸² Holm, M. B., Paul, P., & Tischbirek, A. (2021). The transmission of monetary policy under the microscope. *Journal of Political Economy*, 129(10), 2861-2904.

Figur 10.5 viser utviklingen i samlet inntekt før skatt med og uten utbytte, inntekt etter skatt og inntekt etter skatt uten barnetrygd i perioden 1993–2022. Figuren viser en betydelig variasjon i Gini-koeffisienten for inntekt før og etter skatt i årene rundt den midlertidige utbytteskatten i 2001, innføringen av ny utbytteskatt fra 2006, økt skattesats på utbytte fra 2016 og 2022. Figuren viser at utbytte trekker ulikheten opp, mens skatt reduserer ulikheten. Utbytterne har bidratt til å gjøre inntektsfordelingen skjevere i tiårsperioden. Forskjellen mellom Gini-koeffisienten i samlet inntekt før skatt og i samlet inntekt uten utbytte før skatt var 0,201 i 2020, økt til 0,044 i 2021 for å så falle til 0,020 i 2022. Særlig i forkant av innføringen av skatt på aksjeinntekter for personer (utbytte og realiserte gevinster) fra 2006 var det gunstig å ta ut kapital fra bedriftene som utbytte og tilbakeføre dette som innskutt kapital. Innskutt kapital kan senere tas ut uten å bli skattlagt på personens hånd. Skattenes bidrag til å redusere ulikhet, målt ved forskjell i Gini-koeffisienten i samlet inntekt før skatt og inntekt etter skatt, har vært relativt stabil.

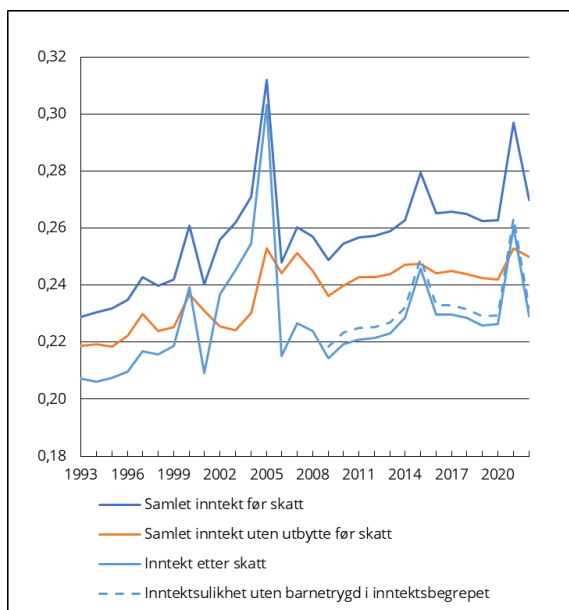
Barnetrygd virker utjevne og målt ved endring av Gini-koeffisienten var barnetrygdens bidrag til utjevning på 0,003 i 2022. Tall for hele populasjonen (regnet ut fra inntekt etter skatt per forbruksenhet) viser at barnetrygden over tid har hatt et fallende bidrag til utjevning, blant annet som følge av nominell videreføring mellom 1996 og 2019. Den nominelle videreføringen bør ses i lys av at foreldrebetalingen i barnehager har blitt redusert og at fradraget for pass og stell av barn har blitt økt. Siden 2019 er barnetrygden økt flere ganger.

I bl.a. Meld. St. 13 (2018–2019) *Muligheter for alle* pekes det på at Gini-indeksen for disponibel husholdningsinntekt⁸³ ikke gir et fullgodt bilde av utviklingen i ulikhet fra et år til det neste pga. store svingninger i utbetaling av utbytte og at man ideelt sett burde tatt hensyn til både utbetalt og tilbakeholdt utbytte i inntektsbegrepet. Det vises videre til at det i SSB arbeides med å inkludere tilbakeholdt utbytte i et slikt inntektsbegrep. Meldingen gjengir foreløpige tall som indikerer at en slik innteksdefinisjon vil øke den målte ulikheten i inntekt etter skatt vesentlig. Skatteutvalget (NOU 2022:20 *Et helhetlig skattesystem*) viser til at indikatorer for ulikhet og omfordeling er svært sensitive til hvilket inntektsbegrep som legges til grunn.

Aaberge mfl. (2021)⁸⁴ beskriver utviklingen av ulikhet i Norge i perioden 2001-2018. Rapporten supplerer den offisielle innteks-, formues- og skattestatistikken med ny informasjon om innteks- og formuesfordelingen i Norge ved å sammenlikne målene for inntekt, formue og skatt som benyttes i offisiell statistikk med mer fullstendige mål for inntekt og formue. I målingen av inntekt inkluderes følgende tre inntektskomponenter som er utelatt fra inntektsmålene som benyttes i offisiell statistikk: (i) personlige eieres andel av tilbakeholdte overskudd i private selskaper; (ii) verdien av boligjenester for boligeierhushold; og (iii) kapitalgevinster på bolig og annen fast eiendom og verdipapirer (unntatt aksjer). I målingen av formue benyttes et mål for boligformue som er basert på faktiske markedsverdier (observert i transaksjonsdata) i stedet for beregnede verdier fra skattemeldingen. Ifølge rapporten øker ulikheten når en tar med de inntektskomponentene som er utelatt i fra inntektsmålene som brukes i offisiell statistikk.

⁸³ Gini-koeffisienten som benyttes i meldingen, gjelder hele befolkningen og per forbruksenhet, mens tallene i figur 10.3 er avgrenset til yrkestilknyttede og inntekt per person. Skatten vil avhenge av utbytte, men kan ikke direkte tilordnes utbytte fordi utbytte ikke er et eget skattegrunnlag, men inngår i alminnelig inntekt. Denne utfordringen unngås ved å se på samlet inntekt uten utbytte før skatt, slik utvalget her gjør.

⁸⁴ Aaberge R., Mogstad M., Vesta O. og Vestre A. Økonomisk ulikhet i det 21 århundre. Rapporter SSB 2021/33.



Figur 10.5 Utviklingen i fordelingen av samlet inntekt før skatt med og uten utbytte og fordelingen av inntekt etter skatt og fordeling av inntekt uten barnetrygd. Målt ved Gini-koeffisienten per person for yrkestilknyttede^{1,2}. 1993–2022

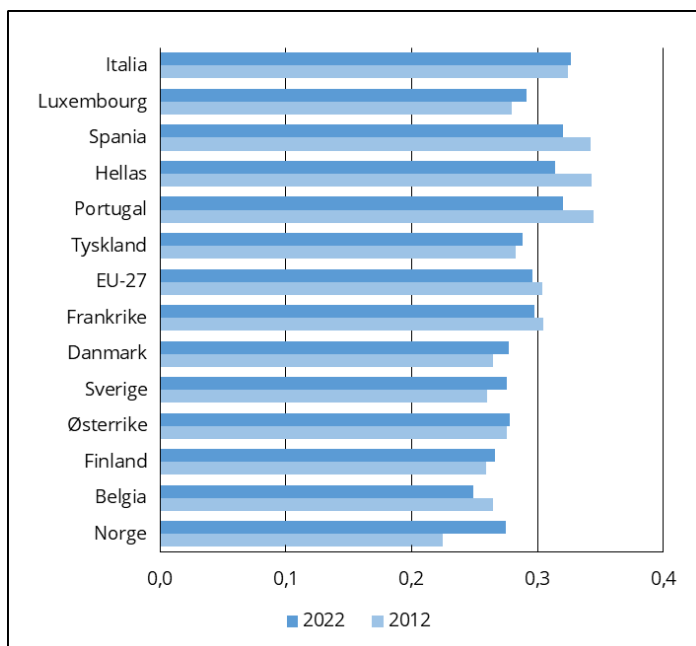
¹ Yrkestilknyttede omfatter personer med yrkesinntekt inkl. dagpenger, sykepenger og foreldrepenger over 60 prosent av gjennomsnittlig industriarbeiderlønn.

² Personer med negativ inntekt har fått nullstilt denne i alle tidsseriene. Det er også gjort ved negativ inntekt etter fratrukk av utbytte.

Kilde: Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger, Statistisk sentralbyrå

Ulikhetene i fordelingen av inntekt målt ved Gini-koeffisienter varierer mellom europeiske land. Figur 10.6 viser Gini-koeffisienten i EU-27 og for enkelte land i Europa for årene 2012 og 2022. Figuren viser at ulikheten i fordelingen av inntekt målt ved Gini-koeffisienten er lavere i Norge enn i mange av de andre europeiske landene, men at ulikheten har økt fra 2012 til 2022. Gini-koeffisientene er regnet ut fra husholdningenes disponible inntekt per forbruksenhet, istedenfor inntekt per person. Forbruksenhet er en kategorisering som forsøker å fange opp stordriftsfordelene i en husholdning. Dette gjør at figur 10.5 ikke er direkte sammenlignbare med tallene i figur 10.3. En svakhet ved disse tallene er at de ikke tar i betraktning gratis eller subsidierte offentlige tjenester som husholdningene mottar. Offentlige tjenester endres over tid og er av ulikt omfang mellom land. I Aaberge m.fl. (2018) er det vist at kommunale tjenester bidrar til å redusere økonomisk ulikhet⁸⁵.

⁸⁵ Aaberge R., Eika L. Langørgen A. og Mogstad M. (2018). Local governments, in-kind transfers, and economic inequality. *Journal of Public Economics* 180.



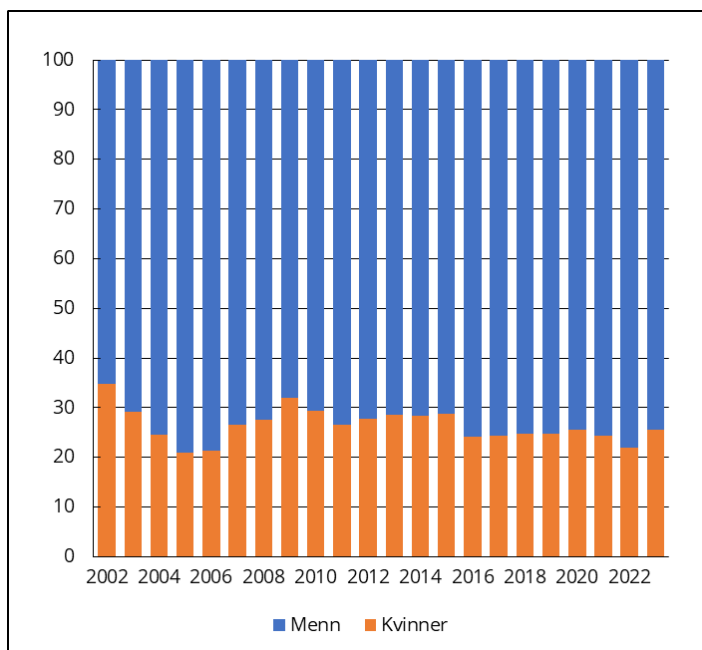
Figur 10.6 Fordelingen av husholdningenes disponible inntekt i 2012 og 2022 per forbruksenhet i EU-27¹ og for utvalgte land i Europa. Målt ved Gini-koeffisienten

¹ Inntektsbegrepet til Eurostat er forsøkt harmonisert så langt det lar seg gjøre for å kunne foreta direkte sammenligninger mellom land. Blant annet utelater Eurostat realisasjonsgevinster/-tap i sitt inntektsbegrep, mens dette er inkludert i den norske nasjonale inntektsstatistikken. Personer i studenthusholdninger inngår i tallene fra Eurostat.

Kilde: Eurostat

10.3.4 Fordelingen av kapitalinntekter mellom kvinner og menn

Ved siden av at kapitalinntekter¹ er skjevt fordelt mellom inntektsgrupper, er kapitalinntekter også skjevt fordelt mellom kvinner og menn. Figur 10.6 viser fordelingen av brutto kapitalinntekter mellom kvinner og menn. Menn eier kapital særlig i form av aksjer i større grad enn kvinner. I 2021 falt kvinners andel av kapitalinntekter til om lag 22 prosent. Dette har sammenheng med at aksjeutbytte økte, mens renteinntektene falt i 2021. I 2022 økte kvinners andel av kapitalinntekter. Fra 2012 til 2022 har andelen blitt noe redusert.



Figur 10.7 Prosentvis fordeling av brutto kapitalinntekter¹ mellom kvinner og menn. 2001–2022. Bosatte kvinner og menn 17 år og eldre

¹ Kapitalinntekter er her definert som brutto renteinntekter, utbytter og netto gevinster ved salg av aksjer.

Kilde: Skattestatistikk for personer, Statistisk sentralbyrå

Boks 10.3 Begreper i fordelingsanalyser

Desil- og persentiltabeller

I fordelingsanalyser rangeres ofte personer etter inntekt etter skatt og grupperes deretter i like store grupper. En vanlig type gruppering er å dele antallet personer i 10 like store deler. Disse gruppene kalles ofte for desiler, hvor de 10 prosent med lavest inntekt kalles desil 1, de neste 10 prosent for desil 2 osv. til de 10 prosent med høyest inntekt, som kalles desil 10.

Personene kan også grupperes i mindre grupper. En inndeling i 100 like store grupper kalles ofte for persentiler. Den prosenten med lavest inntekt kalles persentil 1, og prosenten med høyest inntekt kalles persentil 100.

Gini-koeffisienten

I analyser av inntektsfordelinger er det behov for et summarisk mål på ulikhet som kan benyttes ved sammenligning av inntektsfordelinger i ulike situasjoner. For eksempel kan virkninger på inntektsulikheten av endringer i skatte- og overføringsordninger belyses ved hjelp av endring i Gini-koeffisienten. Gini-koeffisienten (G) varierer mellom 0 og 1, og ulikheten er større jo større G er. Dersom $G=0$ er inntekten likt fordelt mellom alle personer i gruppen som studeres, mens $G=1$ betyr at det er en person som mottar all inntekt. Gini-koeffisienten representerer bare en av flere mulige metoder for å kvantifisere ulikhet mellom fordelinger. Det viser seg at Gini-koeffisienten vektlegger sterkest endringer som skjer i den sentrale delen av fordelingen og i mindre grad endringer som skjer i topp

[Boks slutt]

Boks 10.4 Inntektsbegrep

Inntektsbegrepet som blir lagt til grunn i hoveddelen av avsnitt 10.3, er inntekt etter skatt. Dette begrepet kommer fram på følgende måte:

Yrkesinntekt

- Lønn (inkl. dagpenger, sykepenger og foreldrepenger)
- Netto næringsinntekt

+ *Kapitalinntekter*

- Renteinntekter
- Aksjeutbytte
- Netto realisasjonsgevinster
- Andre kapitalgevinster

+ *Skattepliktige overføringer*

- Pensjoner fra folketrygden
- Tjenestepensjon mv.

+ *Skattefrie overføringer*

- Barnetrygd
- Bostøtte
- Stipend
- Sosialhjelp
- Kontantstøtte
- Barnebidrag

= *Samlet inntekt*

– *Utlignet skatt og negative overføringer*

- Utlignet skatt
- Negative overføringer (tvungen pensjonspremie i arbeidsforhold og betalt barnebidrag administrert av det offentlige)

= *Inntekt etter skatt*

Nærmere om begrepet inntekt etter skatt i forhold til velferd

Inntektsstatistikken omfatter alle kontante inntekter som husholdningene mottar. Det er likevel andre forhold som også påvirker den enkeltes forbruksmuligheter og som ikke inngår i statistikken. Dette gjelder for eksempel for noen typer av naturalytelser og ikke-realiserede gevinster, verdien av alle offentlige tjenester, familieoverføringer (arv og gaver), verdien av boligjenester og andre varige forbrugsgoder mv. Flere av disse komponentene er beheftet med betydelige måleproblemer og er derfor ikke inkludert i statistikken. Heller ikke renteutgifter er inkludert i inntektsbegrepet som er lagt til grunn i denne analysen.

[Boks slutt]

Boks 10.5 Forbruksvekter i ulike konsumgrupper

Vektene til undergruppene i KPI baserer seg på gjennomsnittlig forbruk av varer og tjenester i norske husholdninger. Det er imidlertid stor variasjon mellom forbruket i husholdningene. I en rapport fra november 2022 finner SSB at utgiftsøkningene på strøm, drivstoff og matvarer utgjør en relativt større andel av inntekten for lavinntektshusholdningene, mens de økte renteutgiftene¹ betyr mer for husholdninger med høy inntekt².

I rapporten benytter SSB beregningsmodellen LOTTE-Konsum sammen med LOTTE-Skatt for å analysere hvordan prisendringene i 2022 har påvirket husholdninger med ulik inntekt, gitt uendret adferd. De finner at gjennomsnittshusholdningen har tapt 18 000 kroner i 2022, sammenlignet med forventningene til pris- og lønnsvekst ved inngangen av året. Forventningene antas å tilsvare SSBS egne konjunkturanalyser fra desember 2021. Dette tilsvarer om lag 2,7 prosent av gjennomsnittlig disponibel inntekt. I absolutte verdier har høyinntektshusholdningene tapt mest, men ser man på utgiftsøkninger relativt til inntekt er bildet annerledes. Mens husholdninger i den høyeste inntektsdesilen har fått uforutsette utgiftsøkninger (på grunn av krigen i Ukraina og andre uforutsette forhold) på om lag 2,3 prosent av disponibel inntekt har husholdninger i den laveste inntektsdesilen fått utgiftsøkninger på 3,7 prosent av disponibel inntekt. Inntektsdesilene 2 til 9 har om lag lik relativ nettoendring i utgifter.

Ettersom KPI baserer seg på gjennomsnittsforkbruk, og prisveksten har vært sterkest på nødvendighetsgoder i 2022, har indeksen i gjennomsnitt hatt lavere vekst enn utgiftene til husholdningene i den nederste inntektsdesilen. På samme måte har indeksen hatt høyere vekst enn utgiftene til husholdninger i den høyeste inntektsdesilen.

Dersom man benytter gjennomsnittlige 2021-priser og -renter som sammenligningsgrunnlag, viser imidlertid SSB at husholdninger med høy inntekt rammes relativt sett noe hardere både i absolutte kroner og som andel av inntekt.

SSBs forbruksundersøkelse for 2022 viser at 36 prosent av husholdningenes forbruk går til bolig, elektrisitet og brensel. For lavinntektshusholdninger³ går 44 prosent av forbruksutgiften til bolig, elektrisitet og brensel. I Forbruksundersøkelsen måles ikke faktiske utgifter til å eie boligen. I stedet beregnes et boligkonsum tilsvarende det man ville måtte betalt for å leie en tilsvarende bolig, fratrukket andre boligutgifter som strøm, kommunale avgifter, vedlikehold og andre boligjenester. For eierhusholdningene blir det da beregnet et boligkonsum som kan avvike fra de reelle boligutgiftene. Dette gjelder spesielt husholdninger med lav gjeldsbelastning og verdifulle boliger, som gjerne har lavere utgifter på boligen sin enn det verdien på boligen skulle tilsi.

¹ Renteutgifter er ikke inkludert i KPI, og vil dermed ikke trekke inflasjonen opp slik den måles.

² Lian, B., O.E. Nygård, T.O. Thoresen og T. E. Vattø (2022): *De økte utgiftene for husholdningene i 2022 – hvem rammes mest?* Rapporten 2022/46. Statistisk Sentralbyrå. [De økte utgiftene for husholdningene i 2022 – hvem rammes mest? \(ssb.no\)](https://www.ssb.no/utgifter/rapporter/2022/46)

³ Lavinntektshusholdninger er husholdninger med inntekt under 60 prosent av medianinntekten per forbruksenhet (EU-skala).

[Boks slutt]

Vedlegg 1.

1 Lønnsoppgjør 2023

For de fleste tariffområder ble det i 2022 inngått toårige avtaler med bestemmelser som ga adgang til å forhandle om eventuelle lønnsreguleringer ved vanlig revisjonstidspunkt i 2023.

I dette vedlegget gis en oversikt over avtalte lønnstillegg i en del store forhandlingsområder. For oversikt over lønnsoppgjørene i 2022 vises det til vedlegg 1 i NOU 2023: 12.

1.1 Vedtak foran lønnsoppgjørene i 2023

Representantskapet i LO behandlet kravene foran mellomoppgjøret 21. februar 2023. Der het det bl.a.:

«For industrien var lønnsomheten samlet sett god i fjor, med et godt samlet driftsresultat. Høye innsatsfaktorpriser i deler av industrien har gått sammen med høye priser på eksportmarkedene. Lønnskostnadsandelen falt markant til 78 fra 83,5 prosent året før ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall.

[...]

Prisveksten målt ved konsumprisindeksen endte på 5,8 prosent for året 2022, den høyeste siden 1988, noe som ga reallønnsnedgang for de fleste lønnstakere.

[...]

Det er familiene med lavest inntekt som rammes hardest av prisveksten og den økte utryggheten om egen økonomi. SSB har beregnet at prisveksten for husholdningene med lavest inntekt var ett prosentpoeng høyere enn for gjennomsnittet, da disse bruker en større del av inntekten på mat og strøm.

[...]

Lavlønnsprofil i tariffoppgjørene kan ha betydning også for de laveste lønningene både direkte i allmenngjorte områder og mer indirekte gjennom normdannelsen i samfunnet.

[...]

SSBs lønnsstatistikk viser videre en lønnsvekst på henholdsvis 6,9 og 9,6 prosent for administrerende direktør i henholdsvis privat sektor i alt og industri fra november 2021. For lønnstakere i alt var lønnsveksten målt på samme måte 4,7 prosent.

[...]

Økte priser utenfra knyttet til krigen i Ukraina og de økte strømprisene, bidro i fjor til prisveksten i Norge både direkte og indirekte gjennom kostnadsovervelting i nær sagt all produksjon. Likevel har Norges Bank møtt prisveksten med renteøkninger. Et formål for Norges Bank har vært å bryte inflasjonsforventninger for slik å bringe prisveksten ned på sikt.

Vedvarende innenlandske prisspiraler kan imidlertid ikke skje uten lønnsvekst. Det er da vanskelig å se for seg at inflasjonsforventninger skal spille en stor rolle så lenge frontfagsmodellen er førende for lønnsdannelsen. Det er snarere forventninger til industriens lønnsomhet som legges til grunn for lønnsveksten. Rentesettingen til Norges

Bank legger føringer for hele den økonomiske politikken og legger også press på legitimiteten til frontfagsmodellen. Det er viktig at pengepolitikken, finanspolitikken og partene i lønnsoppgjøret er koordinerte i både forståelsen av hvordan høy importert inflasjon virker for norsk økonomi og hvordan den møtes.

Når høyere rente demper aktiviteten i økonomien blir det vanskeligere å få innpass i arbeidslivet og flere blir arbeidsløse, noe som igjen gir impulser til ytterligere økonomisk nedgang. Inflasjonsmålet har for lenge trumfet hensynet til stabil produksjon og høy sysselsetting.

[...]

Landsdekkende tariffavtaler og forhandlinger på sentralt nivå, legger til rette for samordning i lønnsdannelsen. Det innebærer at partene tar hensyn til økonomien samlet og konkurranseevnen i sine lønnskrav. Dette har tjent oss vel, og er noe alle drar nytte av.

[...]

Likevel har kommunal sektor blitt hengende etter i lønnsutviklingen i tre år på rad. Til tross for at det har vært tre spesielle år, er det en utvikling som ikke kan fortsette. I år må de ansatte i kommunene sikres bedre.

[...]

Den samordnede lønnsdannelsen med sentrale tillegg, er i seg selv et av de viktigste virkemidlene mot økende lønnsforskjeller. Dernest er grepet med å tilgodese lavlønsområder med høyere tillegg i de sentrale oppgjørene viktig.

[...]

Tariffkrav

Hovedkravet for lønn er å sikre lønnstakernes andel av verdiskapingen og økt kjøpekraft gjennom generelle tillegg og heving av overenskomstenes lønnsatser. Gjennom kravene vil vi sikre en solidarisk og rettferdig lønnspolitikk ved å prioritere likelønn og motvirke lavlønn. Garantiordningene må videreføres. Lokale forhandlinger må være reelle.»

NHOs representantskap vedtok 9. mars 2023 sin forhandlingsposisjon før årets mellomoppgjør. I vedtaket heter det bl.a.:

«Lønnsoppgjøret i 2023 må bidra til at konkurranseevnen styrkes

Norsk økonomi ser ut til å bremse opp. Ved begynnelsen av 2023 synes det å være en ganske stor kontrast mellom hvor vi er, og hvor vi tror vi er på vei. På den ene siden synes norsk økonomi fortsatt å være i en høykonjunktur. Aktiviteten i fastlandsøkonomien og personsysselsettingen vokser ennå over antatt trendvekst. Den registrerte arbeidsledigheten er den laveste siden 2008. Hver tredje NHO-bedrift oppgir at den mangler fagfolk.

På den andre siden peker mye mot lavere aktivitetsvekst fremover. Prisstigningen er den høyeste siden 1988, og styringsrenten er hevet raskt for å bringe prisstigningen ned mot målet på 2 prosent. Pengepolitikken virker nå innstrammende på økonomien.

[...]

Fastlands-BNP anslås å vokse med snaut 1 prosent i 2023, mens sysselsettingen vil stagnere og arbeidsledigheten øke.

Frontfagsmodellen hviler blant annet på erkjennelsen av at lønnsdannelsen på lengre sikt har avgjørende betydning for nivået på arbeidsledigheten. Erfaringene fra Norge og andre land tilsier at høy nominell lønnsvekst uten bakgrunn i tilsvarende pris- og produktivitetsvekst i all hovedsak slår ut i høyere inflasjon og økt arbeidsledighet på lengre sikt, og ikke i høyere reallønnsvekst. Lønnsdannelsen har et ansvar også for å bidra til at konkurranseevnen er tilstrekkelig god, og slik bidra til å sikre bedrifter og arbeidsplasser. Produktiviteten i industrien, målt ved bruttoprodukt per timeverk, falt med 2,0 prosent i 2022 etter en vekst på 2,7 prosent i 2021. På den andre siden, ble lønnsomheten forbedret ved at prisene på industriens bruttoprodukt steg med 11,7 prosent fra 2021 til 2022. I perioden 2012-2021 var den gjennomsnittlige årlige produktivitetsveksten i industrien på 0,8 prosent, 0,8 prosentpoeng lavere enn et vektet gjennomsnitt hos handelspartnerne, mens prisveksten var 2 prosent i gjennomsnitt i denne perioden.

Målt mot handelspartnerne i EU ble norsk industris konkurranseevne svekket med 2,2 prosent i 2022. Mens lønnskostnadsveksten i Norge var på linje med den i EU, bidro sterkere krone til svekket konkurranseevne. OECD har anslått lønnskostnadsveksten per sysselsatt hos Norges handelspartnere til 5,4 prosent i 2023. Industriens effektive kronkurs har hittil i år vært 5,4 prosent svakere enn gjennomsnittet for fjoråret.

Ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall var industriens driftsresultat 48,1 mrd. kroner i 2022, mot 32,4 mrd. kroner året før. Resultatene varierer betydelig mellom næringer. Råvarebasert industri (produksjon av metaller, kjemiske råvarer, oljeraffinering mv.) doblet sitt driftsresultat fra 2021 til 2022, og sto for mye av det økte driftsresultatet i industrien i alt. I den mer arbeidsintensive verksteds- og skipsbyggingsindustrien ble derimot driftsresultatet halvert.

Som følge av det økte driftsresultatet i råvarebasert industri avtok lønnskostnadene som andel av industriens verdiskaping, til 78 prosent i 2022, mot et gjennomsnittet de siste 20 årene rundt 80 prosent. Lønnskostnadsandelen i industrien varierer som følge av konjunkturbevegelser, men har likevel vært rimelig stabil over tid, slik frontfagsmodellen også innebærer.

[...]

NHO mener:

- Frontfagsmodellen skal ligge til grunn for lønnsdannelsen i Norge. Siden utfallet av de lokale forhandlingene ikke er avklart ved oppgjørets avslutning, må den samlede årslønnsveksten i industrien anslås. Norsk økonomi er på lang sikt avhengig av at lønnsveksten tilpasses det konkurranseutsatt sektor kan tåle. De øvrige forhandlingsområdene skal over tid forholde seg til normen fra frontfaget.
- For å sikre bedrifter og arbeidsplasser må lønnsutviklingen styrke industriens konkurranseevne.
- Lønnsdifferensiering etter den enkelte bedrifts økonomiske situasjon skal ivaretas gjennom lokale forhandlinger.
- Ved sentrale tillegg bør det skilles mellom de overenskomster som har og de overenskomster som ikke har lokale forhandlinger.»

Styret i Unio vedtok 14. mars 2023 Unios tariffpolitiske uttalelse foran mellomoppgjøret i 2023. I vedtaket het det bl.a.:

«Frontfagsmodellen kjennetegnes av høy grad av koordinering. En viktig premis for modellen er at privat og offentlig sektor skal stilles likt i konkurransen om arbeidskraften. Modellen praktiseres ikke slik i dag.

Frontfagsmodellen fungerer dårlig for mange i offentlig sektor, og inntektsforskjellen mellom gruppene med høyere utdanning i offentlig sektor og privat sektor er betydelig. Frontfagsmodellen bidrar til å holde lønna til grupper med høyere utdanning i offentlig sektor nede. Modellen leverer heller ikke på å rekruttere og beholde arbeidskraft som er kritisk for samfunnet i hele landet. For mange utdanningsgrupper i offentlig sektor er avkastningen av å ta høyere utdanning for lav. Offentlig sektor har mange og omfattende oppgaver og det er store ambisjoner til både kvalitet og omfang på tjenester som helse, utdanning, politi mv. For å kunne opprettholde og videreutvikle kvaliteten på tjenestetilbudet er offentlig sektor avhengig av å kunne konkurrere om kvalifisert arbeidskraft.

[...]

Ifølge nasjonalregnskapstall fra SSB var lønnsveksten utenom offentlig forvaltning i 2021 3,9 prosent, mens årslønnen i offentlig forvaltning var 2,7 prosent. Årslønnsveksten i industrien ble beregnet av TBU til 3,2 prosent. Rammen for frontfaget ble for samme år anslått til 2,7 prosent. I 2022 viser tallene en årslønnsvekst på 4,4, prosent. Datolønnsveksten fra november 2021 til november 2022 for offentlig sektor og privat sektor er henholdsvis 3,6 prosent og 5,1 prosent

NHO i samråd med LO, anslo den gjennomsnittlige årslønnsveksten i NHO-bedrifter i industrien til 3,7 prosent i 2022. TBU anslår i sin TBU-rapport for februar at lønnsveksten ble 4,0 prosent. Det er tredje år på rad at lønnsveksten i industrien er høyere enn den kommuniserte normen fra frontfaget. TBU-anslagene viser 3,5 prosent lønnsvekst for arbeidere og 5,0 prosent for funksjonærer i industrien i 2022. Det at funksjonærer og ledere i industrien har en så høy lønnsvekst viser at rammen for frontfaget selv i deler av industrien ikke blir fulgt.

Dette viser at privat sektor bruker lønn som virkemiddel i et stramt arbeidsmarked, og at anslaget på rammen for frontfaget kun blir en ramme som nesten bare offentlig sektor forholder seg til.

[...]

En viktig premis for frontfagsmodellen er at privat og offentlig sektor skal stilles likt i konkurransen om arbeidskraften. Leverer ikke modellen på å rekruttere og beholde kvalifisert arbeidskraft som er kritisk for samfunnet, vil frontfagsmodellen forvitte og lønnsforskjellene for høyere utdanningsgrupper mellom offentlig og privat sektor vil øke. Det er nødvendig å utjevne forskjellene i lønn for høyere utdanning mellom offentlig og privat sektor.

De senere års praktisering av frontfagsmodellen kan ikke fortsette. Både i 2020 og 2021 ble resultatet høyere enn anslaget i industrien, og for andre deler av økonomien ble lønnsveksten enda høyere. 2022 ble intet unntak. Hvis kvaliteten i de offentlige tjenestene skal kunne videreutvikles, må dette etterslepet kompenseres. Det er en reell fare for forvitring av offentlig tjenester dersom vi ikke tar rekrutteringsproblemene på alvor. [...]

Myndigheter både på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå har ansvar for hvilket samfunn vi vil ha. Hvis det er et ønske om å utvikle velferdstjenestene og kunnskapssamfunnet i hele landet, må sentrale myndigheter gi økonomisk handlingsrom til arbeidsgivere i stat, kommuner, fylkeskommuner, helseforetak m.m., slik at de gis mulighet til å rekruttere og beholde nødvendig kvalifiserte ansatte.

I dag ser vi at viktige offentlige tjenester sliter med å skaffe nok kvalifiserte ansatte, og at eksempelvis skole og barnehage har store innslag av ufaglært arbeidskraft. Offentlige arbeidsgivere må benytte seg av kjøp av vikartjenester for å opprettholde sine grunnleggende primærtjenester, samt at det blir etablert private tjenestetilbydere som tilbyr tjenester det offentlige bør ha et ansvar å tilby. Unio er bekymret for at denne trenden vil utvikle seg over tid. Særlig hvis det offentlige ikke klarer å oppfylle de forventninger innbyggerne har til offentlig velferdsproduksjon.

[...]

Unios overordnede føringer:

- Den kraftige reallønnsnedgangen kan ikke fortsette. Lønnsoppgjøret i 2023 må sikre reallønnsvekst for våre medlemmer.
- Offentlig sektor må, på samme måte som privat sektor, bruke lønn som virkemiddel for å rekruttere og beholde nødvendig kompetanse.
- Rammeanslaget fra frontfaget må ikke brukes som et tak for lønnsdannelsen i offentlig sektor i 2023. Etterslep må vurderes i de enkelte tariffområder.»

Hovedstyret i Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund (YS) vedtok 28. februar 2023 et inntektspolitisk dokument 2023. Det heter bl.a.:

«YS krever økt kjøpekraft for våre medlemmer i 2023.

[...]

YS er bekymret for utviklingen som viser at arbeidstakernes andel av verdiskapingen synker og at lønnsforskjellene øker. Økte overskudd for eierne, store bonuser og økte lederlønninger viser at det er rom for at arbeidstakerne kan få mer. I årets lønnsoppgjør krever vi vår del av verdiskapingen, slik at arbeidstakernes andel igjen kommer opp på et mer normalt nivå. Tendensen til økte forskjeller generelt og mellom kvinner og menn må snus.

YS stiller seg bak frontfagsmodellen. Samlet lønnsvekst for arbeidere og funksjonærer i konkurranseutsatte næringer skal over tid være retningsgivende for lønnsutviklingen for hele arbeidslivet.

Men anslaget for lønnsveksten i frontfaget må være troverdig. For tredje år på rad har det vist seg at lønnsveksten i industrien har vært betydelig høyere enn frontfagsrammen, noe som har ført til at flere grupper har blitt hengende etter. YS mener frontfagsmodellen må praktiseres fleksibelt, og ikke være til hinder for at det kan gjøres tilpasninger i lønnsstruktur og endringer i relative lønninger, blant annet for å sikre rekruttering og at områder ikke sakker akterut i lønnsutviklingen.

Mange av YS' medlemmer har opplevd en mindrelønnsutvikling de siste tre årene. Dette gjelder grupper både innenfor offentlig og privat sektor. I årets lønnsoppgjør må det finnes løsninger for å løfte disse gruppene.

I privat sektor må det dessuten føres reelle, lokale forhandlinger i den enkelte virksomhet basert på dennes økonomiske situasjon, produktivitet, konkurranseevne og fremtidsutsikter, og de ansatte skal sikres en rettferdig andel av verdiskapningen i virksomhetene.

Det må også i offentlig sektor føres reelle lokale forhandlinger som sikrer de ansatte en rettferdig andel av verdiskapningen.

[...]

Siden sommeren 2022 har vi sett tegn til et omslag i arbeidsmarkedet.

Sysselsettingsandelen har falt og var i januar 69,7 prosent. Ledigheten har økt til 3,4 prosent, som fortsatt er godt under gjennomsnittet fra det siste tiåret før pandemien. Både SSB, Finansdepartementet og Norges Bank venter svakere vekst og høyere ledighet framover.

Det siste året har økonomien vært preget av sterk prisvekst på de fleste varer og tjenester. Fortsatt betydelig prisvekst framover vil sammen med økt rentenivå dempe forbruket blant husholdningene og aktivitetsnivået hos bedriftene. Våre handelspartnere rammes også av kostnadssjokket, noe som vil dempe etterspørselen inn mot norsk økonomi.

De høye prisene har rammet husholdningenes kjøpekraft. I 2022 fikk de fleste grupper redusert reallønn etter skatt. For en ansatt med gjennomsnittlig lønnsnivå og en lønnsvekst lik gjennomsnittet for alle ansatte i fjor på 4,4 prosent, ble reallønnsnedgangen etter skatt på 1 prosent fra 2021 til 2022.

[...]

Ulikhetene økte i fjor, både når vi ser på fordelingen av lønn og av inntekter generelt (inkludert kapitalinntekter). Samtidig vet vi at de med lavest inntekt har blitt truffet hardest av økningene i prisene. Prisene på nødvendighetsvarer som mat og strøm økte mer enn prisene på andre varer og tjenester i fjor.

[...]

TBU-tallene viser at styrking av kronen mot handelspartnerne i EU svekket den kostnadmessige konkurranseevnen mot disse landene i fjor. Samtidig viser Norges Bank konkurransekursindeks at utviklingen i kronekursen ikke var like sterk målt mot et bredere utvalg av Norges handelspartnere.

Lønnsomheten i industrien var god i fjor, godt hjulpet av høye produsentpriser.

Lønnsandelen, som er et omvendt mål på lønnsomheten, falt til 78 prosent for industrien i 2022, mot et gjennomsnitt på 83 prosent siste ti år.

Det ventes relativt høy lønnsvekst hos Norges handelspartnere, på 5,4 prosent i 2023. [...]

Oppsvinget etter koronakrisen ga sterk vekst i sysselsettingen og et udekket behov for arbeidskraft i mange bedrifter. Mange flere kom i jobb, og vi må anta at en del av de nye i arbeidslivet ble ansatt på tross av lite erfaring og manglende formell kompetanse. Med utsikter til et noe svakere arbeidsmarked framover er det viktig å ha gode ordninger for at flest mulig av disse kan forbli i jobben og finne varig fotfeste i arbeidsmarkedet. Tiltak for etter- og videreutdanning, fagbrev på jobb, lønnstilskudd og tilrettelegging er sentrale virkemidler.

Framskrivinger tyder på at knapphet på arbeidskraft kommer til å være en mer vanlig tilstand i tiårene som kommer. Befolkningen i arbeidsdyktig alder vil ikke vokse i samme fart som før, samtidig som behovene særlig innenfor helse og omsorg vil øke kraftig. YS mener at arbeidet med å utvikle heltidskultur må intensiveres. En heltidskultur vil styrke

likestillingen og ha positiv effekt på kvalitet og kontinuitet i tjenestene. »

Akademikerne la følgende prinsipper til grunn for inntektsoppgjørene 2023:

«Trepertssamarbeidet står sentralt i den norske modellen og er avgjørende både for utviklingen av velferdssamfunnet og for å sikre best mulige rammevilkår i arbeidslivet.

Dette samarbeidet er velegnet til å finne løsninger på større samfunnsutfordringer og nødvendige omstillinger fremover. For at trepartssamarbeidet skal kunne fungere etter hensikten, er det viktig med et bredt samarbeid og at alle parter inkluderes.

Løsningene finnes ikke alene på sentralt nivå. Utviklingen og utfordringene må også løses ved et velfungerende partssamarbeid lokalt («topartssamarbeidet») mellom arbeidsgiver og tillitsvalgte i den enkelte virksomhet. For å få brede opplyste beslutningsgrunnlag og forankrede beslutninger blant arbeidstakerne, er det særlig viktig å sørge for tilstrekkelig involvering av tillitsvalgte. I denne sammenhengen er det derfor avgjørende at de tillitsvalgte involveres tidlig i prosessene og at de sikres reell innflytelse i de fora beslutningene tas.

Akademikerne arbeider for en lønnspolitikk hvor lønns plassering og lønnsdannelse skjer lokalt i den enkelte virksomhet og gjennomføres av de partene som kjenner virksomhetens kompetansebehov og rekrutteringssituasjon best. I offentlig sektor forutsetter det at de lokale partene vurderer lønns plassering og lønnsutvikling gjennom lokale kollektive forhandlinger. I privat sektor skjer den koordinerte lønnsdannelsen for våre grupper gjennom lokal kollektiv lønnsdannelse i den enkelte virksomhet, basert på de fire kriteriene; virksomhetens økonomi, konkurransevne, produktivitet og fremtidsutsikter.

Markedsbaserte lønnsforskjeller mellom virksomheter bidrar til å kanalisere arbeidstakerne og deres kunnskap, og lønnsdifferensiering dermed brukes aktivt for å kanalisere samfunnets kunnskapsressurser dit de kan nyttiggjøres best. Ved å bruke lønn som et personalpolitisk virkemiddel, sikres riktig kompetanse på riktig sted, noe som igjen sikrer en nødvendig kvalitet på tjenestene til befolkningen.

Akademikerne støtter opp om frontfagsmodellen, som et koordinerende element for lønnsdannelsen. En forutsetning for Akademikernes oppslutning om modellen er at resultatene i frontfaget skal være en retningsgivende norm over tid. Vi legger vekt på følgende fra NOU 2021: 2, s. 28:

«Lønnsveksten i frontfaget skal verken være gulv eller tak, men en norm som skal sikre at lønnsveksten i konkurranseutsatt sektor over tid er retningsgivende for andre sektorer. Selve lønnsforhandlingene er partenes ansvar. Profilen i oppgjøret i frontfaget skal ikke overføres til andre avtaleområder, men derimot bestemmes i det enkelte området ut fra forholdene der. Koordineringen skjer gjennom sentrale forhandlinger og lokal kollektiv lønnsdannelse. Partene i de ulike forhandlingsområdene har selv ansvar for fordelingen av rammen mellom ulike grupper innen sitt område. I noen tariffområder skjer lønnsdannelsen i hovedsak gjennom sentrale forhandlinger, noen steder både sentrale og lokale forhandlinger og i noen områder skjer den utelukkende gjennom lokal kollektiv lønnsdannelse i den enkelte virksomhet.»

I tider hvor den økonomiske situasjonen er usikker, kombinert med lave anslag for frontfaget, er det viktig at fleksibiliteten som ligger i frontfagsmodellen benyttes. Fleksibiliteten skal sørge for en effektiv allokering av arbeidskraft mellom sektorer, og konsekvensen av dette er at det skal og må være rom for ulike økonomiske rammer i ulike sektorer. Sektorene og virksomhetene må se sitt eget økonomiske handlingsrom i lys av

behovet for å beholde og rekruttere nødvendig kompetanse. Når offentlig sektor sakker akterut i lønnskampen, mister man kompetanse som er viktig for å opprettholde kvaliteten på tjenesteyting, beredskap og rettsikkerhet. Fokus på en konkurransedyktig offentlig sektor er ikke minst viktig i en situasjon hvor arbeidsledigheten er svært lav, da kampen om å få rett kompetanse på rett sted tilspisses.»

KS' hovedstyre vedtok 26. april forhandlingsmandat for mellomoppgjøret 2023:

«Frontfagsmodellen er en viktig del av det inntektspolitiske samarbeidet og den koordinerte lønnsdannelsen. KS legger til grunn at modellen skal fungere som en norm over tid.

Administrasjonen gis fullmakt til å forhandle ved mellomoppgjøret i 2023 etter følgende hovedlinjer:

- Mellomoppgjøret 2023 gjennomføres med en økonomisk ramme som tar hensyn til kommunesektorens konkurranseevne i arbeidsmarkedet, lønnsutviklingen i sektoren og i sammenlignbare tariffområder samt situasjonen i konkurranseutsatt næringsliv.

Den økonomiske rammen i tariffoppgjøret disponeres til sentrale lønnstillegg. Innenfor rammen tilstrebes i årets mellomoppgjør at alle ansatte med sentral lønnsdannelse gis en så god lønnsutvikling som mulig. Profilen balanseres for å ivareta alle partenes interesser.»

Sentralstyret i Virke vedtok følgende forhandlingsfullmakt for oppgjørene i 2023:

«Virke vil gjennomføre alle forhandlinger i tråd med frontfagets ramme, men forutsetter profil tilpasset de ulike bransjenes forutsetninger og de strukturer for lønnsdannelse som finnes i de ulike områdene.»

1.2 Oppgjørene i privat sektor

1.2.1 LO-NHO-området

Som vanlig i et mellomoppgjør ble forhandlingene i 2023 ført mellom LO og NHO sentralt, med basis i reguleringsbestemmelsen for 2. avtaleår. Forhandlingene startet 27. mars, men det endte med brudd. Det ble streik fra 17. april. Konflikten ble avsluttet 20. april da partene nådde fram til en forhandlingsløsning i mekling.

Løsningen innebar et generelt tillegg på 7,50 kroner med virkning fra 21. april. For overenskomster med en gjennomsnittslønn under 90 prosent av tilsvarende for industriarbeidere (490 242 kroner) og med lokal forhandlingsrett, ble det gitt ytterligere 3,00 kroner, i alt 10,50 kroner per time. Overenskomster uten lokal forhandlingsrett med gjennomsnittslønn under 90 prosent av industriarbeidernes fikk 4,00 kroner per time i tillegg til det generelle tillegget, i alt 11,50 kroner per time. Bussbransjeavtalen fikk et tillegg på 1,00 krone, i tillegg til det generelle tillegget, i alt 8,50 kroner per time.

I årslønnsveksten for 2023 er tariff tilleggene for industriarbeidere beregnet å bidra med 2,1 prosentpoeng, beregnet fra 1. april, mens overhenget var på 1,4 prosent.

På bakgrunn av vurderinger gjort av NHO, i forståelse med LO, ble årslønnsveksten i industrien samlet i NHO-området anslått til 5,2 prosent i 2023, se boks 1.1 for disse betraktningene.

Boks 1.1 Boks 1.2 Frontfagsrammen, mellomoppgjøret 2023

NHO hadde, i forståelse med LO, følgende vurdering av årets ramme.

20. april 2023

Bakgrunn

Frontfagsmodellen er bærebjelken i den norske lønnsdannelsen. I henhold til enigheten i Holden 3-utvalget (2013) bør lønnsveksten i industrien for arbeidere og funksjonærer samlet være norm-givende for resten av økonomien. Siden utfallet av de lokale forhandlingene er ukjent, mente utvalget at NHO, i forståelse med LO, da burde angi et troverdig anslag for den samlede årslønnsveksten i industrien.

Ved tidspunktet for en forhandlingsløsning er overheng og tariff tillegg kjente størrelser, mens årets lønnsglidning er ukjent. Lønnsglidningen favner all lønnsvekst utover tariff tilleggene. Foruten bidrag fra lokale forhandlinger, innebærer det også bidrag fra blant annet endringer i uttelling fra garantiordninger, akkord og uregelmessige tillegg og sammensetningseffekter.

Siden enigheten i Holden 3-utvalget i 2013, dvs. for årene 2014-22, har gjennomsnittlig årslønns-vekst i industrien i NHO-området samsvart med anslaget.

Den økonomiske situasjonen og utsiktene

Norsk økonomi ser ut til å bremse opp. I 2022 var norsk økonomi preget av gjeninnhenting etter pandemien og kraftig prisstigning, spesielt på energivarer. Fra 2021 til 2022 økte bruttonasjonal-produktet (BNP) for Fastlands-Norge med 3,8 prosent. Aktiviteten har siden mars i fjor vokst moderat. Fremover er det ventet at aktiviteten i økonomien vil bremse opp. Ulike prognoser antyder en fastlandsvekst på noe over 1 prosent i år. Usikkerheten om utviklingen framover er stor. Blant annet kan renteoppgang og finansiell uro gi en sterkere oppbremsing enn anslått. Motsatt kan den svake kronen gi vekstimpulser i norsk økonomi gjennom å stimulere eksporten og dempe importen.

Konsumprisene økte i fjor med 5,8 prosent, det høyeste siden 1988. Styringsrenten er hevet raskt. Pengepolitikken virker nå innstrammende på økonomien. Sentralbanken har signalisert at styringsrenten skal opp til minst 3,5 prosent i sommer. Konsumprisveksten vil ifølge TBUs anslag avta gjennom året og bli 4,9 prosent i 2023.

Husholdningenes konsum steg med nærmere 7 prosent i fjor, men vil ventelig få en flatere utvikling i år. Mens flere prognoser peker mot en vekst på vel 1 prosent i år, anslår sentralbanken et fall i forbruket på over 1 prosent. Svak realinntektsutvikling som følge av høy prisvekst og rask renteoppgang er hovedårsaken til den forventede svake utviklingen.

Bedriftsinvesteringene i fastlandsøkonomien er ventet å øke noe i år, mens petroleums-investeringene vil i år øke etter tre år med nedgang. Både boligpriser og -investeringer vil trolig avta i år.

Høyere priser og renter dempet den underliggende marsjfarten i global økonomi gjennom fjoråret. I år anslår IMF en aktivitetsvekst hos Norges 25 viktigste handelspartnere på svært beskjedne ½ prosent, 1½ prosentpoeng lavere enn gjennomsnittlig vekst siste ti år. SSB venter at eksporten av tradisjonelle varer øker med 5,3 prosent i år.

Etter en vekst på nærmere 4 prosent i fjor, er sysselsettingen, slik den måles i nasjonalregnskapet, ventet å vokse med ½–1 prosent i år. SSB forventer at arbeidstilbudet vil øke mer enn dette, slik at arbeidsledigheten ventes å øke, men fra lave nivåer. Siden i fjor våres har arbeidsledigheten ifølge Arbeidskraftundersøkelsen økt med ½ prosentpoeng og

sysselsettingsandelen i befolkningen falt med 0,8 prosentpoeng, sesongjustert. Antall nye ubesatte stillinger har falt.

Nærmere om situasjon og utsikter for industrien

Lønnsdannelsen har et ansvar for å bidra til at konkurranseevnen er tilstrekkelig god, og sammen med den økonomiske politikken slik bidra til å sikre bedrifter og arbeidsplasser. På inntektssiden falt produktiviteten i industrien, målt ved bruttoproduktet per timeverk, med 2,0 prosent i fjor. Prisene på industriens bruttoprodukt steg derimot kraftig – med nesten 12 prosent.

Målt mot handelspartnerne i EU ble norsk industris kostnadsmessige konkurranseevne svekket med 2,2 prosent i 2022. Timelønnskostnadsveksten i norsk industri anslås å ha vært noe lavere enn i industrien hos våre handelspartnerne i EU, men en styrking av kronen mot EU-valutaene bidro til at timelønnskostnadene i norsk industri målt i felles valuta gikk opp. Hittil i år har dette snudd, og industriens effektive valutakurs var per 14. april 6,9 prosent svakere enn årsgjennomsnittet for 2022. Lønnskostnadsveksten per sysselsatt i hele økonomien hos våre handelspartnerne er anslått til 5,4 prosent i år.

Ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall var industriens driftsresultat 48,1 mrd. kroner i 2022, mot 32,4 mrd. kroner året før. Resultatene varierer betydelig mellom næringer. Råvarebasert industri (produksjon av metaller, kjemiske råvarer, oljeraffinering mv.) doblet sitt driftsresultat fra 2021 til 2022, og sto for mye av det økte driftsresultatet i industrien i alt. I verksteds- og skipsbyggings-industrien ble derimot driftsresultatet halvert. Målt som andel av netto faktorinntekt har resultatandelen her vært svak siden 2016.

Samlet sett avtok lønnskostnadene som andel av industriens faktorinntekt, til 78 prosent i 2022, noe under det historiske gjennomsnittet ifølge SSBs nasjonalregnskapstall. Konjunkturrelle forhold medfører at lønnskostnadsandelen i industrien varierer fra år til år, men den har likevel vært rimelig stabil over tid, slik frontfagsmodellen tilsier.

Rammeanslag

På bakgrunn av vurderinger gjort av NHO, i forståelse med LO, anslås årslønnsveksten i industrien samlet i NHO-området til 5,2 prosent i 2023. Av dette bidrar overhøyet med 1,4 prosentpoeng for industriarbeidere og 2,0 prosentpoeng for industrifunksjonærer. For industriarbeidere i NHO-området er bidraget fra tariff tilleggene beregnet til 2,1 prosentpoeng regnet fra 1. april. Resterende bidrag til årslønnsveksten i industrien som helhet er anslått lønns glidning. Denne favner foruten bidrag fra lokale forhandlinger, også blant annet endringer i uttelling fra garantiordninger, akkord og uregelmessige tillegg og sammensetningseffekter.

Anslått bidrag fra glidningen uttrykker et gjennomsnitt, og er ikke bestemmende for forhandlinger i enkeltbedrifter, der resultatet kan bli høyere eller lavere. Lokale lønnsforhandlinger skal baseres på de fire kriterier, bedriftens økonomi, produktivitet, framtidsutsikter og konkurranseevne.

Det er viktig at andre forhandlingsområder tilpasser seg den rammen som enigheten i frontfaget innebærer.

[Boks slutt]

1.2.2 Oppgjørene i privat sektor utenom LO-NHO-området

I mellomoppgjøret i 2023 mellom YS og NHO ble det streik fra 17. april. Konflikten ble avsluttet 20. april da partene nådde fram til en forhandlingsløsning i mekling. Det ble gitt samme lønnstillegg som i oppgjøret mellom LO og NHO.

Garantiordningen på Landsoverenskomsten og Kontoroverenskomsten mellom HK og Virke resulterte i at minstelønnsatsen trinn 6 fikk et tillegg fra 1. februar 2023 på 8 kroner per time. I mellomoppgjøret for 2023 mellom LO og Virke ble det her gitt et generelt tillegg på 2,50 kroner per time fra 1. april 2023. Minstelønnsats trinn 6 ble økt med til sammen 3,50 kroner per time fra 1. april 2023. Minstelønnsatsene for trinn 1–5 ble økt med 8 kroner per time (inkludert det generelle tillegget) fra 1. april 2023. Mellom LO og Virke ble mønsteret fra oppgjøret mellom LO og NHO stort sett ellers fulgt, med et generelt tillegg på 7,50 kroner og lavlønnstillegg på ytterligere 3 eller 4 kroner per time .

På Avtale for reiselivsbransjen ble det gitt et generelt tillegg på 2,50 kroner per time. Minstelønnsatsene på ble økt med ytterligere 2 kroner per time (trinn 1–3) og 1 kroner per time (trinn 4). Garantiordningen mellom HK og Virke resulterte i at minstelønnsatsen trinn 4 fikk et tillegg fra 1. februar 2023 på 8 kroner per time.

For de fleste andre overenskomster mellom Virke og LO ble det gitt et generelt tillegg på 7,50 kroner per time per 1. april 2023. På enkelte overenskomster ble det gitt ytterligere 3 eller 4 krone per time avhengig av lønnsnivå for området og hvorvidt det er avtale om lokale forhandlinger.

Funksjonæravtalene mellom Virke og YS forbundene Negotia, Parat og Finansforbundet fikk ved mellomoppgjøret for 2023 samme resultat som Kontoroverenskomsten mellom HK/LO og Virke. Reiselivsavtalen mellom Virke og YS/Parat fikk et sentralt tillegg på 2,50 kroner per time og minstelønnsatsene ble økt med ytterligere henholdsvis 5,50 kroner per time (trinn 1 og 2) og 1 kroner pr time (trinn 3). Garantiordningen på Reiselivsavtalen mellom Parat og Virke resulterte i at minstelønnsatsen trinn 3 fikk et tillegg fra 1. februar 2023 på 8 kroner per time.

I 2023 ble mellomoppgjøret på HUK-området gjennomført 19. og 20. juni. Det ble enighet mellom Virke og arbeidstakerorganisasjonene, og forhandlingsresultatet ble senere godkjent av partene. Oppgjøret omfattet forhandlinger om sju tariffavtaler innen helse, utdanning og kultur med over 30 arbeidstakerorganisasjoner. Forhandlingsresultatet på de ulike overenskomstene fulgte resultatene i de korresponderende offentlige tariffområdene.

I mellomoppgjøret for 2023 mellom Finansforbundet og Finans Norge og mellom LO ved Handel og Kontor i Norge og Fagforbundet og Finans Norge, ble det fra 1. mai gitt et generelt tillegg på lønnsregulativets satser på 2,65 prosent, minimum 18 000 kroner. Tillegget ble ved forhandlingene anslått å bidra med 1,9 prosentpoeng til årslønnsveksten fra 2022 til 2023. Sammen med et overheng på 1,6 prosent, gir det en årslønnsvekst på 3,5 prosent før bidrag fra lønnsglidning i 2023. Blant annet fordi statistikken ved forhandlingene dekker en mer begrenset populasjon enn det som benyttes i kapittel 1.2, er det forskjell i anslagene.

1.3 Oppgjørene i offentlig sektor

I det *statlige tariffområdet* startet forhandlingene i mellomoppgjøret 2023 den 27. april. Staten v/Kommunal- og distriktsdepartementet forhandlet med henholdsvis Akademikerne, LO Stat, Unio og YS Stat. Det ble ført felles forhandlinger frem til den 28. april da hhv. Akademikerne, og LO Stat og YS Stat kom til enighet med staten om reviderte tariffavtaler. 29. april kom Unio og staten til enighet om en likelydende tariffavtale som Akademikerne.

Oppgjøret gir samme ramme for årslønnsvekst i begge avtaleområder, men fordelingen er forskjellig.

I avtalene med Akademikerne og Unio er hele den økonomiske rammen avsatt til lokale forhandlinger. Med virkning fra 1. mai 2023 avsettes det 5,30 prosent av lønsmassen til lokale forhandlinger.

Avtalene mellom staten og LO Stat og YS Stat har følgende økonomiske hovedpunkter:

- Et tillegg på 31 000 kroner på alle lønnstrinn på hovedlønnstabellen med virkning fra 1. mai 2023.
- Med virkning fra 1. mai 2023 avsettes det 0,85 prosent av lønsmassen til lokale forhandlinger.

I *kommunesektoren* begynte forhandlingene mellom KS og LO Kommune, Unio, YS Kommune og Akademikerne kommune 27. april 2023. Den 29. april ble det en forhandlingsløsning mellom KS og LO kommune, Unio, YS Kommune og Akademikerne kommune. Det anbefalte forslaget ble vedtatt samme dag. Forslaget har følgende økonomiske hovedpunkter:

- For stillinger med hovedsakelig sentral lønnsdannelse gis lønnstillegg med virkning fra 1. mai 2023 på mellom 26 300 og 43 000 kroner per år, som vist i tabell 1.1.
- For stillingsgruppene «Adjunkt med tilleggsutdanning og Stillinger med krav om 5-årig U/H-utdanning», «Lektor og stillinger med krav om mastergrad», og «Lektor med tilleggsutdanning» ble det i tillegg til lønnstillegg per 1. mai, også gitt lønnstillegg på henholdsvis 4 500, 6 000 og 7 000 kroner til arbeidstakere på høyeste ansiennitetstrinn, med virkning fra 1.1.2023. Tilleggene var avtalt i hovedoppgjøret i 2022.
- Ledere i HTA kapittel 4 får et generelt tillegg på 5,7 prosent fra 1. mai 2023.
- Fra 1.1.2023 ble satsen for lørdags- og søndagstillegg endret til minst 22 prosent av timelønn (ikke mindre enn 70 kroner per arbeidede time).
- Fra 1.1.2023 ble kvelds- og nattillegget for arbeidstakere som arbeider etter skift- eller turnusplaner splittet, ved at tillegget for nattarbeid ble endret fra 56 kroner per arbeidede time til minst 25 prosent av timelønn (ikke mindre enn 70 kroner) per arbeidede time.
- For arbeidstakere som ikke omfattes av strekpunktet over ble laveste sats for kvelds- og nattarbeid hevet til minst 32 kroner per arbeidede time med virkning fra 1.1.2023.

Tabell 1.1 Garantilønn² og lønnstillegg etter ansiennitet i KS-området. Ingen ansiennitet (0 år) og maksimal ansiennitet (16 år)

Stillingsgrupper	Ansiennitet 0 år				Ansiennitet 16 år		
	Garantilønn inkl. tillegg 1. mai 2022	Garantilønn inkl. tillegg 1. mai 2023	Tillegg 1. mai 2023	Andel kvinner, prosent ¹	Garantilønn inkl. tillegg 1. mai 2023	Tillegg 1. mai 2023	Andel kvinner, prosent ¹
Stillinger uten særskilt krav om utdanning	324 900	351 200	26 300	70	457 700	26 300	75
Fagarbeiderstillinger/ tilsvarende fagarbeiderstillinger	389 000	415 300	26 300	71	487 300	27 000	80
Stillinger med krav om fagbrev og 1-årig fagskoleutdanning	411 000	437 300	26 300	78	508 400	27 000	85
Lærer og stillinger med krav om 3-årig U/H-utdanning	459 100	485 400	26 300	84	569 100	31 200	87
Adjunkt og stillinger med krav om 4-årig U/H-utdanning	500 100	526 400	26 300	72	598 900	33 000	80
Adjunkt med tilleggsutdanning og stillinger med krav om 5-årig U/H-utdanning ²	535 000	562 000	27 000	68	654 700	37 500	72
Lektor og stillinger med krav om mastergrad ²	563 800	592 100	28 300	75	709 600	42 000	76
Lektor med tilleggsutdanning ²	582 300	611 600	29 300	63	741 000	43 000	67

¹ Per 1. desember 2022.

² Fra 1.1.2023 ble det i tillegg gitt et tillegg til disse stillingsgruppene på hhv. 4 500, 6 000 og 7 000 kroner ved 16-års ansiennitet. Garantilønnstabellen er endret med både tilleggene per 1. januar og per 1. mai.

Note: Ledere, fagledere og arbeidsledere i stillingskodene 7003, 7004, 7451, 7453, 7458, 7459, 7951 og 7654 i hovedtariffavtalen kapittel 4 gis et lønnstillegg på 5,7 prosent av den enkeltes grunnlønn pr. 30.04.2023.

Virkningsdato er 1.5.2023.

Kilde: KS

I mellomoppgjøret i Oslo kommune ble det 30. april enighet mellom Oslo kommune og de fire forhandlingssammenslutningene LO Kommune Oslo, Unio, Akademikerne og YS. Det gis et prosentvis tillegg på lønnstabellen på 6,0 prosent, minimum 32 600 kroner med virkning fra 1. mai 2023.

1.4 Oppgjørene i Spekter-området

Forhandlingsordningen er hjemlet i fem hovedavtaler som er inngått mellom Spekter og hhv. hovedorganisasjonene LO, YS, Unio, Akademikerne og mellom Spekter og Sammenslutningen av akademikerorganisasjoner i Spekter, SAN.

I tråd med forhandlingsmodellen i Spekter forhandles det først på nasjonalt nivå (A-nivå) om overenskomstens generelle del mellom Spekter og den enkelte hovedorganisasjon. Denne delen er felles for alle virksomheter innenfor et overenskomstområde og forplikter arbeidsgiver og den aktuelle hovedorganisasjonens medlemmer. Deretter forhandles overenskomstens spesielle del (B-delen) lokalt mellom den enkelte virksomhet på den ene siden og på den andre siden hovedorganisasjonenes forbund eller forhandlingsgrupper.

Resultatet fra de lokale B-dels forhandlingene godkjennes av Spekter og hovedorganisasjonene i avsluttende sentrale forhandlinger.

Det kan avtales avvikende ordninger. Dette er bl.a. avtalt for helseforetakene og for private sykehus. Her er det avtalt at det for alle forbund skal forhandles om en del A1 (sosiale bestemmelser) og for alle forbundene i LO, Delta og Parat i YS, Den norske legeförening i Akademikerne samt Norsk Sykepleierforbund, Norsk Fysioterapeutforbund, Norsk Ergoterapeutforbund og Utdanningsforbundet i Unio skal forhandles om en overenskomst del A2. Partene på A2 nivå avgjør om det også skal gjennomføres lokale B-dels forhandlinger. Også for helseforetakene og private sykehus gjennomføres avsluttende sentrale forhandlinger mellom Spekter og hovedorganisasjonene der resultatet fra alle forhandlingsprosessene sentralt og lokalt skal godkjennes.

Spekter-området ekskl. helseforetakene

I mellomoppgjøret i 2023 ble det på A-dels nivå for medlemmene i LO og YS avtalt et generelt tillegg på 14 625 kroner per år.. Det ble ytterligere gitt et tillegg på 5 850 kroner per år til arbeidstakere med en årslønn på 490 242 kroner eller lavere. Tilleggene har virkning fra 1. april 2023. For medlemmer i Unio og SAN forhandles alle lønnstillegg lokalt i virksomhetene (B-dels forhandlinger).

Helseforetakene

I de sentrale forhandlingene (A2) mellom Spekter og Den norske legeföreningen ble det avtalt generelle tillegg for medisinstudenter med lisens, leger i spesialisering og legespesialister med virkning fra 1. januar 2023. Tilleggene varierte fra 26 000 til 43 000 kroner per år. Overleger fikk et tillegg på 5,1 prosent med virking fra 1.januar 2023. Lokalt avtalte minimumssatser økes tilsvarende det generelle tillegget for gruppen. Det ble videre avtalt endringer i vaktlønn og tillegg for ordinært arbeid etter kl 1700. For øvrige foreninger i Akademikerne, Unio og SAN forhandles alle lønnstillegg lokalt i virksomhetene (B-dels forhandlinger).

Spekter og forbundene i LO og YS kom 31. mai til enighet i forhandlinger i mellomoppgjøret 2023. Det ble gitt et generelt tillegg på 23 000 kroner til stillingsgruppene 1, 2 og 3 fra 1. mai. Stillingsgruppene 4 og 5 og øvrige arbeidstakere fikk et generelt tillegg på 5 prosent, henholdsvis fra 1. mai og 1. juli. Det ble også avtalt økte ubekvemstillegg. Minstelønnssatsene ble økt slik det framgår av tabell 1.2.

Tabell 1.2 Minstelønssatser for stillingsgrupper i Spekter-området for LO- og YS-forbundene. Ingen ansiennitet (0 år) og maksimal ansiennitet (10 år/16 år)

	Ansiennitet 0 år			Ansiennitet 10 år/16 år		
	01.aug.22	1. mai/jul.23	Endring	01.aug.22	1. mai/jul.23	Endring
Stillinger hvor det ikke kreves særskilt utdanning*	350 000	373 000	23 000	440 000	463 000	23 000
Fagarbeiderstillinger/3 års videregående utdanning m.m.**	389 000	412 000	23 000	468 000	491 000	23 000
Stillinger med krav om høyskoleutdanning**	437 000	463 000	26 000	538 000	565 000	27 000
Stillinger med krav om høyskoleutdanning med spesialutdanning***	490 000	516 000	26 000	602 000	633 000	31 000

* Maksimal ansiennitet for stillinger hvor det ikke kreves særskilt utdanning er 16 år.

** I stillingsgruppe 2 og 3 innføres et 16 års trinn med virkning fra 1. oktober 2023 på kr. 500 000.

*** Fra 1. januar 2024 økes minstelønn i stillingsgruppe 5 med minst 10 års ansiennitet til kr. 650 000. For spesialsykepleiere/jordmødre med minst 10 års ansiennitet økes minstelønn til 650 000 kroner fra 1. oktober 2023.

Kilde: Spekter

Spekter og Norsk Sykepleierforbund kom 23. mai til enighet i de sentrale forbundsvise forhandlingene. Det ble gitt et generelt tillegg til alle medlemmer av Norsk Sykepleierforbund på 5,0 prosent fra 3. mai..

Spekter og Fysioterapeutforbundet, Ergoterapeutforbundet og Utdanningsforbundet kom til enighet i forbundsvise sentrale forhandlinger. Medlemmer i Norsk Fysioterapeutforbund og Norsk Ergoterapeutforbund fikk et generelt tillegg på 5,0 prosent, og ledere fikk et generelt tillegg på 5,2 prosent. Alle medlemmer i Norsk Utdanningsforbund fikk et generelt tillegg på 5,65 prosent.

Minstelønssatsene for Norsk Sykepleierforbund, Fysioterapeutforbundet, Ergoterapeutforbundet og Utdanningsforbundet ble hevet slik det framgår av tabell 1.3. Det ble også avtalt endringer i ubekvemstillegg.

For øvrige foreninger/medlemmer i Unio forhandles alle lønnstillegg lokalt i virksomhetene (B-dels forhandlinger).

Tabell 1.3 Minstelønnsatser for stillingsgrupper i Spekter-området for medlemmer i UNIO-forbundene med A2-forhandlinger. Ingen ansiennitet (0 år) og maksimal ansiennitet (10 år)

	Ansiennitet 0 år			Ansiennitet 10 år		
	1. jul./aug.	1. mai/jul.	Endring	1. jul./aug.	1. mai/jul.	Endring
	2022	2023		2022	2023	
Grunnstillinger	437 000	463 000	26 000	538 000	565 000	27 000
Stillinger med spesialkompetanse	490 000	516 000	26 000	602 000	633 000*	31 000

* Med virkning fra 1. oktober 2023 økes minstelønn for spesialsykepleier/jordmor/pedagoger med spesialkompetanse med minst 10 års ansiennitet til 650 000 kroner. Med virkning fra 1. november 2023 økes minstelønn for spesialergoterapeut og spesialfysioterapeut med 10 års ansiennitet eller mer til kr. 650 000.
Kilde: Spekter

1.5 Konflikter i 2023-oppgjøret

I mellomoppgjøret i 2023 ble det streik mellom NHO og LO samt mellom NHO og YS. For LO var omfanget i første plassoppsigelse 23 000 medlemmer og for YS 1300 medlemmer. Streikene varte i fire dager fra 17. til 20. april og ble avsluttet etter at partene med Riksmeklers mellomkomst kom fram til en forhandlingsløsning.

Vedlegg 2.

2 Definisjoner av en del lønnsbegreper m.m.

I dette vedlegget defineres en del sentrale begreper som bl.a. brukes i kapitlene om lønnsutviklingen. Beregning av årslønn og årslønnsvekst før og ved overgang til nytt datagrunnlag fra 2015 er beskrevet i tidligere rapporter, senest NOU 2017: 10 Grunnlaget for inntektsoppgjørene 2017. Her beskrives bare datasituasjonen som gjelder fra og med 2015.

Lønnsstatistikken fra Statistisk sentralbyrå

Lønnsstatistikken fra Statistisk sentralbyrå (SSB) bygger på opplysninger fra a-meldinger gjennom a-ordningen. A-ordningen omfatter alle arbeidsgivere og er en samordnet rapportering av opplysninger om lønn, arbeidsforhold og skatt til Skatteetaten, NAV og SSB regulert av a-opplysningsloven. Data blir innhentet elektronisk fra Skatteetaten.

Alle arbeidsgivere som har betalt ut lønn, kontantytelser eller naturalytelser må levere a-melding. Datamaterialet omfatter dermed alle ansatte i alle foretak med rapporteringsplikt til de nevnte forvaltningsorganene.⁸⁶ A-meldingen rapporteres månedlig. Utbetalinger rapporteres for den måneden de er utbetalt, men ikke nødvendigvis opptjent.

Lønnsstatistikken til SSB omfatter primært månedslønn, men det blir også laget årslønnsberegninger. SSB produserer også lønnsstatistikk på oppdrag for tariffmål.

Lønnsbegrepet gjennomsnittlig månedslønn i lønnsstatistikken omfatter avtalt lønn⁸⁷, bonus⁸⁸ og uregelmessige tillegg⁸⁹. Månedslønn omfatter ikke overtidsgodtgjørelse og naturalytelser, men det gis statistikk over overtidsgodtgjørelse som en del av lønnsstatistikken.

SSB publiserer en kvartalsvis statistikk, Antall arbeidsforhold og lønn, med månedslønn for midtmåned i hvert kvartal. En gang i året publiseres en lønnsstatistikk som har noe mer detaljering i kjennemerker og flere statistiske mål, denne statistikken er benyttet i de fleste tabeller i kapittel 2 i rapporten, tellingstidspunktet er november. Målingen av avtalt månedslønn er lik i begge statistikkene. Til og med 2019 var tellingstidspunktet for den årlige statistikken september. De andre lønnskomponentene, uregelmessige tillegg og bonuser er gjennomsnitt fra 1. januar til og med november i den årlige statistikken, mens de i kvartalsstatistikken beregnes for tellingsmåneden, midtmåned i kvartalet. Et hovedformål med kvartalsvis lønnsstatistikk er måling av lønnsendring gjennom året til bruk i konjunkturovervåkingen.

Eventuelle etterbetalinger av lønn (avtalt lønn) i tellingsmåneden innarbeides i SSBs årslønnsberegning, men tas ikke med i månedslønn.

SSBs lønnsstatistikk benytter standard for næringsgruppering (SN 2007) og institusjonell sektor for å gruppere virksomhetens aktivitet. Dette er en annen inndeling enn etter

⁸⁶ Selvstendig næringsdrivendes inntekt fra egen virksomhet er ikke omfattet.

⁸⁷ Avtalt lønn inkludert faste tillegg.

⁸⁸ Bonus omfatter her også produksjonstillegg, provisjoner, gratialer mv., som ofte ikke er knyttet til bestemte arbeidsoppgaver og kan opptre ujevnt.

⁸⁹ Uregelmessige tillegg omfatter bl.a. tillegg for ubekvem arbeidstid, utkallingstillegg, skifttillegg, smusstillegg, offshoret tillegg og andre tillegg som følge av arbeidets art. Uregelmessige tillegg er som regel knyttet til spesielle arbeidsoppgaver eller arbeidstider.

forhandlingsområder, som NHO benytter. Det er for eksempel ikke fullt ut de samme bedriftene som inngår i næringen industri. Industribedrifter med ansatte som utfører tjenester knyttet til utvinning er ut fra tariffavtaletilknytning med i lønnstallene for industrien for NHO-bedrifter, men de er ikke med i industrinæringen til SSB iht. SN 2007.

Også andre forskjeller mellom SSBs statistikker og forhandlingsstatistikk forekommer. Unge arbeidstakere (under 18 år), lærlinger, ledere og ansatte over 72 år er for eksempel ikke med i flere forhandlingsstatistikker, men er inkludert i lønnsstatistikken fra SSB. Ledergrupper inngår i all lønnsstatistikk fra SSB, men er kun med i de aggregerte tallene for Virke-området i lønnsstatistikk for forhandlingsområder.

SSB startet i april 2020 publiseringen av en ny, månedlig statistikk over lønnssummer som beskriver utviklingen av grunnlag for arbeidsgiveravgift, beregnet arbeidsgiveravgift og kontantlønn. Grunnlaget for arbeidsgiveravgift er delt opp på lønn og andre arbeidsgiveravgiftspliktige godtgjørelser, tilskudd og premier til pensjonsordninger fratrukket arbeidstakeres egenandeler, og refusjoner av sykepengesom medfører reduksjon av avgiftsgrunnlaget. Refusjoner av sykepengesom omfatter i en normalsituasjon avgiftspliktig lønn og andre ytelser arbeidsgiver har forskuttert etter arbeidsgiverperioden for ansatte med sykefravær eller som var i foreldrepermisjon. Som en del av de midlertidige nasjonale tiltakene i 2020 ble «Refusjoner av sykepengesom» utvidet til å brukes også for refusjon av lønn til permitterte (fra 13. mars 2020) og lønn til ansatte med koronarelatert fravær (fra 20. mars 2020). Ordningen med refusjon av lønn til permitterte gjaldt til og med 31. august 2020. Ordningen med refusjon for lønn til ansatte med koronarelatert fravær ble forlenget til 30. juni 2022.

Årslønn

Årslønn er den beregnede lønnen i et arbeidsforhold for et kalenderår, der lønnen regnes om til å tilsvare heltidsarbeid hele året og beregnes som om det er full lønn under ferie og annet fravær. Det betyr bl.a. at variasjon i sykefravær ikke påvirker beregnet årslønn eller årslønnsvekst. Årslønnen omfatter avtalt lønn, bonus og uregelmessige tillegg. Naturlønn, lønn for overtidsarbeid og sluttvederlag er derimot ikke inkludert.

Ved beregning av årslønn er deltidsansatte regnet om til heltidsekvivalenter. Et årsverk for heltidsansatte består ikke av det samme antall arbeidstimer for alle lønnstakergrupper. Forskjeller kan for eksempel skyldes omfang av skiftarbeid og turnus.

I rapporten anvendes både SSBs årslønnsberegninger i lønnsstatistikken og nasjonalregnskapet, og beregninger av årslønn og årslønnsvekst for forhandlingsområdene. Innholdet i årslønnsbegrepet er i utgangspunktet det samme, men det er forskjeller i kilder, populasjon og metode. Under gis en oversikt over årslønnsberegningene.

Årslønn i lønnsstatistikken fra Statistisk sentralbyrå

Årslønnen er summen av utbetalt avtalt lønn, bonus og uregelmessige tillegg i kalenderåret. Ved beregning av årslønn inkluderes bare måneder med utbetalt lønn for det enkelte arbeidsforhold. Det betyr for eksempel at sykmeldte og permitterte bare teller med i lønnspliktperioden. Det er en forskjell fra definisjonen av årslønn over, der lønnstaker tillegges full lønn i perioder med midlertidig fravær uten lønnsutbetaling. Etterbetalinger utbetalt i tellingsåret telles med også når de er tjent opp året før, mens opptjent lønn som utbetales året etter ikke kommer med. Forannevnte innebærer at lønnsstatistikkenes årslønn ofte omtales som utbetalt eller bokført, se også omtalen under Lønnsstatistikk. Årslønn fra lønnsstatistikken benyttes i kapittel 2, tabell 2.1.

Årslønn i nasjonalregnskapet

Årslønn i nasjonalregnskapet beregnes ut fra definisjonen av årslønn innledningsvis. Kildegrunnlaget både i lønnsstatistikken og nasjonalregnskapet er hentet fra a-ordningen. Populasjonen i nasjonalregnskapet er alle lønnstakere i bedriftene som inngår i produksjonsavgrensningen for Norge. Nasjonalregnskapet inkluderer dermed i motsetning til lønnsstatistikken også ansatte på skip og båter i utenriks sjøfart og vernepliktige i forsvaret.

Beregningsmetodene for årslønn i nasjonalregnskapet og lønnsstatistikken kan variere noe. Blant annet vil etterbetalinger i lønnsstatistikken plasseres i den måneden de kommer til utbetaling, mens nasjonalregnskapet beregner når etterbetalingene er opptjent og benevnes ofte som påløpt. Feriepengetillegg inkluderes derimot det året de kommer til utbetaling, og ferietrekk for de fastlønnede trekkes fra samme år som trekket er foretatt.

I årslønnsberegningene inngår alle arbeidsforhold med en beregnet lønn for året (heltidsekvivalent), dvs. som om personen jobbet full tid og ikke hadde fravær utenom ferie. Permitteringer inntil tre måneder behandles likt som annet midlertidig fravær og avtalt lønn inngår i beregningsgrunnlaget. Arbeidsforholdet utgår av beregningene når permittering varer mer enn tre måneder.

Årslønn i nasjonalregnskapet benyttes i kapittel 2 for å vise årslønnsvekst for hele økonomien, i kapittel 9 samt i vedlegg 6.

Årslønn i forhandlingsområdene

Beregningene av årslønn og årslønnsvekst for forhandlingsområdene bygger på lønnsstatistikk for de enkelte gruppene, og på opplysninger om lønnstillegg og reguleringstidspunkter i de enkelte år. A-ordningen utgjør grunnlaget for statistikken og årslønnsberegningene, med unntak av for KS og Spekter øvrige bedrifter, der arbeidsgiverorganisasjonene samler inn data.

Beregningene er basert på opplysninger om time- eller månedslønn eksklusive overtidstillegg. Månedslønnen består av avtalt lønn, bonus og uregelmessige tillegg. Beregningene inneholder de samme lønnskomponentene for alle grupper. Noen av lønnskomponentene som inngår kan være bransjespesifikke tillegg, slik som for eksempel skifttillegg og ulempetillegg.

For NHO-bedrifter og finansjenester⁹⁰ beregnes årslønn fra måneder med utbetalt lønn, basert på opplysninger for alle måneder i året, og ut fra dette beregnes lønnsglidning og overheng sammen med kunnskap om tariffmessig lønnsøkning. Datagrunnlaget består av avtalt lønn, bonus og uregelmessige tillegg samt timer per måned, og omfatter for NHO-bedrifter en rekke personopplysninger som er nødvendige for å knytte materialet mot tariffavtaler og beregne årslønn på en nøyaktig og sammenlignbar måte.

For NHO-bedrifter blir årslønnsberegningene for tariffavtaler/næringsområder vektet opp med NHOs register («statistikkregister») til større grupper som for eksempel industriarbeidere, industrifunksjonærer, industriansatte i alt, arbeidere i alt, etc. (lærlinger og unge under 18 år er ikke med i statistikken). For beregning av årslønn inngår gjennomsnittlig nivå over 12 måneder for både bonus og uregelmessige tillegg, og dermed får ikke disse virkning på lønnsoverheng. I beregning av lønnsoverheng, er det justert for etterbetalinger der dette er kjent ved glatting av nivåene noe tilbake i tid.

⁹⁰ I den tidlige beregningen i februar beregnes lønnsnivåene for desember dersom foreløpige tall for desember ikke foreligger

Lønnsnivået for statistikkåret (t) kan ikke alltid sammenlignes direkte med lønnsnivået for foregående år, for å beregne årslønnsvekst. Det er lønnsutviklingen for statistikkårets populasjon i NHOs overenskomster og større grupper, som skal måles. I beregningen av årslønnsvekst tas det derfor hensyn til eventuelle endringer i populasjonene når dette påvirker lønnsnivået, for eksempel bevegelser i medlemsmassen. Hvert år etableres det dermed lønnsnivå for begge de to seneste årene som inngår i beregning av lønnsveksten, år t (statistikkåret) og år t-1. For forhandlingsområdene i tabell 1.1 utenom NHO-bedrifter og finanstjenester, beregnes årslønn ved å ta utgangspunkt i lønnsstatistikk for samme måned to påfølgende år. Økningen i månedslønnen over denne 12-månedersperioden deles i tariffmessig lønnsøkning og lønnsglidning. Tariffmessig lønnsøkning anslås på grunnlag av tariffavtaler og kan fordeles på bestemte tidspunkter. Lønnsglidningen beregnes som en restpost, og blir fordelt på ett eller flere tidspunkter, bl.a. ut fra kunnskap om virkningstidspunkt for lokalt avtalte tillegg. Under forutsetning av at det ikke gis sentrale tillegg helt på slutten av året, eller det foreligger andre opplysninger om lønnsutviklingen, legger utvalget til grunn at lønnsnivået på tellingstidspunktet holder seg på samme nivå ut året. Deretter beregnes et gjennomsnittlig lønnsnivå, eller årslønn, for det aktuelle året. Lønnsøkning som kommer etter tellingstidspunktet, trekker opp årslønnen i det påfølgende året og bidrar til årslønnsvekst i det året.

KS samler inn data for ansatte i kommuner, fylkeskommuner og ansatte som arbeider i virksomheter som følger tariffavtaler hvor KS og Oslo kommune er part. Tellingstidspunktet er 1. desember. KS har også en egen undersøkelse av virkningstidspunkter brukt for lønnstillegg ved lokale forhandlinger.

Spekter samler inn data fra Spekters medlemsvirksomheter som ikke er helseforetak.

Tellingstidspunktet er 1. desember, og det er lønnen for november som måles.

Virkningstidspunkt for lønnstillegg ved lokale forhandlinger i de fleste virksomheter i Spekter øvrige er 1. april.

Lønnsnivået i hvert område/overenskomst skal reflektere statistikkårets populasjon, og lønnsutviklingen for denne. I beregning av årslønnsvekst tas det derfor hensyn til eventuelle endringer i statistikkpopulasjonene når dette påvirker lønnsnivået, for eksempel bevegelser i medlemsmassen i arbeidsgiverorganisasjonene. Hvert år etableres et lønnsnivå for de to seneste årene som inngår i beregning av lønnsveksten, år t og t-1. Det betyr at lønnsnivået for det seneste året (t) ikke alltid kan sammenlignes direkte med lønnsnivået i statistikkårene før. Samtidig kan lønnsnivået i det første året (t-1) være forskjellig fra det som ble etablert året før basert på et annet datagrunnlag.

Av forhandlingsområdene i tabell 1.1 er beregningene avgrenset til heltidsansatte for Virke-bedrifter i varehandelen og finanstjenester (Finans Norges medlemmer i finansnæringen). For de øvrige områdene beregnes årslønnsveksten for heltids- og deltidsansatte under ett.

Heltidsansatte er ansatte med stillingsprosent lik 100. Se også omtalen under Arbeidstid.

Lønnsoverheng

Lønnsoverhenget beskriver hvor mye lønnsnivået ved utløpet av ett år ligger over gjennomsnittsnivået for året. Det forteller dermed hvor stor årslønnsveksten fra ett år til det neste vil bli dersom det ikke gis lønnstillegg i det andre året og det ikke er sammensetningseffekter som redegjort for i boks 1.1 i kapittel 1.

Dersom alle lønnstillegg ble gitt med virkning fra begynnelsen av året og lønnsnivået ikke endret seg gjennom året, ville lønnsoverhenget per definisjon være null. Tariff tillegg og lønnsøkninger ellers blir imidlertid gitt på ulike tidspunkter for ulike lønnstakergrupper og spredt utover hele året. Lønnstillegg som gis sent i året, fører til større overheng til neste år enn tilsvarende tillegg som gis tidlig i året. Beregninger av overheng er derfor nødvendig hvis

det skal være mulig å sammenligne lønnsutviklingen mellom forhandlingsområder og tariffavtaler før årslønnsveksten er kjent.

For bonusutbetalinger anvendes årsgjennomsnittet i lønnsnivået ved utgangen av året i overhengsberegningen, slik at bonus ikke påvirker overhenget. Bonusutbetalinger skyldes ofte spesielle forhold i ett år, men kan også forventes utbetalt i ett eller annet omfang hvert år, selv om utbetalingen ikke er knyttet til bestemte arbeidsoppgaver.

Størrelsen på overhenget vil ofte være beheftet med usikkerhet når det ikke foreligger fullstendig informasjon om lønn for hele kalenderåret på beregningstidspunktet. Dermed blir lønnsoverhenget i noen grad et tolkingsspørsmål, bl.a. knyttet til tidspunktene for når lønnsøkningen skjer. En konsekvent praksis for å håndtere dette i beregningene medvirker til å redusere usikkerheten. Dette er bakgrunnen for at utvalgets beregninger av lønnsoverheng for tariffområder ikke har vært fullt ut i samsvar med den prinsipielle definisjonen av overheng. Under forutsetning av at det ikke gis sentrale tillegg på slutten av året, eller det foreligger andre opplysninger om lønnsutviklingen, har utvalget lagt til grunn at lønnsnivået på tellingspunktet for lønnsstatistikken holder seg på samme nivå ut året. Det betyr at overhenget for tariffområder har vært beregnet på grunnlag av lønnsnivået på tellingspunktet i forhold til gjennomsnittet for året. Dette har vært en praktisk tilpasning fordi vi før a-ordningen ble innført fra og med 2015 hadde lite informasjon om lønnsveksten mot slutten av året og fordi overhengsberegningene for forhandlingsområder må være ferdige i god tid før forhandlingene starter opp.

Utvalget benytter fortsatt denne metoden for forhandlingsområdene utenom NHO-bedrifter og finanstjenester. For NHO-bedrifter og finanstjenester bygger beregningene av årslønn og overheng nå på opplysninger om utbetalt lønn for alle måneder i året, når disse foreligger. Gjennomsnittslønnen for månedene oktober–desember representerer lønnsnivået ved utgangen av året. I foreløpig rapport i februar blir lønnen i desember beregnet på grunnlag av foregående måneder og år, dersom informasjon for desember ikke foreligger.

Valget av metode for beregning av overheng påvirker ikke størrelsen på samlet, beregnet lønnsvekst sett over flere år, men påvirker fordelingen av årslønnsveksten mellom år og fordelingen mellom overheng og bidrag fra lønnsglidning i det enkelte året.

Tariffmessig lønnsøkning

Tariffmessig lønnsøkning er lønnsøkning fastsatt i tariffavtaler. Tariffmessig lønnsøkning kan være generelle tillegg, lavlønns tillegg, garantit tillegg, tillegg på minstelønnsatser etc. som følge av sentrale eller forbundsvise forhandlinger. Tariffmessig lønnsøkning beregnes på grunnlag av tariffavtaler og kan fordeles på bestemte tidspunkter i løpet av året.

Lønnsglidning

Lønnsglidning framkommer beregningsmessig som forskjellen mellom total lønnsøkning i en bestemt periode og tariffmessig lønnsøkning i den samme perioden. Lønnsglidningen blir dermed en restpost. Det er et sammensatt lønnsbegrep som bl.a. kan omfatte lønnstillegg som er gitt på de enkelte arbeidsplasser og økt fortjeneste pga. økt akkord. Det inkluderer også endringer i gjennomsnittlig lønnsnivå som følge av sammensetningseffekter, jf. boks 1.1 i kapittel 1. Tillegg ved lokale forhandlinger i privat sektor og for stillinger med bare lokal lønnsdannelse i kommunene regnes som lønnsglidning. For ansatte i staten og i kommunene med sentral lønnsdannelse, er tillegg ved lokale forhandlinger normalt en del av rammen fastsatt sentralt. I den grad det ved lokale forhandlinger gis tillegg ut over hva som er fastsatt

sentralt, vil dette framkomme som lønnsglidning. Eksempelvis kan etatene/virksomhetene i staten overføre penger fra driftsbudsjettet til lønnsmidler. I tillegg kan partene lokalt føre forhandlinger på særlig grunnlag.

I utvalgets rapporter presenteres tall for bidraget fra lønnsglidningen til årslønnsveksten i de store tariffområdene, jf. tabell 1.3 i kapittel 1. I tabellen dekomponeres årslønnsveksten i bidrag fra overheng fra året før og bidrag fra tariff tillegg og lønnsglidning i beregningsåret. Normalt betyr lønnsglidningen og tariff tilleggene mer for årslønnsveksten enn det som framgår av dekomponeringen fordi en del av lønnsendringene i beregningsåret inngår i lønsoverhengen og dermed i årslønnsveksten i året etter, jf. definisjonen av lønsoverheng over.

Arbeidstid

Den lovbestemte alminnelige arbeidstiden er 40 t/uke, men kan overstige dette. Avtalefestet normalarbeidstid er den arbeidstid per uke som gjelder for vedkommende lønnstakergruppe ifølge tariffavtaler. Den er vanligvis 37,5 t/uke. Ved arbeidstidsordninger som skift-, turnus- og nattarbeid, er både lovfestet og avtalt arbeidstid lavere enn dette. Mellom LO og NHO er for eksempel avtalefestet arbeidstid 36,5 t/uke for vanlig 2-skiftarbeid, 35,5 t/uke for døgnkontinuerlig skift- og sammenlignbart turnusarbeid og 33,6 t/uke for helkontinuerlig skift- og sammenlignbart turnusarbeid.

For arbeidere i *NHO-bedrifter* baseres beskrivelsen av lønnsutviklingen på timefortjenesten omregnet til 37,5 t/uke. I en del bransjer/tariffområder hvor det forekommer skiftarbeid, er timelønnsraten for dette arbeidet fastsatt slik at fortjenesten per uke er den samme uansett hvilken arbeidstidsordning som gjelder. For å kunne sammenligne lønnstall bransjer imellom, omregnes timefortjenestene slik at de tilsvarer en ukentlig arbeidstid på 37,5 timer. Med utgangspunkt i faktisk timelønn medfører omregning til 37,5 t/uke at bransjer med mye skiftarbeid vil få et relativt lavere lønnsnivå enn før omregningen i forhold til bransjer hvor det er lite skiftarbeid.

I a-meldingen rapporteres stillingsprosent (hvor stor andel arbeidsforholdet utgjør av full stilling) og antall arbeidstimer per uke for full stilling. Dette gjelder også for arbeidstakere som har en varierende arbeidstid fra uke til uke. Det innhentes også opplysninger om ulike arbeidstidsordninger, for eksempel døgnkontinuerlig/helkontinuerlig skift eller turnusarbeid.

I den publiserte lønnsstatistikken fra SSB defineres heltidsansatte som «ansatte med stillingsprosent større eller lik 100». Alle med stillingsprosent lavere enn 100 regnes som deltidsansatte. Ved å kombinere informasjon om stillingsprosent og antall timer per uke i full stilling, beregnes en avtalt arbeidstid per uke for hver ansatt. Definisjonen av en heltidsstilling vil derved bestemmes av hva som er oppgitt som avtalt arbeidstid per uke for full stilling. Majoriteten av de heltidsansatte har en ukentlig avtalt arbeidstid på 37,5 timer, men varierer fra så lavt som 28 timer per uke til over 40 timer per uke.

For å kunne sammenligne årslønn eller lønn per måned mellom heltids- og deltidsansatte omregnes lønnen til de deltidsansatte til hva den ville vært hvis de jobbet heltid. Arbeidstiden per måned standardiseres slik at beregnet månedslønn ikke påvirkes av endringer i kalenderen fra et år til et annet.

Lønn per utførte timeverk i nasjonalregnskapet

Lønn per utførte timeverk i nasjonalregnskapet er definert som forholdet mellom utbetalt lønn (inkl. overtidsbetaling, men ekskl. arbeidsgivers trygde- og pensjonspremier) og antall utførte timeverk for lønnstakere. I utførte timeverk inngår overtidstimer, mens fravær som innebærer

at timeverk ikke blir utført, ikke er med selv om fraværet er lønnet. Antall utførte timeverk er også påvirket av bevegelige helligdager og skuddår, som gir endringer i antall arbeidsdager fra ett år til et annet. De fleste årene er endringen på mellom én og tre dager, og mange år er antall virkedager det samme som året før.

Sammenhengen mellom gjennomsnittlig lønn per utført timeverk, lønnskostnader per utførte timeverk og årslønn er nærmere beskrevet i vedlegg 6.

Sammenhengen mellom permitteringer, årslønn og sysselsetting

Ved permittering er arbeidstaker pålagt arbeidsfritak og arbeidsgiver er fritatt sin lønnsplikt. Arbeidsforholdet består og det forutsettes at arbeidsstans kun er midlertidig.

Det store omfanget av permitteringer i 2020 har betydning for den målte lønnsveksten og sysselsettingen. Kvantitative effekter av endret sammensetning av sysselsettingen på målt lønn omtales i kapittel 1 og 2.

Årslønn

Som det framgår av dette vedlegget, er årslønn den beregnede lønnen i et arbeidsforhold for et kalenderår, der lønnen regnes om til å tilsvare heltidsarbeid hele året og beregnes som om det er full lønn under ferie og annet fravær. Det er likevel forskjeller i hvordan permitterte håndteres i beregningene.

I nasjonalregnskapets beregninger av årslønn inngår alle arbeidsforhold og da med en beregnet lønn for året (heltidsekvivalent), dvs. som om personen jobbet full tid og ikke hadde fravær utenom ferie. Permitteringer inntil nitti dager (tre måneder) behandles likt som annet midlertidig fravær. Hvis permitteringen varer utover tre måneder, vil arbeidstakeren betraktes som arbeidsledig. Det betyr at permitteringer inntil tre måneder og annet midlertidig fravær ikke påvirker gjennomsnittlig årslønn i nasjonalregnskapet. Permitteringene vil likevel kunne påvirke beregnet årslønn hvis de varer mer enn tre måneder.

I lønnsstatistikken inkluderes arbeidsforhold bare så lenge det er utbetalt lønn, dvs. permitterte er med bare i lønnspliktperioden. Mens en permittert ansatt beholder full vekt i årslønnsberegningen i nasjonalregnskapet for permittering inntil tre måneder, får vedkommende bare vekt for måneder med utbetalt lønn når det beregnes årslønn i lønnsstatistikken. Det betyr at det kan oppstå sammensetningseffekter i årslønn fra lønnsstatistikken, som ikke oppstår i nasjonalregnskapet. Permitteringer som går over i oppsigelser og arbeidsledighet vil ha samme effekt i nasjonalregnskapet og lønnsstatistikken.

Permitteringene vil få forskjellige konsekvenser for årslønn i forhandlingsområdene som følge av forskjeller i data og metode. For Virke-bedrifter i varehandel vil årslønnen være påvirket av permitteringene i den grad de omfatter november måned, som er tellingsmåneden fra og med 2020. Tilsvarende gjelder for Spekter-bedrifter utenom helseforetakene, hvor tellingstidspunktet er novemberlønnen (per 1. desember). For NHO-bedrifter benyttes opplysninger for alle måneder i året, og årslønn blir beregnet basert på måneder med utbetalt lønn. Dermed vil årslønnen, slik den hittil har blitt beregnet, bli påvirket av permitteringene gjennom sammensetningseffekter, tilsvarende som i lønnsstatistikken fra SSB. Det samme gjelder årslønn for finanstjenester.

Tabell 1.1 oppsummerer virkninger av permitteringer i beregninger av lønn per dato og årslønn etter datagrunnlag.

Tabell 2.1 Datagrunnlag og virkningen av permitteringer i beregninger av lønn per dato og årslønn

	Datagrunnlag	Effekt av permitteringer
<i>Årslønn i nasjonalregnskapet</i>	Alle måneder i året	Bare permitteringer over tre måneder får effekt. Oppsigelser virker umiddelbart.
<i>Årslønn i lønnsstatistikken</i>	Alle måneder i året	Bare måneder med utbetalt lønn inngår, dvs. permitterte faller ut fra første måned.
<i>Årslønn i Virke, Spekter, Staten og KS</i>	KS: 1. desember Virke: november Spekter: 1. desember (novemberlønn) Staten: oktober	Påvirket i den grad permitteringer/oppsigelser påvirker antall med lønn og gjennomsnittlig lønn på tellingstidspunktet. Permitteringer kan likevel påvirke gjennom de andre komponentene i månedslønn, som måles som gjennomsnitt over året. Virke: kun heltidsansatte.
<i>Årslønn i NHO og finanstjenester</i>	Alle måneder i året	Som for årslønn i lønnsstatistikken. Finanstjenester: kun heltidsansatte.
<i>Per dato-tall fra lønnsstatistikken</i>	November. Tidligere var tellingstidspunktet september.	Arbeidsforhold er med bare når det er utbetalt lønn. Avtalt lønn er for september/november mens det er alle måneder hittil i året for de andre komponentene i månedslønn (bonus og uregelmessige tillegg). Permitteringer som var avsluttet med retur til arbeid før telling får ikke effekt på avtalt lønn, men kan påvirke månedslønn gjennom tillegg/bonus i gjennomsnitt for året.
<i>Kvartalsstatistikken Antall arbeidsforhold og lønn, ARBLONN</i>	Februar, mai, august, november.	Kvartalsstatistikken benytter bare data for de respektive tellingsmånedene. Permitteringer som var avsluttet før tellingstidspunktet får ikke effekt.
<i>Kontantlønn fra månedsstatistikk</i>	Omfatter alle kontante ytelser fra arbeidsgiver herunder avtalt lønn, faste og uregelmessige tillegg, bonus, overtidsgodtgjørelse, sluttvederlag og andre kontante ytelser, før skatt.	Effekt umiddelbart i statistikken når utbetalinger faller bort. Etterbetalinger som er utestående fra tidligere perioder er med.
<i>Månedlig statistikk om lønnssummer</i>	Sum beløp for grunnlag for arbeidsgiveravgift og kontantlønn. Grunnlag for arbeidsgiveravgift er summen av alle arbeidsgiveravgiftspliktige ytelser: alle kontantytelser, ulike naturalytelser og enkelte pensjonsforpliktelse.	Effekt umiddelbart i statistikken når utbetalinger faller bort, men noen elementer kan bestå gjennom permittering (f.eks. pensjonsforpliktelse). Etterbetalinger som er utestående fra tidligere perioder er med. Refusjoner vil påvirke beløpene, herunder refusjoner for sykefravær og forskuttet lønn under permittering og sykefravær. Reglene for å kunne kreve refusjon for forskuttet lønn ved permitteringer er endret i perioden fra mars 2020 til dags dato, det er ikke lenger mulig å kreve fradrag for forskutteringer av lønn ved permittering. Tiltaket med 4 prosent reduksjon i arbeidsgiveravgiften i mai og juni 2020 vil også påvirke disse beløpene.

Sysselsetting

I arbeidskraftundersøkelsen (AKU) og den registerbaserte sysselsettingsstatistikken behandles permitterte litt forskjellig. I AKU blir de som har vært helt permittert i inntil tre måneder eller forventer å være permittert i mindre enn tre måneder regnet som sysselsatte med midlertidig fravær. De som har vært, eller forventer å være, permittert i mer enn tre måneder blir enten regnet som arbeidsledige eller for å være utenfor arbeidsstyrken avhengig av hva de svarer på

spørsmålene om de søker arbeid og om de er tilgjengelige for arbeid⁹¹. Permitterte som oppgir i AKU at de likevel utførte noen oppgaver i forbindelse med jobben i referanseuka (dvs. uka de intervjues om) blir klassifisert som sysselsatte. I den registerbaserte sysselsettingsstatistikken blir permitteringer med en forventet varighet under tre måneder uten lønn regnet som sysselsetting, og når permitteringen går over tre sammenhengende måneder blir personen regnet som ikke sysselsatt.

I nasjonalregnskapet regnes alle personer som er midlertidig fraværende fra inntektsgivende arbeid pga. sykdom, ferie, permisjon mv. som sysselsatt. Når det gjelder permisjoner på grunn av spesielle forhold på arbeidsmarkedet, gjelder samme regel som i registerbasert sysselsettingsstatistikk. Hvis permitteringen har vart i nitti dager (tre måneder) og arbeidsforholdet ikke er meldt avsluttet i a-ordningen, vil nasjonalregnskapet manuelt legge inn at jobben er opphørt. Når en jobb forsvinner, forsvinner også denne jobbets bidrag til årsverk.

Årsverk i nasjonalregnskapet beregnes med utgangspunkt i jobber og arbeidstid, slik at permitterte inngår i årsverk de første tre månedene. Varer permitteringen lenger, eller jobben blir borte, vil den ikke lenger bidra til årsverkene. Permitterte og arbeidstakere med annet fravær inngår ikke i beregningen av utførte timeverk, heller ikke de første tre månedene.

Kjennemerker

Arbeidsgivere opplyser yrke, arbeidstid, og andre egenskaper ved arbeidsforholdet. Arbeidsgiver rapporterer yrkeskode i henhold til standard for yrkesklassifisering (STYRK-98). SSB omkoder denne til en nyere versjon av yrkeskoden, STYRK-08, som er basert på ISCO-08 som benyttes ved frigivingen av arbeidsmarkedsstatistikk. Standarden bygger på de to kvalifikasjonsprinsippene kompetansenivå og grad av spesialisering. Hvilken yrkeskode en stilling skal ha, bestemmes av arbeidsoppgavene. Det vil si at yrkeskoden skal tilsvare konkrete arbeidsoppgaver, ikke utdanning hos den enkelte, type ansettelsesforhold, kontrakt, lønn eller bransje. Hovedregelen er at ansatte som utfører samme arbeidsoppgaver, skal ha samme yrkeskode. SSB kobler også til opplysninger om utdanning fra utdannelsesregisteret, gruppert etter lengden på utdanningen i samsvar med norsk standard for utdanningsgruppering.

Næring er kodet i samsvar med Standard for næringsgruppering (SN 2007) og hentes fra SSBs virksomhets- og foretaksregister. Det samme blir gjort for sektor, også kalt institusjonell sektorgruppering, der lønnsstatistikken benytter følgende gruppering:

- Sektor 6100: Statlig forvaltning
- Sektor 6500: Kommunal og fylkeskommunal forvaltning
- Øvrige: Privat sektor og offentlige foretak

«Statlig forvaltning» er svært nær opptil det gamle SST-registeret, men omfatter også helseforetakene. Ved å kombinere sektor og næring vil man tilnærmet kunne identifisere helseforetakene. Næring 86 (Helsetjenester) innen statlig forvaltning vil omfatte helseforetakene, eksklusive virksomheter som driver «ikke-helserelatert virksomhet» (sykehusapotek, it-avdelinger etc.).

⁹¹ Før 2021, før bruddet, ble det ikke spurt om forventet varighet i AKU. Se også Sundt C. (2022) Hvilke indikatorer har vi for arbeidsmarkedet? <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/sysselsetting/statistikk/arbeidskraftundersokelsen/artikler/hvilke-indikatorer-har-vi-for-arbeidsmarkedet>

Vedlegg 3.

3 Utviklingen i kronekursen og rentenivå

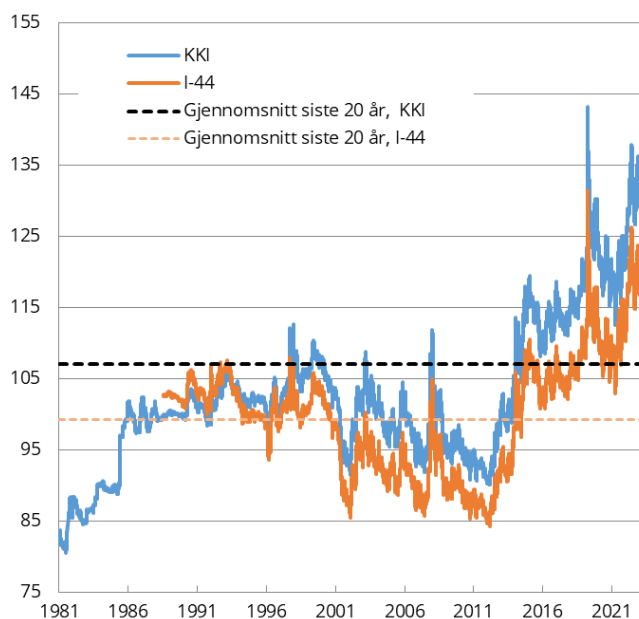
Dette vedlegget gir en omtale av utviklingen i kronekursen og rentenivå. I omtalen er det lagt mest vekt på utviklingen de siste ti årene.

Kronekursindekser

Industriens effektive valutakurs (konkurrensekursindeksen (KKI)) er en nominell effektiv kronekurs beregnet på grunnlag av kursene på den norske kronen mot valutaene for Norges 25 viktigste handelspartnere (geometrisk gjennomsnitt veid med OECDs løpende konkurransevekter, beregnet som en kjedet indeks). Indeksen er satt lik 100 i 1990. Fallende indeksverdi betyr en styrking av kronen.

Den importveide kursindeksen (I44) er et geometrisk gjennomsnitt av kursene til 44 land. Vektene er beregnet på grunnlag av Norges vareimport fra 44 land. Indeksen er satt lik 100 i 1995. Fallende indeksverdi betyr en styrking av kronen. Indeksen er beregnet etter samme prinsipp som industriens effektive valutakurs.

Utviklingen i de to valutakursindeksene er illustrert i figur 3.1 og tabell 3.1.



Figur 3.1 Industriens effektive valutakurs og importveid kursindeks. Fallende kurve angir sterkere kronekurs. Siste observasjon 12.02.2024

Kilde: Macrobond

Utviklingen i kronekursen

Fra slutten av 1990-tallet og frem til 2013 styrket kronen seg stort sett, noe som må ses i sammenheng med at økonomien i Norge utviklet seg sterkere enn hos våre handelspartnere,

og at rentenivået i Norge var høyere, jf. figur 3.4 og 3.5. Utviklingen snudde i 2013, og kronen svekket seg markert de neste årene. Den kraftige svekkelsen av kronen inntraff samtidig som oljeprisen falt markert. Samtidig som at nedgangen i oljeprisen ble snudd til oppgang, styrket kronen seg gjennom 2016. I 2017 og 2018 var det relativt små endringer i kronekursen målt som årsgjennomsnitt, før kronen svekket seg med 3 prosent i 2019. I forbindelse med virusutbruddet og et markert fall i oljeprisen svekket kronen seg til rekordsvake nivåer i mars 2020. Kronen styrket seg deretter, og var ved slutten av året 14 prosent sterkere enn da den var på sitt svakeste i mars. Målt ved årsgjennomsnitt var kronen likevel hele 8,1 prosent svakere i 2020 enn året før. Kronen styrket seg deretter med 4,9 prosent i 2021, og 0,3 prosent i 2022.

I fjor svekket kronen seg med hele 9,5 prosent. Målt som årsgjennomsnitt har kronen aldri før vært så svak som i fjor. Så langt i år har kronen i gjennomsnitt vært litt sterkere enn årsgjennomsnittet for i fjor.

I Pengepolitisk rapport 4/23, som Norges Bank publiserte 14. desember i fjor skrev banken blant annet følgende om utviklingen i kronekursen: *«I perioden siden forrige rapport har kronen svekket seg med om lag 4 prosent målt ved den importveide indeksen I-44. Kronesvekkelsen har gått sammen med et fall i både spot- og fremtidsprisene på olje og i fremtidsprisene på gass. Renteforskjellen mot de viktigste handelspartnerne er lite endret siden september, men er fortsatt lav i et historisk perspektiv. Kronen har svekket seg noe mer enn utviklingen i rentedifferansen og petroleumsprisene skulle tilsi. (...) Vi anslår at kronekursen styrker seg noe den nærmeste tiden som følge av at prognosen for styringsrenten i denne rapporten er høyere enn forventningene i markedet. Deretter legger vi til grunn en nokså uendret kronekurs utover i prognoseperioden (...) Det er stor usikkerhet rundt anslagene for kronekursen. Både endrede renteforventninger og skiftende risikopremier i valutamarkedet kan føre til at kronekursen utvikler seg annerledes enn vi har lagt til grunn i denne rapporten.»*

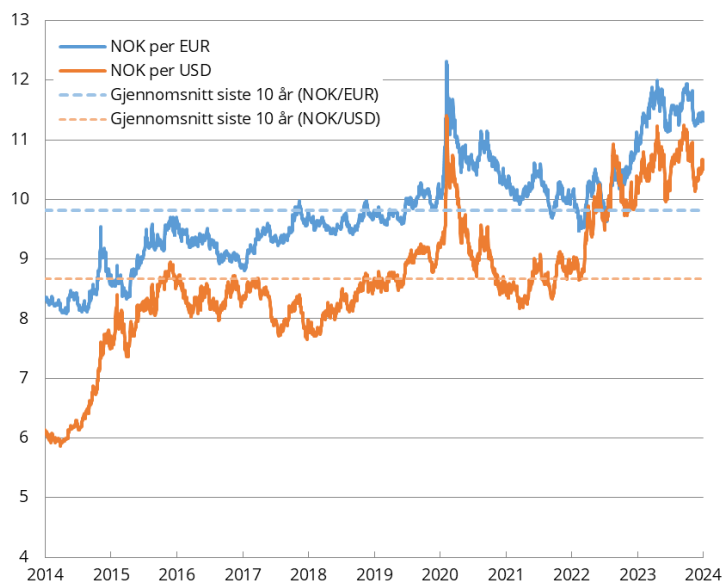
Tabell 3.1 Kronekursen. Prosentvis endring fra året før¹

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Industriens effektive valutakurs (KKI)	6,1	10,7	1,4	-0,6	0,5	3,0	8,1	-4,9	-0,3	9,5
Importveid valutakurs (I-44)	5,3	10,5	1,8	-0,8	0,1	2,9	6,7	-5,3	1,2	8,5

¹ Et positivt endringstall innebærer en effektiv svekkelse av norske kroner målt ved hhv. industriens effektive valutakurs og den importveide valutakursen.

Kilde: Norges Bank

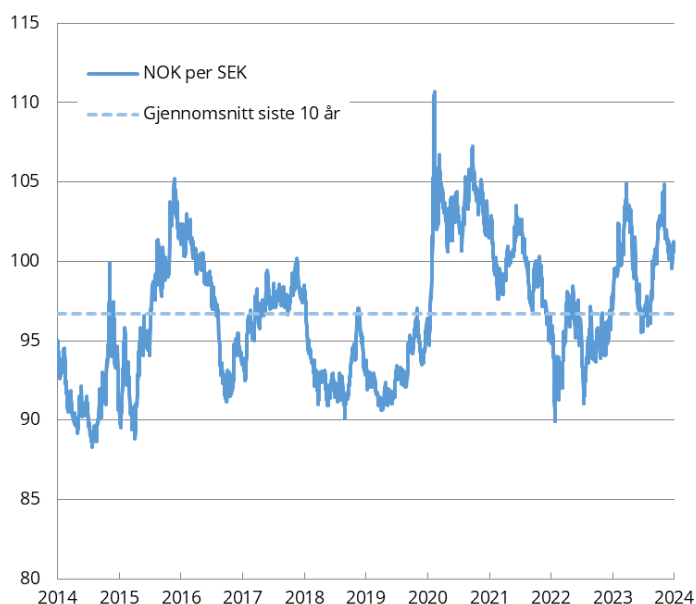
Figur 3.2 viser utviklingen i norske kroner per euro og dollar de siste ti årene. Målt mot euro var kronen den 12. februar vel 15 prosent svakere enn gjennomsnittet de siste ti årene. Målt mot dollar var kronen vel 21 prosent svakere. Det har vært betydelige svingninger i perioden.



Figur 3.2 Utviklingen i norske kroner per euro og dollar. Fallende kurve angir sterkere kronekurs. Siste observasjon 12.02.2024

Kilde: Macrobond

Figur 3.3 viser utviklingen i den norske kronen målt mot den svenske kronen de siste ti årene. Den 12. februar var den norske kronen målt mot den svenske vel 4 prosent svakere enn gjennomsnittet de siste ti årene. Det har vært betydelige svingninger i perioden.



Figur 3.3 Utviklingen i norske kroner per svenske kroner. Fallende kurve angir sterkere kronekurs. Siste observasjon 12.02.2024

Kilde: Macrobond

Utviklingen i renten

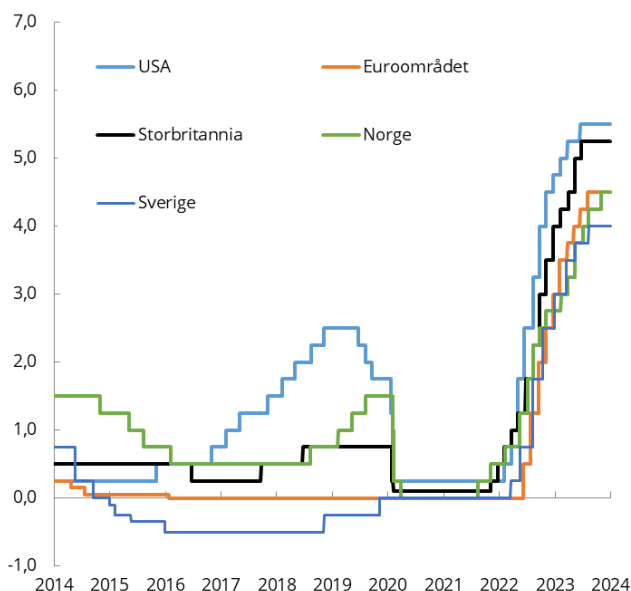
Som følge av at de økonomiske utsiktene forverret seg markert, reduserte Norges Bank i løpet av tre rentemøter styringsrenten fra 1,5 til 0 prosent våren 2020. Det hadde aldri tidligere hendt at styringsrenten i Norge hadde vært så lav som dette.

På rentemøtet i september 2021 satte Norges Bank styringsrenten opp til 0,25 prosent. I forbindelse med dette uttalte banken at «Normaliseringen av økonomien tilsier at det nå er riktig å starte en gradvis normalisering av styringsrenten». Gjennom høsten 2021 og 2022 satte Norges Bank styringsrenten gradvis opp, til den nådde 2,75 prosent i desember 2022. I fjor ble styringsrente satt videre opp, til den nådde 4,5 prosent i desember.

På rentemøtet i januar i år besluttet Norges Bank å holde styringsrenten uendret på 4,5 prosent. I pressemeldingen skrev banken blant annet følgende om rentebeslutningen: «Pengepolitikken virker innstrammende, og vi ser at økonomien kjøler seg ned. Samtidig har bedriftenes kostnader økt mye de siste årene, og fortsatt høy lønnsvekst og kronesvekkelsen gjennom fjoråret vil trolig bremse nedgangen i prisveksten. Det vil derfor trolig være behov for å holde renten oppe en god stund fremover. Etter hvert som prisveksten kommer ned og forholdene i økonomien tilsier det, kan vi begynne å sette renten ned igjen.»

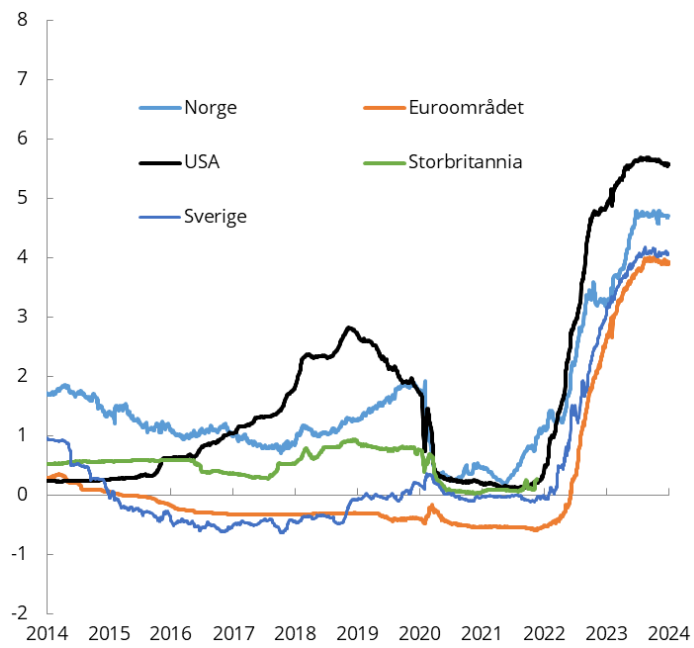
Videre skrev banken blant annet følgende om renteutviklingen fremover: «Det er usikkerhet om den videre utviklingen i norsk økonomi. Dersom kostnadsveksten i bedriftene holder seg oppe, eller kronen igjen svekker seg, kan prisveksten holde seg høy lenger enn tidligere anslått. Da er komiteen beredt til å heve renten igjen. Dersom vi får en kraftigere oppbremsing i norsk økonomi eller inflasjonen faller raskere, kan renten bli satt ned tidligere enn vi så for oss i desember.»

Styringsrenten i Norge de siste ti årene har i gjennomsnitt vært høyere enn i euroområdet, Storbritannia og Sverige, men lavere enn i USA, jf. figur 3.4.



Figur 3.4 Styringsrenter i Norge og hos noen av handelspartnerne. Prosent. Siste observasjon 12.02.2024

Kilde: Macrobond



Figur 3.5 Tremåneders pengemarkedsrente i Norge og hos noen av handelspartnerne. Prosent. Siste observasjon 12.02.2024
Kilde: Macrobond

Vedlegg 4.

4 Tabellvedlegg

Tabell 4.1 Skattesatser og beløpsgrenser for inntektsårene 2013–2024

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
<i>a. Trygdeavgift prosent</i>											
Lønnsinntekt, prosent	8,2	8,2	8,2	8,2	8,2	8,2	8,2	8,2	8,0	7,9	7,8
Primærnæringsinntekt ¹ , prosent	11,4	11,4	11,4	11,4	11,4	11,4	11,4	11,4	11,2	11,1	11,0
Annen næringsinntekt, prosent	11,4	11,4	11,4	11,4	11,4	11,4	11,4	11,4	11,2	11,1	11,0
Pensjonsinntekt	5,1	5,1	5,1	5,1	5,1	5,1	5,1	5,1	5,1	5,1	5,1
<i>b. Trinnskatt (toppskatt t.o.m. 2015)</i>											
Trinn 1											
Sats, prosent			0,44	0,93	1,4	1,9	1,9	1,7	1,7	1,7	1,7
Innslagspunkt			159 800	164 100	169 000	174 500	180 800	184 800	190 350	198 350	208 050
Trinn 2											
Sats, prosent			1,7	2,41	3,3	4,2	4,2	4,0	4,0	4,0	4,0
Innslagspunkt			224 900	230 950	237 900	245 650	254 500	260 100	267 900	279 150	292 850
Trinn 3 (tidl. trinn 1 i toppskatten)											
Sats ² , prosent	9,0	9,0	10,7	11,52	12,4	13,2	13,2	13,2	13,4	13,5	13,6
Innslagspunkt	527 400	550 550	565 400	580 650	598 050	617 500	639 750	651 250	643 800	642 950	937 900
Trinn 4 (tidl. trinn 2 i toppskatten)											
Sats, prosent	12,0	12,0	13,7	14,52	15,4	16,2	16,2	16,2	16,4	16,5	16,6
Innslagspunkt	857 300	885 600	909 500	934 050	962 050	964 800	999 550	1021550	969 200	926 800	937 900
Trinn 5											
Sats, prosent									17,4	17,5	17,6
Innslagspunkt									2 000 000	1 500 000	1 350 000
<i>Skatter på alminnelig inntekt</i>											
<i>c. Kommune, fylkes- og fellesskatt</i>											
Finnmark og Nord-Troms, prosent	23,5	23,5	21,5	20,5	19,5	18,5	18,5	18,5	18,5	18,5	18,5
Landet ellers, prosent	27,0	27,0	25,0	24,0	23,0	22,0	22,0	22,0	22,0	22,0	22,0

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
<i>d. Maksimale effektive skattesatser</i>											
Lønnsinntekt (ekskl. arbeidsgiveravgift), prosent	47,2	47,2	46,9	46,7	46,6	46,4	46,4	46,4	47,4	47,4	47,4
Primærnæringsinntekt ¹ , prosent	50,4	50,4	50,1	49,9	49,8	49,6	49,6	49,6	50,6	50,6	50,6
Annen næringsinntekt, prosent	50,4	50,4	50,1	49,9	49,8	49,6	49,6	49,6	50,6	50,6	50,6
<i>Standardfradrag mv.</i>											
<i>e. Personfradrag</i>											
Klasse 1, kr	48 800	50 400	51 750	53 150	54 750	56 550	51 300	52 450	58 250	79 600	88 250
Klasse 2, kr ³	72 000	74 250	76 250	78 300							
<i>f. Minstefradrag for lønnsinntekt</i>											
Sats, prosent	43,0	43,0	43,0	44,0	45,0	45,0	45,0	46,0	46,0	46,0	46,0
Øvre grense, kr	84 150	89 050	91 450	94 750	97 610	100 800	104 450	106 750	109 950	104 450	104 450
Nedre grense, kr	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000	31 800	Utgår	-
<i>g. Minstefradrag for pensjonsinntekt</i>											
Sats, prosent	27,0	29,0	29,0	31,0	31,0	31,0	31,0	37,0	40,0	40,0	40,0
Øvre grense, kr	70 400	72 200	73 600	81 200	83 000	85 050	87 450	88 700	90 800	86 250	86 250
Nedre grense, kr	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000	Utgår	-
<i>h. Særskilt fradrag i arbeidsinntekt⁴,</i>	31 800	31 800	31 800	31 800	31 800	31 800	31 800	31 800			
<i>i. Særfradrag for uførhet, kr</i>	32 000										
<i>j. Særskilt skattefradrag for pensjonister</i>											
Maksimalt beløp, kr	30 000	30 800	29 880	29 940	29 950	30 000	32 330	32 620	33 400	32 825	34 350
Innslagspunkt trinn 1, kr	175 900	180 800	184 800	188 700	193 250	198 200	204 150	206 050	210 950	219 950	258 400
Nedtrappingssats trinn 1, prosent	15,3	15,3	15,3	15,3	15,3	15,3	16,7	16,7	16,7	16,7	16,7
Innslagspunkt trinn 2, kr	266 900	273 650	278 950	284 350	290 700	297 900	306 300	310 700	318 600	331 750	391 550
Nedtrappingssats trinn 2, prosent	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0
<i>j. Skattebegrensingsregelen⁵</i>											

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Avtrappingsatts, prosent	55,0	55,0	55,0	55,0	55,0	55,0	55,0	55,0	55,0	55,0	55,0
Skattefri nettoinntekt											
Enslige, kr	131 400	135 700	139 400	143 150	147 450	147 450	147 450	147 450	147 450	147 450	147 450
Giftede, kr	120 800	124 800	128 150	131 600	135 550	135 550	135 550	135 550	135 550	135 550	135 550
<i>l. Foreldrebetaling (for barn under 12 år)</i>											
Øvre grense, ett barn, kr	25 000	25 000	25 000	25 000	25 000	25 000	25 000	25 000	25 000	25 000	25 000
Tillegg per barn utover det første, kr	15 000	15 000	15 000	15 000	15 000	15 000	15 000	15 000	15 000	15 000	15 000
<i>n. Barnetrygd⁶</i>											
Sats per barn 6–17 år, kr	11 640	11 640	11 640	11 640	11 640	12 480	12 648	12 648	12 648	14 300	18 120
Sats per barn 0–5 år, kr	11 640	11 640	11 640	11 640	11 640	12 480	13 848	17 448	20 112	20 840	21 192

¹ Næringsdrivende innenfor fiske og fangst samt barnepass i eget hjem (barn under 12 år eller med særlig behov for omsorg og pleie) har 8,0 prosent trygdeavgift på næringsinntekten. Lavere trygdeavgiftssats for fiske og fangst har sammenheng med at disse næringene betaler produktavgift som blant annet skal dekke differansen mellom 8,0 prosent og 11,2 prosent trygdeavgift.

² For skattytere i Nord-Troms og Finnmark er satsen 11,2 prosent i 2020.

³ Skatteklasser 2 er avviklet fra 2018. Gjaldt tidligere for skattytere med forsørgeransvar for ektefelle.

⁴ Skattyter må velge mellom minstefradrag og særskilt fradrag i arbeidsinntekt (lønsfradrag).

⁵ Fra 2015 gjelder skattebegrensingsregelen kun pensjon eller overgangsstønad til en tidligere familiepleier eller gjenlevende ektefelle.

⁶ Giftede uføre som mottar ektefellebetaling, har en skattefri nettoinntekt som tilsvarer det dobbelte av den skattefrie nettoinntekten for øvrige giftede, dvs. 271 100 kroner i 2020.

⁷ Enslige forsørgere får barnetrygd for ett barn mer enn det de har (utvidet barnetrygd). Enslige forsørgere med full overgangsstønad og utvidet barnetrygd får dessuten 7 920 kroner ekstra dersom de har barn fra 0–3 år.

⁸ Avviklet fra 1. april 2014.

Kilde: Finansdepartementet

Tabell 4.2 Utvikling i grunnbeløpet (G), minstepensjonene for enslige og ektepar og pensjonen til enslige uføre¹. Kroner og målt i antall G

	Grunnbeløpet	Årlig minstepensjon for enslig		Årlig minstepensjon for ektepar		Årlig minsteytelse i uføretrygden for enslige ²	
		Kroner	Antall G	Kroner	Antall G	Kroner	Antall G
01.05.09–30.04.10 ³	72 881	143 568	1,97	265 272	3,64	143 568	1,97
01.05.10–30.04.11 ⁴	75 641	151 272	2,00	279 864	3,70	151 272	2,00
01.05.11–30.04.12 ⁵	79 216	157 639	1,99	291 644	3,68	158 424	2,00
01.05.12–30.04.13	82 122	162 615	1,98	300 850	3,66	164 256	2,00
01.05.13–30.04.14	85 245	167 963	1,97	310 744	3,65	170 496	2,00
01.05.14–31.12.14	88 370	173 274	1,96	320 570	3,63	176 736	2,00
01.01.15–30.04.15	88 370	173 274	1,96	320 570	3,63	219 158 ⁶	2,48
01.05.15–30.04.16	90 068	175 739	1,95	325 132	3,61	223 369	2,48
01.05.16–31.08.16	92 576	179 748	1,94	332 548	3,59	229 588	2,48
01.09.16–30.04.17 ⁷	92 576	183 748	1,98	341 530	3,69	229 588	2,48
01.05.17–31.08.17	93 634	184 766	1,97	343 422	3,67	232 212	2,48
01.09.17–30.04.18 ⁸	93 634	188 766	2,02	345 422	3,69	232 212	2,48
01.05.18–30.04.19	96 883	194 192	2,00	355 350	3,67	240 270	2,48
01.05.19–31.08.19	99 858	198 818	1,99	363 816	3,64	247 648	2,48
01.09.19–30.04.20 ⁹	99 858	202 818	2,03	363 816	3,64	247 648	2,48
01.05.20–30.04.21	101 351	208 690	2,06	367 174	3,62	251 350	2,48
01.05.21–30.06.21	106 399	219 878	2,07	386 858	3,64	263 870	2,48
01.07.21–30.04.22	106 399	224 878	2,11	386 858	3,64	263 870	2,48
01.05.22–30.04.23	111 477	232 816	2,09	400 514	3,59	276 463	2,48

¹ For tidligere år se NOU 2017: 10 Grunnlaget for inntektsoppgjørene 2017.

² Fra 2015 er minsteytelsen per år i uføretrygden 2,48 G for enslige og 2,28 G for gifte og samboende. Fra 1.9.2016 er minsteytelsen per år 2,33 G for gifte og samboende uføretrygdede som mottar en omregnet uførepensjon. Personer som er født uføre eller har blitt uføre før fylte 26 år er garantert en minsteytelse på 2,66 G (samboende) eller 2,91 G (enslige).

³ Heving av særtillleggssatsen fra 1.5.2009. Ordinær sats utgjør 97 prosent av grunnbeløpet.

⁴ Heving av særtillleggssatsen fra 1.5.2010. Ordinær sats utgjør 100 prosent av grunnbeløpet.

⁵ Fra og med 1.5.2011 er satsene for minste pensjonsnivå for alderspensjonister regulert i samsvar med lønnsveksten og deretter justert for effekten av levealdersjusteringen, mens minstepensjon for uførepensjonister er regulert i samsvar med grunnbeløpet (lønnsveksten).

⁶ Fra 1.1.2015 er uførepensjon endret til uføretrygd og blir skattlagt som lønn. For å føre videre nivået etter skatt, er minstesatsene økt.

⁷ Fra 1.9.2016 økte grunnpensjonen til gifte og samboende pensjonister fra 0,85 G til 0,90 G. Minste pensjonsnivå for gifte alderspensjonister økte, og minste pensjonsnivå for enslige alderspensjonister ble økt med 4 000 kr per år.

⁸ Fra 1.9.2017 ble minste pensjonsnivå for enslige økt med 4 000 kr per år, og minste pensjonsnivå for gifte/samboere ble økt med 1 000 kr per år.

⁹ Fra 1.9.2019 ble minste pensjonsnivå for enslige økt med 4 000 kr per år.

Kilde: Arbeids- og inkluderingsdepartementet

Tabell 4.3 Timelønnskostnader i industrien hos Norges handelspartnere i nasjonal valuta.¹ Prosentvis vekst fra året før

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Sverige	2,7	2,8	3,3	1,1	3,1	3,6	-0,8	4,8	2,9	2,9
Tyskland	2,2	2,0	2,3	3,4	3,0	2,7	0,9	-0,2	4,6	4,4
Danmark	2,0	1,7	2,8	1,5	2,5	3,1	1,3	4,0	2,7	3,5
Nederland	3,4	0,2	1,5	2,5	2,4	2,1	4,2	1,3	7,3	6,0
Storbritannia	0,1	-1,1	3,8	2,6	3,6	3,1	4,6	5,0	6,1	6,4
Kina										
Polen	4,4	3,7	4,5	6,5	7,9	6,9	5,6	8,1	11,2	11,1
USA										
Frankrike	1,0	1,2	1,2	1,7	2,6	2,1	2,2	0,3	3,8	4,0
Canada										
Belgia	1,2	0,2	0,1	1,2	1,7	2,1	1,7	1,3	6,9	8,2
Italia	1,1	-0,5	-0,5	0,5	1,3	3,4	2,6	-2,0	2,7	3,8
Finland	1,9	2,0	0,7	-1,9	1,1	0,6	-0,4	4,0	3,2	3,3
Spania	0,5	-0,5	0,4	0,9	0,7	2,0	4,1	-0,9	2,3	5,2
Sør-Korea										
Russland										
Japan										
Litauen	3,9	7,5	9,0	10,0	8,8	5,9	5,2	12,7	13,3	10,9
Brasil										
Tsjekkia	3,1	4,4	4,2	8,4	8,7	8,0	7,4	2,8	5,3	8,2
Tyrkia										
Sveits										
Østerrike	2,9	2,2	1,9	1,9	3,4	3,1	2,7	1,5	5,9	7,1
Taiwan										
Romania	5,6	6,0	9,5	15,6	12,5	11,7	8,2	6,0	13,8	16,0
Norges handelspartnere ²	2,3	1,7	2,6	2,3	3,2	3,3	1,7	3,1	4,7	4,9
Memo:										
Norge	3,8	1,1	2,2	1,4	2,4	3,1	2,4	3,1	3,3	4,2

¹ Tallene er arbeidskraftkostnadsindekser fra Eurostat, unntatt for Storbritannia hvor Office for National Statistics er kilden. Det foreligger per tid tall tom. 3. kvartal 2023. Anslaget på årsveksten i 2023 er beregnet ved å ta veksten fra 1-3. kvartal 2022 til 1-3. kvartal 2023. For Nederland og Storbritannia foreligger det bare tall tom. 2. kvartal 2023.

² Ved beregning av tall for Norges handelspartnere benyttes utvalgets konkurransevekter, jf. tabell 8.1.

Kilder: Eurostat og Office for National Statistics

Tabell 4.4 Lønnskostnader per ansatt i hele økonomien hos Norges handelspartnere i nasjonal valuta. Prosentvis vekst fra året før¹

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
--	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------

Sverige	2,7	2,5	2,1	3,9	2,9	2,5	4,6	2,9	3,6	4,1
Tyskland	2,8	2,3	2,6	2,9	3,4	0,4	3,1	3,9	5,5	3,9
Danmark	1,7	1,3	1,7	1,6	1,9	2,5	3,1	3,1	4,0	5,2
Nederland	-0,3	1,6	1,0	1,9	2,8	4,3	2,1	4,0	5,9	5,1
Storbritannia	1,3	3,1	2,8	2,7	3,8	0,3	4,6	6,1	7,4	6,2
Kina										
Polen	2,4	4,7	5,6	7,6	8,6	5,4	4,6	13,7	12,7	8,6
USA	2,7	0,9	2,9	3,5	3,1	7,5	5,2	2,8	3,7	3,4
Frankrike	1,1	1,2	2,0	1,7	0,0	-3,5	4,9	4,9	4,6	3,5
Canada	2,1	-0,7	2,0	3,7	1,8	5,1	2,7	4,6	3,7	3,0
Belgia	0,1	0,6	1,9	1,9	2,0	-1,5	4,4	7,3	7,7	4,1
Italia	0,9	0,4	0,5	1,9	1,3	-4,2	6,4	4,8	4,0	3,0
Finland	1,4	0,9	-1,1	1,3	1,7	0,5	4,2	2,9	5,0	3,9
Spania	1,0	-0,1	0,7	1,7	3,1	1,2	4,5	4,1	5,1	3,0
Sør-Korea	4,4	3,4	3,5	4,5	3,4	3,0	2,9	1,1	4,7	4,8
Russland	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Japan	0,3	1,0	0,4	1,2	0,7	-0,8	1,7	1,5	1,7	3,3
Litauen	5,7	6,4	9,5	7,9	10,5	6,8	11,8	11,4	10,4	9,4
Brasil										
Tsjekkia	3,1	4,0	7,2	8,1	7,2	3,1	5,0	6,0	7,4	5,1
Tyrkia										
Sveits	-0,4	-0,5	0,5	1,0	1,7	-0,9	3,8	4,0	0,8	1,9
Østerrike	2,0	2,4	1,6	3,0	2,7	1,8	2,8	4,7	7,4	6,3
Taiwan										
Romania										
Norges handelspartnere ²	2,1	2,1	2,3	3,2	3,1	2,0	4,0	4,3	5,2	4,6
Memo:										
Norge	2,6	1,3	2,0	3,2	4,0	1,8	4,9	4,3	5,5	4,9

¹ Tallene for 2023 og 2024 er anslag.

² Ved beregning av tall for Norges handelspartnere benyttes konkurransevektene som presenteres i tabell 8.1.

Kilde: OECD Economic Outlook 114 (Publisert 29. november 2022)

Tabell 4.5 Netto lønnskostnadsandel for industrien i Norge og utvalgte land.
Prosent

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Norge	83,3	84,5	83,1	82,1	84,2	80,7	83,0	85,5	82,7	80,6	73,8	71,6
Sverige	72,7	75,0	74,5	65,9	68,0	68,7	69,5	69,1	70,8	63,2		
Tyskland	77,2	79,3	77,2	76,3	74,0	74,1	76,5	78,6	81,1	76,4	76,2	
Finland	85,1	79,7	76,7	72,9	70,7	62,6	65,0	65,5	64,7	63,0	57,0	
Danmark	74,9	70,8	70,0	66,6	63,3	62,3	61,8	61,9	63,1	62,5	66,3	
Nederland	66,6	69,6	69,9	64,1	63,5	60,9	60,3	61,9	63,9	57,8	54,3	
Frankrike	87,1	86,6	86,1	82,2	82,9	83,5	84,5	81,9	90,6	91,6	85,6	
Polen	52,2	57,7	53,2	50,8	53,2	58,6	60,4	61,3	61,2	57,8	56,9	

Kilder: Statistisk sentralbyrå, Danmarks Statistik og Eurostat

Tabell 4.6 Lønnsomhetsmål i industrien. Prosent

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
<i>Driftsmargin</i>										
Norge	4,3	5,0	4,4	4,8	4,7	4,1	3,0	3,3	5,1	9,0
Belgia	3,3	3,8	5,2	5,3	5,3	5,3	5,2	6,3	5,0	
Frankrike	2,8	2,6	4,0	4,4	4,7	3,7	3,7	2,7	4,7	4,8
Italia	2,7	3,2	4,1	4,6	4,7	4,5	4,3	3,7	5,1	5,4
Polen	5,2	5,2	5,8	6,3	5,6	5,7	5,4	5,6	7,1	7,1
Spania	2,2	2,8	4,4	5,0	5,1	4,6	4,1	2,5	4,1	4,2
Tyskland	3,6	4,2	2,8	3,9	4,3	3,2	3,3	1,7	5,1	
Østerrike	4,7	4,9	5,0	5,8	6,2	5,7	5,5	5,0	6,6	
<i>Totalrentabilitet</i>										
Norge	5,5	6,7	6,7	7,3	7,9	7,8	6,1	6,5	9,3	12,1
Belgia	5,0	5,3	6,1	5,8	5,6	9,9	7,1	7,0	7,7	
Frankrike	5,0	6,1	7,0	6,8	6,9	5,7	5,7	3,9	7,0	9,2
Italia	3,5	4,8	4,8	5,4	5,6	5,7	5,5	3,5	5,5	6,6
Polen	8,5	8,6	9,0	9,8	9,1	9,0	8,0	8,3	10,4	12,0
Spania	3,3	6,9	4,8	6,7	7,1	6,6	6,0	4,4	5,8	6,0
Tyskland	6,0	6,5	5,7	6,2	6,5	5,8	5,2	3,4	6,5	
Østerrike	7,8	7,7	8,2	8,7	9,0	8,4	7,9	6,9	8,2	
<i>Egenkapitalandel</i>										
Norge	44,1	44,6	47,0	50,9	49,8	51,6	52,6	51,4	48,6	49,2
Belgia	48,0	48,1	46,2	44,8	45,1	45,5	48,0	56,6	57,4	
Frankrike	37,7	36,7	36,7	37,4	39,0	37,9	38,0	38,6	38,5	38,1
Italia	34,2	35,6	37,5	39,6	39,4	40,3	42,4	43,6	42,9	43,2
Polen	51,7	52,0	52,5	51,9	52,9	52,6	52,3	52,0	50,8	50,6
Spania	41,7	41,9	42,8	43,2	44,2	45,9	46,1	45,8	45,0	43,7
Tyskland	33,1	33,9	32,4	34,1	33,6	32,7	32,9	32,0	32,9	
Østerrike	38,8	38,8	39,5	39,2	38,7	38,8	39,1	39,4	41,9	

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Banque de France (BACH-databasen)

Tabell 4.7 Husholdninger. Inntekter og utgifter. Milliarder kroner

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022*	2023*
<i>Inntekter:</i>	1644,8	1755,1	1765,5	1823,6	1889,0	1980,1	2019,6	2185,6	2236,9	
Lønn	1124,4	1159,8	1187,8	1227,2	1286,0	1352,2	1364,2	1447,1	1559,2	
Blandet inntekt ¹ /driftsresultat	112,3	124,6	124,0	125,1	118,2	113,9	91,1	95,0	86,9	
<i>Herav: Tjenester fra egen bolig</i>	39,0	44,0	42,9	39,2	38,4	43,3	32,4	28,3	20,2	
Formuesinntekter	74,3	109,8	80,5	82,5	88,5	100,3	93,4	174,0	100,8	
<i>Herav: Mottatt aksjeutbytte</i>	45,8	89,7	67,2	68,6	73,4	81,4	77,4	163,1	77,3	
Offentlige stønader, inkl. pensjon	422,2	450,1	467,6	481,6	492,6	511,3	564,1	578,1	598,3	
Andre inntekter (netto)	-88,7	-89,3	-94,5	-92,8	-96,3	-97,7	-93,2	-109,0	-108,3	
<i>Utgifter:</i>	456,1	471,5	463,7	476,0	493,8	523,1	527,0	576,9	627,5	
Skatt på inntekt og formue	336,4	361,5	360,6	367,5	383,0	400,0	415,6	480,9	490,1	
Formuesutgifter	119,7	110,0	103,2	108,5	110,7	123,1	111,4	95,9	137,3	
<i>Korreksjon for indirekte målte banktjenester</i>	62,5	61,7	61,4	68,8	68,2	68,5	78,9	71,3	77,3	
Disponibel inntekt	1250,8	1345,2	1363,2	1416,4	1463,4	1526,8	1571,4	1680,0	1686,8	

¹ Blandet inntekt er den delen av driftsresultatet som tilfaller husholdningssektoren. Dette inkluderer også beregnet avkastning av boligkapitalen.

* Foreløpige tall. Tallene for 2023 oppdateres i mars.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 4.8 Nettonasjonalprodukt og faktorinntekt. Milliarder kroner

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021*	2022*	2023*
Nettonasjonalprodukt	2638,9	2574,6	2546,8	2740,2	2961,4	2946,2	2760,0	3576,4	4883,1	4226,1
- Netto produksjonskatter	307,7	317,0	332,0	351,9	367,8	372,9	353,3	389,6	386,8	415,7
= Faktorinntekt	2331,1	2257,6	2214,8	2388,3	2593,6	2573,3	2406,7	3186,8	4496,3	3810,4
- Lønnskostnader	1442,2	1485,8	1510,4	1559,7	1638,8	1733,2	1737,5	1844,0	1996,2	2151,3
= Driftsresultat	888,9	771,8	704,4	828,6	954,8	840,1	669,2	1342,8	2500,1	1659,0
- Driftsresultat i olje- og gassutvinning inkl. rørtransport	413,0	289,7	201,2	313,8	433,3	307,4	167,6	774,3	1788,9	966,3
Driftsresultat i øvrige næringer	475,9	482,0	503,3	514,7	521,5	532,6	501,6	568,5,5	711,2	692,7

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 4.9 Lønnskostnader for noen hovedgrupper av næringer. Milliarder kroner

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021*	2022*	2023*
<i>Alle næringer</i>	1442,2	1485,8	1510,4	1559,7	1638,8	1733,2	1737,5	1844,0	1996,2	2151,3
Offentlig forvaltning	437,4	457,5	474,4	496,0	519,8	545,2	556,7	585,7	618,8	664,4
Ideelle organisasjoner, bolig tjenester, eget bruk	36,5	39,1	40,9	43,0	45,1	47,8	48,2	52,0	56,3	61,3
<i>Markedsrettet virksomhet¹</i>	968,3	989,3	995,1	1020,7	1074,0	1140,3	1132,6	1206,2	1321,1	1425,6
Olje- og gassutvinning inkl. rørtransport	41,7	39,6	38,2	37,1	39,0	41,8	42,1	43,0	48,0	53,9
<i>Markedsrettet virksomhet¹ Fastlands-Norge</i>	915,6	938,3	945,8	972,7	1023,9	1086,9	1079,7	1152,6	1261,7	1360,6
Elektrisitet, gass og varmtvannsforsyning	13,4	14,1	14,7	15,2	15,7	16,6	16,9	18,5	20,2	23,6
Industri	149,8	148,3	144,3	143,7	148,9	158,0	155,3	162,1	173,0	186,4
Verkstedindustri og skipsbyggingsindustri mv.	82,0	78,8	72,4	69,0	71,4	77,8	75,4	77,1	82,5	91,5
Råvarebasert industri	27,1	28,0	29,3	30,6	32,0	33,2	33,0	34,6	37,1	39,2
Øvrige industrinæringer	40,7	41,5	42,6	44,2	45,5	46,9	46,9	50,4	53,4	55,7
Øvrig markedsrettet virksomhet i Fastlands-Norge	753,0	776,4	786,9	814,0	859,5	912,6	907,7	972,0	1068,5	1150,6

¹ Markedsrettet virksomhet er samlingen av produksjonsenheter som henter mer enn 50 prosent av sine inntekter fra salg i markedet.

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 4.10 Beregnet årslønnsvekst¹ fra året før. Supplement til tabell 1.1 i kapittel 1

Arbeidere i NHO-bedrifter ² :										
År	Arbeidere	Industri-	Nærings- og		Kjemisk	Verksted- og	Bygg- og anleggsvirksomhet		Transport-	
	i alt	arbeidere	nyttelsesmiddelindustri	Treindustri	Prosessindustri	metallindustri	I alt	Byggevirksomhet	sektoren i alt	
2014	3,0	3,0	3,3	2,5	3,3	3,0	3,3	3,4	3,0	
2015	2,6	2,5	2,9	1,8	2,4	2,9	3,0	2,5	3,2	
2016	1,5	2,0	2,2	1,5	2,3	2,1	2,2	2,6	1,6	
2017	2,4	2,6	2,2	3,1	1,9	2,3	2,5	2,7	2,8	
2018	2,8	2,8	2,9	2,5	2,8	2,8	2,5	2,8	2,8	
2019	3,1	3,1	2,9	3,2	3,1	3,3	2,6	2,7	3,1	
2020	2,3	2,0	2,2	2,2	2,6	1,7	2,3	2,2	2,7	
2021	3,4	2,8	2,7	3,2	3,0	2,8	2,5	2,5	2,5	
2022	3,5	3,5	2,2	4,0	4,6	3,6	3,8	3,6	4,2	
2023	4,7	5,0	-	-	-	-	-	5,0	-	
2013–2023	33,4	33,4	-	-	-	-	-	34,4	-	
Gj. sn. per år ¹⁰	2,9	2,9	-	-	-	-	-	3,0	-	
Årslønn 2023	578 900	571 900	-	-	-	-	-	610 000	-	

År	Arbeidere i NHO-bedrifter ²		Funksjonærer i NHO-bedrifter		Industrien i NHO- bedrifter i alt	Finanstjenester ⁴	Varehandel	
	Landtransport	Hotell og rest. ³	I alt	Industrifunk.			I alt	Virkebedrifter
2014	3,0	3,1	3,3	3,2	3,3	3,2	1,6	3,5
2015	2,9	2,4	2,9	2,5	2,5	4,3	3,2	3,3
2016	2,6	1,5 ⁹	2,1	2,2	1,9	2,5	2,8	2,5
2017	2,6	2,7 ⁹	2,7	2,7	2,4	3,8	2,8	3,1
2018	2,1	2,8 ⁹	2,2	2,8	2,6	3,2	2,6	2,7
2019	3,0	3,6 ⁹	3,0	3,0	3,1	3,4 ¹¹	3,5	3,0
2020	2,5	1,7	2,3	2,1	2,2	2,9	3,8	3,6
2021	2,8	3,4 ¹⁴	2,8	3,1	3,1	3,7	4,7	4,7
2022	3,7	3,2 ¹⁵	4,4	4,9 ¹⁷	4,0	5,0	3,6	3,7
2023	-	4,5	4,4	4,0 ¹⁷	4,8	4,4	-	3,9 ¹³
2013–2023	-	32,9	34,4	35,0	34,2	42,9	-	39,7
Gj. sn. per år ¹⁰	-	2,9	3,0	3,0	3,0	3,6	-	3,4
Årslønn 2023	-	445 500	855 900	915 400	727 600	812 500	-	629 900

År	Forretningsm. tjenesteyting	Staten ⁶	Kommunene ⁷			Spekter-bedrifter	
			I alt	Undervisningsansatte	Øvrige ansatte	Helseforetakene	Øvrige bedrifter
2014	2,4	3,4	3,2 ⁷	2,3 ⁷	3,7	3,4	3,3
2015	2,5	2,8	3,3 ⁷	3,9 ⁷	3,2	2,7	2,7
2016	1,4	2,4	2,5	2,5	2,5	2,0 ⁸	2,4
2017	2,4	2,3	2,5	2,3	2,6	3,6 ⁸	2,4
2018	3,0	2,7	2,9	2,8	3,0	3,4	2,9
2019	3,8	3,8 ¹²	3,5	3,0	3,7	3,4	3,3
2020	2,6	1,8 ¹²	1,7	1,2	1,9	1,8	1,9
2021	4,0	2,8	2,6	2,3	2,8	3,6	2,9
2022	4,2	4,3 ¹²	3,7 ¹⁶	3,3 ¹⁶	3,9 ¹⁶	4,5	4,0
2023	-	6,4 ¹⁸	5,6 ¹⁹	6,1 ¹⁹	5,5 ¹⁹	5,8 ⁵	5,4
2013–2023	-	37,9	36,3	33,9	38,0	39,9	35,9
Gj.sn. per år ¹⁰	-	3,3	3,1	3,0	3,3	3,4	3,1
Årslønn 2023	-	712 000	611 600	662 700	597 000	723 400	653 700

¹ Veksttallene er per årsverk for arbeidere og funksjonærer i NHO-bedrifter, staten, kommunene og Spekter-bedrifter. For de andre er veksttallene for heltidsansatte med unntak av varehandel i alt og forretningsmessig tjenesteyting fra og med 2010.

² Gjelder for arbeidere med gjennomsnittlig avtalefestet normalarbeidstid, for dagarbeidere betyr dette 37,5 t/uke.

³ Omfatter månedslønte, prosentlønte og timelønte arbeidstakere. Årslønnsnivået er et gjennomsnitt for fastlønte og prosentlønte.

⁴ Heltidsansatte i medlemsvirksomheter (arbeidsgivermedlemmer) i Finans Norge utenom ledere. Endringer i bonusutbetalinger påvirker lønnsveksten i enkelte år.

⁵ Sammensetningseffekter som følge av endret kompetansesammensetning (økt andel legeårsverk) bidrar med økt lønnsvekst på 0,3 prosent.

⁶ Eksklusiv de statlige eide helseforetakene. Fra og med 2015 er datagrunnlaget basert på a-ordningen.

⁷ For ansatte i konflikt i 2014 ble virkningstidspunkter forskjøvet. Dette trakk årslønnsvekstanslaget i 2014 ned med 0,2 prosentpoeng i hele kommunesektoren og med 0,9 prosentpoeng for undervisningsansatte. Konflikten har trukket opp årslønnsveksten i 2015 for kommuneansatte med 0,2 prosentpoeng og for undervisningsansatte med 0,9 prosentpoeng. For øvrige ansatte er ikke årslønnsveksten påvirket.

⁸ For ansatte i konflikt i 2016 ble virkningstidspunktet forskjøvet. Dette trakk ned årslønnsvekstanslaget i 2016 med 0,4 prosentpoeng og trakk opp anslaget i 2017 med 0,4 prosentpoeng. Deler av lønnsoppgjøret i 2016 ble også først utbetalt i 2017, noe som ytterligere trakk ned årslønnsvekstanslaget i 2016 og ytterligere trakk opp anslaget i 2017. Strukturendringer trakk i samme retning.

⁹ For identiske personer var lønnsveksten om lag 3 prosent i 2016, 4,3 prosent i 2017, 4,2 prosent i 2018 og 4,8 prosent i 2019.

¹⁰ Geometrisk gjennomsnitt.

¹¹ Beregnet ut fra korrigeret lønnsnivå for 2019 på grunn av endringer i innrapportering av yrkeskoder fra noen medlemmer av Finans Norge.

¹² Vekst i faste og variable tillegg bidro til økt årslønnsvekst med 0,4 prosentpoeng i 2019, se boks 1.1 i kapittel 1. Årslønnsveksten i det statlige tariffområde ekskl. forsvaret er 1,5 prosent i 2020. Vekst i faste og variable tillegg bidrar til økt årslønnsvekst med 0,3 prosentpoeng i 2020. Ser man bort fra endringen i faste og variable tillegg reduseres lønnsveksten med 0,5 prosentpoeng i 2022.

¹³ Reduserte bonusutbetalinger trakk årslønnsveksten ned med 1,1 prosentpoeng.

¹⁴ Det har vært en kraftig nedgang i andel årsverk for avtalen, og frafall av antall ansatte er nærmere 50 prosent. De identiske ansatte har en vekst på 4,6 prosent fra 2020-2021.

¹⁵ Det har vært en økning på 7000 årsverk for avtalen fra 2021 til 2022. De identiske ansatte har en vekst på 5,9 prosent.

¹⁶ Lønnsdata for 2022 for arbeidstakere i konflikt er korrigert med kjennelsen i Rikslønnsnemnda. For ansatte i konflikt i 2022 ble virkningstidspunktet forskjøvet. Dette trakk årslønnsvekstanslaget i 2022 ned med 0,2 prosentpoeng for kommunesektoren samlet, ned med 0,8 prosentpoeng for undervisningsansatte, og ned med i underkant av 0,1 prosentpoeng for øvrige ansatte. Konflikten i 2021 har trukket opp årslønnsveksten i 2022 med 0,1 prosentpoeng for kommunesektoren samlet, og opp med 0,2 prosentpoeng for undervisningsansatte.

¹⁷ Bonusutbetalinger trakk lønnsveksten for funksjonærer opp med 1,5 prosentpoeng i 2022 og ned med 0,5 prosentpoeng i 2023.

¹⁸ Foreløpige beregninger viser at årslønnsveksten i staten eksklusiv Forsvaret er på 5,9 prosent.

¹⁹ Konflikten i 2022 trakk årslønnsveksten i 2023 opp med 0,2 prosentpoeng for kommunesektoren samlet, opp med 0,7 prosentpoeng for undervisningsansatte og opp med 0,05 prosentpoeng øvrige ansatte.

Kilder: Statistisk sentralbyrå, Beregningsutvalget og KS

Tabell 4.11 Kvinners gjennomsnittslønn¹ i forhold til menns etter næring. Heltidsansatte

	2013	2014	2015	2015 ³	2016	2017	2018	2019	2019 ⁷	2020	2021	2022	2023	Månedslønn*12		Andel
														Menn	Kvinner	kvinner ²
														2023	2023	2023
Jordbruk, skogbruk og fiske	96,7	96,9	94,7	89,1	88,2	86,4	88,4	87,8	88,1	88,5	88,5	89,1	91,4	641 520	586 200	23
Bergverksdrift og utvinning	94,1	92,2	95,3	95,5	96,7	98,1	100,1	99,8	101,0	100,4	101,3	103,0	102,3	1 041 360	1 065 480	20
Industri	91,7	91,2	91,6	92,2	93,1	93,9	94,5	94,8	93,8	94,2	94,5	94,8	95,1	693 240	659 520	21
Elektr. forsyning mv.	95,4	95,4	95,7	93,6	93,9	93,9	93,7	93,6	94,0	94,3	94,3	95,0	95,0	942 240	894 840	26
Vann, avløp, renovasjon	106,3	107,5	106,1	106,3	107,2	106,5	107,6	109,0	109,6	108,9	109,6	108,6	108,9	622 680	678 240	19
Bygge- og anleggsvirksomhet	103,4	102,8	104,2	103,9	104,3	104,7	105,4	105,7	107,7	107,6	107,3	107,3	107,2	634 080	679 680	7
Varehandel mv.	85,3	85,3	84,7	87,7	87,6	88,1	88,3	88,5	86,2	86,8	87,5	88,3	89,4	674 160	602 760	33
Transport og lagring	89,9	91,3	91,8	90,2	91,6	92,3	93,2	93,1	93,3	95,2	94,5	94,9	95,7	675 960	646 560	18
Overnattings- og serveringsvirksomhet	92,6	93,6	90,9	93,9	94,3	95,2	95,7	95,8	93,2	93,2	92,0	93,2	94,3	498 720	470 520	48
Informasjon og kommunikasjon	85,7	85,8	86,2	85,9	86,4	87,2	87,2	87,8	87,6	88,2	88,3	88,4	88,6	917 400	812 760	29
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	71,5	71,0	71,4	69,6	70,2	70,2	70,8	72,9	73,2	74,2	74,0	74,6	77,3	1 082 880	837 600	45
Omsetning og drift av fast eiendom	87,8	83,9	84,5	83,1	83,5	83,2	82,5	85,8	84,6	85,2	84,8	85,6	87,2	877 800	765 840	33
Faglig, vit. og teknisk tjenesteyting	78,8	79,8	80,0	80,3	81,7	82,3	82,7	83,1	82,9	83,7	83,1	84,3	85,1	904 080	769 200	41
Forretningsmessig tjenesteyting	91,6	92,9	92,8	90,4	92,3	93,1	92,9	93,2	93,4	91,5	92,3	92,0	89,9	637 560	572 880	35
Offentlig adm. og forsvar mm.	91,4	91,5	88,7	87,9	88,5	88,6	89,2	89,2	89,7	90,0	90,3	90,6	90,8	778 320	706 440	51
Undervisning	94,9	95,1	94,1	93,8	94,3	94,4	94,7	94,8	94,7	94,8	95,3	95,0	95,5	682 440	651 480	65
Helse- og sosialtjenester	85,2	86,3	86,2	84,2	85,2	84,7	85,0	85,6	85,3	85,5	85,9	85,7	86,4	719 280	621 360	78
Kultur, underholdning og fritid	88,7	90,6	92,0	92,3	93,1	93,3	93,6	93,6	90,4	90,8	91,0	90,7	91,6	648 720	594 000	44
Annen tjenesteyting	76,1	76,9	78,5	82,7	83,3	84,1	84,7	85,0	83,7	85,5	86,4	87,3	87,6	705 000	617 640	60
Kommune/fylkeskommune i alt ⁴	93,7	94,0	94,1	94,1	94,6	94,8	94,8	95,3	93,8	94,0	94,5	94,3	94,4	653 520	617 040	71
Skoleverket/undervisning ^{4,5}	97,2	97,3	97,3	97,3	97,3	97,7	97,9	98,1	97,0	97,3	97,6	97,4	97,6	662 040	646 320	70
Øvrige ansatte ⁴	92,2	92,5	92,6	92,6	93,2	93,4	93,4	94,0	92,4	92,4	93,0	92,8	93,0	649 180	603 730	72
Staten (ekskl. helseforetak)	91,6	89,7	88,8	89,0	89,3	89,5	90,1	89,7	89,9	90,2	90,4	90,6	90,7	775 310	703 070	50
Helseforetak ⁶	82,2	82,3	83,0	79,7	80,8	80,7	81,6	81,7	81,8	82,0	82,6	83,0	83,3	857 520	714 000	75
Alle næringer (heltidsansatte)	87,9	88,4	87,9	86,9	87,6	88,1	88,5	88,9	89,4	89,3	89,6	89,5	90,6	733 080	661 440	40

¹ Månedslønn per september/november/desember.

² I prosent av antall arbeidsforhold med heltid.

³ Brudd i statistikken i 2015.

⁴ Basert på tallmateriale fra KS t.o.m. 2019. F.o.m. nye 2019-tall er tallene fra SSB. I undergruppe til kommuneforvaltningen benyttes næringsgruppen 85 Undervisning f.o.m. nye 2019-tall.

⁵ Skoleverket inkluderer alle ansatte og ikke bare undervisningspersonale.

⁶ Fra og med 2015 (a-ordningen) er helseforetakene basert på datamateriale fra næringen Helsetjenester under Statlig forvaltning.

⁷ Tellingstidspunktet er november. Tidligere var september tellingstidspunkt.

Kilder: Statistisk sentralbyrå, KS og Beregningsutvalget

Tabell 4.12 Kvinners gjennomsnittslønn¹ i forhold til menns etter næring. Heltids- og deltidsansatte hvor deltid er omgjort til heltidsekvivalenter

	2013	2014	2015	2015 ²	2016	2017	2018	2019	2019 ⁵	2020	2021	2022	2023	Månedslønn*12, 2022	
														Menn	Kvinner
Jordbruk, skogbruk og fiske	95,0	95,9	93,9	89,0	88,0	86,8	88,1	87,7	88,2	88,0	87,8	88,4	90,0	612 000	551 040
Bergverksdrift og utvinning	93,3	91,7	94,8	95,3	96,1	97,7	99,7	99,6	100,5	99,9	100,8	102,7	102,1	1 035 840	1 057 920
Industri	90,2	90,0	90,5	90,0	90,5	91,3	92,0	92,4	92,3	92,7	93,0	93,2	93,4	687 120	642 000
Elektrisitetsforsyning mv.	93,6	93,3	93,8	91,7	91,9	92,0	92,2	92,0	92,8	93,0	93,4	94,2	94,3	937 080	883 800
Vann, avløp, renovasjon	104,5	106,0	105,4	104,9	105,5	105,0	106,0	107,5	108,3	107,5	108,6	107,6	107,9	619 920	669 000
Bygge- og anleggsvirksomhet	101,0	100,8	102,2	101,8	102,4	102,8	103,7	104,0	104,6	104,5	104,1	104,3	104,3	631 920	659 160
Varehandel mv.	82,7	82,7	82,2	82,4	82,8	83,0	83,3	83,4	83,4	83,5	83,7	83,9	84,9	646 920	549 360
Transport og lagring	89,3	90,7	91,0	89,7	90,9	91,5	92,3	92,3	92,6	94,2	93,8	94,0	95,1	659 640	627 120
Overnattings- og serveringsvirksomhet	91,0	91,8	90,0	92,1	92,0	92,6	93,4	93,7	93,4	93,1	92,1	92,8	93,6	477 480	447 000
Informasjon og kommunikasjon	85,4	85,4	85,4	84,8	85,5	86,2	86,3	87,0	86,8	87,5	87,6	87,8	88,0	907 320	798 120
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	70,6	70,4	70,6	68,7	69,3	69,4	70,2	72,2	72,8	73,9	73,6	74,4	77,3	1 071 360	828 240
Omsetning og drift av fast eiendom	86,0	82,6	82,6	82,2	82,0	81,9	81,6	84,0	83,5	84,2	83,4	84,4	85,7	844 080	723 360
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	77,8	79,0	79,3	79,2	80,7	81,4	81,7	82,2	82,3	83,0	82,4	83,6	84,5	892 440	753 840
Forretningsmessig tjenesteyting	90,5	91,6	90,7	90,4	91,6	92,0	91,2	91,8	91,5	89,5	90,4	90,3	88,0	613 800	540 360
Offentlig administrasjon og forsvar mm.	90,0	88,3	88,1	87,0	87,6	87,9	88,7	88,6	89,1	89,4	89,8	90,2	90,4	770 400	696 600
Undervisning	93,2	93,6	92,7	92,7	93,1	93,3	93,9	94,0	94,1	94,2	94,7	94,4	95,0	660 960	628 200
Helse- og sosialtjenester	86,7	87,6	87,8	87,5	88,6	87,9	88,1	88,8	87,9	88,0	88,2	88,1	88,7	683 400	606 000
Kultur, underholdning og fritid	88,1	89,8	90,3	89,7	90,4	90,8	90,9	91,0	90,8	91,2	91,3	90,6	91,5	611 160	558 960
Annen tjenesteyting	75,5	76,2	77,1	82,2	83,0	83,5	84,0	84,3	83,8	85,1	86,1	86,9	87,1	675 240	588 120
Kommuneforvaltningen i alt ³	92,5	92,7	92,9	92,9	93,3	93,6	93,6	94,1	93,9	94,1	94,5	94,4	88,5	632 160	559 680
Skoleverket/undervisning ³	95,1	95,4	95,6	95,6	96,1	96,3	98,1	98,3	96,4	96,8	97,1	96,9	97,3	638 640	621 120
Øvrige ansatte ³	91,8	91,9	92,1	92,1	92,5	92,7	92,9	93,4	93,2	93,2	93,6	92,8	93,6	629 180	588 730
Staten (ekskl. helseforetak)	90,9	89,2	88,6	88,5	89,0	89,3	89,9	89,6	89,8	90,1	90,4	90,6	90,7	766 640	695 530
Helseforetak ⁴	83,0	83,6	83,6	80,6	81,7	81,4	82,1	82,3	82,1	82,5	82,9	83,4	83,6	842 040	703 560
Alle næringer (heltids- og deltidsansatte)	85,8	86,2	86,1	85,3	86,1	86,7	87,1	87,6	87,8	87,5	87,9	87,6	88,3	713 520	630 360

¹ Månedslønn per september/november/desember.

² Brudd i statistikken i 2015.

³ Basert på tall fra KS t.o.m. 2019. For nye 2019-tall og 2020 er tallene fra SSB. I undergruppe til kommuneforvaltningen benyttes næringsgruppen 85 Undervisning f.o.m. nye 2019-tall.

⁴ På grunn av innføringen av a-ordningen er det brudd i statistikken i 2015. Fra og med 2015 baserer statistikken for helseforetakene seg på næringen Helsetjenester under Statlig forvaltning.

⁵ Tellingstidspunktet er november. Tidligere var september tellingstidspunkt.

Kilder: Statistisk sentralbyrå, Beregningsutvalget og KS

Tabell 4.13 Kvinners gjennomsnittslønn¹ i forhold til menns fordelt på utdanning, herunder fagutdanning og næring⁵.
Heltidsansatte

															Månedslønn*12					Antall arbeidsforhold med heltid					Andel
	2013	2014	2015	2015 ⁴	2016	2017	2018	2019	2019 ⁶	2020	2021	2022	2023	Menn 2023	Kvinner 2023	I alt 2021	I alt 2022	I alt 2023	Menn 2023	Kvinner 2023	2023				
<i>Grunnskole</i>	90,9	90,8	90,3	89,6	89,2	89,1	89,2	89,0	87,5	87,7	87,6	87,9	88,7	541 920	480 840	254 676	251 971	246 455	175 332	71 123	29				
Industri	92,9	92,5	92,9	93,8	93,4	93,9	94,4	94,3	93,5	93,0	93,3	93,4	93,4	536 040	500 520	33 472	33 336	33 038	26 597	6 441	19				
Bygge- og anleggsvirksomhet	103,8	102,1	103,9	105,4	102,6	102,7	101,1	101,7	103,5	102,3	100,0	98,8	98,6	500 160	492 960	41 795	41 978	40 451	32 236	13 735	34				
Varehandel, mv.	87,0	88,6	87,0	90,9	90,8	91,2	91,4	91,3	86,3	87,1	87,8	89,0	90,2	558 840	504 240	48 493	46 857	45 971	1 027	925	2				
Finansierings- og forsikrings- virksomhet	80,1	83,4	86,3	81,3	83,2	81,7	84,4	84,3	78,0	82,2	83,6	85,2	85,8	778 320	667 440	1 850	1 926	1 952	3 211	2 583	132				
Staten eksklusive helseforetak	92,0	89,3	87,6	92,0	92,5	92,5	94,5	93,8	94,8	94,6	94,1	94,9	93,5	608 760	569 280	6 074	5 866	5 794	3 211	2 583	45				
Helseforetak	95,9	94,8	96,0	95,3	95,1	94,7	94,9	94,7	94,1	92,8	90,1	90,4	87,7	518 280	454 680	3 581	3 516	3 601	1 127	2 474	69				
Kommune og fylkeskommune i alt ^{2,3}	91,6	91,9	92,4	92,4	92,9	92,4	92,2	92,5	88,5	88,5	88,1	87,9	47,6	897 000	426 840	20 340	20 237	10 333	3 966	6 367	62				
-Herav skoleverket/under- visning ²	97,4	97,6	96,5	96,5	98,1	98,4	97,6	98,1	98,2	100,1	99,4	99,5	87,1	490 080	426 840	2 360	2 288	2 325	889	1 436	62				
<i>Videregående skole</i>	84,1	83,9	83,4	83,2	83,6	83,8	83,6	83,6	83,1	83,3	83,4	83,2	84,9	693 840	589 320	661 943	671 458	677 808	477 492	200 316	30				
Industri	89,1	89,5	89,2	89,9	90,3	90,6	90,9	90,7	89,9	90,2	90,1	90,1	90,0	671 880	604 440	93 475	94 454	95 594	79 821	15 773	16				
Bygge- og anleggsvirksomhet	95,5	94,4	93,9	94,3	94,7	94,6	94,8	94,6	94,7	95,2	95,0	94,8	94,5	665 640	629 280	109 815	112 040	111 685	105 978	5 707	5				
Varehandel, mv.	84,1	83,5	82,8	84,8	85,0	85,1	84,9	84,8	83,1	83,7	84,0	84,4	83,2	692 760	576 120	104 505	104 464	104 061	73 581	30 480	29				
Finansierings- og forsikrings- virksomhet	78,5	78,5	79,1	78,4	77,5	78,5	78,3	79,9	79,9	80,1	79,5	80,8	81,6	911 160	743 160	10 702	10 633	10 534	5 104	5 430	52				

											Månedslønn*12		Antall arbeidsforhold med heltid					Andel			
	2013	2014	2015	2015 ⁴	2016	2017	2018	2019	2019 ⁶	2020	2021	2022	2023	Menn	Kvinner	I alt	I alt	I alt	Menn	Kvinner	2023
	2023	2023	2021											2022	2023	2023	2023				
Staten eksklusive helseforetak	89,3	86,7	85,4	85,3	85,7	85,4	86,3	85,7	85,7	86,0	86,0	86,0	84,0	740 760	622 440	31 406	31 111	31 897	19 904	11 993	38
Helseforetak	87,8	88,5	87,7	86,2	86,5	86,1	86,2	85,7	85,6	86,4	85,1	85,7	86,2	636 960	549 240	15 630	16 081	16 643	5 700	10 943	66
Kommune og fylkeskommune i alt ^{2,3}	93,7	93,6	93,2	93,2	93,4	93,9	93,9	93,4	89,4	89,2	89,3	89,3	94,0	568 140	533 880	70 790	73 784	38 992	13 856	25 136	64
-Herav skoleverket/undervisning ²	96,3	96,2	95,2	95,2	95,6	96,3	96,6	95,9	92,7	93,4	92,6	92,4	97,4	537 120	523 320	6 754	7 159	7 770	2 820	4 950	64
<i>Videregående skole, herav fagutdanning</i>				80,9	81,1	81,2	81,1	81,0	80,7	80,8	80,9	80,5	80,7	690 840	557 520	375 516	385 889	398 382	320 541	77 841	20
Industri	88,0	88,2	87,3	88,2	88,8	89,2	89,8	89,6	88,9	89,2	89,1	89,1	89,3	677 520	605 280	65 372	66 619	68 404	60 688	7 716	11
Bygge- og anleggsvirksomhet	90,6	90,0	88,4	90,0	89,8	90,1	91,3	90,0	90,5	90,9	90,5	90,4	90,0	676 080	608 760	84 553	86 493	86 693	84 401	2 292	3
Varehandel, mv.	86,6	85,2	84,2	86,0	86,1	86,2	85,9	85,5	84,6	84,9	85,1	85,0	84,8	654 720	555 360	51 909	52 834	53 801	44 678	9 123	17
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	81,4	82,1	82,5	80,7	81,7	81,0	79,2	80,1	81,3	81,2	79,6	81,6	81,8	816 000	667 800	1 626	1 779	1 871	1 152	719	38
Staten eksklusive helseforetak	87,1	84,9	82,8	83,0	83,1	82,6	83,5	83,6	83,1	84,0	84,5	84,9	84,0	713 400	599 040	11 242	11 472	12 754	17 908	23 638	185
Helseforetak	88,0	85,9	89,0	87,3	87,8	87,8	87,9	87,8	87,8	88,5	87,5	87,6	87,8	638 760	560 640	7 146	7 484	7 868	4 123	3 745	48
Kommune og fylkeskommune i alt ^{2,3}	95,3	95,0	94,8	94,8	94,9	94,4	94,5	94,7	86,9	86,8	86,7	86,9	87,5	574 560	502 500	39 710	42 325	23 011	9 910	13 102	57
-Herav skoleverket/undervisning ²	94,2	93,9	92,8	92,8	93,3	93,1	94,1	94,6	88,0	88,3	88,4	88,8	87,9	555 120	487 800	3 643	3 981	4 476	1 911	2 565	57
<i>Universitet eller høyskole, t.o.m. 4 år</i>	80,0	80,4	79,4	78,4	79,0	79,3	79,5	80,0	80,1	80,2	80,8	80,1	81,0	831 360	673 560	564 711	579 811	591 049	255 865	335 184	57

											Månedslønn*12		Antall arbeidsforhold med heltid					Andel			
	2013	2014	2015	2015 ⁴	2016	2017	2018	2019	2019 ⁶	2020	2021	2022	2023	Menn	Kvinner	I alt	I alt	I alt	Menn	Kvinner	2023
														2023	2023	2021	2022	2023	2023	2023	
Industri	84,2	82,5	83,4	82,7	83,7	84,2	84,3	84,6	84,3	85,3	85,5	85,0	85,5	876 120	749 400	28 636	29 669	30 272	20 422	9 850	33
Bygge- og anleggsvirksomhet	87,5	86,4	85,2	86,4	86,1	86,3	87,0	86,7	88,6	89,9	89,8	89,6	90,2	857 160	773 280	16 678	17 280	17 128	13 090	4 038	24
Varehandel, mv.	77,3	79,5	77,1	79,8	79,8	79,2	79,8	79,9	78,9	79,4	79,7	80,0	81,3	828 000	672 960	36 724	37 251	37 910	20 887	17 023	45
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	71,2	70,3	70,5	68,5	68,9	69,1	69,9	72,4	73,1	74,1	74,1	74,3	77,2	1 060 440	818 520	20 390	21 340	22 243	12 252	9 991	45
Staten eksklusive helseforetak	91,3	88,7	87,6	87,5	87,5	87,5	87,7	87,4	87,5	87,7	87,6	87,5	87,3	778 440	679 920	58 850	59 030	58 977	29 460	29 517	50
Helseforetak	94,2	94,2	94,0	93,7	93,4	93,3	93,5	93,8	93,8	93,8	93,6	93,3	93,4	708 240	661 200	43 866	45 289	46 480	9 542	36 938	79
Kommune og fylkeskommune i alt ^{2,3}	94,3	94,3	94,3	94,3	94,5	94,5	94,4	94,9	93,3	93,5	94,1	94,0	94,3	678 180	639 540	170 186	172 239	87 825	21 023	66 802	76
-Herav skoleverket/undervisning ²	97,9	97,8	97,8	97,8	97,8	97,8	97,9	98,0	96,5	96,8	97,3	96,9	97,2	665 280	646 560	70 029	69 380	68 866	20 257	48 609	71
<i>Universitet eller høyskole, lengre enn 4 år</i>	81,7	81,4	80,8	80,0	80,8	81,2	81,1	81,2	81,6	81,7	81,6	81,4	82,1	1 013 040	831 600	297 786	313 557	330 074	162 070	168 004	51
Industri	83,2	82,3	83,8	82,0	83,5	84,0	84,1	84,5	84,1	84,6	84,6	84,6	84,9	1 070 760	908 880	16 535	17 328	17 628	11 644	5 984	34
Bygge- og anleggsvirksomhet	91,0	85,4	88,8	84,9	83,1	83,0	84,3	82,3	85,1	88,0	89,1	87,3	88,5	1 061 160	939 000	5 876	6 317	6 421	4 625	1 796	28
Varehandel, mv.	81,2	82,9	81,5	83,7	82,6	83,3	82,9	83,0	83,7	81,3	82,8	82,0	82,9	990 480	820 920	10 940	11 197	11 861	5 850	6 011	51
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	77,4	75,9	73,1	72,7	73,7	74,3	74,3	75,5	76,5	77,4	76,3	76,2	79,4	1 272 120	1 009 800	10 931	11 597	12 290	7 300	4 990	41
Staten eksklusive helseforetak	90,6	89,7	88,7	88,5	88,8	89,4	89,8	89,6	89,9	90,2	90,4	90,8	91,5	834 240	763 080	63 166	64 517	65 584	28 661	36 923	56
Helseforetak	80,4	80,7	82,3	78,6	79,2	79,2	79,6	79,8	80,2	79,9	80,2	80,3	80,7	1 184 160	955 200	25 752	26 575	27 637	9 371	18 266	66

														Månedslønn*12		Antall arbeidsforhold med heltid					Andel
	2013	2014	2015	2015 ⁴	2016	2017	2018	2019	2019 ⁶	2020	2021	2022	2023	Menn	Kvinner	I alt 2021	I alt 2022	I alt 2023	Menn 2023	Kvinner 2023	2023
														2023	2023						
Kommune og fylkeskommune i alt ^{2,3}	94,3	94,4	94,4	94,4	94,9	95,0	95,1	95,0	93,1	93,0	93,3	93,3	93,8	774 960	727 200	48 275	51 548	28 574	8 654	19 921	70
-Herav skoleverket/undervisning ²	96,9	97,0	97,1	97,1	97,5	97,6	97,8	98,0	97,1	97,2	97,2	97,4	97,6	721 920	704 520	22 322	24 094	27 253	8 242	19 011	70
<i>Uoppgitt utdanning</i>				88,3	90,7	90,9	92,7	93,5	94,0	95,7	96,2	96,9	96,3	580 200	558 720	124 316	142 403	142 096	113 739	28 357	20
Industri				92,4	94,3	95,3	95,9	95,5	94,6	93,6	95,0	94,7	95,3	546 360	520 440	15 530	16 934	18 804	15 312	3 492	19
Bygge- og anleggsvirksomhet				101,2	103,5	98,9	97,7	101,2	101,8	101,4	102,8	102,7	101,8	538 440	548 040	33 672	38 543	38 760	37 858	902	2
Varehandel, mv.				91,9	91,6	93,1	92,9	95,0	94,5	96,2	97,4	96,5	97,8	543 840	532 080	8 550	9 189	9 978	7 771	2 207	22
Finansierings- og forsikringsvirksomhet				67,3	67,7	57,8	61,3	62,0	60,9	65,1	67,8	73,6	72,9	1 330 440	970 320	1 117	1 295	1 201	769	432	36
Staten eksklusive helseforetak				93,7	92,0	90,7	92,0	92,2	93,0	93,9	94,2	95,1	96,2	659 880	634 920	4 583	5 232	4 703	2 551	2 152	46
Helseforetak				80,4	80,8	80,3	81,9	78,2	79,4	82,0	82,3	80,2	81,0	851 880	690 240	975	1 092	910	363	547	60
Kommune og fylkeskommune i alt ^{2,3}				92,1	91,7	91,9	91,2	91,2	93,7	93,9	93,6	92,3	94,5	564 000	533 160	2 767	3 046	1 620	510	1 110	69
-Herav skoleverket/undervisning ²				96,0	94,7	96,1	95,2	96,1	100,0	99,0	99,5	99,3	96,8	567 240	549 240	448	538	567	168	399	70

¹ Månedslønn per september/november/desember.

² Kilde: KS t.o.m. 2019. For 2020 og nye 2019-tall er tallene fra Statistisk Sentralbyrå. I undergruppe til kommuneforvaltningen benyttes næringsgruppen 85 Undervisning f.o.m. nye 2019-tall.

³ Ansatte i kraftforsyning og vann og avløp er ikke med i statistikkgrunnet.

⁴ Brudd i statistikken i 2015, med unntak av kommune/fylkeskommune og skoleverket.

⁵ For næringene industri, bygg- og anleggsvirksomhet, varehandel og finansierings- og forsikringsvirksomhet, er tallene kun for ansatte i privat sektor og off. eide foretak.

⁶ Tellingstidspunktet er november. Tidligere var september tellingstidspunkt. Metode for beregning av arbeidstid er også endret.

Kilder: Statistisk sentralbyrå, Beregningsutvalget og KS

Tabell 4.14 Kvinners gjennomsnittslønn¹ i forhold til menns etter lengste utdanning. Heltids- og deltidsansatte hvor deltid er omgjort til heltidsekvivalenter

	2013	2014	2015	2015 ²	2016	2017	2018	2019	2019 ³	2020	2021	2022	2023	Månedslønn*12		Andel kvinner, prosent	
														Menn	Kvinner		
																	45
Grunnskole	90,1	90,1	89,7	89,2	89,4	89,4	89,3	89,1	88,6	88,5	88,2	87,9	88,3	526 440	464 760		42
Videregående skole	82,7	82,3	82,1	81,8	82,3	82,3	82,2	82,2	82,1	82,1	82,1	81,7	82,0	677 400	555 720		61
Universitet/høgskole, t.o.m. 4 år	79,8	80,2	79,6	78,8	79,4	79,8	80,0	80,5	80,6	80,7	81,3	80,5	81,5	810 120	660 000		52
Universitet/ høgskole lengre enn 4 år	81,2	80,9	80,6	79,7	80,3	80,9	80,8	80,9	81,5	81,5	81,5	81,3	82,0	997 080	818 040		
Heltids- og deltidsansatte i alt	85,8	86,4	86,1	85,3	86,1	86,7	87,1	87,6	87,8	87,5	87,9	87,6	88,3	713520	630360		48

¹ Månedslønn per september/november.

² Brudd i statistikken i 2015.

³ Tellingstidspunktet er november. Tidligere var september tellingstidspunkt.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget

Tabell 4.15 Kvinners gjennomsnittslønn¹ i forhold til menns fordelt på aldersgrupper. Heltidsansatte

	2013	2014	2015	2015 ²	2016	2017	2018	2019	Månedslønn*12					Andel kvinner, prosent		
									Menn	Kvinner	2019 ³	2020	2021		2022	2023
– 24 år	91,6	91,4	93,3	92,9	93,0	93,0	93,6	93,9	91,2	91,5	91,5	92,5	93,3	450 360	420 000	32
25 – 29 år	92,6	92,5	92,7	93,2	94,3	94,3	94,7	95,2	94,9	94,9	95,4	94,8	95,1	600 480	571 200	43
30 – 34 år	91,3	92,2	91,0	91,0	91,5	92,2	92,3	92,6	92,8	92,8	93,3	92,9	93,6	670 560	627 960	42
35 – 39 år	88,9	89,4	88,6	88,0	89,0	89,3	89,8	90,1	91,1	90,6	90,9	90,6	91,3	726 360	663 120	42
40 – 44 år	87,5	88,0	87,1	85,9	86,4	87,0	87,7	88,3	89,5	89,2	89,4	89,1	90,0	771 000	693 840	41
45 – 49 år	86,9	87,3	86,2	85,1	85,7	86,1	86,4	86,7	87,7	87,3	87,5	87,4	88,2	806 160	711 240	41
50 – 54 år	84,5	85,2	85,4	83,7	85,0	85,4	86,0	86,1	87,0	86,8	87,0	86,6	87,1	827 760	720 960	41
55 – 59 år	82,7	83,4	82,9	81,7	82,4	83,3	84,0	84,8	85,5	85,9	86,6	86,2	87,2	826 080	720 000	40
60 år og over	82,5	82,7	82,4	82,0	83,2	83,5	83,6	83,8	84,2	84,3	84,6	85,0	86,0	821 760	706 800	36
I alt	87,9	88,4	87,7	86,9	87,6	88,1	88,5	88,9	89,4	89,3	89,6	89,5	90,2	733 080	661 440	40

¹ Månedslønn per september/november.

² Brudd i statistikken i 2015.

³ Tellingstidspunktet er november. Tidligere var september tellingstidspunkt.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget

Tabell 4.16 Gjennomsnittslønn¹ for heltidsansatte etter næring² og utdanningslengde³. Vekst fra året før i prosent

	Andeler ⁴		Vekst i prosent fra samme tidspunkt året før										Samlet vekst fra 2018 til 2023	Månedslønn*12
	2023	2013	2014	2015	2016 ⁹	2017	2018	2019	2020 ¹²	2021	2022	2023	2023	2023
<i>Industri i alt¹¹</i>	100	4,0	2,7	2,6	1,3	2,4	2,9	3,3	1,4	3,9	5,3	5,1	20,5	686 040
Grunnskole	17	3,8	3,0	1,2	2,6	2,2	3,1	3,1	0,6	3,3	4,6	5,4	18,1	529 200
Videregående skole av dette:	49	3,9	3,0	2,2	1,4	2,4	3,1	3,6	0,7	3,7	5,2	5,6	20,1	660 720
Fagutdanning ⁵	35	3,6	3,2	2,6	1,4	2,1	3,1	3,5	0,6	3,7	5,4	5,7	20,3	669 360
Universitet eller høyskole, t.o.m. 4 år	15	3,0	2,3	2,4	1,4	2,4	2,7	2,0	-0,1	3,1	5,1	4,4	15,3	834 840
Universitet eller høyskole, lengre enn 4 år	9	2,7	0,9	1,7	0,6	2,8	2,7	2,5	-0,7	4,2	5,6	4,8	17,3	1 015 800
Uoppgitt eller ingen fullført utdanning	10	3,1	3,3	2,0	-0,3	2,6	2,4	3,7	2,8	4,8	5,6	4,1	22,7	541 560
<i>Bygge- og anleggsvirksomhet i alt¹¹</i>	100	3,2	2,9	3,0	3,4	2,7	2,8	3,0	2,5	3,7	4,9	5,4	21,0	635 040
Grunnskole	19	2,6	3,8	1,2	4,2	2,4	2,3	2,6	1,7	3,1	4,8	4,9	18,4	499 680
Videregående skole av dette:	52	3,6	3,5	2,4	2,6	3,0	3,3	3,0	1,7	3,3	5,1	5,1	19,5	663 840
Fagutdanning ⁵	40	3,8	3,7	2,6	2,6	3,0	3,2	2,9	1,9	3,4	5,1	5,2	19,9	674 280
Universitet eller høyskole, t.o.m. 4 år	8	3,6	2,7	4,0	2,9	2,3	2,1	2,6	1,0	3,3	5,0	4,9	17,9	837 360
Universitet eller høyskole, lengre enn 4 år	3	-1,0	5,1	1,2	2,0	2,2	1,1	3,2	-1,2	3,6	6,5	5,2	18,3	1 026 960
Uoppgitt eller ingen fullført utdanning	18	5,9	2,2	3,3	3,0	2,5	2,6	3,7	2,6	4,6	4,6	5,9	23,4	538 680
<i>Varehandel i alt¹¹</i>	100	3,5	1,6	3,3	2,7	2,8	2,7	3,4	3,8	5,1	4,8	4,7	23,7	650 520
Grunnskole	22	3,9	2,2	4,5	2,8	2,2	2,8	3,5	3,7	5,0	5,2	5,1	24,6	542 520
Videregående skole av dette:	50	3,2	2,4	3,3	2,4	2,8	2,6	3,3	2,8	4,8	4,5	5,2	22,3	643 200
Fagutdanning ⁵	26	3,3	4,2	2,5	2,5	2,7	2,8	3,4	2,6	4,6	4,3	5,0	21,5	637 920
Universitet eller høyskole, t.o.m. 4 år	18	3,2	-0,2	2,1	1,8	2,6	1,9	2,6	2,8	4,6	4,1	3,8	19,3	758 400
Universitet eller høyskole, lengre enn 4 år	6	1,4	0,7	1,0	1,0	2,0	2,3	3,5	3,2	5,0	5,1	3,9	22,5	904 560
Uoppgitt eller ingen fullført utdanning	5	3,3	1,6	6,4	3,6	2,4	2,5	4,2	5,6	5,5	3,7	3,4	24,5	541 320
<i>Finanstjenester i alt^{6,11}</i>	100	4,6	4,2	4,0	3,1	2,8	3,3	4,5	2,4	4,6	5,6	3,9	22,7	980 760
Grunnskole	4	6,4	0,2	3,7	2,0	3,0	1,8	6,2	-0,2	3,3	3,8	5,7	20,0	725 760
Videregående skole av dette:	22	4,9	3,8	4,5	3,6	1,9	3,6	6,0	2,5	3,9	5,6	4,6	24,7	819 840
Fagutdanning ⁵	4	4,7	3,4	3,7	2,7	3,5	3,3	5,8	1,6	3,9	4,9	3,2	20,8	759 120
Universitet eller høyskole, t.o.m. 4 år	46	3,7	3,9	2,2	1,8	1,6	2,4	2,9	1,1	3,7	5,0	2,4	15,9	951 720
Universitet eller høyskole, lengre enn 4 år	25	4,2	4,4	4,4	0,9	1,4	3,1	3,5	1,8	5,4	5,9	2,6	20,8	1 165 560
Uoppgitt eller ingen fullført utdanning	2	8,8	1,3	8,0	16,6	19,6	-4,0	1,6	14,1	1,1	1,0	2,5	21,3	1 200 840

<i>Statsansatte i alt</i>	100	3,6	3,2	2,9	1,7	2,7	2,3	4,4	1,4	3,6	4,7	7,8	23,7	743 760
Grunnskole	3	3,7	3,6	3,7	0,3	2,9	1,7	4,3	1,9	3,1	5,6	7,8	24,8	591 240
Videregående skole	19	4,0	3,1	3,4	1,4	2,9	2,2	4,8	1,7	3,5	6,6	8,2	27,2	685 680
av dette:														
Fagutdanning ⁵	8	4,1	3,6	3,9	1,9	3,0	2,4	4,2	1,2	3,6	6,6	7,9	25,6	686 280
Universitet eller høyskole, t.o.m. 4 år	35	3,6	3,0	2,2	1,5	2,7	2,5	4,2	1,4	3,1	4,6	7,6	22,6	729 120
Universitet eller høyskole, lengre enn 4 år	39	2,7	2,9	2,2	1,0	2,4	2,0	3,7	0,8	3,8	3,8	6,3	19,7	794 160
Uoppgitt eller ingen fullført utdanning	3	4,1	4,1	3,9	2,3	1,6	1,7	3,8	3,3	2,6	3,3	3,2	17,2	648 480
<i>Kommune og fylkeskommune⁷</i>	100	1,8	4,6	2,3	2,7	3,0	2,3	3,7	0,7	4,6	2,6	9,6	22,7	644 100
Grunnskole	6	2,6	4,3	2,6	3,1	3,1	1,9	3,0	0,7	3,4	4,0	1,8	13,5	422 940
Videregående skole	23	1,7	4,4	2,0	2,4	2,5	2,2	4,1	0,4	4,2	3,2	3,6	16,3	537 180
av dette:														
Fagutdanning ⁵	14	1,2	4,3	2,2	2,1	2,6	2,0	3,4	0,7	4,2	3,3	3,6	16,1	533 340
Universitet eller høyskole, t.o.m. 4 år	52	1,4	4,3	2,1	2,5	2,7	2,0	3,7	0,3	4,6	2,0	11,9	24,2	677 160
Universitet eller høyskole, lengre enn 4 år	17	1,4	4,3	2,1	2,0	2,6	1,9	3,2	0,3	4,1	2,5	2,0	12,7	712 800
Uoppgitt eller ingen fullført utdanning	1	2,5	5,3	2,8	4,3	3,6	3,6	6,3	3,8	5,6	3,4	3,9	25,3	542 760
<i>Herav:</i>														
- <i>Skoleverket i alt/undervisning⁷</i>	100	1,4	4,4	2,1	2,5	2,7	2,1	3,3	0,4	4,8	1,2	8,7	19,5	657 000
Grunnskole	2	2,7	4,2	2,2	2,4	2,4	1,9	1,9	0,4	3,2	5,4	7,3	19,3	394 800
Videregående skole	7	3,4	4,5	1,8	2,4	2,4	1,9	4,2	-0,3	4,2	2,0	6,1	17,2	521 040
av dette:														
Fagutdanning ⁵	4	1,6	4,2	3,1	2,0	2,3	1,6	3,3	-0,1	4,3	2,5	6,6	17,6	516 480
Universitet eller høyskole, t.o.m. 4 år	64	1,2	4,3	1,9	2,4	2,6	2,0	3,3	0,3	4,8	0,9	8,0	18,2	652 080
Universitet eller høyskole, lengre enn 4 år	26	0,8	4,9	1,8	1,9	2,3	1,7	2,9	-0,2	4,3	1,2	7,0	16,1	709 800
Uoppgitt eller ingen fullført utdanning	1	2,9	2,5	1,0	3,8	4,2	3,2	3,1	2,5	4,6	2,9	1,9	15,9	554 520
- <i>Kommune og fylkeskommune ekskl. skoleverket/undervisning⁷</i>	100	2,0	4,8	2,5	2,8	3,3	2,5	4,0	0,9	4,5	3,3	8,9	23,3	631 200
Grunnskole	8	2,6	4,3	2,7	3,2	3,2	1,8	3,1	0,7	3,4	3,8	7,0	19,2	451 080
Videregående skole	31	1,5	4,4	2,1	2,4	2,5	2,2	4,0	0,5	4,2	3,3	6,1	19,4	553 320
av dette:														
Fagutdanning ⁵	18	1,1	4,4	2,0	2,2	2,6	2,1	3,4	0,8	4,1	3,4	6,2	19,3	550 200
Universitet eller høyskole, t.o.m. 4 år	47	1,8	4,4	2,4	2,6	3,0	2,2	4,2	0,3	4,6	2,8	6,3	19,4	644 520
Universitet eller høyskole, lengre enn 4 år	13	2,6	3,3	2,3	1,9	2,9	2,4	3,6	0,6	3,9	3,7	5,9	19,0	773 520
Uoppgitt eller ingen fullført utdanning	1	2,5	5,9	3,1	4,4	3,5	3,7	7,3	-1,0	5,9	3,4	2,6	19,3	531 000
<i>Helseforetak⁸</i>	100	2,6	3,9	2,2	1,5	4,2	4,3	2,0	0,9	5,2	4,5	8,1	22,4	766 920
Grunnskole	4	3,0	2,6	0,3	2,0	2,4	4,7	-0,4	1,5	3,9	5,7	5,0	16,7	474 600
Videregående skole	17	3,7	3,5	2,3	2,5	2,6	4,0	0,9	1,8	3,9	6,7	5,9	20,6	579 240
av dette:														

Fagutdanning ⁵	8	3,6	4,1	3,7	1,1	2,4	2,6	3,9	1,0	3,7	6,4	5,4	19,3	601 560
Universitet eller høyskole, t.o.m. 4 år	49	4,0	2,6	4,0	2,9	2,1	3,2	4,5	1,9	5,5	4,6	5,6	19,5	670 800
Universitet eller høyskole, lengre enn 4 år	29	4,9	1,2	3,0	0,6	-0,6 ¹⁰	4,6	2,7	1,9	5,2	3,6	6,6	18,5	1 032 840
Uoppgitt eller ingen fullført utdanning	1	6,8	1,0	2,4	11,8	0,6	1,7	5,5	1,1	2,1	1,4	7,7	17,0	754 680
<i>Alle næringer</i>	100	3,5	3,7	3,1	2,7	1,8	2,4	2,9	3,6	4,4	4,7	7,4	24,4	714 000
Grunnskole	12	3,2	3,4	2,7	2,1	2,3	2,1	2,5	3,3	3,7	5,0	5,8	21,4	524 280
Videregående skole av dette:	34	2,9	4,2	3,2	2,7	1,7	2,4	3,0	3,5	3,9	4,8	5,6	20,9	657 840
Fagutdanning ⁵	20					1,2	2,4	3,0	3,5	3,9	4,8	5,6	20,6	664 800
Universitet eller høyskole, t.o.m. 4 år	30	3,2	2,9	3,2	1,7	1,2	2,2	2,8	3,3	4,2	4,0	5,8	19,6	741 840
Universitet eller høyskole, lengre enn 4 år	17	1,8	3,0	2,4	1,9	0,3	2,1	2,6	3,3	4,5	4,5	5,4	19,6	920 640
Uoppgitt eller ingen fullført utdanning	7	2,1	2,9	0,9	2,8	0,4	2,5	2,3	4,3	5,4	5,3	4,3	26,0	575 880

¹ Månedslønn per september/november/desember.

² Standard for næringsgruppering (SN2007).

³ Standard for utdanningsgruppering (NUS2000). Med unntak av tall fra kommune og skoleverk t.o.m. 2019, er månedslønnen basert på utdanningslengden registrert året før.

⁴ Andeler arbeidsforhold med heltid. Prosent.

⁵ Som fagutdannet regnes: a) alle som har fagutdanning med godkjent fagbrev eller svenneprøve i henhold til Lov om fagopplæring i arbeidslivet som fullførte utdanning i henhold til register for befolkningens høyeste utdanning (BHU), og b) alle som har bestått teknisk fagskole som høyeste fullførte utdanning i henhold til register for BHU.

⁶ Omfatter bank og forsikring og annen finansiell tjenesteyting.

⁷ Kilde: KS t.o.m. 2019. For 2020 er tallene fra Statistisk Sentralbyrå. I undergruppe til kommuneforvaltningen benyttes næringsgruppen 85 Undervisning f.o.m. 2020-tall.

⁸ Fra og med lønnsveksttallet for 2016 baserer statistikken for Helseforetakene seg på næringen "Helsetjenester" under Statlig forvaltning.

⁹ Lønnsveksttallet fra og med 2016 er basert på datamaterialet fra a-ordningen unntatt for kommunene jf. tabellnote 7.

¹⁰ For ansatte i konflikt i helseforetakene i 2016 ble virkningstidspunktet for lønnstillegg forskjøvet. Derfor er ikke lønnstillegget inkludert i lønnstallet for 2016. Dette, i tillegg til strukturelle endringer, har bidratt til at lønnsveksten for ansatte med mer enn 4 år lengre utdanning var negativ i 2016.

¹¹ Inkluderer privat sektor og offentlig eide foretak.

¹² Tellingstidspunktet er november. Tidligere var september tellingstidspunkt.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og KS

Tabell 4.17 Gjennomsnittlig kapitalinntekt¹ for yrkestilknyttede². Desilfordelt etter inntekt etter skatt. Andeler i prosent og nivå i 2022-kroner. 2012 og 2022

2022 Desil	Rente- inntekter	Aksjeutbytte ³	Realisasjons- gevinst/tap	Andre kapital- inntekter	Kapitalinntekter i alt	
					Nivå i 2022- kroner	Andel
1	2 700	2 800	-18 200	-100	-12 700	-3,1
2	1 600	400	-1 200	600	1 500	0,4
3	1 900	400	-900	1 000	2 400	0,6
4	2 100	600	-600	1 300	3 400	0,8
5	2 300	800	-400	1 800	4 400	1,1
6	2 500	1 200	-200	2 400	6 000	1,5
7	2 800	1 900	200	3 600	8 500	2,1
8	3 300	3 900	1 000	5 600	13 900	3,4
9	4 200	10 100	4 000	9 000	27 400	6,7
10	9 700	227 900	93 600	24 900	356 000	86,7
Herav desil 10 delt opp i persentilene:						
91/92	5 100	21 800	9 400	13 200	49 500	2,8
93/94	5 700	30 800	16 000	15 500	68 000	3,8
95/96	6 400	49 800	24 500	18 000	98 700	5,5
97/98	8 300	103 900	47 800	24 600	184 500	10,4
99	11 700	248 600	109 700	34 600	404 600	11,4
100	34 000	1 617 700	630 800	71 900	2 354 300	66,1
Alle desiler	3 300	25 000	7 700	5 000	41 100	100,0
2012						
Desil						
1	3 100	1 000	-11 800	500	-9 400	-2,9
2	2 700	200	-700	400	3 400	1,0
3	3 100	300	-500	500	4 400	1,3
4	3 500	400	-500	700	5 500	1,7
5	3 900	600	-400	900	6 500	2,0
6	4 400	800	-400	1 200	7 800	2,4
7	5 100	1 200	-200	1 700	10 200	3,1
8	6 100	2 600	-100	2 800	15 000	4,6
9	8 100	6 700	1 000	4 800	26 900	8,2
10	18 200	121 400	39 200	17 500	256 900	78,5
Herav desil 10 delt opp i persentilene:						
91/92	10 000	13 800	2 400	6 800	43 100	3,4
93/94	11 400	19 500	3 900	8 100	56 100	4,4
95/96	13 100	32 500	7 100	10 500	82 600	6,4
97/98	16 800	64 500	16 200	15 900	148 300	11,5
99	23 600	154 300	39 000	23 900	314 800	12,3
100	56 300	799 200	294 200	68 800	1 593 500	62,0
Alle desiler	5 800	13 500	2 600	3 100	32 700	100,0

¹ Kapitalinntekter er her definert som brutto renteinntekter, utbytte, netto realisasjonsgevinster og inntekt ved utleie.

² Yrkestilknyttede er definert som personer med de sosioøkonomiske statusene lønnstaker og selvstendig næringsdrivende med yrkesinntekt inkl. dagpenger, sykepenger og foreldrepenger på minst 60 prosent av gjennomsnittlig industriarbeiderlønn. Disse utgjorde 2 017 821 personer i 2012 og 2 253 970 personer i 2022.

³ Omfatter skattepliktig utbytte samt skattefritt utbytte og gevinst Kilde: Statistisk sentralbyrås inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger

Kilde: Statistisk sentralbyrås inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger

Tabell 4.18 Sammensetning av inntekt innenfor de ulike desilene for pensjonister og trygdede¹. Andel i prosent av samlet inntekt før skatt der ikke annet framgår. Nivå i 2022-kroner. Desilfordelt etter inntekt etter skatt. 2012 og 2022 O

2022 Desil	Lønns- inntekt ²	Nærings- inntekt	Kapital- inntekt ³	Dagpenger, sykepenger og foreldre- penger	Over- føringer ⁴	Samlet gj.sn inntekt før skatt, nivå	Skatt mm.	Inntekt etter skatt
1	4,1	-0,8	-5,3	0,9	101,2	173 600	12,6	87,4
2	1,9	-0,1	1,0	0,5	96,6	252 500	9,4	90,6
3	1,9	0,0	1,2	0,4	96,5	282 000	10,7	89,3
4	1,9	0,1	1,3	0,4	96,4	311 600	13,6	86,4
5	2,6	0,1	1,5	0,4	95,3	338 900	15,3	84,7
6	3,0	0,2	1,7	0,5	94,7	368 800	16,7	83,3
7	3,1	0,3	1,9	0,5	94,3	404 400	18,2	81,8
8	3,5	0,4	2,3	0,5	93,3	447 100	19,7	80,3
9	5,5	0,7	3,4	0,7	89,6	515 200	21,5	78,5
10	8,3	1,6	21,8	0,6	67,7	879 600	27,6	72,4
Alle	4,3	0,5	6,0	0,5	88,6	397 400	18,8	81,2
2012								
Desil								
1	3,4	-1,2	-3,2	0,9	100,1	165 500	8,5	91,5
2	2,1	-0,1	2,7	0,7	94,6	226 700	5,6	94,4
3	2,2	0,0	3,0	0,6	94,2	257 500	7,0	93,0
4	2,5	0,1	3,0	0,5	93,9	287 300	9,5	90,5
5	3,0	0,1	3,0	0,5	93,4	318 400	11,8	88,2
6	3,3	0,2	3,2	0,6	92,8	351 000	13,9	86,1
7	3,5	0,2	3,4	0,6	92,2	388 700	16,0	84,0
8	4,3	0,4	3,9	0,7	90,8	434 600	17,8	82,2
9	5,7	0,6	4,7	0,8	88,2	503 400	20,0	80,0
10	9,1	1,6	16,9	0,6	71,8	812 600	26,5	73,5
Alle	4,8	0,5	6,1	0,6	88,0	374 600	16,4	83,6

¹ Omfatter personer med sosioøkonomisk status pensjonist/trygdet. Dette var en gruppe på 1 165 389 personer i 2012 og 1 379 965 personer i 2022

² Lønnsinntekt er definert som kontantlønn og naturalytelser.

³ Kapitalinntekter er her definert som brutto renteinntekter, utbytte, netto realisasjonsgevinster og inntekt ved utleie.

⁴ Overføringer eksklusiv dagpenger, sykepenger og foreldrepenger.

Kilde: Statistisk sentralbyrås inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger

Tabell 4.19 Fordelingen av samlet lønn per heltidsekvivalent for ansatte uten lærlinger

	Andel ¹						Lønnsnivå 2022 ²	Årlig vekst 2017–
	2017	2018	2019	2020	2021	2022		
Alle	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	643 800	3,6
Desil 1	5,6	5,6	5,6	5,6	5,5	5,5	355 700	3,4
Desil 2	6,8	6,8	6,8	6,8	6,8	6,7	433 900	3,4
Desil 3	7,5	7,4	7,4	7,4	7,4	7,4	475 200	3,3
Desil 4	8,1	8,0	8,0	8,1	8,0	8,0	515 600	3,4
Desil 5	8,7	8,7	8,7	8,7	8,7	8,6	555 400	3,4
Desil 6	9,4	9,3	9,4	9,4	9,3	9,3	597 600	3,4
Desil 7	10,1	10,1	10,1	10,1	10,1	10,1	648 000	3,4
Desil 8	11,2	11,2	11,2	11,2	11,2	11,2	720 200	3,6
Desil 9	13,0	13,0	13,1	13,1	13,1	13,1	845 200	3,8
Desil 10	19,7	19,8	19,8	19,7	19,9	20,1	1 291 400	4,0
Gini-koeffisient	0,200	0,201	0,202	0,201	0,204	0,206		
Persentil 91	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	957 300	3,8
Persentil 92	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	986 900	3,7
Persentil 93	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6	1 020 300	3,7
Persentil 94	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6	1,7	1 062 800	3,7
Persentil 95	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	1 112 600	3,8
Persentil 96	1,8	1,8	1,8	1,8	1,8	1,8	1 177 300	3,8
Persentil 97	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	2,0	1 255 200	3,8
Persentil 98	2,1	2,1	2,1	2,1	2,1	2,1	1 369 700	3,9
Persentil 99	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	1 560 200	4,0
Persentil 100	3,6	3,6	3,6	3,6	3,7	3,8	2 411 600	4,6
Menn	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	683 800	3,5
Desil 1	5,4	5,4	5,4	5,4	5,4	5,4	367 400	3,5
Desil 2	6,5	6,5	6,5	6,5	6,5	6,5	445 900	3,5
Desil 3	7,2	7,2	7,2	7,2	7,2	7,1	487 900	3,4
Desil 4	7,8	7,8	7,8	7,8	7,8	7,7	528 900	3,3
Desil 5	8,5	8,4	8,4	8,5	8,4	8,4	573 700	3,3
Desil 6	9,2	9,2	9,2	9,2	9,2	9,1	622 800	3,3
Desil 7	10,1	10,1	10,1	10,1	10,1	10,1	687 600	3,4
Desil 8	11,3	11,3	11,4	11,4	11,3	11,4	776 400	3,6
Desil 9	13,4	13,4	13,5	13,4	13,4	13,4	919 500	3,6
Desil 10	20,6	20,7	20,6	20,5	20,8	20,9	1 428 300	3,8
Gini-koeffisient	0,218	0,219	0,219	0,218	0,221	0,222		
Kvinner	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	594 600	3,6
Desil 1	5,9	5,9	5,9	5,9	5,8	5,8	344 700	3,3
Desil 2	7,2	7,2	7,1	7,1	7,1	7,1	420 200	3,3
Desil 3	7,9	7,9	7,9	7,9	7,8	7,8	461 100	3,1
Desil 4	8,5	8,5	8,4	8,5	8,4	8,4	498 900	3,4
Desil 5	9,1	9,1	9,1	9,1	9,1	9,1	539 000	3,4
Desil 6	9,8	9,7	9,8	9,7	9,7	9,7	574 200	3,4
Desil 7	10,4	10,4	10,4	10,4	10,4	10,3	614 100	3,4
Desil 8	11,2	11,2	11,2	11,2	11,2	11,2	664 900	3,5
Desil 9	12,5	12,5	12,5	12,5	12,6	12,6	751 000	3,9
Desil 10	17,4	17,6	17,7	17,7	17,9	18,1	1 077 800	4,4
Gini-koeffisient	0,167	0,169	0,171	0,171	0,175	0,177		

¹ Andel av samlet lønssum i prosent.

² Gjennomsnittlig årlig lønn (månedslønn*12) per november. Per heltidsekvivalent.

³ Gjennomsnittlig årlig vekst i prosent.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 4.20 Bidrag til veksten i gjennomsnittlig lønn i alt, av lønnsvekst i næringsgrupper og endret sammensetning etter næringsgrupper. 1 Mai 2022 til mai 2023 og november

	Mai 2022 -Mai 2023			November 2022 -november 2023		
	Lønnsbidrag	Sammensetningsbidrag	Samlet bidrag	Lønnsbidrag	Sammensetningsbidrag	Samlet bidrag
Jordbruk, skogbruk og fiske	0,06	0,00	0,06	0,07	0,00	0,07
Bergverksdrift og utvinning	0,15	0,06	0,21	0,23	0,06	0,30
Industri	0,41	0,00	0,41	0,45	0,00	0,45
Kraftforsyning, vann, avløp, renovasjon	0,09	0,01	0,10	0,12	0,01	0,13
Bygge- og anleggsvirksomhet	0,46	0,00	0,46	0,53	0,00	0,53
Varehandel	0,36	0,00	0,36	0,49	0,00	0,49
Transport og lagring	0,24	0,00	0,23	0,25	0,00	0,25
Overnattings- og serveringsvirksomhet	0,12	0,01	0,13	0,13	0,03	0,16
Informasjon og kommunikasjon	0,28	0,05	0,33	0,33	0,02	0,34
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	-0,03	0,05	0,02	0,09	0,03	0,12
Faglig, vit. og teknisk tjenesteyting og Eiendomsdrift	0,32	0,05	0,38	0,39	0,04	0,43
Forretningsmessig tjenesteyting	0,25	0,04	0,29	0,38	0,04	0,42
Offentlig administrasjon etc	0,36	0,00	0,36	0,53	0,00	0,53
Undervisning	0,41	-0,01	0,40	0,55	-0,01	0,54
Helse- og sosialtjenester	0,83	-0,04	0,79	1,14	-0,04	1,10
Personlig tjenesteyting	0,14	0,00	0,14	0,18	0,00	0,18
Øvrige næringer og uoppgitt	0,00	0,01	0,01	0,00	0,00	0,00
I alt	4,47	0,21	4,67	5,85	0,19	6,04

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 4.21 Samlet vekst i gjennomsnittlig lønn, og herav lønnseffekt og sammensetningseffekt i utvalgte måneder i 2023 fra samme måned året før¹.

	Lønnsbidrag	Sammensetningsbidrag	Samlet bidrag
Februar	4,06	0,10	4,17
Mai	4,47	0,21	4,67
August	5,75	0,23	5,97
November	5,85	0,19	6,04

¹Etterbetalinger holdes utenfor ved dekomponering av lønnsveksten.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget

Vedlegg 5.

5 Institusjonelle trekk ved lønnsdannelsen i Norge

I dette vedlegget gjennomgås organisasjonsgrader både på arbeidstaker- og arbeidsgiversiden, ulike systemer for tariffavtaler og omfanget av tariffavtaledekning. Det gis også en oversikt over store tariffavtaler etter næring/ sektor.

5.1 Organisasjonsgrader på arbeidstakersiden

Organisasjonsgraden på arbeidstakersiden defineres vanligvis som antall lønnstakere som er medlem av en arbeidstakerorganisasjon delt på antall lønnstakere i alt. Andre medlemmer, som selvstendig næringsdrivende og ikke-yrkesaktive, telles ikke med. Organisasjonsgraden i Norge er beregnet til rundt 50 prosent i 2021, og har i hovedsak vært stabil de siste 15 årene. Nivået er lavere enn på 1980-tallet og første halvdel av 1990-tallet. Utviklingen i andelen organiserte arbeidstakere totalt og i de ulike arbeidstakerorganisasjonene siden 1972 vises i figur 5.1. Organisasjonsgraden er lavere enn i de andre nordiske landene, men høyere enn i andre vestlige land.

De ansatte er organiserte i ulike forbund som er tilsluttet de fire hovedorganisasjonene LO, Unio, YS og Akademikerne, samt en del mindre, frittstående forbund, jf. tabell 5.1.

Tall for organisasjonsgraden varierer noe etter hvordan den måles. Tall fra Fafo basert på medlemstall viser en organisasjonsgrad på 50,1 prosent i 2021.⁹² Statistikken fra SSB over medlemstall viser at andelen organiserte (yrkesaktive medlemmer) var 50,8 prosent i 2022, der også selvstendig næringsdrivende medlemmer skal være innrapportert som yrkesaktive for noen. Fafo og SSB har samme antall yrkesaktive medlemmer for LO og YS, mens Fafo har lavere tall enn SSB for Unio og Akademikerne. Forskjellen skyldes i hovedsak at Fafo har korrigert for selvstendig næringsdrivende.

Merk også at det er forskjeller mellom arbeidstakerorganisasjonene i hvordan en skiller mellom yrkesaktive og ikke-yrkesaktive medlemmer. For LO er fullt betalende medlemmer fra 2017 brukt for yrkesaktive, noe som innebar at tallet for yrkesaktive medlemmer ble lavere enn ved tidligere metode. Målt organisasjonsgrad for LO ble dermed også lavere enn før endringen. Ut fra LOs størrelse ga dette et brudd også i tidsserien for organisasjonsgraden i alt på arbeidstakersiden i Norge. Fafo har med bakgrunn i endringen revidert tallene for perioden fra år 2000. En del medlemmer som kortvarig er uten arbeid, er nå ikke med i tallene for yrkesaktive i LO. Dette er et strengere kriterium enn det som vanligvis legges til grunn.

Fafo reviderte i 2017 tallene for antall organiserte for perioden 2000–2016.⁹³ I Nergaard (2020)⁹⁴ er tallgrunnlaget for Akademikerne revidert tilbake til år 2000. Fafo legger nå til grunn den definisjonen av yrkesaktive medlemmer som Akademikerne fra og med 2016 benytter ved rapporteringen til SSB. Det samme gjelder for Unio, der en mindre gruppe yrkesaktive uten arbeidsforhold i Norsk Sykepleierforbund nå inkluderes for å sikre mest mulig likhet. For frittstående forbund innebærer omleggingen i SSB, som nå også innhenter tall for antall yrkesaktive medlemmer, bedre statistikk enn tidligere. Endringene betyr at organisasjonsgraden

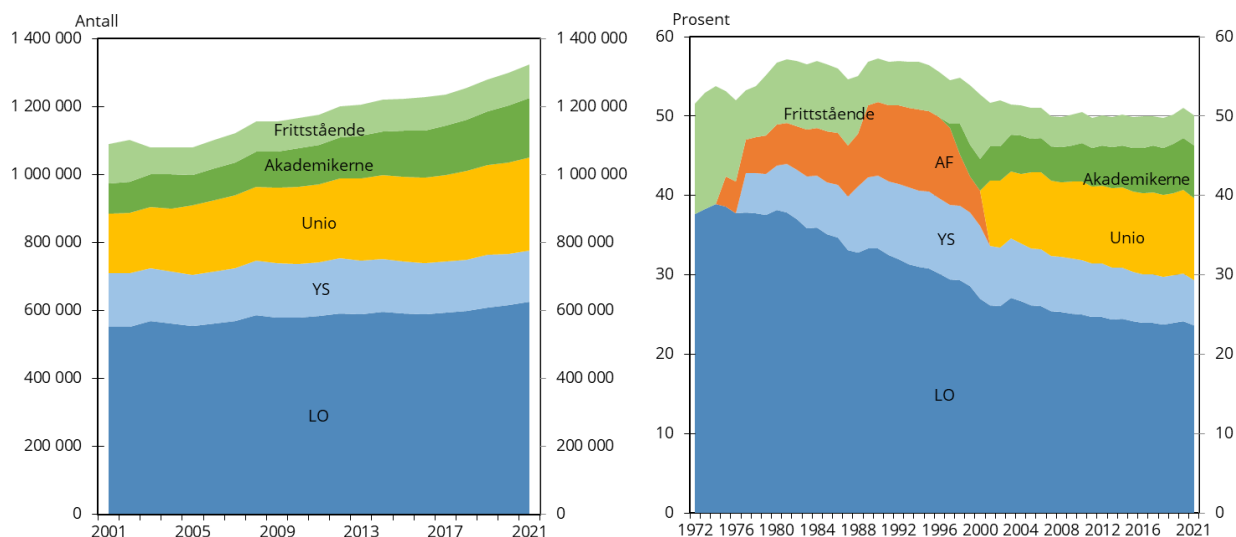
⁹² Nergaard, K. (2022): Organisasjonsgrader, tariffavtaledekning og arbeidskonflikter 2020/2021. Fafo-notat.

⁹³ Nergaard, K. (2018): Organisasjonsgrader, tariffavtaledekning og arbeidskonflikter 2016/2017. Fafo-notat 2018:20.

⁹⁴ Nergaard, K. (2020): Organisasjonsgrader, tariffavtaledekning og arbeidskonflikter 2018/2019. Fafo-notat 2020:12.

er høyere enn tidligere anslått, om lag et halvt prosentpoeng for 2018. Medlemstallet økte i alle de fire hovedorganisasjonene fra 2018 til 2019, ifølge de reviderte tallene.

Videre er det et brudd i 2021 da SSB gjorde vesentlige endringer i AKU. Disse ga et høyere anslag for antall sysselsatte samtidig som flere av de sysselsatte ble definert som lønnstakere og færre som selvstendig næringsdrivende. Endringene i antall lønnstakere er betydelig lavere i den registerbaserte sysselsetningsstatistikken og nasjonalregnskapet. Hadde disse vært lagt til grunn, ville organisasjonsgraden vært noenlunde stabil eller svakt økende fra 2020 til 2021.



Figur 5.1 Antall og andel² organiserte arbeidstakere totalt og i de ulike arbeidstakerorganisasjonene. 1972/2001–2022. Yrkesaktive medlemmer¹

¹ Brudd i statistikken i år 2000, jf. omtalen i teksten.

² Prosent av totalt antall lønnstakere ifølge AKU. Det er et brudd i AKU i 2021 som medfører en oppjustering av antall lønnstakere. Deler av nedgangen fra 2020 til 2021 kan forklares med antall lønnstakere i AKU øker grunnet omleggingen. Beskrivelse av brudd i sentrale variabler i AKU (ssb.no) <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/sysselsetting/statistikk/arbeidskraftundersokelsen/artikler/beskrivelse-av-brudd-i-sentrale-variabler-i-aku>

Kilde: Nergaard (2024)

Tabell 5.1 Medlemstall totalt i de fire hovedorganisasjonene og i frittstående forbund per 31.12. og andelen yrkesaktive medlemmer

	Medlemstall totalt		Yrkesaktive medlemmer ¹		Andelen yrkesaktive medlemmer		Yrkesaktive medlemmer som andel av alle lønnstakere. Prosent	
	2022	2012	2022	2012	2022	2012	2022	
Landsorganisasjonen (LO)	992 763	591 276	636 455		64,1	24,7	23,4	
Unio	396 330	234 884	277 789		70,1	9,8	10,2	
YS	235 649	162 319	153 042		64,9	6,8	5,6	
Akademikerne	255 006	121 088	186 690		73,2	5,1	6,9	
Frittstående forbund ^{2,3}	139 848	92 000	103 000		73,7	3,8	3,8	
I alt ³	2 019 596	1 201 567	1 356 976		67,2	50,1	49,9	
MEMO:								
I alt, Statistisk sentralbyrå ³	2 019 596		1 380 155		68,3		50,8 ⁴	

¹ Tallene er fra Fafo/Nergaard (2023) og omfatter medlemmer som er yrkesaktive lønnstakere, dvs. selvstendig næringsdrivende er holdt utenom. Gjelder ikke tallene i nederste rad, som er fra Statistisk sentralbyrå

² Av de frittstående er Norges Ingeniør- og Teknologiorganisasjon (NITO) den største organisasjonen med 100 634 medlemmer totalt i 2022, herav 71 952 yrkesaktive.

³ For 2020-2022 mangler tall for Den norske jordmorforening. Tall for 2019 er derfor lagt til grunn og inkludert.

⁴ Andel av samme lønnstakerpopulasjon som over, dvs. at selvstendig næringsdrivende ikke inngår i nevner.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Nergaard (2024)

I tidligere rapporter, senest i NOU 2019: 6, har utvalget redegjort for en alternativ beregning ut fra personer med fagforeningsfradrag i skattemeldingen. Dette gir et høyere estimat for antall organiserte, men om lag samme organisasjonsgrad. I Nergaard (2022) benyttes også en slik tilnærming som gir en beregnet organisasjonsgrad på 49,8 prosent for 2019, mot 50,2 prosent basert på medlemstall. En tilleggsundersøkelse til Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) i 4. kvartal 2017 ga en organisasjonsgrad på 51,7 prosent.

Organisasjonsgraden er størst i offentlig sektor med om lag 80 prosent, og under 40 prosent i privat sektor. Basert på registerbaserte tall for 2020 viser Nergaard (2022) at organisasjonsgraden er særlig lav innen eiendomsdrift og overnatting og servering (19 prosent), men også lav innen primærnæringene (24 prosent), varehandel (25 prosent) og bygge- og anleggsvirksomhet (31 prosent). Andelene er høyere innenfor transport og i industrien, der om lag halvparten av de ansatte er organisert. Organisasjonsgraden er særlig lav blant unge, innvandrere med kort botid i Norge og ansatte i små deltidsstillinger, og øker med utdanningsnivå.

5.2 Organisasjonsgrader på arbeidsgiversiden

Arbeidsgiversiden i Norge består av fem store aktører. I privat sektor og offentlig eide selskaper er Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO), Arbeidsgiverforeningen Spekter og Hovedorganisasjonen Virke de mest sentrale. I offentlig sektor er KS arbeidsgiverpart i kommunene, fylkeskommunene (utenom Oslo kommune) og kommunale foretak, mens Digitaliserings- og forvaltningsdepartementet (tidligere Kommunal- og distriktsdepartementet) er arbeidsgiverpart i staten.

I offentlig sektor har alle virksomheter tariffavtale. I privat sektor har ikke alle virksomheter som er medlem av en arbeidsgiverorganisasjon, tariffavtale, se tabell 5.2. I NHOs medlemsbedrifter arbeider i overkant av 70 prosent av de ansatte i en bedrift med tariffavtale. Blant Virkes medlemsbedrifter er andelen 49 prosent. Antall ansatte i alle medlemsvirksomheter har økt, men som andel har tariffavtaledekning i medlemsvirksomhetene gått noe ned. Andelen av alle arbeidstakere som er omfattet av tariffavtale er omtalt i avsnitt 5.3.3.

Tabell 5.2 Ansatte¹ i staten og i medlemsvirksomheter i arbeidsgiverorganisasjoner per 31.12.

	Antall ansatte, 1 000 personer				Ansatte i virksomheter med tariffavtale i prosent av ansatte i alle medlemsvirksomheter	
	Alle		Virksomheter med tariffavtale		2012	2022
	2012	2022	2012	2022		
Næringslivets Hovedorganisasjon	576	711	428	520	74	73
Kommunesektoren ²	448	505	448	505	100	100
Hovedorganisasjonen Virke ^{3,4}	211	307	95	151	45	49
Arbeidsgiverforeningen Spekter	189	232	187	230	99	99
Staten som arbeidsgiver ⁵	149	156	149	156	100	100
Øvrige organisasjoner ⁶	212	203	156	126	74	62
Medlemsvirksomheter i alt	1 785	2 115	1 464	1 688	82	80

¹ Andelen deltidsansatte varierer mellom organisasjonene/virksomhetene. Det er mange deltidsansatte i kommunene, Virke-området og i helseforetakene. Stillingsandel eller deltidsbrøk kan også variere mellom områdene. Regnet i årsverk kan forholdet mellom sysselsettingen i de ulike områdene endres.

² Omfatter ansatte i kommunene inklusive Oslo kommune, fylkeskommunene og andre virksomheter som er medlemmer i KS, herunder bedriftsmedlemmer.

³ Brudd i 2018.

⁴ For 2020 og 2021 omfatter tallene for Virke også medlemmer i Samfo som gikk inn i Virke fra og med 2020. Veksten i antall sysselsatte i medlemsbedriftene fra 2019 til 2020 og 2021 er likevel høyere enn tilveksten fra Samfo.

⁵ Tall per 1.oktober. Inkluderer dommere og personer på lederlønnskontrakt.

⁶ Summen for Øvrige organisasjoner er hentet fra Nergaard (2023), som har estimert antall sysselsatte for enkelte mindre arbeidsgiverorganisasjoner som ikke har innrapportert til SSB. Det er om lag 29 650 ansatte hos medlemmer i Private Barnehagers Landsforbund (PBL) som er direkte bundet av PBLs hoved- og hovedtariffavtale med arbeidstakerorganisasjonene. I Finans Norge er det om lag 35 900 ansatte i medlemsvirksomheter med tariffavtale.

Kilder: Statistisk sentralbyrå, Nergaard (2024) og Beregningsutvalget

5.3 Tariffavtalene

En tariffavtale er en kollektiv regulering av lønns- og arbeidsvilkår. Tariffavtaler inngås mellom en fagforening og en arbeidsgiver eller arbeidsgiverforening, og er bindende for avtalens parter og deres medlemmer. Tariffavtalene har derfor fundamental betydning for lønnsdannelsen i Norge. I tillegg til lønn, regulerer tariffavtalene også bestemmelser om forhold som sosiale rettigheter, pensjon for de som har dette avtalefestet, arbeidstidsspørsmål, samt oppsigelsesfrister, medbestemmelse og permittering. Hva som inngår, varierer mellom de ulike tariffavtalene. Avtalene inngås på ulike nivåer i de ulike sektorene; mellom arbeidstakernes hovedorganisasjoner og en arbeidsgiverforening, mellom et fagforbund og en arbeidsgiverorganisasjon på bransjenivå, eller mellom bedriftsledelsen og forbundenes tillitsvalgte.

Tariffavtalene har ulike prinsipper for fastsettelse av lønn og lønnsutvikling, der det sentrale skillet er om reguleringen skjer på sentralt eller lokalt nivå, eller i kombinasjoner av disse. Konfliktretten i tradisjonell forstand ligger som hovedregel på sentralt nivå. Det kan i hovedsak skilles mellom tre hovedtyper tariffavtaler:

1. Minstelønnsavtaler

Minstelønnsavtaler er den vanligste lønnsfastsettende mekanismen i tariffavtalene i privat sektor, særlig blant arbeidere. Minstelønnsavtaler fastsetter minimumsavlønning for ulike kategorier av arbeidstakere. I tillegg forhandles det lokalt i bedriftene/virksomhetene om tillegg. Den vanligste måten å utforme lokale tillegg på er etter de fire kriteriene: virksomhetens økonomi, produktivitet, framtidsutsikter og konkurranseevne. I Industriooverenskomsten er det i tillegg et femte kriterium om den aktuelle arbeidskraftssituasjonen.

Det er stor forskjell på minstelønnsavtalene mellom ulike tariffområder. I noen områder har man én eller to minstelønnssetser for unge/nyansatte lønntakere som dermed gjelder for en liten andel av de ansatte, mens i andre områder avtales det minstelønnsstiger som omfatter rundt halvparten av de ansatte på det aktuelle området. Hvor mye som avtales sentralt og hvor mye lokal lønnsdannelse det er, varierer også mye fra område til område.

Lønnsystemet i kommunesektoren er også et minstelønnsystem eller garantilønnsystem for de fleste arbeidstakergruppene, men i motsetning til i minstelønnsavtaleområder i privat sektor blir rammene for de lokale tilleggene fastsatt i de sentrale forhandlingene.

2. Normallønnsavtaler

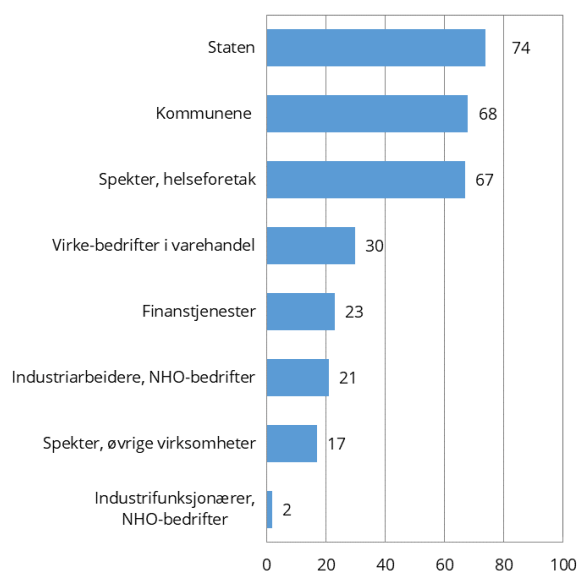
Normallønnsavtaler regulerer både nivå og endringer i forbindelse med tariffoppgjør. Lønnsfastsettelsen i slike avtaler er dermed i det alt vesentligste sentralisert. Tariffavtaler med fast lønnsregulativ kalles ofte normallønnsavtaler. Slike avtaler forutsetter i utgangspunktet at det ikke skal avtales tillegg utover normallønnen. Normallønnsavtaler finnes eksempelvis for bussbransjen og renhold i privat sektor og i Oslo kommune.

3. Avtaler uten sentrale lønnsbestemmelser

I avtaler uten sentrale lønnsbestemmelser foregår lønnsfastsettelsen vanligvis i sin helhet lokalt. Avtalene inngås mellom sentrale parter, men er snarere prosedyreregler for hvordan lønns- og arbeidsvilkår kan bestemmes i den enkelte bedrift, både som kollektive og individuelle avtaler. Avtaler uten sentrale lønnsbestemmelser er dominerende blant annet for funksjonærgrupper med lang utdanning i privat sektor og for YS sine funksjonæravtaler med NHO.

5.3.1 Fordelingen mellom sentrale og lokale lønnstillegg

I industrien bygger minstelønnsavtalene på at mye av lønnsdannelsen skal foregå i den enkelte virksomhet, jf. de fire kriteriene. For industriarbeidere har i gjennomsnitt om lag en femtedel av samlet lønnsvekst de siste ti årene kommet gjennom sentralt avtalte tillegg det enkelte år. For store grupper industrifunksjonærer, med unntak av i enkelte LO-avtaler, avtales ikke sentrale tillegg. For disse avtales stort sett alle tillegg lokalt, ofte gjennom kollektive lønnsforhandlinger, dvs. at bedriften og de tillitsvalgte årlig framforhandler en økonomisk ramme på vegne av sine medlemmer. Lønnsveksten for industrifunksjonærene er derfor i hovedsak lønnsglidning.



Figur 5.2 Det sentrale bidraget til lønnsveksten 2012–2022 (gjennomsnitt per år)¹

¹ Tallene i figur 5.2 er framkommet ved at den totale lønnsveksten mellom de årlige tellingspunktene for lønnsstatistikken er dekomponert i tariff tillegg og lønns glidning. Det som ikke er fastsatt sentralt, består i hovedsak av lokal lønnsdannelse, men også endringer i gjennomsnittlig lønnsnivå som følge av bl.a. endringer i sammensetningen av sysselsettingen (strukturendringer) er med.

Kilde: Beregningsutvalget

I normallønnsområdene i privat sektor er en stor del av lønnsveksten fastlagt gjennom det sentrale tariffoppgjøret. Det er også tilfellet for store tariffområder i offentlig sektor der eventuelle rammer for lokale tillegg avtales sentralt. For Virke-bedrifter i varehandelen er 30 prosent av tilleggene avtalt sentralt de siste ti år. For Spekters virksomheter i privat sektor er 17 prosent av tilleggene avtalt sentralt de siste ti årene, mens om lag to tredjedeler av lønnsveksten er avtalt sentralt i helseforetakene i Spekter og i kommunene. For de fleste akademikeryrkene skjer all lønnsdannelse i kommunal sektor fra og med hovedtariffoppgjøret i 2002 lokalt, bortsett fra undervisningsansatte i skolen hvor det er sentral lønnsdannelse. I det statlige tariffområdet avtales alle tariff tillegg sentralt, også det som avsettes til lokale forhandlinger. Av samlet lønnsvekst har om lag tre fjerdedeler av lønnsveksten kommet fra sentralt avtalte lønnstillegg og resten fra glidning, de siste ti årene. Fra og med 2016 er det inngått ulikelydende tariffavtaler i staten. De har samme økonomiske ramme avtalt sentralt, men tariffavtalene er ulike med hensyn til fordelingen av rammen til sentrale tillegg og lokal avsetning.

5.3.2 Tariffavtalenes varighet

Tariffavtalenes varighet avtales mellom partene og har i Norge i all hovedsak vært toårige, som regel med adgang til å forhandle om egen lønnsjustering for annet avtaleår (mellomoppgjør). Avtalene utløper normalt om våren. I NHO, Virke og i Spekter med unntak av helseforetakene, utløper de fleste tariffavtalene 31. mars. I de øvrige tariffområder er utløp gjerne tidligst 30. april. Mekanismene for revisjon av tariffavtaler er nøye regulert i partenes avtaleverk og i lovgivningen. Arbeidstvistloven inneholder bestemmelser om hvem som kan inngå tariffavtaler og hvordan de reforhandles. Arbeidstvistloven dekker hele arbeidslivet, bortsett fra staten. I staten gjelder tjenestetvistloven, som i hovedsak bygger på de samme prinsippene som arbeidstvistloven, men som er tilpasset særlige forhold i staten.

5.3.3 Tariffavtaledekning

Tabell 5.3 viser hvor stor andel av alle lønnstakere som er henholdsvis ansatt i en bedrift som er medlem av en arbeidsgiverorganisasjon, og andelen som er ansatt i en medlemsvirksomhet som i tillegg har tariffavtale, samlet og fordelt på organisasjoner. Andelen lønnstakere som jobber i en organisert virksomhet har økt de siste ti årene. Andelen i bedrifter med tariffavtale har økt mindre enn andelen som arbeider i organiserte virksomheter totalt.

Tabell 5.3 Ansatte¹ i staten og i medlemsvirksomheter i arbeidsgiverorganisasjoner som andel av alle lønnstakere² (prosent)

	Alle medlemsvirksomheter		Virksomheter med tariffavtale	
	2012	2022	2012	2022
Næringslivets Hovedorganisasjon	24	26	18	19
Kommunesektoren ³	19	19	19	19
Hovedorganisasjonen Virke ⁴	9	11	4	6
Arbeidsgiverforeningen Spekter	8	9	8	8
Staten som arbeidsgiver ⁵	6	6	6	6
Øvrige organisasjoner (Norges Rederiforbund, Finans Norge mfl.) ⁶	9	7	7	5
Sum	74	72	61	56

¹ Andelen deltidsansatte varierer mellom organisasjonene/virksomhetene. Det er mange deltidsansatte i kommunene, Virke-området og i helseforetakene. Stillingsandel eller deltidsbrøk kan også variere mellom områdene. Regnet i årsverk kan forholdet mellom sysselsettingen i de ulike områdene endres.

² Antall lønnstakere som gjennomsnitt for året ifølge AKU. Samme tall er benyttet ved beregning av organisasjonsgraden for arbeidstakere, jf. avsnitt 5.1.

³ Omfatter ansatte i kommunene inklusive Oslo kommune, fylkeskommunene og andre virksomheter som er medlemmer i KS, herunder bedriftsmedlemmer.

⁴ Brudd i 2018.

⁵ Tall per 1.oktober. Inkluderer dommere og personer på lederlønnskontrakt.

⁶ Summen for antall ansatte i medlemsvirksomheter i Øvrige organisasjoner er hentet fra Nergaard (2023), som har estimert antall sysselsatte for enkelte mindre arbeidsgiverorganisasjoner som ikke har innrapportert til SSB.

Kilder: Statistisk sentralbyrå, Nergaard (2024) og Beregningsutvalget

Tariffavtalene omfatter flere enn de arbeidstakerne som er organisert. Det skyldes bl.a. at arbeidsgivere som er tariffbundet gjennom avtale- og rettspraksis, forpliktes å legge til grunn tariffavtalens vilkår også for ansatte i bedriften som ikke er organisert, hvis de faller inn under tariffavtalens virkeområde. Tariffavtaledekning kan måles ved hjelp av spørreundersøkelser som SSBs Arbeidskraftundersøkelse (AKU). Her spørres arbeidstakere om deres lønns- og arbeidsforhold fastsettes ved tariffavtale, ved individuell avtale eller om de ikke har noen avtale. En kan dermed se hvordan tariffavtaledekningen varierer mellom bransjer og grupper av arbeidstakere. Basert på AKU har Nergaard (2020) beregnet tariffavtaledekningen i privat sektor til om lag 52 prosent i 2017. Dette er lavere enn i undersøkelser tidligere på 2000-tallet. Tariffavtaledekningen for alle arbeidstakere beregnes til 69 prosent i 2017, der det antas full

Tabell 5.4 Andelen arbeidstakere i virksomhet med tariffavtale. Registerbasert sysselsettingsstatistikk for privat sektor inkl. offentlig eide foretak, 2022.

	Prosent
Næring	
Bergverksdrift og utvinning	96
Elektrisitetsforsyning	93
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	80
Industri	76
Vannforsyning, avløps- og renovasjonsvirksomhet	69
Transport og lagring	68
Helse- og sosialtjenester	52
Bygge- og anleggsvirksomhet	42
Varehandel, rep. av motorvogner	39
Informasjon og kommunikasjon	31
Undervisning	36
Forretningsmessig tjenesteyting	35
Overnattings- og serveringsvirksomhet	29
Jordbruk, skogbruk og fiske	36
Annen tjenesteyting	33
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	21
Omsetning og drift av fast eiendom	19
Kultur, underholdning og fritidsaktiviteter	17
Antall ansatte	
1–4 ansatte	7
5–9 ansatte	18
10–19 ansatte	29
20–49 ansatte	44
50–99 ansatte	62
100–199 ansatte	72
200–499 ansatte	78
500 ansatte og mer	85
I alt	47

Kilde: Nergaard (2024)

Mens AKU-tallene viser hvor mange lønnstakere som selv oppgir at deres lønns- og arbeidsforhold er regulert av tariffavtale, kan også registerbaserte og administrative kilder benyttes for å beregne tariffavtaledekningen. Med utgangspunkt i registertall og opplysninger om AFP-tilknytning estimerer Nergaard (2022) at om lag 45 prosent av lønnstakerne i privat sektor er ansatt i en virksomhet med tariffavtale, mens beregninger basert på opplysninger fra arbeidsgiverorganisasjonene gir 52 prosent⁹⁵. Begge beregninger gjelder 2019 og får også med noen ansatte som ikke er omfattet av avtalene, for eksempel ledere.

Tabell 5.4 viser andelen arbeidstakere som er ansatt i en virksomhet med tariffavtale i privat sektor, etter næring og størrelse, basert på opplysninger om AFP-tilknytning. Andelen øker med

⁹⁵ Nergaard (2022) diskuterer forskjellen i de ulike målene på tariffavtaledekning. Anslag basert på registerdata gir lavere andel arbeidstakere i virksomheter med tariffavtale enn beregninger basert på opplysninger fra arbeidsgiverorganisasjonene. Et slikt avvik kan ha flere forklaringer, blant annet at arbeidstakere med mer enn ett arbeidsforhold vil kunne rapporteres fra flere arbeidsgivere.

størrelsen på virksomhetene, og er forholdsvis høy innenfor bergverksdrift og utvinning, elektrisitet-, vann- og renovasjonsvirksomheter, finansbransjen, industri og transport. Andelen er relativt lav i flere tjenesteytende næringer. Det kan dessuten være store forskjeller innenfor enkelte bransjer. I transport er for eksempel tariffavtaledekningen høy innen buss, men lavere innen langtransport med gods.

Andelen arbeidstakere som i spørreundersøkelser som AKU oppgir at deres lønn fastsettes gjennom tariffavtale, har vært høyere enn det en kan forvente ut fra registerbaserte kilder. Noe av dette kan trolig forklares ved misforståelser eller manglende kunnskap, og ved at lønnssetningene i tariffavtalene benyttes i bedrifter som ikke formelt er bundet av disse avtalene (frivillig tilslutning). Det er vanskelig å vite hvor stort omfang dette har, men en spørreundersøkelse viser at om lag halvparten av de ikke-tariffbundne virksomhetene som ikke er omfattet av allmenngjøring, oppgir at de følger en tariffavtale helt eller delvis (Alsos mfl. 2021). Det antas at det særlig gjelder mindre virksomheter. Analyser av lønnsutviklingen for enkelte yrkesgrupper innenfor hotell- og restaurantvirksomhet og varehandel indikerer at den normdannende rollen til tariffavtalene er svekket for disse gruppene siden tidlig på 2000-tallet (Alsos mfl. 2021). Analysene benytter data for årene 2002–2014 og 2018. Forskjellen mellom det gjennomsnittlige lønnsnivået i virksomheter med og uten tariffavtale har økt, og det har også andelen av de ansatte i ubundne virksomheter som har lønn under laveste sats i den aktuelle tariffavtalen.

I tillegg til frivillig tilslutning, bidrar allmenngjøring i noen bransjer til å gjøre enkelte av tariffavtalens bestemmelser gjeldende for flere. Alsos mfl. (2021) anslår at tariffavtaledekningen i privat sektor øker fra 44 til 55 prosent når ansatte i allmenngjorte områder telles med, basert på registeropplysninger om alle arbeidsforhold inkludert bistillinger i 2018. For privat og offentlig sektor under ett øker tariffdekningen fra 62 prosent til 70 prosent når ansatte i allmenngjorte områder telles med.

5.4 Allmenngjøring

Lov om allmenngjøring av tariffavtaler mv. (allmenngjøringsloven) trådte i kraft samtidig med EØS-avtalen 1. januar 1994. Lovens formål er å sikre utenlandske arbeidstakere lønns- og arbeidsvilkår som er likeverdige med de vilkår norske arbeidstakere har, og å hindre konkurransevridning til ulempe for det norske arbeidsmarkedet.

Loven åpner for at en uavhengig nemnd med deltakelse fra partene, Tariffnemnda, etter krav fra en arbeidstaker- eller arbeidsgiverorganisasjon kan fastsette at en landsomfattende tariffavtale helt eller delvis skal gjelde alle arbeidstakere i et fag eller et geografisk område, enten de er organisert eller ikke og både for norske og utenlandske arbeidstakere. Det er i hovedsak overenskomstens minstelønnssetter som er blitt allmenngjort, men også bl.a. bestemmelser om arbeidstid og overtid, og om kompensasjon for reise, kost og losji. Allmenngjøring innebærer således at det settes et gulv for hvor lavt arbeidstakere i den aktuelle bransjen kan lønnes.

Tariffnemndas vedtak om allmenngjøring fastsettes i forskrift og gjelder for alle arbeidstakere som utfører arbeid av den art forskriften omfatter. Forskriftens lønns- og arbeidsvilkår vil således gjelde som ufravikelige minstevilkår i alle bedrifter med arbeidsforhold som omfattes av den aktuelle allmenngjøringsforskriften. Dersom arbeidstakerne allerede er bundet av en tariffavtale, vil denne avtalens vilkår bare måtte vike i den grad vilkårene som følger av allmenngjøringsforskriften samlet sett er gunstigere for arbeidstakerne.

Tariffnemnda vedtok vinteren 2022 forlengelse av allmenngjøring av samtlige gjeldende forskrifter. For tiden gjelder følgende forskrifter fra Tariffnemnda⁹⁶, jf. boks 5.1:

- Forskrift om allmenngjøring av tariffavtale for jordbruks- og gartnerinæringene
- Forskrift om delvis allmenngjøring av tariffavtale for byggeplasser i Norge
- Forskrift om delvis allmenngjøring av Industriooverenskomsten for skips- og verftsindustrien
- Forskrift om delvis allmenngjøring av tariffavtale for renholdsbedrifter
- Forskrift om delvis allmenngjøring av tariffavtale for fiskeindustribedrifter
- Forskrift om delvis allmenngjøring av Landsoverenskomsten for elektrofagene
- Forskrift om delvis allmenngjøring av tariffavtaler for godstransport på vei
- Forskrift om allmenngjøring av tariffavtaler for persontransport med turbil
- Forskrift om allmenngjøring av tariffavtale for overnattings-, serverings- og cateringvirksomheter

Tariffnemnda avsto begjæringen om å senke grensen i forskrift om delvis allmenngjøring av godstransport på vei ned til 2,5 tonn. Allmenngjøring omfatter dermed ikke varebiler.

Arbeidstilsynet⁹⁷ fører tilsyn med at lønns- og arbeidsvilkår som følger av vedtak om allmenngjøring blir overholdt.

Alsos mfl. (2021) anslår på bakgrunn av registeropplysninger at det var i overkant av 240 000 arbeidsforhold innen yrkesgrupper omfattet av vedtakene for allmenngjorte områder i virksomheter uten tariffavtale i 2018. Av disse var flertallet innen bygg og elektroinstallasjon, og overnatting og servering. Anslaget inkluderer 18 000 innleide arbeidstakere. Denne beregningen medfører at tariffdekningen i privat sektor øker med drøyt 10 prosentpoeng når en medregner ansatte i allmenngjorte områder, målt ved registeropplysninger, jr. omtalen i avsnitt 5.3.

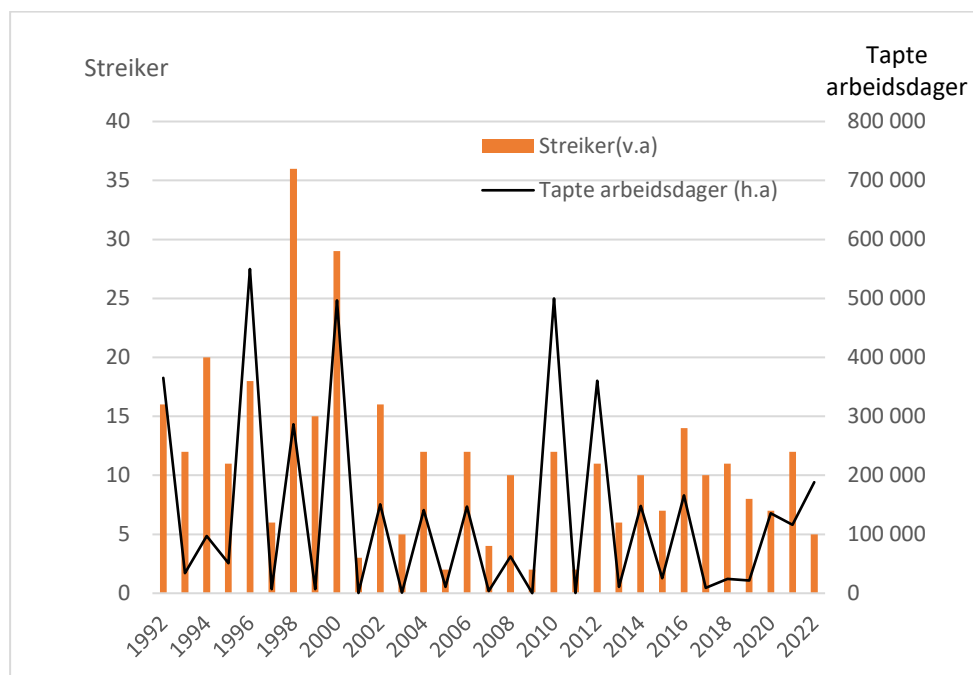
5.5 Arbeidskonflikter

Figur 5.3 viser antall streiker og tapte arbeidsdager som følge av streik i perioden 1992–2022. Antall tapte dager varierer mye mellom år. Konfliktene i 2000 (bl.a. konflikt mellom LO og NHO der fullføring av den femte ferieuken var ett av elementene) sto for opp mot halvparten av de tapte arbeidsdagene i perioden 2000–2009. Videre på 2000-tallet var det relativt mange tapte dager og involverte arbeidstakere som følge av streiker i 2010 og 2012. Det var relativt omfattende streiker i kommunal sektor i 2010 og 2012, og i staten i 2012. Disse streikene involverte alle eller nesten alle organisasjonene. I 2010 var det også omfattende konflikter i byggevirksomheten. I 2016 ble det registrert 14 arbeidskonflikter med til sammen 165 800 tapte arbeidsdager, herav 92 700 i hotell- og restaurantvirksomhet. I 2017 var det 8 900 tapte arbeidsdager som følge av konflikt, hvorav åtte av ti var innen helse- og sosialtjenester. I 2018 var det 24 200 tapte arbeidsdager, herav 12 000 i næringen informasjon og kommunikasjon og 7 200 i finansiering og forsikring. I 2019 gikk 21 500 arbeidsdager tapt i totalt åtte arbeidskonflikter, herav 18 900 innen samferdsel og helse- og sosialtjenester. I 2020 gikk 135 800 arbeidsdager tapt, hvorav tre av fire var innen forretningsmessig tjenesteyting. I 2021 gikk over 116 000 arbeidsdager tapt i totalt 12 arbeidskonflikter. Sammenlignet med tidligere år med mellomoppgjør er tallet svært høyt. Flestparten av de tapte arbeidsdagene, 85 000 dager,

⁹⁶ Se Tariffnemndas nettsider: <http://www.nemndene.no/tariffnemnda/>

⁹⁷ Lønnsatsene i de allmenngjorte tariffavtalene framgår på Arbeidstilsynets hjemmeside: <http://www.arbeidstilsynet.no/fakta.html?tid=90849>

kom i undervisningsnæringen. I tillegg medførte den sene oppstarten på hovedoppgjøret i 2020 at man tidlig i 2021 fikk flere streiker som dreide seg om forhandlinger i hovedoppgjør. Konflikter i oppgjørene er omtalt i vedlegg 1 i utvalgets rapporter.



Figur 5.3 Antall streiker og tapte arbeidsdager, 1992–2022

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Antall konflikter og tapte arbeidsdager har vært lavere på 2000-tallet enn på 1990-tallet. Antall tapte arbeidsdager er klart høyere i år med hovedoppgjør enn i år med mellomoppgjør. Dette har i hovedsak sammenheng med at det i hovedoppgjør er flere konfliktpunkter. Det forhandles om både lønnstillegg og endringer i de øvrige bestemmelsene i tariffavtalene, mens det i mellomoppgjør (andre avtaleår) normalt forhandles kun om lønnstillegg.

Boks 5.1 Gjeldende forskrifter om allmenngjøring av tariffavtaler

Forskrift om allmenngjøring av tariffavtale for jordbruks- og gartnerinæringene

Forskriften er fastsatt på grunnlag av Overenskomsten for jordbruks- og gartnerinæringene 2022–2024 mellom Næringslivets Hovedorganisasjon og NHO Mat og Drikke på den ene siden og Landsorganisasjonen i Norge og Fellesforbundet på den annen side. Forskriften omfatter jordbruks- og gartneriarbeid, hagesenter, planteskolearbeid og lager-/terminalarbeid, samt alle fag innenfor området landbruk, naturbruk og naturforvaltning som naturlig utføres innenfor næringen.

For ferie- og innhøstingshjelp er det vedtatt følgende minstelønnsseter per time: for arbeidstakere under 18 år: 124,90 kroner, for arbeidstakere over 18 år og som er ansatt inntil 12 uker: 144,90 kroner, og for de over 18 år som er ansatt mellom 12–24 uker (3–6 måneder): 150,40 kroner. Arbeidstakere over 18 år som er ansatt mer enn 6 måneder skal ha lønn som ufaglært fast ansatt, der satsene er 164,80 kroner for ufaglærte arbeidstakere, og 134,40 kroner for ansatte under 18 år. Fagarbeidere skal gis et tillegg på 14,00 kroner per time. I tillegg er det allmenngjort hellig- og helgedagstillegg.

Forskrift om delvis allmenngjøring av tariffavtale for byggeplasser i Norge

Denne forskriften er fastsatt på grunnlag av Fellesoverenskomsten for byggfag (FOB) 2022–2024 mellom Næringslivets Hovedorganisasjon og Byggenæringens Landsforening på den ene side og Landsorganisasjonen i Norge og Fellesforbundet på den annen side. Forskriften gjelder for faglærte og ufaglærte arbeidstakere som utfører bygningsarbeid på byggeplasser. Minstelønnsatsene per time er 238,30 kroner for fagarbeidere, 214,90 kroner for ufaglærte uten bransjeerfaring, 223,80 kroner for ufaglærte med minst ett års bransjeerfaring og 146,50 kroner for arbeidstakere under 18 år.

Forskrift om delvis allmenngjøring av Industriooverenskomsten for skips- og verftsindustrien

Forskriften er fastsatt på grunnlag av Industriooverenskomsten (VO-delen) 2022–2024 mellom Næringslivets Hovedorganisasjon og Norsk Industri på den ene siden og Landsorganisasjonen i Norge og Fellesforbundet på den annen side. Forskriften gjelder fagarbeidere, spesialarbeidere og hjelpearbeidere som utfører produksjons-, montasje- og installasjonsarbeid i skips- og verftsindustrien. Minstelønnsatsene per time er 204,51 kroner for fagarbeidere, 195,54 kroner for spesialarbeidere og 186,67 kroner for hjelpearbeidere. Allmenngjorte tillegg for ulike typer skiftarbeid er om lag de samme satsene som gjelder i Industriooverenskomsten.

Forskrift om delvis allmenngjøring av tariffavtale for renholdsbedrifter

Forskriften er fastsatt på grunnlag av Overenskomst for Renholdsbedrifter 2022–2024 mellom Næringslivets Hovedorganisasjon og NHO Service og Handel den ene side og Landsorganisasjonen i Norge og Norsk Arbeidsmandsforbund på den annen side. Forskriften gjelder for private bedrifter som driver salg av renholdstjenester, og gjelder for ansatte i slike bedrifter som utfører renhold. Forskriften gjelder ikke for ansatte i bedrifter som er omfattet av tariffavtale inngått med fagforening med innstillingsrett. Forskriften innebærer at de berørte arbeidstakere skal minst ha en lønn per time på 216,04 kroner og arbeidstakere under 18 år minst 165,05 kroner. For arbeid mellom klokken 21.00 og 06.00 avtales lønnstillegg i hvert enkelt tilfelle. Lønnstillegget skal være minst 27 kroner per time.

Forskrift om delvis allmenngjøring av tariffavtale for fiskeindustribedrifter

Forskriften er fastsatt på grunnlag av Overenskomst for Fiskeindustribedrifter 2022–2024 mellom Næringslivets Hovedorganisasjon og Sjømat Norge på den ene side og Landsorganisasjonen i Norge og Norsk Nærings- og Nytelsesmiddelarbeiderforbund på den annen side. Forskriften gjelder for fagarbeidere og produksjonsarbeidere med dertil hørende arbeidsoperasjoner, lagerarbeidere, transport, vakthold, rengjøring og kantine, håndverkere, reparatører, arbeidsledere, kontrollører, instruktører og kjølemaskinister/kuldemaskinister i fiskeindustribedrifter. Minstelønnsatsene per time er 220,03 kroner for fagarbeidere og 206,03 kroner for produksjonsarbeidere. Arbeidstakere under 18 år skal minst ha en lønn per time på 80 prosent av minstelønnsatsen. På arbeidsplasser med skiftarbeid er skifttilleggene allmenngjort.

Forskrift om delvis allmenngjøring av Landsoverenskomsten for elektrofagene

Forskriften er fastsatt på grunnlag av Landsoverenskomsten for elektrofagene 2022-2024 mellom Næringslivets Hovedorganisasjon og Nelfo på den ene siden og Landsorganisasjonen i Norge og EL & IT Forbundet på den annen side. Forskriften gjelder for bedrifter som utfører installasjon, montasje og vedlikehold av elektriske anlegg for automatisering, data, telekommunikasjon o.l. Forskriften gjelder for arbeidstakere som utfører slikt arbeid i slike bedrifter. Forskriften gjelder ikke for petroleumsvirksomheten til havs. Minstelønnsatsene per time er 242,34 kroner for faglærte som utfører fagarbeid og 213,66 kroner for øvrige arbeidstakere. På arbeidsplasser med skiftarbeid er skifttilleggene for to- og treskiftsordninger allmenngjort.

Forskrift om delvis allmenngjøring av tariffavtaler for godstransport på vei

Forskriften er fastsatt på grunnlag av de to likelydende avtalene Overenskomst for godstransport av 2020 mellom Norges Lastebileier-Forbund (NLF) og NLFs overenskomstbundne medlemsbedrifter på den ene side og Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund og Yrkestrafikkforbundet på den annen side og Overenskomst for godstransport av 2020 mellom Norges Lastebileier-Forbund og NLFs overenskomstbundne medlemsbedrifter på den ene side og Landsorganisasjonen i Norge/ Fellesforbundet på den annen side. Forskriften gjelder for arbeidstakere som utfører godstransport på vei med kjøretøy med totalvekt over 3,5 tonn. Forskriften gjelder også *kabotasjekjøring*, det vil si transportoppdrag mellom steder i Norge som etterfølger en grensekryssende transport til Norge, og *kombinert transport*, det vil si transport på vei i Norge som starter eller slutter med en grensekryssende transport på jernbane eller skip. Forskriften gjelder ikke grensekryssende transportvirksomhet (internasjonal transport) ut over dette. For arbeidstakere i bedrifter som er etablert utenfor Norge gjelder forskriften bare i den utstrekning transporten er en tjenesteytelse etter arbeidsmiljøloven § 1-7 (*utsendt arbeidstaker*). Forskriften gjelder ikke ved transport av virksomhetens egne varer. Minstelønnsatsen per time er på 207 kroner. Ved transportoppdrag med planlagt overnatting, skal diett utbetales i henhold til det norske myndigheter til enhver tid godkjenner som skattefri diett. Det utbetales 1/3 diettsats per påbegynt 8. time.

Forskrift om allmenngjøring av tariffavtaler for persontransport med turbil

Forskriften er fastsatt på grunnlag av Bussbransjeavtalen av 2020 mellom Næringslivets Hovedorganisasjon og NHO Transport på den ene side og Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund og Yrkestrafikkforbundet på den annen side og Bussbransjeavtalen 2022-2024 mellom Næringslivets Hovedorganisasjon og NHO Transport på den ene side og Landsorganisasjonen i Norge og Fellesforbundet på den annen side. Forskriften gjelder for arbeidstakere i bedrifter som utfører persontransport med turvogn eller buss når transporten ikke krever tildeling av løyve ved konkurranse etter yrkestransportlova § 8. Forskriften gjelder også kabotasjekjøring, det vil si når en utenlandsk transportvirksomhet driver midlertidig turbiltransport med på- og/eller avstigning i Norge. Forskriften gjelder ikke grensekryssende transportvirksomhet (internasjonal transport) ut over dette. For arbeidstakere i bedrifter som er etablert utenfor Norge gjelder forskriften bare i den utstrekning transporten er en tjenesteytelse etter arbeidsmiljøloven § 1-7 (*utsendt arbeidstaker*). Minstelønnsatsen per time er på 202,62 kroner.

Forskrift om allmenngjøring av tariffavtale for overnattings-, serverings- og cateringvirksomheter

Forskriften er fastsatt på grunnlag av Riksavtalen 2022-2024 mellom Næringslivets Hovedorganisasjon og NHO Reiseliv på den ene siden og LO og Fellesforbundet på den annen side. Forskriften gjelder for ansatte innenfor overnattingsvirksomhet, serveringsvirksomhet, cateringvirksomhet og liknende på land, med unntak av ansatte som faller inn under Landforpleiningsavtalen og ansatte som organisasjonsmessig hører inn under avtaleområdet til FLT/LO. Begynnerlønn for arbeidstakere over 20 år/etter 4 md. praksis over 18 år er minst kroner 190,79 per time. Unge arbeidstakere i kategoriene 16, 17 og 18 år skal ha en lønn per time på minst henholdsvis kroner 128,58, 138,08 og 152,34. Det er fastsatt egne satser for fratrekk i lønn for innkvartering i bedriften.

[Boks slutt]

Tabell 5.5 Store tariffavtaler etter næring/sektor

Næring/sektor	Tariffavtale	Forbund/forening	Arbeidsgiver-organisasjon	Forhandlingsnivå og omfang	Lønnsdannelse	Omtrentlig antall ansatte som omfattes i 2022 ²
Industrien	Industrioverenskomsten ¹	LO/Fellesforbundet	NHO/Norsk Industri	Forbundsvist, arbeidere	Minstelønn	34 000
Bygg- og anleggsvirksomhet	Fellesoverenskomsten for byggfag	LO/Fellesforbundet	NHO/Byggenæringens Landsforening	Forbundsvist, arbeidere	Minstelønn	38 000
Varehandel	Landsoverenskomsten med bransjeavtaler	Handel og Kontor	Virke	Forbundsvist, funksjonærer	Minstelønn	70 000
Samferdsel	Overenskomst for Posten	LO Stat	Spekter	Sentralt mellom LO Stat og Spekter. Lokalt mellom forbundene og ledelsen.	Minstelønn	10 000
	Bussbransjeavtalen	LO/Fellesforbundet og YS/YTF	NHO/NHO Transport	Forbundsvist, arbeidere	Normallønn	9 000
Hotell- og restaurantvirksomhet	Bussbransjeavtalen	LO Stat/YS Spekter	Spekter	Sentralt, forbundsvist	Normallønn	4 500
	Riksavtalen for hotell- og restaurant	LO/Fellesforbundet	NHO/NHO Reiseliv	Forbundsvist, arbeidere	Minstelønn	27 000
Finanstjenester	Sentralavtalen for finansnæringen	Finansforbundet	Finans Norge	Sentralt, vertikalt	Minstelønn	33 000
Staten	Hovedtariffavtalene i staten for LO Stat og YS Stat	LO Stat og YS Stat	DFD	Sentralt, vertikalt		70 000
	Hovedtariffavtalen i staten for Akademikerne og Unio	Akademikerne og Unio	DFD	Sentralt, lokalt	Minstelønn	95 000
Kommuner og fylkeskommuner, ekskl. Oslo kommune	Hovedtariffavtalen	Forhandlings-sammen-slutninger i KS-området	KS	Sentralt, lokalt	Minstelønn/uten minstelønns-satser	395 000
	Hovedtariffavtalen, kap. 3 og 5 (stillinger med lokal lønnsdannelse)			Lokalt. Ledere og akademikere	Uten lønns-satser	59 000
	Overenskomst for Unio	Forbundene i Unio	Spekter	Sentralt, forbundsvist	Minstelønn	49 000

Næring/sektor	Tariffavtale	Forbund/forening	Arbeidsgiver-organisasjon	Forhandlingsnivå og omfang	Lønnsdannelse	Omtrentlig antall ansatte som omfattes i 2022 ²
De statlig eide helseforetakene	Overenskomst for LO-forbund	Forbundene i LO Stat		Sentralt, forbundsvist	Minstelønn	25 000
	Overenskomst for YS-forbund	Forbundene i YS Spekter		Sentralt, forbundsvist	Minstelønn	9 000
	Overenskomst Akademikerne – Helse	Foreningene i Akademikerne – Helse		Sentralt, forbundsvist og lokalt	Normallønn / minstelønn/ uten lønnsatser	25 000
	Overenskomst øvrige akademikerforbund Helse	Foreningene i SAN		Forbundsvist og lokalt	Uten sentrale lønnsatser	9 000
NHO-området	Hovedavtalen Tekna	Tekna	NHO/tilsluttede landsforeninger	Lokalt, funksjonærer	Uten lønnsatser	21 000
NHO-området						

¹ Om lag 4 000 av de som er omfattet av Industriovertenskomsten, er ansatte i byggebedrifter.

² Tall for antall ansatte som er omfattet av Sentralavtalen for finansnæringen er for 2019 og fra 2022 for staten.

Kilde: Beregningsutvalget

Vedlegg 6.

6 Lønn og lønnskostnader

I dette vedlegget beskrives sammenhenger mellom enkelte begreper for lønn og lønnskostnader og utviklingen i disse, jf. omtale i Holden IV-utvalgets utredning NOU 2023:30.

Begreper

Årslønn (påløpt) slik det er definert i nasjonalregnskapet, omfatter avtalt lønn med faste tillegg inklusive etterbetalinger, feriepengetillegg, bonus og uregelmessige tillegg knyttet til arbeidets art, mens naturallønn, overtidslønn og sluttvederlag ikke er inkludert. For en lønnstaker er dette lønnen en normalt vil motta i løpet av kalenderåret hvis det arbeides full tid uten fravær og betalt overtid. Se også definisjonen i vedlegg 2.

Lønn per årsverk omfatter alle lønnsutbetalinger til en arbeidstaker, også naturallønn, overtid, sluttvederlag og opsjoner knyttet til individuelle avtaler. Feriepenger føres til året de er påløpt.

Lønnskostnadene er summen av direkte og indirekte lønnskostnader. Lønnskostnadene inkluderer i prinsippet direkte lønnskostnader (alle lønnsutbetalinger inklusive overtidsgodtgjørelse og lønn under sykdom, permisjoner mv. som betales av arbeidsgiver) og indirekte lønnskostnader (som arbeidsgiveravgift, faktiske og beregnede pensjonsutgifter betalt av arbeidsgiver). Lønnskostnadene inneholder ikke andre arbeidskraftkostnader som utgifter til kurs og opplæring, rekrutteringskostnader, arbeidsklær eller subsidier som gis for å dekke deler av lønnen mv., se kapittel 8.

Timelønnskostnadene som omtales i kapittel 8, utgjør i hovedsak samlede lønnskostnader regnet per utførte timeverk. Antall utførte timeverk er fratrukket fravær som ferie, permisjon og sykefravær, men inkluderer overtid. Endringer i disse vil dermed påvirke timelønnskostnadene, men ikke årslønn slik den er definert. Endringer vil bestå av årlig variasjon i antall arbeidsdager, fravær og overtid, men også mer permanente endringer i arbeidstids- og feriebestemmelser. Arbeidsgivers bidrag til pensjonsordninger er, i tillegg til arbeidstid, av størst betydning for forskjellen mellom lønn og lønnskostnad per utførte timeverk.

Nærmere om sammenhengen mellom timelønnskostnader og årslønn i alle næringer under ett

Det følger av definisjonene ovenfor at bl.a. følgende forhold kan bidra til ulik utvikling i timelønnskostnader og årslønn:

- endringer i overtid
- endringer i sykefravær
- endringer i antall virkedager, f.eks. pga. endringer i bevegelige helligdager og skuddår
- endringer i arbeidsgiveravgift og pensjonspremier
- endret sats for feriepenger

I tillegg vil forskyvninger i sysselsettingen mellom ulike regioner med forskjellig arbeidsgiveravgift bidra til at de samlede timelønnskostnadene for en lønnstakergruppe utvikler seg forskjellig fra årslønnen.

Tabell 6.1 gir en illustrasjon på hvordan ulike faktorer har bidratt til avvik mellom årlig vekst i årslønn og i lønnskostnader per utførte timeverk i Norge siden 2013. Det var 2 færre

arbeidsdager i 2023 enn i 2022. Det bidro med 0,6 prosentpoeng til avviket mellom årslønn og lønnskostnader per time på 1,7 prosentpoeng. I tillegg forklarer strukturendringer resterende 1,1 prosentpoeng av avviket, blant annet økt arbeidsgiveravgift som bidrar med 0,5 prosentpoeng. Tallene for de to siste årene er foreløpige og kan endres når mer fullstendig kildemateriale foreligger.

Tabell 6.1 Ulike faktorerers bidrag til avvik mellom årslønn og lønnskostnader per utførte timeverk for alle grupper. Bidrag i prosentpoeng

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022*	2023
Lønnskostnader per time, prosent	5,1	2,8	2,4	1,1	2,9	3,2	3,9	2,4	3,7	4,3	7,0
Årslønn, prosent	3,9	3,1	2,8	1,7	2,3	2,8	3,5	3,1	3,5	4,3	5,3
Avvik i prosentpoeng ¹	1,2	-0,3	-0,4	-0,6	0,6	0,4	0,4	-0,7	0,2	0,0	1,7
Anslag på bidrag til avvik i prosentpoeng. ² Endring i:											
- Antall virkedager	0,8	-0,4	-0,4	-0,4	0,8	0,3	0,0	-1,0	0,0	0,0	0,6
- Sykedager	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
- Overtid	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
- Naturlønn	0,0	-0,1	-0,1	0,0	-0,1	0,0	0,0	-0,1	0,0	-0,1	0,0
- Andre arbeidskraftkostnader (inkl. strukturendringer)	0,4	0,2	0,1	-0,2	-0,1	0,1	0,4	0,4	0,2	0,1	1,1
Antall virkedager	250	251	252	253	251	250	250	253	253	253	251

* Foreløpige tall.

¹ Positivt avvik innebærer at timelønnskostnadene øker mer enn årslønn.

² Flere virkedager bidrar til lavere timelønnskostnader sammenlignet med årslønn. Økt overtid og naturlønn bidrar motsatt. Økt sykefravær bidrar normalt også til å øke timelønnskostnadene relativt til årslønn. Avrunding betyr at summen av komponentene kan være forskjellig fra samlet avvik.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget

Tabell 6.2 Antall virkedager

2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
253	253	253	251	251	250	252